İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KIBRIS'TAKİ VUNİ SARAYI VE ANTİK ÇAĞ SARAY MİMARİSİ İÇİNDEKİ YERİ

DOKTORA TEZİ

Y.Mim. Zehra ÖNGÜL

Anabilim Dalı : MİMARLIK

Programı : MİMARLIK TARİHİ

ARALIK 2005

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KIBRIS'TAKİ VUNİ SARAYI VE ANTİK ÇAĞ SARAY MİMARİSİ İÇİNDEKİ YERİ

DOKTORA TEZİ

Y.Mim. Zehra ÖNGÜL

(502002201)

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 27 Temmuz 2005

Tezin Savunulduğu Tarih : 22 Aralık 2005

Tez Danışmanı : Doç.Dr. Turgut SANER

Diğer Jüri Üyeleri Prof. Dr. Filiz ÖZER (İ.T.Ü.)

Doç.Dr. İlknur KOLAY (İ.T.Ü.)

Doç.Dr. Nadide SEÇKİN (Y.T.Ü.)

Doç.Dr. Burcu ÖZGÜVEN (B.Ü.)

ARALIK 2005

ÖNSÖZ

Tezin başlangıç aşamasından itibaren beni yönlendiren ve teşvik eden, bilgileri ve sabrıyla bana yol gösteren değerli hocam Doç. Dr. Turgut Saner'e çok teşekkür ederim .

Araştırmam sırasında Eski Eserler Dairesi'ndeki kaynaklardan yararlanmamı sağlayan Sn. İlkay Feridun'a ve Cyprus American Archaeological Research Institue görevlisi Sn. Diana Constantinides'e teşekkür ederim.

Ayrıca tez boyunca desteklerini ve sabrını benden esirgemeyen, özellikle araştırmam boyunca zorlukları benimle birlikte yaşayan aileme özel olarak teşekkür ederim.

Temmuz 2005 Zehra Öngül

İÇİNDEKİLER

ŞEKİL LİSTESİ vi
ÖZET x
SUMMARY xii

1. GİRİŞ 1
1.1. Amaç 1
1.2. Kapsam 1
1.3. Yöntem 2
1.4. Araştırma Tarihi 3

2. DOĞU AKDENİZ, MEZOPOTAMYA VE İRAN'DA TARİH İÇİNDE SARAY MİMARLIĞI 5
2.1. İlk Anıtsal Saraylar 6
2.2. Geç Hitit ve Urartu Sarayları 22
2.3. Vuni Sarayı ile Çağdaş Saraylar 27

3. ANA HATLARIYLA KIBRIS TARİHİ 34
3.1. İ.Ö. 7.yy.'a Kadar Kıbrıs Tarihi 34
3.2. İ.Ö. 6.yy.- 4. yy.'larda Kıbrıs ve Vuni Sarayı 35

4. VUNİ SARAYI'NIN MİMARİ ÖZELLİKLERİ 39
4.1. Kalıntı Durumu 39
4.2. Malzeme ve Yapım Teknikleri 40
4.3. Pers Dönemi 1. Yapım Evresi – Ana Evre (İ.Ö. 500) 41
4.3.1. Kapı Yapısı 42
4.3.2. Ana Avlu ve Çevre Odaları 44
4.3.3. Batı Bölümü 47
4.3.3.1. Mutfak 47
4.3.3.2. Yıkanma Mekanları 47
4.3.3.3. Avlu 48
4.3.3.4. Yaşama Birimleri 48
4.3.3.5. Depolar 48
4.3.4. Doğu Bölümü (Mutfak) 51
4.3.5. Hamam 52

4.3.6. Sarnıçlar 53
4.4. Pers Dönemi 2. Yapım Evresi (İ.Ö. 500 - 450/440) 55
4.4.1. Kapı Yapısı 55
4.4.2. Doğu Bölümü (Mutfak) 56
4.4.3. Doğu Avlusu ve Çevre Odaları (Depolar) 56
4.4.4. Hamam 58
4.4.5. Sarnıçlar 58
4.5. Yunan Dönemi 1. Yapım Evresi (İ.Ö. 450/440) 59
4.5.1. Yeni Kapı Yapısı 59
4.5.2. Ana Avlu ve Çevre Odaları 60
4.5.3. Eski Kapı Yapısı 61
4.5.4. Batı Bölümü 61
4.5.5. Doğu Bölümü (Mutfak) 63
4.5.6. Doğu Avlusu ve Çevre Odaları (Depolar) 64
4.5.7. Hamam 65
4.5.8. Sarnıçlar 65
4.6. Yunan Dönemi 2. Yapım Evresi (İ.Ö. 450/440 - 380) 66
4.6.1. Ana Avlu ve Çevre Odaları 66
4.6.2. Eski Kapı Yapısı 67
4.6.3. Batı Bölümü 67
4.6.4. Doğu Bölümü (Mutfak) 67
4.6.5. Doğu Avlusu ve Çevre Odaları (Depolar) 68
4.6.6. Hamam 69
4.6.7. Sarnıçlar 69
4.7. Mimari Bezeme 69
4.7.1. Hathor Sütun Başlığı 70
4.7.2. Kanatlı Güneş Diski 70

5. VUNİ SARAYI ÇEVRESİNDEKİ TAPINAKLAR VE GÜNEY YAPISI 71
5.1. Pers Dönemi 1. Yapım Evresi – Ana Evre Tapınakları 71
5.2. Pers Dönemi 2. Yapım Evresi Tapınakları 72
5.3. Yunan Dönemi 1. Yapım Evresi Tapınakları 72
5.4. Yunan Dönemi 2. Yapım Evresi Tapınakları 74
5.5. Güney Yapısı 75
5.5.1. Yunan Dönemi 1. Yapım Evresi 75
5.5.2. Yunan Dönemi 2. Yapım Evresi 75

6. BULUNTULAR **76**
6.1. Saray 76
6.1.1. Heykeller 76
6.1.2. Sikkeler 80
6.1.3. Seramik 81
6.1.4. Diğer Buluntular 83
6.2. Athena Tapınağı 83
6.2.1. Heykeller 83
6.2.2. Diğer Buluntular 84

7. VUNİ SARAYI MİMARLIĞININ DOĞU AKDENİZ, MEZOPOTAMYA VE İRAN SARAYLARIYLA KARŞILAŞTIRILMASI **85**
7.1. Kapı Yapısı 85
7.2. Anıtsal Merdiven 87
7.3. Peristil Avlu 89
7.4. Kapı-Avlu-Ana Oda İlişkisi 91
7.5. Özel Mekanlar 89
7.6. Hizmet Mekanları 93
7.6.1. Mutfak ve Yıkanma Mekanları 94
7.6.2. Depolar 95
7.6.3. Hamam 97
7.7. Mimari Bezeme 100
7.7.1. Hathor Sütun Başlığı 101
7.7.2. Kanatlı Güneş Diski 106
7.8 Tapınaklar 108
7.9 Yapım Teknikleri 109

8. REKONSTRÜKSİYON ÖNERİSİ **113**

9. SONUÇ **119**

KAYNAKLAR **125**

EKLER **131**

Ek A **131**

Ek B **174**

ÖZGEÇMİŞ **239**

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa no

Şekil A.1 **:**İncelenen sarayların konumları ...132
Şekil A.2 **:** Knossos Sarayı [13].....133
Şekil A.3 **:** Phaistos Sarayı [13].....133
ŞekilA.4 **:** Mallia Sarayı [13].....134
Şekil A.5 **:** Gournia Sarayı [13].....134
ŞekilA.6 **:** Knossos'taki Küçük Saray [13].....134
Şekil A.7 **:** Beycesultan Sarayı [16]. 135
Şekil A.8 **:** Karahüyük Sarayı[1]. 135
Şekil A.9 **:** Alaca Hüyük Sarayı[1].....135
Şekil A.10 **:** Boğazköy- Büyükkale Sarayı [1].....136
Şekil A.11 **:** Mari Sarayı [18].....137
Şekil A.12 **:** Tell Asmar Sarayı [19].....137
Şekil A.13 **:** Tell Açana - Yarim Lim Sarayı [1] 137
Şekil A.14 **:** Tell Açana - Niqme-pa Sarayı [1].....137
ŞekilA.15 **:** Tiryns Sarayı [14]. 138
Şekil A.16 **:** Mykenai Sarayı [14].....138
Şekil A.17 **:** Gha'daki (Arna) Sarayı [14].....138
Şekil A.18 **:** III.Amenhotep Sarayı [19].....139
Şekil A.19 **:** III. Ramses'in Sarayı [19].....139
Şekil A.20 **:** Enkomi Sarayı [21].....139
Şekil A.21 **:** Ayios Dhimitrios Sarayı [21].....139
Şekil A.22 **:** Tell Halaf – Tapınak Sarayı [1].....140
Şekil A.23 **:** Tell Halaf Sarayı [1]. 140
ŞekilA.24 **:** Arslan Taş Sarayı[1].....140
Şekil A.25 **:** Zincirli – J ve K Sarayı [20]. 140
Şekil A.26 **:** Zincirli – G Sarayı [1]. 141
Şekil A.27 **:** Tell Tayinat Sarayı[1].....141
Şekil A.28 **:** Sakçagözü Sarayı[1].....141
Şekil A.29 **:** Çavuştepe Sarayı [22].....141
ŞekilA.30 **:** Karatepe Sarayı [23].....141
Şekil A.31 **:** Babil Güney Sarayı [10].....142
Şekil A.32 **:** Apries Sarayı [10].....143
Şekil A.33a **:** Pasargadae saraylarının genel yerleşimi [10].....143
ŞekilA.33b **:** Pasargadae – P Sarayı[25].....143
Şekil A.33c **:** Pasargadae - S Sarayı [25]. 143
Şekil A.34a **:** Persepolis yerleşimi [10].....143
Şekil A.34b **:** Persepolis - Darius I Sarayı [24].....143
Şekil A.35a **:** Susa sarayı'nın genel yerleşimi.....144
Şekil A.35b **:** Susa Sarayı [10]..... 144
Şekil A.36 **:** Lachish Sarayı [10].....145
Şekil A.37 **:** Larisa Sarayı [10]. 145

Şekil A.38 : Mezraa- Teleilat Sarayı [28].(yapının yeniden çizilmiş planı).....145
Şekil A.39 : Meydancıkkale Sarayı [29].....145
Şekil A.40 : Hacı Abdullah Sarayı [21].....145
Şekil A.41 : Vuni Sarayı'nın genel yerleşimi [10].....146
Şekil A.42 : Lefke körfezi ve Vuni Sarayı'nın bulunduğu tepeye uzaktan bakış.....147
Şekil A.43 : Vuni Sarayı'nın bulunduğu tepe.....147
Şekil A.44 : Vuni Saray planı.....148
Şekil A.45 : Vuni Sarayı'nın A-A kesiti..... 149
Şekil A.46 : Vuni Sarayı ön görünüş.....150
Şekil A.47 : Vuni Sarayı'nın B-B kesiti.....151
Şekil A.48 : Vuni Sarayı'nın mekan ve duvar numaraları.....152
Şekil A.49 : Vuni Sarayı'nın günümüzdeki durumu.....153
Şekil A.50 : Vuni Sarayı'nda kullanılan duvar tipi örneği..... 154
Şekil A.51 : 'Kutu duvar' tipine örnek..... 154
Şekil A.52 : Kesme ve kırma taşlar kullanılarak inşa edilen duvar tipi örneği...155
ŞekilA.53 : Doğu avlusu ve çevre odalarında kullanılan duvar örnekleri155
Şekil A.54 : Vuni Sarayı Pers dönemi 1. dönem planı. 156
Şekil A.55 : Vuni Sarayı bölümleri.....157
Şekil A.56 : Kapı Yapısı..... 158
Şekil A.57 : Kapı yapısı – ana avlu arasında bulunan anıtsal merdivenler.....158
Şekil A.58 : Ana avlu ve çevre odaları.....159
Şekil A.59 : Batı bölümü.....159
Şekil A.60 : Yıkanma mekanları. 160
Şekil A.61 : Depo odaları.....160
Şekil A.62 : Doğu Bölümü (Mutfak).....161
Şekil A.63 : Hamam – caldarium odası.....161
Şekil A.64 : Ana avludaki sarnıç.....162
Şekil A.65 : Batı bölümü – mutfak'ta bulunan sarnıç.....162
Şekil A.66 : Vuni Sarayı Pers dönemi 2. yapım evresindeki plan.....163
Şekil A.67 : Doğu avlusu ve çevre odaları.....164
ŞekilA.68 : Hamam – ateş odası.....165
Şekil A.69 : Doğu avlusu ve çevre odaları (depolar) bölümünde doğu yönündeki depo odası 166
Şekil A.70 : Hamam.....166
Şekil A.71 : Hamam – ateş odasında bulunan ateş delikleri.....167
Şekil A.72 : Doğu avlusu ve çevre odaları (depolar) bölümünde avluda yer alan sarnıç.....167
Şekil A.73 : Vuni Sarayı Yunan dönemi 1. yapım evresi planı.....168
Şekil A.74 : Yunan dönemi 1. yapım evresindeki yeni kapı yapısı.....169
Şekil A.75 : Hamam – ateş delikleri.....169
Şekil A.76 : Vuni Sarayı Yunan dönemi 2. yapım evresi planı.....170
Şekil A.77 : Ana avluda işlenmesi yarım kalan taş dikme.....171
Şekil A.78 : Vuni Sarayı Hathor sütun başlığı [3].....172
Şekil A.79 : Kanatlı güneş diski [3].....173
ŞekilB.1 : 17 numaralı heykel [3].....175
ŞekilB.2 : 17 numaralı heykel [3].....176
Şekil B.3 : 1-30 numaralı heykel [3].....176
ŞekilB.4 : 495 numaralı heykel [3].....176
ŞekilB.5 : 528 numaralı heykel [3].....177

Şekil B.6 : 16 numaralı heykel başı [3].....178
ŞekilB.7 : 16 numaralı heykel [3].....179
ŞekilB.8 : 16 numaralı heykel [3].....180
Şekil B.9 : 63 numaralı heykel başı [3].....181
Şekil B.10 : 82 numaralı heykel başı [3].....181
Şekil B.11 : 579 numaralı heykel başı [3].....182
Şekil B.12 : 579 numaralı heykel başı [3].....182
Şekil B.13 : 28-40-45 numaralı heykel [3].....183
Şekil B.14 : 61 numaralı heykel başı [3].....184
Şekil B.15 : 500 numaralı heykel başı [3].....184
ŞekilB.16 : 486 numaralı heykel [3].....185
Şekil B.17 : 504-505 numaralı heykel [3].....186
Şekil B.18 : 487-502 numaralı heykel [3].....180
ŞekilB.19 : 535 numaralı heykel [3].....187
Şekil B.20 : 521 numaralı heykel başı [3].....188
Şekil B.21 : 517-518 numaralı heykel başı [3].....189
Şekil B.22 : 42-74 numaralı heykel [3].....190
Şekil B.23 : Pers sikkeleri [3].....190
Şekil B.24 : Apollo ve sfenks betimli sikke örnekleri [3].....190
Şekil B.25 : Sikke örneği [3].....191
Şekil B.26 : Üzerinde kartal biçimi olan sikke örneği [3].....191
Şekil B.27 : 562 numaralı seramik kap [3].....191
Şekil B.28 : 136 numaralı kap [3].....192
Şekil B.29 : 453 numaralı kap [3].....193
ŞekilB.30 : 453 numaralı kabın bir parçası [3].....194
Şekil B.31 : 9 numaralı amfora parçaları [3].....195
Şekil B.32 : 417 numaralı kap [3].....196
Şekil B.33 : Altın bilezik örneği [3].....196
Şekil B.34 : 210 numaralı heykel başı [3].....197
Şekil B.35 : 224 numaralı heykel parçası [3].....197
Şekil B.36 : 263 numaralı heykel başı [3].....198
Şekil B.37 : Troya IIc katı kapı yapısı [1].....199
ŞekilB.38 : Persepolis kapı yapısı [24].....199
Şekil B.39 : Babil – Marduk Tapınağı depo yapıları [48].....200
Şekil B.40 : Tell Kheleifeh depo yapısı [47].....201
ŞekilB.41 : Olympia hamamı [51].....201
ŞekilB.42 : Olympia hamamı [51].....202
Şekil B.43 : Hathor sütun başlıkları– Mısır [55].....203
Şekil B.44 : Hathor sütun başlığı – Mısır [55].....203
ŞekilB.45 : Bubastis Hathor sütun başlığı– Mısır [54].....204
Şekil B.46 : Amathus tipi siyah Hathor figürlü seramikler [38].....205
Şekil B.47 : Amathus tipi siyah Hathor figürlü seramikler [38].....205
Şekil B.48 : Hathor sütun başlığı – Kıbrıs [54].....206
Şekil B.49 : Amathus'taki Hathor sütun başlığı –Kıbrıs [70].....207
Şekil B.50 : Amathus'taki Hathor sütun başlığı – Kıbrıs [57].....208
Şekil B.51 : Amathus'taki Hathor sütun başlığı – Kıbrıs [57].....209
Şekil B.52 : Amathus'taki Hathor sütun başlığı – Kıbrıs [57].....210
Şekil B.53 : Golgoi'de bulunan Hathor sütun başlığı örneği – Kıbrıs [57].....211
ŞekilB.54 : Kition'daki Hathor sütun başlığı – Kıbrıs [57].....212
ŞekilB.55 : Kition'daki Hathor sütun başlığı – Kıbrıs [57].....213

Şekil B.56 : Amathus'taki Hathor sütun başlığı – Kıbrıs [57].....214
Şekil B.57 : Baf'taki Hathor sütun başlığı – Kıbrıs [38].....215
Şekil B.58 : Hathor sütun başlığı örneği - Kıbrıs [38].....216
Şekil B.59 : Vuni Sarayı'nda taş dikme üzerindeki Hathor başı kabartması Kıbrıs [3].....217
Şekil B.60 : Vuni'de sarnıç başındaki taşın rekonstrüksiyon önerisi – Kıbrıs 218
Şekil B.61 : Medinet Habu'daki Ramses III tapınak sarayı [59].....219
Şekil B.62 : Edfu – Horus tapınağı [59].....219
Şekil B.63 : Yazılıkaya'daki duvar kabartması [20].....220
Şekil B.64 : Asur kraliyet mühür örneği [20].....221
Şekil B.65 : Nakş-i Rüstem'deki Ahamenid kraliyet mezarı [64].....222
Şekil B.66 : Persepolis – Apadana'da merkezi mekandaki duvar kabartması [64].....223
Şekil B.67 : Persepolis–Apadana'da kanatlı güneş diski kabartması [64].....224
Şekil B.68 : Paleopaphos'ta taht üzerindeki kanatlı güneş diski [61].....224
Şekil B.69 : Kıbrıs – Baf şehrine ait bir sikke örneği [3].....224
Şekil B.70 : Vuni Sarayı tapınakları [3].....225
Şekil B.71 : Tell Quasile tapınakları [62].....225
ŞekilB.72 : Nakş-i Rüstem'deki tapınak [63].....225
Şekil B.73 : Vuni Sarayı tapınakları [3].....226
Şekil B.74 : Vuni Athena tapınağı [3].....226
Şekil B.75 : Lachish'teki tapınak [64].....227
Şekil B.76 : Alalakh'taki tapınak [1].....227
Şekil B.77 : Tell Tayinat'taki tapınak [1].....228
ŞekilB.78 : Susa'daki ateş tapınağı [65].....228
Şekil B.79 : Mısır – Hibis tapınağı [18].....229
ŞekilB.80 : Vuni Sarayı Pers dönemi 1. yapım evresi üç boyutlu çizim.....230
Şekil B.81 : Vuni Sarayı Pers dönemi 2. yapım evresi.....231
Şekil B.82 : Vuni Sarayı Pers dönemi 1 yapım evresi.....232
Şekil B.83 : Vuni Sarayı Pers dönemi 1. yapım evresi.....233
ŞekilB.84 : Vuni Sarayı Pers dönemi 2. yapım evresi üç boyutlu çizim.....234
Şekil B.85 : Vuni Sarayı Yunan dönemi 1. yapım evresi üç boyutlu çizim.....235
Şekil B.86 : Vuni Sarayı Yunan dönemi 2. yapım evresi.....236
Şekil B.87 : Vuni Sarayı Yunan dönemi 2. yapım evresi 237
Şekil B.88 : Vuni Sarayı Yunan dönemi 2. yapım evresi 238

KIBRIS'TA VUNİ SARAYI VE ANTİK ÇAĞ SARAY MİMARİSİ İÇİNDEKİ YERİ

ÖZET

Sahip olduğu ölçülere bağlı olarak yerleşim içinde öncelikli konumda bulunan hükümdar yapıları birer prestij yapısıdır. Gerek kapladıkları alan gerekse anıtsallıklarıyla yönetimin ve toplumun gücünü simgeleyen bu yapılar bulundukları bölgede belirgindir. Bu özelliklerle meydana gelen yapılara örnek olan ve Kıbrıs'ta inşa edilen Vuni Sarayı bu tezin ana konusunu oluşturmaktadır.

Ticari yollar üzerinde bulunan Kıbrıs yüzyıllar boyunca farklı birçok kültürün uğrak yeri olmuştur. Toplumların birbiriyle etkileşmesine neden olan bu ilişkiler tarih boyunca süregelmiş ve bunun etkileri özellikle kültürlerin mimarilerine de yansımıştır. Buna bağlı olarak Vuni Sarayı'ndaki çevre kültürlere ait olan etkileşimleri saptamak amacıyla Kıbrıs'la tarih boyunca ilişkide olduğu bilinen doğu Akdeniz, Mezopotamya ve İran'da tarih içinde inşa edilen benzer yapılar saptanarak detaylı olarak incelenmesi amaçlanmıştır. Yapılan araştırma sonunda bu özelliklere sahip olan yapıları İ.Ö. 20.-10.yy.'larda inşa edilen ilk anıtsal saraylar, İ.Ö. 9.-7.yy.'lar arasında inşa edilen geç Hitit ve Urartu sarayları ve Vuni Sarayı ile çağdaş olan İ.Ö 6.-4.yy.'larda inşa edilen hükümdar yapıları olarak üç ayrı bölüm altında incelenmektedir.

Adada ilk yapı izlerinin görüldüğü İ.Ö. 8000 yılından başlayarak Vuni Sarayı'nın inşa edildiği dönemler arasındaki tarihi olayların yanında ada kültürünün oluşumunda etkin olan faktörler araştırılıp İ.Ö. 7.yy.'a kadar Kıbrıs tarihini içeren bir bölüm oluşturulmuştur. Bunun yanında Vuni Sarayı'nın inşa edildiği dönemlerde Kıbrıs'ta hakimiyet kuran kültürlerin yönetim, mimari, yaşam, din gibi unsurlarla ada üzerindeki etkinlikleri incelenmiştir. Bu bilgiler İ.Ö. 6.yy.-4.yy.'larda Kıbrıs ve Vuni Sarayı başlığı altındaki bölümde yer almıştır.

Bu genel bilgilerden sonra Vuni Sarayı'nın bulunduğu yerleşimdeki konumu ve günümüzdeki kalıntı durumu incelenmiştir. Bunun yanında özellikle duvarlarda kullanılan malzeme ve teknikler belirlenmiştir. Elde edilen bu bilgiler ve sarayın detaylı deskripsiyonu Vuni Sarayı'nın mimari özellikleri başlığı altında incelenmiştir. Adanın kuzeybatısında Lefke körfezine bakan bir tepe üzerinde İ.Ö. 500 yılında inşa edilen Vuni Sarayı İ.Ö. 500-450/440 yıllarında Pers ve İ.Ö. 450/440-380 yılları arasında Yunan olmak üzere iki farklı kültürün hakimiyeti altında gelişir. Bu süreç içinde farklı tarihlerde yapının mimarisinde meydana gelen değişikliklere bağlı olarak sarayı dört farklı döneme ayırarak incelemek yapının daha kolay anlaşılabilmesine olanak tanır. Buna göre İ.Ö. 500 yılında Pers dönemi I. yapım evresi, İ.Ö 500-450/440 yılları arasında Pers dönemi II. yapım evresi, İ.Ö. 450/440 yıllarında Yunan dönemi I. yapım evresi ve İ.Ö. 450/440-380 arasındaki gelişme ise Yunan dönemi II. yapım evresi olarak ele alınmaktadır. Oluşan bu

dönemler içinde saray belirli mekanlara ayrılarak geçirmiş olduğu yapım evreleri detaylı olarak incelenmiştir.

Yerleşim içinde geniş bir alanda inşa edilen saray etrafında Pers ve Yunan döneminden birçok tapınak bulunur. Sarayın yapım evreleriyle çağdaş dönemlerde oluşan bu yapılar Vuni Sarayı çevresindeki tapınaklar başlığı altında, sarayın mimarisini aydınlatmak amacıyla incelenmiştir.

Yapılan kazı sonucunda saray ve tapınakta ortaya çıkan buluntular Vuni Sarayı'nın mimari – kültürel sorunlarına açıklık getirmek üzere belirlenen ana başlıklar altında malzeme, teknik ve dönem açısından incelenmiştir.

Elde edilen tüm bu bilgilerden faydalanarak Vuni Sarayı'nın hangi etkileşimler sonucunda oluştuğunu saptamak amacıyla doğu Akdeniz, Mezopotamya ve İran'da inşa edilmiş olan benzer yapılarla karşılaştırılmıştır. Kapı yapısı, anıtsal merdiven, peristil avlu, kapı-avlu-ana oda ilişkisi, özel mekanlar, hizmet mekanları, tapınaklar ve mimari bezeme'den oluşan bölümler altında yapılan bu inceleme sonucunda yapılar arasındaki benzerlik ve farklılıklar saptanmıştır.

Bunun yanında sarayın oluşumu sırasında etkin olan faktörlerin yapıyı nasıl şekillendirdiği ise rekonstrüksiyon önerisi başlığı altında ele alınmıştır. Tezin sonuç kısmında bu araştırma sonucunda Vuni Sarayı'nın hangi etkenler sonucu oluştuğu saptanarak çalışma sonlandırılmaktadır.

VOUNI PALACE IN CYPRUS AND ITS POSITION IN PALACE ARCHITECTURE OF ANCIENT PERIOD

SUMMARY

The palatial constructions are the most prestigious constructions within the settlements, because of their size. They are symbolizing the power of the ruler and the community, due to their monumental nature, and are clearly visible within the settlement area. Vouni Palace, built in Cyprus, is a good example of a building with the above characteristics, and is the main theme of this thesis.

Cyprus was at the crossroads of many cultures for centuries that interacted with each other due to its strategic location as a commercial center. The relations and interactions of numerous cultures was reflected in the architecture of their buildings as well. To find out which cultural values was reflected in the architecture of the Vouni Palace, other constructions, built in the Eastern Mediterranean, Mesopotamia and Persia during the history was aimed for research in detail. As a result of the research, the palatial constructions were categorized under three sections: the early monumental Palaces which were built on 20-10 century BC, the late Hittites and Urartu Palaces, together with the Vouni Palace which was built around 9-7 century BC, and the palatial buildings constructed between the 6-4 century BC.

A section was created detailing the History of Cyprus between 8000 and 7000 BC when the first buildings were made. This section takes into consideration the historical incidents as well as the interaction of different cultures, which was reflected in the construction of the Vouni Palace. In addition to this, the effects of the management style, architecture, lifestyle and religion of the rulers in Cyprus was also considered within the time span of the construction of the Vouni Palace. The information collected for this purpose is categorized under the section called 'Cyprus and Vouni Palace in 6-4 century BC'

In the light of the collected general information the location and the ruins of the Vouni Palace has been examined. Besides, the material and the techniques used in the construction of the walls have been specially analyzed. Information derived from this analysis and the detailed description of the Vouni Palace has been included in the section called 'The Architectural Characteristics of Vouni Palace'. Vouni Palace is located in Lefke, on Northeast of the island. Being built on 500 BC, its been affected by two dominant cultures of those times: Persian rulers of 500-450/440 BC and Greek rulers of 450-440/380 BC. The architectural changes taken place during the construction within these periods would be easier to understand by categorizing the building period into four. According to this the periods studied are: 500 BC Persian construction period I, 500-450/440 BC Persian construction period II, 450/440 BC Greek construction period I, and 450/440-380 BC Greek construction period II. Within these periods the Palace is separated to distinct locations for the changes to the constructions to be studied in detail.

The Palace is built in a wide area within the settlement, where there are many shrines from the Persian and Greek periods within the same settlement area. These shrines, built at various construction periods of the building, are studied in more detail under a respective title ‘Shrines around Vouni Palace’, and used to clarify the architecture of the Palace.

Following the excavations, the artifacts found have been analyzed from different angles- materials, methods and periods- in an attempt to illustrate the architectural and cultural problems of the Vouni Palace.

Using the collected information, in order to understand the influences, the Palace is compared to similar buildings in Western Meditterranean, Mesopotamia, and Persian constructions. The door structures, monumental stairs, round garden, door-garden main room relationships, state rooms, servant rooms, shrines and architecture of decorations are studied, their similarities and differences are identified.

In addition, how the circumstances present at the time influenced the construction of the building is studied under the ‘Suggestions for Reconstructions’ title. This thesis is concluded with the findings under what influences the Vouni Palace is constructed.

1. GİRİŞ

1.1. Amaç

‘Boyutları bakımından olağan ev tipini aşan, ya da bir yerleşme içinde, egemen bir kişinin konutu olarak yorumlanabilecek biçimde, büyük bir ev’ olarak tanımlanan saray-hükümdar yapıları çağının koşulları içinde ‘yüksek teknoloji’yle yapılmıştır [1, 2]. Bu özellikleriyle yerleşim içinde belirgin olan yapılardan ‘Vuni Sarayı’ bu tezin ana konusunu oluşturur. Kıbrıs’ın kuzey kesiminde inşa edilen bu yapı İ.Ö. 5. yy.’a tarihlenir. Hem yönetici aileye hem de halka hizmet veren bu yapılar, içinde yaşayan kişilerin, devletin ve yönetimin gücünü hem mimarileriyle hem de oranlarıyla dışarıya yansıtmaları açısından önemlidir. Yüklenmiş olduğu bu özelliklerin yanında kazısının üzerinden uzun zaman geçen Vuni Sarayı’nın günümüze kadar olan zaman aralığında oluşan yeni kaynaklar ile yapı yeniden değerlendirilecektir.

Elde edilen bu bilgilerle sarayın Kıbrıs ve bölge içindeki yerini ortaya koymaya çalışılacağı bu tezde adayı bu döneme kadar etkileyen çevre kültürlerdeki benzer yapılarla olan etkileşimlerinin saptanması amaçlanmaktadır.

1.2. Kapsam

Tek bir yapı çalışması olan bu tez kapsamında İ.Ö. 500 yılında Kıbrıs’ta Soli kenti yakınlarında, bu kentin Pers yönetimi tarafından denetim altında tutulması amacıyla inşa edilen Vuni Sarayı ele alınmıştır. İlk evresi Pers hakimiyeti altında oluşan bu mimari adanın Yunan hakimiyeti altına girmesiyle (İ.Ö. 460/450) tekrar köklü biçimde değişikliğe uğramış ve İ.Ö. 380 yılında geçirmiş olduğu yangının ardından tümüyle terk edilmiştir.

İki farklı kültürün hakimiyeti sırasında dört farklı yapım evresi geçiren sarayın mekanları ayrıntılı biçimde betimlenmiş ve mekan analizi yapılmıştır. Yapım teknikleri ve yapıdaki mimari bezemeler yanında saray etrafında bulunan tapınakla da benzer şekilde incelenmiştir. Saray ve tapınaklarda ortaya çıkan buluntular adanın tarih içindeki bağlantılarıyla ilişkilendirilmiştir.

Vuni Sarayı'nın mimarlık tarihi içindeki yerinin belirlenmesi amacıyla Ege ve İran arasındaki çevre kültürlerde görülen saray yapılarındaki mekan biçimleri ve işleyişleri, mimari elemanlar ve buluntular incelenerek Vuni Sarayı'yla karşılaştırma yapılmıştır. Daha ziyade mekan-plan düzeyindeki bu karşılaştırma kapı yapısı, ana mekan, özel mekanlar, servis mekanları, depo, hamam, mekan ilişkileri, sütun başlığı ve küçük buluntular gibi birbirinden çok ayrı alanlardan oluşmaktadır. Karşılaştırmalar sonucunda Vuni Sarayı'nın mimari oluşum sürecinde rol oynayan kültür etkileşimleri oldukça net biçimde sergilenmiştir.

1.3. Yöntem

1927-31 yılları arasında E. Gjerstad başkanlığındaki İsveçli kazı heyetinin Vuni Sarayı'nda yapmış olduğu kazı sonucunda oluşan raporun ana kaynak olarak kullanıldığı bu çalışmada birçok kütüphaneden faydalanılmıştır. Buna göre saraydan çıkan eserlerin bulunduğu Kıbrıs'ın Güney kesimindeki Kıbrıs Arkeoloji Müzesi, Müzeye bağlı kütüphane, Cyprus University Archaeological Research Center, Cyprus American Archaeological Research Institute, İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü kütüphanesi ve Londra British Library'de yapılan araştırmalarla daha detaylı bilgilere ulaşılmak bu çalışmada kullanılan yöntemler arasındadır.

Sarayın kalıntıları yerinde gözlemlenerek günümüze ulaşan elemanları incelenmiştir. İnşa edildiği zemindeki farklı kotlar yerinde alınan ölçülerle bilgisayar ortamında çizilmiştir. Enine ve boyuna olmak üzere iki kesitten oluşan bu çizimler yapının oluşumunda etkin olan topografyanın anlaşılmasında yardımcıdır. Varolan kazı raporu kullanılarak herhangi yeni bir kazı yapılmamıştır.

Doğu Akdeniz, Mezopotamya ve İran'da inşa edilen saray yapılarının Vuni Sarayı ile aralarında benzerlik ve farklılıkları belirlemek amacıyla karşılaştırma yöntemi

benimsenmiştir. Buna bağlı olarak belirlenen tüm yapıların plan çizimleri aynı ölçeğe getirilerek karşılaştırmanın daha kolay yapılması sağlanmıştır.

Dört farklı yapım sürecinin görüldüğü Vuni Sarayı'nda oluşan dönemlerin daha kolay anlaşılabilmesini sağlamak için saray mimarisi bilgisayar ortamında çizilerek planlarının rahatça anlaşılabilmesi sağlanmıştır. Autocad bilgisayar programının kullanıldığı bu çizimlerin yanında aynı programdan yararlanılarak yapının üç boyut çizimi yapılmıştır. Dolayısıyla sarayın farklı dönemlerde ulaştığı üç boyut çiziminden farklı açılarda görüntüler alınarak saray mümkün olduğu oran canlandırılmaktadır.

1.4. Araştırma Tarihi

1927-1931 yılları arasında E. Gjerstad, J. Lindros, E. Sjoqvist ve A. Westholm'dan oluşan İsveçli heyet tarafından kazısı yapılan Vuni Sarayı'yla ilgili rapor 1937 yılında yayınlanmıştır [3]. Ancak sarayla ile ilgili ilk yazılı bilgi kazı raporundan önce A.M. Woodward tarafından yayınlanmıştır [4]. 1929 yılına tarihlenen bu araştırmada E. Gjerstad başkanlığında yapılan kazı belirtilirken sarayın genel olarak Miken etkisiyle oluştuğu belirtilir. 1930 tarihli bir yayında ise Pers döneminde oluşan yapının helenistik özellikler taşımaması, onu inşa eden krallığa bağlanmaktadır [5]. Bu görüşe göre, eski Kıbrıs yerli mimari stilinde inşa edilen bu dönem yapısından sonra Yunan hakimiyeti altında oluşan mimarisinde avlunun güneybatısında konumlanan ve megaron biçimli olan yapıyla sarayın helenistik elemanlarla birlikte Yunan mimarisini prensiplerine göre inşa edilmiştir.

Kazı heyetinin başkanı olan E.Gjerstad 1932 yılında Corolla Archaeologica'da yapılan çalışmanın bir özetini yayınlanmıştır [6]. Buna göre Vuni Sarayı'nın Pers dönemi 1. yapım evresinde Doğu, yani Pers mimarisini yansıtırken Yunan dönemi 1. yapım evresinde megaron olduğunu ileri sürdüğü, Pers döneminde giriş yapısı olarak kullanılan bölümün Yunan mimarisinden etkilenmiş olduğu savunur [7]. Vuni Sarayı'nın Anadolu ve yakın çevresi, Etrüsk avlulu evi, bazı Yunan peristilli evleri ve Doğu eyvanlı yapıları ile yakın benzerlik gösterdiğini belirtir. Gjerstad ayrıca, Pers dönemi 1. yapım evresinde Vuni Sarayı'nın net olarak Kıbrıs stilini

yansıttığını, Yunan dönemi 1. yapım evresinin ise Kıbrıs ve Yunan elemanlarının birleşiminden oluştuğu sonucuna varır [8] .

Vuni sarayı'yla ilgili olarak Müller aynı yıl yayınladığı çalışmada sarayın Pers dönemi 1. yapım evresindeki gibi Yunan dönemi 1. yapım evresinde de merkezi avlu ve etrafında konumlandırılmış odaları, yan giriş, resmi kabul odasından dolayı Babil mimarisinden etkilendiğini savunur. Ayrıca Mısır'da konutun önünde konumlandırılan peristilli avludan ve Vuni sarayında rastlanan Hathor sütun başlığından dolayı Mısır mimarisiyle yakın ilişkisi olduğunu açıklar [9].

Yaklaşık olarak elli yıl aradan sonra 1994 yılında I. Nielsen saraylarla ilgili yazmış olduğu kitapta Vuni Sarayı'na da değinmiştir [10]. Peristilli avlusundan dolayı Vuni Sarayı'nın Pers dönemi 1. yapım evresinin Etrüsk ve Pers izleri taşıdığını belirten Nielsen, E.Gjerstad'ın megaron olduğunu ileri sürdüğü bölümün Babil ve Pers mimarisinde bulunan üçlü oda grubundan etkilenerek oluştuğu sonucuna varır. Ayrıca Nielsen, Vuni sarayı'nın daha sonraki yıllarda Yunan mimarisinin tipik elemanı olan avlulu ev içinde peristilliin doğu Akdeniz'deki ilk örneği olduğunu söyler.

Bu yapıyla ilgili olarak son çalışma Maier'in Kıbrıs krallarının saraylarıyla ilgili 1988 yılında yazmış olduğu makalede yer alır [11]. Bu araştırmada merkezi avlu etrafında konumlanan resmi odalarla yapının Doğulu saray mimarisine benzediğini, Yunan hakimiyeti altında oluşan planlamanın da diğer araştırmacılar gibi Yunan etkisi ile oluştuğunu belirtir.

Sarayla ilgili olarak yapılan bu araştırmalar arasında Gjerstad'ın çalışması diğerlerine göre daha detaylıdır. Kazıdan bu yana genel olarak detaylı bir çalışmanın yapılmadığı ve araştırmalarda Vuni Sarayı'na dolaylı olarak değinildiği saptanmıştır.

2. DOĞU AKDENİZ, MEZOPOTAMYA VE İRAN'DA TARİH İÇİNDE SARAY MİMARLIĞI

Ait olduğu bölge içinde yönetici ve onun ailesi için düzenlenen saraylar, hizmet ettiği kişilerin durumuna uygun özellikte ve herhangi bir evdeki günlük yaşam ihtiyaçlarını içerir. Merkezi yönetim sisteminden dolayı bu yapıda taht odası gibi gücü temsil eden mekanlar yer alır [12]. Devlet törenleri ve idari amaçlı mekanların yanında yönetici ve ailesine ait özel odalar bulunur. Yöneticiye hizmet eden kişilerin konutu olarak da kullanılan yapılar, mutfak ve depo gibi temel ihtiyaçları karşılayan bölümlerden meydana gelir.

Sarayların en erken anıtsal örnekleri İ.Ö. 20.yy.'da görülür. Girit, Yunanistan, Anadolu, Kuzey Suriye, Mezopotamya ve Mısır'da bulunan bu erken yapıların inşası İ.Ö. 12.yy.'a kadar devam eder. Ancak bu dönemden sonra yaklaşık 3.yy. saray örneğine rastlanmaz. İ.Ö. 9.- 7. yy.'da ise yoğun olarak Kuzey Suriye ve Anadolu'da gelişerek inşaatlarına devam edilen bu yapılar Geç Hitit ve Urartu medeniyetlerine aittir. İ.Ö. 6.- 4.yy.'da ise tezin ana konusunu oluşturan Vuni Sarayı ile çağdaş saraylara İran, Mısır, Mezopotamya, Filistin ve Kıbrıs'ta rastlanır (Şekil A.1).

Bu dönemler arasında Doğu Akdeniz, Mezopotamya ve İran'da bulunan bazı sarayların konum, fonksiyon ve mekan ilişkisi yönünden inceleneceği bu bölümde yapılar arasında varolan benzerlik ve farklılıkların, olası etkileşimlerinin saptanmasına çalışılacaktır.

3.1. İlk Anıtsal Saraylar

Knossos Sarayı

Minos uygarlığının önemli yapılarından olan saray Girit Adası'nın kuzeyinde Ida dağının kuzeydoğusunda İ.Ö. 18.-15. yy.'lar arasında inşa edilmiştir (Şekil A.2). Alçak bir tepe üzerinde bulunan saray farklı fonksiyonlardaki mekanlarla çevrelenen merkezi dikdörtgen bir avlu etrafında gelişmiştir [13].

Saray'ın kuzey, batı ve güneybatıda olmak üzere üç ana girişi bulunmaktadır. Resmi girişlerin yapıldığı batı yönündekine yine aynı yönde bulunan avludan ulaşılır. Bu avlunun kuzey yönünde basamaklarla oluşan toplantı alanı bulunur. Bu yapının güney yönündeki yürüme yolu sarayın kuzey giriş mekanına bağlanır. Bir sütunun ikiye ayırdığı açıklıklardan ulaşılan simetrik giriş mekanından geçilerek geniş mekana ulaşılır. Kuzey-güney doğrultusunda gelişen dikdörtgen biçimli mekanın ortasında iki sıra on tane sütun bulunur. Bu mekanın güneybatı köşesindeki kapıdan eğimli dar bir geçitle merkezi avlunun kuzey ucuna ulaşılır.

Batı avlusunun güneydoğu köşesinde, ortasında kalın bir sütunun bulunduğu resmi giriş mekanı bulunur. Batı ve güneybatı yönlerinde geniş odaların bulunduğu bu mekan güney yönünde koruma odalarına ve 'resmi geçit koridoruna' açılır. Duvarları resimlerle bezenmiş olan bu koridor 'piano nobile' veya ana kata ulaşan 'güney kapı' yapısına ulaşır. Bu yapı kuzey yönünde iki sütun arasındaki üç açıklıkla, içinde iki sütunun bulunduğu kare bir mekana açılır. Bu mekan yine aynı yöndeki geniş açıklıkla iki sütunlu bir 'pronaos'a bağlanır. Sütunlu kare mekan ve 'pronaos'tan oluşan 'güney kapı' yapısı üst kata ulaşan geniş merdivenlere açılır [14].

Güney giriş mekanına yine aynı yönde ortasında bir sütunun bulunduğu iki açıklıktan girilir. İçiçe iki mekandan oluşan bu bölüm doğu yönündeki paralel iki koridorla üst kat merdivenlerine ve merkezi avluya bağlanır.

Sarayın batı yönünde dar ve uzun planlı depo mekanları kuzey-güney doğrultusunda gelişen uzun koridora açılır. Bu koridorun kuzey ucunda üst kata ulaşan bir merdiven bulunur.

Anıtsal merdivenlerin kuzeyinde bulunan küçük odalar dinsel fonksiyonlara hizmet verir. Bu odaların kuzeyinde 'taht odası' bulunur. Bu bölümün giriş mekanına merkezi avludan sütunlar arasındaki dört açıklık ve dört geniş basamakla ulaşılır. Bu mekan batı yönünde 'taht odası'na açılır [14].

Merkezi avlunun kuzeydoğu yönünde depoların yanında saraya ait çeşitli işlerin yapıldığı odalar bulunur. Bu bölümdeki duvar genişliklerinden üst katta muhtemelen 'büyük doğu mekanı'nın bulunduğu anlaşılır. Sarayın güneydoğu bölümü kraliyet ailesinin konutu olarak kullanılır [15]. Zemindeki eğimden dolayı bu bölüm merkezi avlu döşemesinden 9 m aşağıda inşa edilmiştir. Bölümde batıda konumlanan merdiven, katlar arasındaki bağlantıyı sağlar. Geniş terasa açılan büyük 'Çift Eksenli Mekan'ın bulunduğu alt katta ayrıca daha küçük ve özel 'kraliçe mekanı' bulunur. Bu odalar birbirlerine uzun geçitlerle, özel banyo, tuvalet ve küçük oda gruplarıyla bağlanır. Bu bölümde güneyde bulunan ve iki banyo odası içeren küçük odalar grubu muhtemelen misafirler için tasarlanmıştır.

Phaistos Sarayı

Girit Adası'nın güneyinde Messara vadisinde bir yamaç üzerinde inşa edilen saray İ.Ö. 18.-14.yy.'lara tarihlenir. Minos uygarlığına ait olan Phaistos Sarayı'nda öncelikle göze çarpan mimari eleman merkezi avlunun kuzeybatısında bulunan ve batıdan ulaşılan büyük kapı yapısıdır. Bu bölüm sarayın resmi girişini oluşturur. Yapıya ayrıca kuzeydoğuda bulunan servis girişinden de ulaşılır (Şekil A.3).

Kuzeydoğu yönündeki servis girişi güney ve batı yönlerdeki servis avlularıyla bağlanır. Bunların yanında batı[1], kuzey ve kuzeydoğu yönünde bulunan koridorla merkezi avluya ulaşılır.

[1] Rider,s. 93, merkezi koridor olarak adlandırılan bu mekan vestibülün güney ucuna açılır ve sarayı iki tanımlı bölüme ayırır. Kuzey'deki önemli odalar, ölçüleri, kesin çizgileri ve inşa teknikleriyle belirgindir. Güneyde ise birçok küçük oda ve koridorlar yer alır.

Batı yönünde gelişen anıtsal giriş geniş merdivenlerle ortasında oval bir sütunun bulunduğu mekana ulaşır. Bu mekan yine aynı yönde dikdörtgen formlu merkezi sütunla desteklenen diğer bir odaya açılır. Bu mekanın doğu yönündeki üç geniş oval sütun arasından ise bu bölümün en büyük mekanına geçilir. Bu odanın güneydoğu köşesinde bulunan açıklık, merkezi avlunun kuzeybatısındaki sütunlu mekana ve kuzeydeki peristilli avluya ulaşan merdivenle bağlantılıdır. Bu avlu 4 sütundan oluşan portikolarla çevrelenmiştir.

Resmi girişin 69 numaralı mekanından muhtemelen koruma odası olarak kullanılan güneydeki mekana çıkılır. Bu mekandan ayrıca kuzey yönündeki basamaklarla peristilli avluya ulaşılır[2].

Zemini taşla döşenmiş olan merkezi avlunun muhtemelen doğu ve batıdaki uzun kenarlarında birer portiko vardır [16]. Zemin kattaki en geniş oda merkezi avlunun batısında bulunur. Ön cephesi iki kat yüksekliğindeki üç sütundan oluşur. Kuzey güney doğrultusunda bulunan bu sütunların yanında mekan içindeki iki oval sütun doğu-batı doğrultusunda gelişir. Bu mekanın batı yönünde muhtemelen depo ve servis amaçlı olarak kullanılan odalar vardır. Bu odaların açıldığı geniş koridorla bağlanan sütunlu mekanın giriş odasından daha önemli bir fonksiyonunun olduğu kesindir.

Kral ailesine ait olan bölüm sarayın kuzeyinde bulunur. Peristilli avlunun güneyindeki dikdörtgen mekana merkezi avludan basamaklarla geçilir. Bu mekandan peristilli avluya ve kuzey yönünde bulunan payandalar arasındaki altı tane açıklıkla 93 numaralı geniş odaya ulaşılır. Merkezi avlunun doğusunda bulunan daha küçük benzer odalar (63-64) kral ailesi tarafından[3] yaşama mekanları olarak kullanılır. Her iki bölüm ana oda (77-79,63), kraliçenin özel odası (81,63b), banyo odası (83,63d) ve portikolu teras (85,64) gibi mekanlardan oluşur [14].

Merkezi avluya geniş açık cephesi bulunan batıda konumlanan odalarda duvar boyunca oluşturulan sıralar bu mekanların muhtemelen oturma odası olarak kullanıldığının ipuçlarını verir. Bunların arkasındaki uzun koridor muhtemelen

[2] Graham, J.W.,s.40, peristilli avlunun zemini alçı taş levha kaplama taşı ile döşenmiştir.

[3] Graham, J.W., s.40, bu mekanlar genel olarak kış aylarında (soğuk havalarda) kullanılır.

konut odası olarak kullanılan ve odalara açılır. Özel banyo odalarının (17-19) (16,20-21) bulunduğu bölümde oturma odası (15) ortak kullanılır.

Zemin katta merkezi avlunun kuzeydoğu köşesinde konumlanan odaların duvar temellerinden üst katta geniş 'doğu mekan'ı, kuzey köşe odalarının üzerinde ise 'batı mekan'ının bulunduğu anlaşılır. Sarayın yemek odaları muhtemelen 'doğu mekanı'nın üst katında konumlanır.

Merkezi avlunun kuzeydoğu köşesindeki küçük odalar depo ve yemek hazırlıkları için kullanılır. Servis odalarının açıldığı 58 numaralı koridor ile oluşan bölüm kuzeydoğudaki dış kapı (53) ile doğrudan ilişkilidir. Kuzey, doğu ve batı yönlerine açıklıkları bulunan bu kapı mekanından saraya günlük yiyecek girişi sağlanır.

Dış kapının güneyinde bulunan avlunun ortasında ocak vardır. Bu kapının kuzeybatı ve güneybatısında bulunan odalar depo olarak kullanılır. 88 numaralı odanın kuzeyinde birçok sarnıç bulunur. Muhtemelen üzeri açık olan, et ve süt için beslenen hayvanların barınağı olarak kullanılan 49 numaralı mekana ise 48 numaralı avludan ulaşılır.

Batı yönünde bulunan kapı yapısından birinci katta konumlanan resmi kabul mekanlarına ulaşılan bu saray avlular etrafında gelişir. Dikdörtgen biçimli merkezi avlunun kuzey ve doğu yönlerine konumlanan özel mekanlar zemin katta bulunur. Bir koridor etrafında gelişen dikdörtgen mekanlardan oluşan depo odaları avlunun kuzeybatısında yer alır. Kuzeydoğuda konumlanan servis alanlarına yine aynı yönde bulunan kapıdan giriş sağlanır.

Mallia Sarayı

İ.Ö. 18.-14.yy.'ları arasında Knossos Sarayı'nın doğusunda Dikte dağının kuzeyinde inşa edilmiştir (Şekil A.4). Minos uygarlığına ait olan bu yapının arkasında yüksek bir tepe bulunur. Girit adasının kuzey sahilindeki bu sarayın kuzeybatı, güneydoğu ve güneybatı yönlerinden girişleri vardır. Sarayın geniş merdivenlerine yakın olan güneybatı girişi muhtemelen resmi giriş olarak kullanılır.

Batı yönündeki yolla ulaşılan kuzeybatı girişi kuzey servis avlusuna, güneydoğu yönündeki ise merkezi avluya açılır. Saray kuzey-güney doğrultusundaki dikdörtgen

merkezi avlu etrafında gelişir. Bu avlunun doğu ve kuzey yönünde birer portiko bulunur [13].

Yapının batı yönündeki dar ve uzun servis odaları kuzey-güney doğrultusunda gelişen koridora açılır. Bu bölümdeki bazı odaların duvarları üst kattaki 'piano nobile' bölümünü taşımak amacıyla kalın tutulmuştur. Bu koridor ve avlu arasında bulunan dikdörtgen oda grupları dinsel fonksiyonlar için kullanılır. Merkezi avlunun güneybatısındaki geniş merdivenler muhtemelen üst katta bulunan 'piano nobile' bölümüne ulaşır.

Sarayın güneybatı köşesinde dairesel planlı iki sıra zahire ambarı bulunur. Merkezi avlunun güneydoğu ve güneybatı yönündeki odaların hangi amaçla kullanıldığı bilinmez [13].

Merkezi avlunun doğu yönünde dar uzun biçimli odalar grubu depo olarak kullanılır[4]. Yine aynı amaca hizmet veren diğer odalar sarayın kuzey ucunda yer alır. Kuzey, doğu ve güney yönlerindeki portikonun sınırladığı kuzey servis avlusu yemek hazırlık bölümü olarak hizmet verir. Merkezi avlu ve kuzey servis avlusu arasında iki sıradan oluşan altı sütunun bulunduğu mekan vardır.

Kral ailesine ait özel odalar sarayın kuzeybatı ucunda konumlanır. Bu bölümün kuzey yönünde sütunlu portiko bulunur. Ana mekan ve kraliçeye ait olan oda portikonun güneyinde yer alır. Her iki ana mekan deniz manzaralı portikoya açılır.

Gournia Sarayı

İ.Ö. 18.-14.yy.'da Girit Adası'nda Dikte dağının doğusunda inşa edilmiştir. Minos uygarlığına ait olan bu yapı tepe üzerindeki küçük şehir içinde gelişir (Şekil A.5). Saraya batıda yer alan avludan girilir. Batı cephesi boyunca uzunlamasına gelişen odaların üzerinde muhtemelen devlet işlerine hizmet eden mekanlar bulunur. Bu bölüme batı girişinin güneyinde konumlanan merdivenle ulaşılır. Sarayın doğu yönünde konumlanan dar uzun odaların yanında kare biçimli bir depo odası bulunur. Yapının kuzey ucundaki küçük kare banyo odası bu bölümün özel oda

[4] Graham, J.W.,s.44, Bu sarayda yer alan çok sayıdaki depo ve küçük çalışma odası yapının ziraat amaçlı olarak kullanıldığını gösterir.

olarak kullanıldığını gösterir. Güneydoğu köşesi yakınında duvar boyunca alçak sıralardan oluşan açık cepheli mekan muhtemelen yaşama amaçlı kullanılır. Bu oda batı yönündeki sütunlarla küçük bir avluya açılır [13].

Yapının güneyindeki halka ait avlu, kuzey-güney doğrultusunda gelişir. Avlunun kuzey ucundaki basamaklar bir toplantı alanı oluşturur. Bu mekanın batısında avluya açılan alçak sütunlu portiko ve arkasındaki küçük odalar sarayın güney bölümünü meydana getirir.

Knossos'taki Küçük Saray

Yine Minos uygarlığına ait olan Knossos'taki küçük saray Knossos Sarayı'nın kuzeybatısında, 230 m uzaklıkta inşa edilmiştir. İ.Ö. 18.-14.yy.'a tarihlenen bu sarayın muhtemelen doğu yönünde bulunan iki dairesel sütunun arasından geçilerek giriş mekanına ulaşılır (Şekil A.6). Bu mekanın kuzeyinde yer alan üç geniş basamakla peristilli avluya açılır. Her yönde üç sütunla oluşan peristilli avlunun kuzeyinde ana oda bulunur. Üç sütun arasındaki dört açıklıktan ulaşılan bu oda, sütunlarla iki bölüme ayrılır. Bu mekanın doğu yönündeki altı açıklık bu yöndeki dar sütunlu portikoyla ilişkilidir[5] [13].

Bu bölümlerin yanında sarayda içinde üç sütun bulunan Kripta[6] odası, ana mekana hizmet eden tuvalet ve dinsel amaçlar için kullanılan mekanlar bulunur. Batıda üst kata ulaşmak amacıyla geniş basamaklardan oluşan iki kollu bir merdiven inşa edilmiştir. Sarayda kadınlar için tasarlanan bölümün konumu ise belirsizdir.

Beycesultan Sarayı

Anadolu'nun batısında Geç Bronz döneminde inşa edilen ve İ.Ö. 19.-16.yy.'a tarihlenen bu saray höyüğün doğu tepesinde bulunur. Yapının güneybatısında yer alan ana giriş iki sıradan oluşan dört sütunun yer aldığı geniş giriş odasına açılır. Bu

[5] Graham, J.W.,s. 52, Ana mekanın uzunluğu boyunca gelişen bu bölüm doğudaki geniş açılı manzaraya açılır.

[6] Saltuk, S., Kripta,kriptos: etrafı kapalı ve hiçbir yeri görmeyen avlulara verilen isim.

mekandan doğu yönünde gelişen eksen, kuzeydoğudaki merkezi avluya açılan merdiven odasında sonlanır. Eksen sırasıyla, kuzeybatı ve güneydoğu yönlerinde ikişer hücre bulunan mekana, kabul odasına ve avluya açılır (Şekil A.7).

İki yönünde hücreleri bulunan odadan kabul odasına bir rampa ile ulaşılır. Kabul odası birçok dikdörtgen planlı odanın açıldığı kuzeybatıdaki koridora geçiş sağlar. Doğu-batı doğrultusunda uzanan bu koridor her yönden sütunlarla çevrelenmiş olan merkezi peristilli avluya açılır. Kuzeybatı-güneydoğu yönünde gelişen bu avlu odalarla çevrelenmiştir. Merkezi avlunun kuzeydoğu ve güneydoğusunda bulunan mekanlar doğrudan avluya açılır. Avlunun doğu köşesindeki sütunlu mekan güneydoğuda servis bölümüne, doğuda 'kabul salonu'na ve yine aynı yönde içinde iki sütunun bulunduğu temizlenme amaçlı olarak kullanılan odaya açılır [1]. Bu mekan güneydoğu yönündeki küçük giriş odasıyla bağlanır.

Temizlenme amaçlı olarak kullanılan oda güneydoğu yönünde ortasında iki sütunun bulunduğu mekana açılır. Kabul mekanı olarak kullanılan bu odadaki sütunların ortasında bir ocak vardır. Bu odada üst kata veya çatıya ulaşımı sağlayan bir de merdiven odası bulunur. Muhtemelen sarayın üst katında özellikle yazın kullanılan önemli yaşam ve kabul odaları vardır [16].

Sarayın güneydoğusunda bir servis avlusu bulunur. Bu avlu kuzeydoğu yönündeki sarnıç, depo ve hizmetli odalarının bulunduğu güneydoğu kanadına açılır. Merkezi avlunun kuzeydoğusunda bir giriş daha bulunur [17].

Karahüyük Sarayı

Anadolu'nun güneyinde Çatalhöyük şehri yakınlarında İ.Ö. 18.yy.'da inşa edilen ve çok az bir bölümü kazılarla açılan yapıda geniş bir orta oda bulunur (Şekil A.8). Bu mekanın güney köşesinde içinde fırın bulunan bir oda vardır. Aynı mekan kuzeybatı yönünde erzak depolarına açılır. Orta odanın doğu yönünde ise yıkanma odası vardır. Yapıdaki iki merdiven yaşama alanlarının üst katta bulunduğunun ipuçlarını verir [1].

Alaca Hüyük Sarayı

İ.Ö. 17.yy.'da Anadolu'nun kuzeyinde inşa edilen yapı Hitit uygarlığına aittir. Geç Bronz dönemine ait olan ve bir toprak yükselti üzerindeki surlar içinde yer alır. Sfenksli kapı olarak adlandırılan kent kapısı kuzeybatı yönündeki meydana açılır. Buradan saray yapısına sonradan eklenen aynı yöndeki ön avluya ulaşılır (Şekil A.9). Avlunun kuzeydoğu köşesinde ahır olarak kullanılan odalar grubu bulunur. Ön avlu kapısıyla aynı doğrultuda yer alan çift kapı dikdörtgen biçimli avluya açılır. Saray bu avlu etrafında belirli bir düzene bağlı olmadan dizilmiş mekanlardan oluşur. Bazı odaların avluya açılan geçitleri bulunur. Genel olarak birbirinden bağımsız olan bu yapılardan doğu yönüdeki geniş kabul salonu sarayın resmi bölümünü oluşturur. Muhtemelen kuzeybatı köşede bulunan mekan tapınak olarak kullanılmıştır. Yapıda bulunan diğer mekanların fonksiyonları belirsizdir. Bazı araştırmacılar yapıyı bir tapınak-saray olarak kabul eder [1].

Boğazkale-Büyükkale Sarayı

Anadolu'nun kuzeyinde Alaca Hüyük yakınlarında kayalık bir tepe üzerine inşa edilen bu kale İ.Ö. 15.-12.yy.'lara tarihlenir. Hitit uygarlığına ait olan bu yapıya güneybatı yönündeki kale kapısından girilir (Şekil A.10). Bu mekan aşağı kapı avlusuna açılır. Saray yapıları kale duvarlarına yakın iç içe avlular etrafında birbirlerinden bağımsız yapılardan oluşur [18]. Aşağı avlu ve etrafındaki yapılarla oluşan saraya aşağı kapı avlusunun kuzeydoğusundaki geniş kapı odasından girilir. Kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda gelişen avlu muhtemelen kuzeydoğu yönünde bulunan iki girişten dolayı yamuk planlıdır. Bu girişlerden kuzeydoğudaki orta kale avlusuna, kuzeydeki ise kale avlusuna açılır.

Aşağı avlu güneydoğu yönünde bir, kuzeybatı yönünde ise üç yapıyla çevrelenmiştir. Bu avlunun kuzeybatı kenarının ortasında konumlanan yapı muhtemelen kapı olarak hizmet verir. Bu yapının kuzeydoğusunda bulunan bina ise ambar olarak kullanılır. İki katlı olan ambar yapısı dar uzun odalardan oluşur.

Ambar yapısının kuzeyinde kült evi kuzeydoğusunda ise saraya ait mali işler için kullanılan bir yapı bulunur [1].

Orta avlu etrafına konumlanan yapılarla 'iç saray' oluşur. Bu saraya aşağı avlunun kuzeydoğusundaki kapı yapısından ulaşılır. Güneybatıda arşiv, kuzeybatıda ise sırasıyla şölen, arşiv ve 'kraliçeler saray' yapıları bulunur. Orta avlunun kuzey köşesinde konumlanan saray sur duvarlarına birleşik olarak inşa edilmiştir. Aşağı avluda bulunan kült evi, orta avluda bulunan arşiv ve şölen yapıları muhtemelen çok katlıdır.

Aşağı kale avlusunun doğusundaki saray ve kale duvarı arasında bulunan mekanda kült evi ve önündeki havuz muhtemelen kaleye su toplamak amacıyla inşa edilmiştir. Bu mekanın doğusunda bulunan yapının fonksiyonu bilinmez.

Mari Sarayı

Fırat nehri kıyısında Assur şehrinin güneybatısında İ.Ö. 20.-17.yy.'larda inşa edilmiştir. Babil imparatorluk döneminde oluşan saray Suriye'de bulunmaktadır. Kuzey yönündeki kapıdan girilen yapıda iki geniş avlu bulunur (Şekil A.11). Kapı ile aynı yöndeki büyük ana avlunun güneyinde kabul salonu yer alır. Bu avlunun batısındaki iç avlunun güney cephesi boyunca taht odası bulunur. Avlunun güneybatı köşesinde taht odasıyla bağlantılı olan mutfak bölümü vardır. İç avlunun batı yönündeki çalışma odaları kuzeyde mutfak ile bağlantılıdır [18].

Sarayın kuzeybatı köşesinde kral ailesine ait özel odalar konumlanır. Yapıda yüksek rütbeli kişilerin çocukları için bir okul vardır [19]. Bu büyük kompleks aynı zamanda din ve yönetim merkezidir. Taht odası güneyde küçük bir avluya açılır. Bu avlunun doğusunda küçük dinsel fonksiyon için kullanılan bir mekan bulunur. Bu mekanın güneydoğu köşesinde ise üst kata ulaşan merdivenler bulunur. Sarayın güneybatı köşesinde doğu-batı doğrultusunda koridora açılan küçük odalar depo olarak kullanılır.

Tell Asmar Sarayı

İ.Ö. 20. yy.'da Babil'in kuzeydoğusunda diyala nehrinin doğusunda III. Ur Hanedanlığı tarafından inşa edilen yapı Mezopotamya'da bulunur [20]. Güneydoğuda, dinsel fonksiyona hizmet eden bir bölüm ile kuzeydoğuda Shusin kralının tapınağının arasında bulunan saraya güneydoğu yönünden girilir. Kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda gelişen uzun koridorlar avlunun güneydoğu köşesine açılır. Kare biçimli avlunun kuzeydoğu yönünde taht odası bulunur. Bu mekanın arkasında kabul odalarının açıldığı büyük mekan yer alır. Taht odasına açılan merdivenle sarayın kraliyet ailesine ait özel odalarının üst katta olduğu anlaşılır. Kuzeybatıdaki iki odaya ve ikinci merdivene avludan ulaşılır (Şekil A.12) [19].

Tell Açana - Yarim Lim Sarayı

Saray İ.Ö. 18.yy.'da Babil imparatorluğunun geliştiği dönemlerde Kuzey Suriye Anadolu sınırı üzerinde Tell Tayinat yakınlarında inşa edilmiştir (Şekil A.13). Şehrin üzerinde yer alan yapı farklı yüksekliklerdeki üç teras üzerinde oluşur. Kuzeybatı-güneydoğu yönünde gelişen sarayın kuzeyinde resmi mekanlar, kuzeydoğusuda avlu, güneydoğusunda ise depo, aydınlık, mali işler için kullanılan ve hizmetlilere ait bölümlerden oluşur[7] [1]. Giriş, ortasında ocak bulunan avlunun kuzeydoğusundadır. Bu mekan kuzey köşesinde bulunan ve resmi bölüme bağlanan geçiş mekanına açılır. Ortasındaki ahşap dikmeler ve duvar bölümleriyle iki mekana ayrılan geçiş mekanlarına kapı odasının güneybatı duvarı ortasındaki açıklıktan geçilir. Ana oda yapının kuzeybatı-güneydoğu yönünde gelişir. Giriş kapısının sonradan kapatılmasıyla giriş aynı yönden 7 numaralı mekana açılmıştır. Kuzeydeki geçiş mekanı yine aynı yönde köşede bulunan kapı ile ana odaya açılır. Ortasında bir dikmenin bulunduğu bu mekan yapının en geniş odasıdır. Buna bağlı olarak 2 ve 5 numaralı odalar en önemli fonksiyonları barındırır [20]. Bu mekan güneybatı

[7] Frankfort, H., p.139, Sarayın kuzey bölümü kral, güney bölümü ise konut'a ait fonksiyonları barındırır.

yönünde birbirine geçiş sağlayan iki oda ile bağlantılıdır. Resmi bölümün kuzeyindeki kapı odasından ulaşılan merdiven, muhtemelen üç kat yüksekliğindeki mekanlara ulaşımı sağlar.

Avlunun güney köşesindeki odalar depo amaçlı olarak kullanılır. Üst kotta konumlanan mekanlara avlunun doğu köşesinde bulunan merdivenlerle ulaşılır. Üzeri açık, aydınlık olarak kullanılan 18 numaralı mekan batı yönünde muhtemelen tapınak veya anıt-mezar odası olarak kullanılan üst kottaki mekana açılır. Bu bölümün doğusunda sarayın ekonomik yönetim işleri ve hizmetlileri tarafından kullanılan tek katlı mekanlar bulunur.

Tell Açana (Alalakh) – Niqme-pa Sarayı

İ.Ö. 15.-14.yy.'larda Kuzey Suriye Anadolu sınırı üzerinde Tell Tayinat yakınlarında Mitanni döneminde inşa edilen saray farklı yüksekliklerdeki teraslar üzerinde inşa edilmiştir. Güneybatı yönünden girilen avlu yamuk planlıdır. Geniş merdivenlerle iki sütun arasından geçilerek kuzeydeki giriş odasına ulaşılır (Şekil A.14). Bu mekandan batıdaki odayla sarayın yaşama bölümüne, doğudaki odadan ise resmi bölüme geçilir. Yaşama bölümünün içerisinde bir ocak bulunan en geniş odası giriş mekanının kuzeyindedir. Bölüm bu mekan etrafına konumlanmış küçük odalardan oluşur. Yatak ve yıkanma odası olarak hizmet veren odalar muhtemelen avlu olarak kullanılan orta mekana açılır. Yapının güneybatı köşesinde üst kata ulaşımı sağlayan merdiven bulunur [20].

Giriş mekanının doğusunda bulunan mekandan yine aynı yöndeki kapı ile resmi bölümün avlusuna geçilir. Avlunun kuzeydoğu köşesindeki açıklıktan kabul odalarına ulaşılır. Bu mekanlar ortalarında bulunan ve çıkıntı oluşturan duvarların arasındaki sütunla iki bölüme ayrılır. Bu bölümün güney cephesine bakan odaları ise yönetim işleri için kullanılır [1].

Tiryns Sarayı

Miken uygarlığının Yunanistan'da İ.Ö. 18.-14.yy.'larda inşa ettiği saray Argos ovasının güneydoğusunda kayalık tepe üzerindeki şehirde bulunur. Ana giriş

kapısına doğuda kale ve saray duvarı arasındaki uzun geçitle ulaşılır (Şekil A.15). Doğu ve batı yönlerine açılan kapı yapısına bu yönlerdeki üç açıklıktan girilir. Bu açıklıklar arasında iki sütun bulunur. İki mekandan oluşan bu yapıdan batıdaki ön avluya ulaşılır. Ön avluya açılan mekanda bulunan iki sütuna doğru uzanan duvarlarla bu mekan daha tanımlıdır. Odalarla çevrelenmiş olan ön avlunun kuzeyinde sarayın iç avlusuna açılan kapı yapısı vardır [14]. Bu yapı C kapı planı ile benzerdir. Büyük kapı yapısıyla iç avlu arasında bulunan geçitle doğrudan bağlantı sağlanır. Doğu, batı ve güney yönlerinde sütunlarla çevrelenmiş olan F avlusunun kuzeyinde, diğer odalardan daha geniş biri büyük diğeri ise daha küçük olan iki dikdörtgen mekandan oluşan bölüm bulunur. Bu bölüm avlunun kuzey yönünün ortasına yerleştirilmiştir [15]. İçiçe iki mekandan oluşan bu bölüme avludan iki sütun arasından geçiş mekanına ulaşılır. Bu mekandan H olarak adlandırılan ikinci odaya ise dikdörtgen planlı ayakların oluşturduğu üç açıklıktan geçilir. Geçiş mekanının batısında banyo odası bulunur. Geniş odanın ortasında dört sütun ve dairesel bir ocak vardır.

Geniş oda doğu batı ve kuzey yönünden bir koridor çevreler. Bu koridor sarayın doğusunda bulunan avluya açılır. Bu avlunun kuzeyinde geniş odanın küçük ölçekteki bir kopyası olan K bölümü yer alır. Geniş odayı çevreleyen koridor doğuda devam ederek K mekanının etrafını çevreleyerek sonlanır. J avlusunun kuzeyindeki ana mekana sütunsuz bir geçiş mekanından ulaşılır. Bu mekanın ortasında bir ocak bulunur.

Sarayın kuzeydoğusunda J avlusuyla bağlantılı olan bir avlu daha vardır. Bu avlunun güneyinde birçok küçük oda bulunur. J avlusu doğudan, L avlusu ise batıdan sütunlarla çevrelenmiştir.

Yapıdaki avluların kuzeyinde konumlanan ve dikdörtgen iki mekandan oluşan bölümler birer megarondur. Özellikle G yapısı pozisyonu ve inşaatıyla saraydaki en önemli bölümdür.

Mykenai Sarayı

Bir akropolis içinde konumlanan yapı Yunanistan'da Argive ovasının kuzeydoğusunda inşa edilmiştir. Miken uygarlığına ait olan ve İ.Ö. 18.-14.yy'lara

tarihlenen bu sarayın güneyindeki merdivenlerden muhtemelen bir kapıya ulaşılır. Avluya açılan bu bölümün güneydoğusunda sarayın ana odaları bulunur (Şekil A.16). Dikdörtgen planlı, taş kaideli ahşap iki sütunla oluşan geçiş mekanı güneydoğuda ikinci bir geçiş mekanına açılır. Bu mekandan yine aynı yöndeki çatısı ortada bulunan dört ahşap sütun tarafından taşınan ana odaya ulaşılır. Merkezde bulunan bu sütunlar arasında bir ocak bulunur. Avlunun kuzeybatısında kuzeye bakan benzer küçük bir yapı vardır. Bu odanın kuzeyindeki koridorla, sarayın günümüzde kalıntısına pek rastlanmayan batı bölümüne ulaşılır [14].

Gha'daki (Arna) Sarayı

Tiryns ve Mykenai akropolislerinden daha geniş bir alan içinde inşa edilen saray İ.Ö. 18.-14.yy.'larına tarihlenir. Miken uygarlığının Yunanistan'da inşa ettiği bu saray kuzey ve batı yönlerinde birbirine dik açı oluşturan iki kanattan oluşur (Şekil A.17). Kuzey kanadın ortasında güneye açılan bir kapı bulunur. Kapı doğu ve batı yönünde uzanan geniş koridorla bağlantılıdır. Kuzey kanadı batıda güneybatı yönünde kırılarak sonlanır [14].

Her iki kanadın sonunda bulunan odalar dışında yapıdaki hiçbir odaya kanatların kuzey ve doğu yönünde devam eden koridordan doğrudan ulaşılmaz. Sarayın diğer odalarına bu koridora paralel olarak gelişen ikinci bir koridordan girilir.

Kuzey kanadında geniş üç oda ve bu odaların açıldığı küçük odalar bulunur. Doğu kanadındaki odalar iki gruba ayrılır. Bazı odalara yanlardan giriş verilmiştir. Bu sarayda her bir kanat ayrı bir konut oluşturur. Kuzey kanadın ucunda bulunan iki oda muhtemelen kapalı birer megarondur.

III. Amenhotep Sarayı

Mısır Malqata'da bulunan bu kompleks İ.Ö. 14.yy.'a tarihlenir. 18. hanedanlık döneminde inşa edilen yapının kuzeybatı yönünde yer alan uzun bir koridorla büyük kabul salonuna ulaşılır (Şekil A.18). Resmi işlerin yürütüldüğü bu mekanın güneydoğu köşesinde kapı ile kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda içiçe gelişen koridorlara açılır. İlk koridorun kuzeybatı ve güneydoğu köşelerinde ikişer kapı

bulunur. Kuzeybatı kapıları, içinde iki sıra sütunun bulunduğu büyük bir mekana açılır. Saraylardaki büyük mekanlarda bulunan taht, kuzeydoğu duvarının önünde yer alır [19].

İkinci koridor güneydoğuda mutfak bölümüne ulaşan uzun bir koridora açılırken, kuzeybatıda iki sıra toplam sekiz adet sütunun bulunduğu bir geçiş mekanına ulaşır. Bu mekanın kuzeybatısında üst katlara veya terasa ulaşımı sağlayan merdiven bulunur. Güneybatı duvarının ortasında bulunan kapıdan sarayın harem bölümüne geçilir. Geniş merkezi mekan simetrik olarak sıralanmış iki sıra sütun ve her iki uzun tarafta haremdeki kadınlar için tasarlanmış 4 ayrı odadan oluşur. Birer konut olarak tasarlanan bu bölümlerde sütunlu geçiş mekanı içerisinde tahtın durduğu merkezi hipostil odaya açılır. Bu mekanın arkasında tuvalet ve banyo odaları bulunur.

Harem mekanının güneybatı duvarı ortasında yer alan taht, bölücü duvarlarla ana mekandan ayrılmıştır. Tahtın her iki yönünde bulunan kapılardan krala hizmet veren banyo ve yatak odası mekanlarına geçilir.

III. Ramses Sarayı

İ.Ö. 12.yy.'da Mısır'da Medinet Habu'da inşa edilen saray Yeni Krallık dönemine (19.- 20. hanedanlık) aittir (Şekil A.19). Bir tapınak-saray olan bu yapıda saray ve tapınak aynı avluya açılır. Bu avludan merdivenlerle ana hipostil mekana ulaşılır. Simetrik plana sahip olan bu mekan, arkasında küçük sütunlu taht odası ve konut odalarıyla devam eder. Saray yapısında ayrıca üç veya dört tane üçlü odalar grubu bulunur [19].

Enkomi Sarayı

Kıbrıs'ın önemli yerleşimlerinden olan Enkomi şehri adanın doğusunda İ.Ö. 17.-11. yy.'larda oluşur. Grid sistemi içinde tasarlanan yerleşimde saray uzun koridorlar ve içiçe gelişen odalar grubundan oluşur (Şekil A.20). Ancak mekanlardaki duvarlar birbirlerine dik açılarla bağlanmaz [21].

Ayios Dhimitrios Sarayı

Ayios Dhimitrios sarayı Kıbrıs'ın güneyinde İ.Ö. 14.-13.yy.'lar arasında inşa edilmiştir. Uzun koridorlar etrafında yer alan odalar grubu merkezi avlu etrafında gelişir (Şekil A.21). İç avlu ve saray kare biçimlidir. Saraya uzun bir koridordan girilir. İç avluya açılan bu koridorun her iki tarafında uzun dikdörtgen mekanlar bulunur. Avlunun kuzeybatısında muhtemelen geçiş mekanından ulaşılan ana odalar yer alır. Simetrik iki mekandan oluşan bu bölümün doğusunda dikdörtgen odalar grubu bulunur. Avlunun batısında ise ortasında bir sıra sütun bulunan büyük depo odası vardır. Yatak odaları ise 'piano noble' olarak adlandırılan üst katta konumlanır [21].

İlk Anıtsal Sarayların Genel Özellikleri

İ.Ö. 20.-12.yy.'lara ait olan ilk saraylar Girit, Anadolu, Kuzey Suriye, Mezopotamya, Mısır ve Kıbrıs'ta bulunur. Genel olarak bir tepe üzerine inşa edilen bu yapılar boyutları bakımından yerleşimde önemlidir.

Genel olarak avlu etrafında konumlanan odalardan oluşan planlarda mekanlar dikdörtgen biçimlidir. Giriş, resmi mekanlar, özel, depolar ve servis mekanlarından oluşan bölümlerinden oluşan saraylarda bu mekanlar gruplar halinde bulunur. Bu yapılar zemin ve birinci kattan oluşur. Düzgün bir geometrisi bulunmayan bu yapılarda genel olarak iki giriş bulunur. Yönetici ve misafirler tarafından kullanılan ana giriş kabul salonu ile ilişkilidir. Hizmetlilerin kullandığı servis girişi ise mutfak ve depolarla bağlantılıdır.

Girit ve Suriye'de bulunan yapılar büyüklük olarak diğer saraylardan ayrılır. Geniş bir alan üzerine inşa edilen bu yapılar birer kompleks oluşturur. Farklı fonksiyonlar için birden fazla girişi olan bu yapılardan Kuzey Suriye, Anadolu ve Yunanistan'da inşa edilenlerde genel olarak ana giriş kuzeydedir. Mısır ve Mezopotamya'da kuzeybatıda bulunan giriş mekanı Girit'teki örneklerde batıda konumlanır.

Dikdörtgen bir avlu etrafında gelişen planlarıyla bu yapılar benzerdir. Genel olarak büyük ölçekli saraylar birden fazla avlu içerir. Phaistos, Knossos'taki küçük saray

ve Beycesultan saraylarında peristilli avlunun ilk örnekleri görülür. Diğer örneklerden farklı olarak Mısır saraylarında avlu yapının önünde bulunur.

Kralın kabul salonu ve resmi işler için kullandığı mekanlar kuzeybatı-kuzeydoğu yönlerine inşa edilmiştir. Erzakların bulunduğu depo odaları Anadolu ve Kuzey Suriye'de güneydoğuya, Girit'te ise batıya yerleştirilmiştir.

Kral ve ailesinin özel ihtiyaçlarını karşılayan mekanlar kuzey ve kuzeybatıda tasarlanmıştır. Mısır, Kuzey Suriye ve Anadolu'da servis mekanları güneydoğuda bulunurken Girit saraylarında kuzeydoğu –kuzeybatıya inşa edilmiştir.

Girit saraylarında 'piano nobile' bölümüne ulaşan geniş ve gösterişli merdivenler vardır. Bu mekanlar sarayların üst katına yerleştirilmiştir.

Devlet işlerine hizmet veren bu yapılarda yöneticinin taht, kabul salonu ve resmi işler için kullandığı ana odayla giriş mekanının ilişkisi önemlidir. Mekanlar arasındaki bu bağlantı çeşitlilik gösterir. Girit, Mezopotamya, Yunanistan ve Mısır'da bulunan bazı saraylarda bu fonksiyonlar giriş-koridor-resmi mekan olarak ilişkilendirilir. Girit ve Kuzey Suriye'deki bazı örneklerde ise bu bağlantı giriş resmi mekan-avlu ve çevre odaları olarak gelişir. Giriş-avlu-resmi mekan ilişkisi ise Girit, Anadolu, Kıbrıs ve Yunanistan'daki yapılarda görülür.

İncelenen ilk anıtsal saraylarda üç farklı giriş-ana mekan ilişkisi belirlenir. Buna bağlı olarak Kuzey Suriye, Mezopotamya, Mısır, Kıbrıs ve Anadolu'da bulunan yapılarda genel olarak tek tip olan bu ilişki Girit'te üç, Yunanistan'da ise iki farklı çeşitte görülür. Dolayısıyla Kuzey Suriye, Mezopotamya, Mısır, Kıbrıs ve Anadolu'da bölgesel karakteristik bir mimari plan şemasının varlığından söz edilebilir. Ancak bu mekan ilişkilerinin Girit ve Yunanistan'daki yapılarda çeşitlilik göstermesi bu bölgelerde belirgin bir planın oluşmadığının ipuçlarını verir.

2.2. Geç Hitit ve Urartu Sarayları

Tell Halaf-Tapınak Sarayı

İ.Ö. 9.yy.'da Kuzey Suriye'de inşa edilen bu yapı geç Hitit saray örneklerindendir. Nehir kenarında bir tepe üzerinde bulunan, surlarla çevrilmiş bu yapının kuzeydeki iki mekandan oluşan kapı yapısı avluya açılır (Şekil A.22). Bu avlunun güneyindeki daha yüksek bölüme merdivenlerle ulaşılır. Bu bölüm yine aynı yöndeki dört açıklıkla geçiş mekanına ve daha geniş olan ana odaya açılır. Güney, doğu ve batıda küçük odalara geçiş sağlayan bu mekanın güney yönündeki küçük oda doğu ve batı yönlerindeki odalarla bağlantılıdır [1].

Hem dinsel işlevler için hem de kabul salonu olarak kullanılan bu yapının geçiş ve salon mekanlarının giriş söveleri kabartma heykellerle bezenmiştir.

Tell Halaf Sarayı

Tell Halaf Tapınak sarayı ile aynı dönemde inşa edilen Kuzey Suriye'deki geç Hitit sarayı yaşama mekanlarından oluşur (Şekil A.23). Kentin dışında surlarla çevrilmiş bir bölgede bulunan saray yaşama bölümü, yıkanma yapısı ve kadın bölümü olarak üçe ayrılır. Yaşama bölümü yatak ve yıkanma odasından oluşur. Avlunun kuzeyinde konumlanan bu mekanlar şehrin dışına açılan koridora bağlanır. Muhtemelen güneyden girişi olan avlu servis odalarıyla çevrelenmiştir. Saray yapısında bulunan merdiven üst katlarda başka mekanların bulunduğunu gösterir [1].

Arslan Taş (Khadatu) Sarayı

İ.Ö. 9.yy.'da Kuzey Suriye'de Asurlular tarafından inşa edilen saray avlu etrafını çevreleyen odalardan oluşur. Saraya kuzeydeki giriş mekanından ulaşılır. Üç taraftan servis odalarıyla çevrelenmiş olan avlunun doğu yönünde resmi salon bulunur (Şekil A.24). İçiçe iki odadan oluşan bu bölümden doğuda konumlanandan ana avluya

geçilir. Bu avlu kuzey ve güneyde resmi işler için kullanılan odalara açılır. Kuzeydeki mekanın etrafındaki küçük odalar muhtemelen özel amaçlar için kullanılır. Kral ve ailesine ait özel bölüm avlunun kuzeydoğu yönünde tasarlanmıştır [20]. Merkezi avlunun doğu yönündeki bölüm ise dinsel amaçlara hizmet verir.

Zincirli - J ve K Sarayı

Saray Suriye Anadolu sınırı yakınlarında İ.Ö. 9. – 8. yy.'larda Karatepe şehrinin güneydoğusunda inşa edilmiştir. Geç Hitit dönemine tarihlenen bu yapı akropolis içinde yer alır (Şekil A.25). Yapı giriş mekanı ve onun kuzeydoğusunda bulunan resmi bölüm yanında yapının doğu köşesinde yaşama bölümü ve kuzey köşede konumlanan iki uzun dikdörtgen mekandan oluşur. Daha sonraki dönemlerde ikiye ayrılan giriş mekanının güneybatı yönündeki geniş açıklıkta muhtemelen bir veya iki sütun bulunur. Büyük salonda bir ocak vardır. Bu mekanın kuzeydoğu yönünde yatak ve banyo odası yer alır. Bu mekanlar ortadaki ayaklarla ikiye bölünmüştür. Yapıya sonradan eklenen merdiven odası ikinci bir katın varlığına işaret eder [1].

Saray kuzeybatı yönünde eklenen yeni bölüme genişletilmiştir. Bu yeni yapının duvarları eski yapıda bulunan resmi bölüm duvarlarına bitişik olarak tasarlanmıştır. Yeni oluşan mekanlar kabul bölümü, eski yapı ise yaşama bölümü olarak kullanılmıştır. 8 basamaklı bir merdivenden çıkılarak üç sütunun bulunduğu bir geçiş mekanına ulaşılır. Bu mekanın doğu köşesinde bulunan açıklıktan dar uzun dikdörtgen bir salona geçilir. Kuzeybatı yönünde geniş bir ocağın bulunduğu bu mekanın kuzey köşesi küçük bir odaya açılır. Geçiş mekanının kuzeybatısında düşey sirkülasyonu sağlayan bir merdiven bulunur. Bu bölümün kuzeybatısında konumlanan mekana yapının dışından girilir. Salonda bulunan ocakla duvar arasındaki kil seki muhtemelen krala ait bir tahtın buradaki varlığını gösterir. İki bölümün ana odalarını bağlayan kapı bu bölümlerin aynı zamanda kullanılmış olduğunu gösterir [1].

Bu yapıların kuzeybatısına daha sonraki dönemde başka yeni bir bölüm eklenmiştir. İçinde bulunan yatak ve banyo odalarından bu yeni yapının konuklar için tasarlandığı anlaşılır. Ayrıca güneydoğudaki giriş yapısı, saray yapısının avlusuna

açılır. Bu avluda yer alan yapılar dışındaki bölümleri sur ve kale içindeki diğer saray yapılarının duvarları ile çevrelenmiştir.

Zincirli - G Sarayı

Zincirli'deki J ve K sarayının bulunduğu akropoliste inşa edilen bu yapı İ.Ö. 9. - 8. yy.'lara tarihlenir. Kuzey Suriye'de konumlanan bu geç Hitit dönemi sarayı akropolisin kuzeybatısında yer alır. Avlu etrafında gelişen saray birbirlerinden bağımsız yapılardan oluşur (Şekil A.26). Kuzeybatıda ortasında bir sütunun bulunduğu geçiş mekanından yine aynı yöndeki ana salona ulaşılır. Bu mekan içiçe geçen küçük yaşama odalarına açılır. Geçiş mekanının kuzeydoğu ve güneybatısındaki iki küçük odanın iç bölümlerle bağlantısı bulunmaz [20].

Avlunun kuzeydoğusundaki kuzeybatı bölümüyle benzer plana sahip daha küçük ölçekli başka bir yapı daha vardır. Her iki yapıdaki geniş ana mekan muhtemelen taht odası olarak kullanılır [1]. Avluyu çevreleyen diğer odalar ise servis mekanları olarak hizmet verir. Saray yapısında kuzeyde dış mekandan girişleri olan odalar muhtemelen depo olarak kullanılır.

Tell Tayinat Sarayı

Saray Asur kralı Tiglathpileser tarafından İ.Ö. 8.yy.'da Anadolu Suriye sınırı yakınlarında Zincirli şehrinin güneyinde inşa edilmiştir. Üç sütunun bulunduğu geçiş mekanı dört açıklıkla güneyde konumlanan dikdörtgen planlı ana odaya ulaşır (Şekil A.27). Ana oda yine aynı yönde üç küçük odaya, batıda ise bu mekanların genişliğince uzanan bir odaya açılır. Bu oda aynı zamanda geçiş mekanının batısında bulunan merdiven odasıyla da bağlantılıdır. Sarayın resmi bölümünü oluşturan bu odaların doğusunda geniş mekandan ulaşılan yaşama mekanları bulunur. Bu bölüme kuzeyden de giriş verilmiştir. Muhtemelen yaşama bölümünün güneyindeki iki oda yatak ve banyo odası olarak kullanılır [1].

Sakçagözü Sarayı

İ.Ö. 8.yy.'da Anadolu'nun güneyinde Zincirli şehrinin kuzeydoğusunda inşa edilmiştir. Saray bulunduğu kalenin doğu köşesinde doğrudan doğruya surlara yaslanır (Şekil A.28). Güneybatıda bulunan açıklık kuzeydoğu ve kuzeybatı odalarla çevrelenmiş olan avluya açılır. Kuzeydoğuda ortasında bir sütunun bulunduğu geçiş mekanından, daha sonradan iki mekana ayrılan geniş ana odaya ulaşılır. Bu mekanın kuzeydoğu ve doğusunda küçük odalar bulunur. Geçiş mekanının güneydoğusunda yer alan odaya basamaklarla çıkılır. Avlunun kuzey köşesinde zemini taşlarla döşenmiş olan küçük bir avlu bulunur. Bu avlunun doğu köşesinde bir merdiven yer alır [1]. Ana avlunun kuzeybatısında arka arkaya sıralanan üç sıra oda vardır. Bu odalardan doğudakinin önünde muhtemelen kuzeybatı odalarına ulaşmak amacıyla bir geçiş mekanı tasarlanmıştır.

Çavuştepe Sarayı

İ.Ö. 8.yy.'da Anadolu'nun doğusunda inşa edilen bu Urartu yapısı güneydoğuda bulunan Tapınak 1 yapısı yakınlarındaki uzun bir koridordan ulaşılır (Şekil A.29). Yapı güneybatı ve kuzeydoğudan odalarla, kuzeybatı ve güneydoğudan ise koridorlarla çevrelenen merkezi bir oda etrafında gelişir. Her iki koridor bu mekana altı açıklıkla bağlanır. Merkezi odanın ortasında güneybatı-kuzeydoğu doğrultusunda sıralanan dört tane sarnıç bulunur. Ana mekanın kuzeydoğusunda bulunan odalar mutfak olarak hizmet verir [22].

Karatepe Sarayı

İ.Ö. 8.yy.'da inşa edilen ve tepe üzerinde konumlanan yerleşim içinde yer alan bu yapı Anadolu'nun güneyinde Zincirli ve Sakçagözü şehirlerinin batısında bulunur (Şekil A.30). Muhtemelen geç Hitit dönemine ait olan kale içindeki sarayın batısında, kuzey-güney doğrultusunda kayaya oyma bir merdiven bulunur. Bu merdivenden, güneyde oluşturulan bir platforma ulaşılır. Muhtemelen giriş mekanı

işlevi gören buradaki oda doğu yönünde avluya açılır. Avlunun kuzeyindeki uzun dikdörtgen geçiş mekan ana odaya geçiş sağlar. Bu mekanın batısıda küçük odalar grubu bulunur. Farklı dönemlerde avlunun kuzeybatı köşesine bu avluya açılan bazı odalar eklenmiştir. Kuzey, batı ve güneyden odalarla çevrelenmiş olan avlu kareye yakın bir plana sahiptir [23].

Geç Hitit ve Urartu Saraylarının Genel Özellikleri

Genel olarak Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Suriye'de konumlanan bu geç Hitit ve Urartu sarayları dikdörtgen avlu etrafını çevreleyen odalardan oluşur. Tepe üzerine inşa edilen bu yapılar farklı büyüklüklerdedir. Arslan Taş dışındaki saraylar dikdörtgen planlı tek avlu etrafında gelişir. Genel olarak bu sarayların giriş yönleri kuzeybatı, kuzey, kuzeydoğu ve doğuda tasarlanmıştır.

Kralın resmi kabuller ve törenler için kullandığı mekan kuzey, doğu ve güney olmak üzere çeşitli yönlerde bulunur. Güneybatı, güney ve doğuda ise erzakların depolandığı odalar yer alır. Sarayların servis bölümü olarak bilinen mutfak ve hizmetlilerine ayrılan mekanların yönleri ise net değildir.

Kral ve ailesine ait özel mekanlar bu yapılardaki en önemli mekanlar arasındadır. Kuzey, kuzeydoğu ve doğuda bulunan bu bölüm için Tell Halaf'ta ayrı bir saray inşa edilmiştir. Yaşama sarayı olarak kullanılan bu yapı sur duvarlarının arkasında konumlanır. Avlu etrafını çevreleyen odalardan oluşan bu yapıda özel mekanlar kuzeyde konumlanır. Güvenlik nedenlerinden dolayı bu mekanların avluyla direkt ilişkisi bulunmaz. Özel mekanlar sur duvarlarına açılan bir koridor etrafında gelişir. Avlu etrafındaki diğer odalar ise muhtemelen servis ve depo olarak kullanılır.

Kuzey Suriye ve Anadolu'da bulunan İ.Ö. 9.-7.yy. saraylarındaki giriş-resmi mekan bağlantısı farklılıklar gösterir. Tell halaf, Zincirli –J ve K yapıları kapı- avlu-geçiş resmi oda olarak düzenlenen planlarıyla yakın benzerlik gösterir.

Giriş-avlu-geçiş-resmi oda ile gelişen planıyla Sakçagözü sarayı Anadolu'daki Karatepe sarayına benzer.

İncelenen yapılar arasında bulunan Arslan Taş ve Tell Tayinat saraylarındeki giriş resmi mekan bağlantısı diğer yapılardan farklıdır. Buna göre Arslan Taş sarayı giriş

avlu-resmi oda olarak gelişirken Tell Tayinat sarayı ise geçiş-resmi oda planına sahiptir.

2.3. Vuni Sarayı ile Çağdaş Saraylar

Babil - Güney Sarayı

Babil'de Nebuchadnezzar'ın inşa ettirdiği üç sarayın en büyüğü olan Güney Sarayı (Südburg) İ.Ö. 7.-6.yy.'a tarihlenir. Yeni Babil krallığına ait olan bu yapı şehrin kuzeyindeki tepe üzerinde bulunur (Şekil A.31). Sur duvarlarına bitişik konumundadır. İştar Kapısı'nın batı yönündeki yapıya yine aynı yöndeki geniş kapıdan girilir. Buradan saraya hakim olan doğu-batı doğrultusunda arka arkaya sıralanmış beş geniş iç avluya ulaşılır. Odalarla çevrelenen bu avlular birbirlerine farklı derecelerde anıtsallık taşıyan kapılarla bağlıdır [10].

Doğu Avlusu ve Orta Avlu olarak adlandırılan avluların etrafındaki odalar idari amaçlı kullanılır. Ana Avlu olarak adlandırılan üçüncü avlu ve avlunun güneyindeki 'geniş oda' ise resmi işlere hizmet verir. Muhtemelen saraydaki avlular şölen ve kabul amaçlı olarak kullanılır.

Kral ve ailesine ait özel odalar Batı Avlusu ve Yan Avlu'nun etrafında bulunur. Yatak odaları muhtemelen bu avluların güney yönündedir ve kralın odası bu yöndeki geniş odayla bağlantılıdır. Bu geniş odalar ayrıca özel yemek odaları olarak kullanılır.

Kral ve ailesine ait odaların bulunduğu avluların güneyindeki altı oda sarayın harem bölümünü oluşturur. Muhtemelen batı ve yan avlusunun kuzey yönündeki küçük mekanlar misafirler için tasarlanmıştır. Depo odaları sarayın kuzey-doğu yönünde bulunur.

Apries Sarayı

İ.Ö. 6.yy.'da inşa edilen saray Mısır'da Memphis'te bulunur. Mısır krallığına ait olan yapı şehrin kuzeyindeki tepe üzerinde inşa edilmiştir. Yalnızca bir bölümü korunmuş olan saray yapay bir platform üzerinde, surla çevrili bir alanda konumlanır. Güney yönünden girilen yapıda geniş bir ön avlu bulunur. Duvarlarla çevrelenmiş olan ön avludan geniş bir koridorla merkezi mekana ulaşılır (Şekil A.32). Burası taht, kabul ve şölen salonu olarak kullanılır. Bu mekanın kuzeyindeki koridorla ulaşılan geniş bir mekan bulunur. Ön avlu büyük kabul toplantıları için kullanılır [10].

Merkezi mekanın kuzey ve güneyine konumlanan odalar servis için inşa edilmiştir. Mutfak giriş yakınında, merkezi mekanın güneyinde bulunur. Kral ve ailesine hizmet veren özel odalar ise doğuya yerleştirilmiştir. Bu odalar merkezi mekandan bir koridorla ayrılmıştır.

Pasargadae - P ve S Sarayları

İ.Ö. 6.yy.'a tarihlenen yapılar İran'da Pasargadae şehrinde geniş bir düzlükte inşa edilmiştir (Şekil A.33a). Ahamenid hanedanlığında büyük Kyros tarafından inşa edilen P ve S saray yapıları kabuller, resmi toplantılar ve törenler için kullanılır [24].

Güneydoğudan girişi olan P yapısının güneydoğu ve kuzeybatı yönlerinde ana mekandan daha geniş bir portikosu bulunur (Şekil A.33b). İki sıra sütundan oluşan portikolardan kuzeybatı yönündekinin her iki ucunda, içinde iki sütunun bulunduğu odalar vardır. Ana mekanda kare planlı beş sütundan oluşan altı sıra toplam otuz sütun bulunur. Bu mekanın kuzeydoğu ve güneybatı yönlerinde dikdörtgen planlı geniş bir sıra sütun yer alır. Portikolardan ana mekana girişler orta eksende değildir.

İki sütundan oluşan dört sıra toplam sekiz sütunun bulunduğu S sarayındaki ana mekan ise her yönde portikolarla çevrelenmiştir (Şekil A.33c). Kuzeydoğu yönündeki portikonun ortasından girilen yapının güneybatı portikosunun her iki ucunda birer küçük oda vardır. İki sıra sütun dizisinden oluşan portikolarda bulunan açıklıklardan ana odaya ulaşılır. Kapılar yapının orta eksenlerindedir [25].

Persepolis - I. Darius Sarayı

Ahamenid hanedanlığına ait olan saray İran'da Persepolis şehrinde inşa edilmiştir (Şekil A.34a). I. Darius'un imparatorluk döneminde İ.Ö. 6.yy.'a tarihlenen bu yapı bağımsız bir platform üzerinde konumlanır. Bulunduğu yerleşim içinde güney yönüne doğru konumlanan tek yapı olması nedeniyle farklıdır (Şekil A.34b).

Kolay kavranır zemin kat planı ve mükemmele yakın simetrisi ile Ahamenid yapıları için model oluşturur. Saray portikosuna kuzeydoğu ve güneybatı yönlerinde yönetici merdiveni olarak kullanılan karşılıklı konumlanan iki merdivenle ulaşılır. Yapının batı bölümünde benzer planlı başka bir merdiven daha inşa edilmiştir. Dikdörtgen biçimli portiko, iki sıra halinde düzenlenen sekiz sütunla desteklenir. Portikonun kuzeydoğu ve güneybatısında, sekiz sütunlu mekandan ulaşılan birer oda bulunur [25].

Portiko yapının sütunlu ana mekanına geçiş sağlar. Bu mekanın kuzeyinde iki 'lüks daire', batısında iki, doğusunda ise bir oda bulunur. Bunlardan batı yönünde yer alan ve lüks dairelere komşu odadan batıdaki merdivene geçiş sağlanır. Doğu ve batıdaki diğer mekanların kendi içlerinden ulaşılan küçük odaları bulunur. Portikonun her iki yanında yer alan odalar koruma odalarıdır. Ana mekanı çevreleyen mekanlar ise özel oda olarak kullanılır [24].

Kare planlı olan ana mekanda bulunan 12 sütun çatıyı destekler. Bu mekandan, biri güney duvarında, ikisi kuzey, ikisi batı duvarında ve sadece biri doğu duvarda bulunan altı kapı ile diğer mekanlara geçilir.

Susa Sarayı

Ahamenid imparatorluğunun İran'da Susa'da inşa ettiği saray İ.Ö. 5.yy.'a tarihlenir (Şekil A.35a). Bir kraliyet sarayı olan bu yapı geniş II. Artaxerxes tarafından teras üzerinde apadana ve her yönde odalarla çevrelenen dört avludan oluşur (Şekil A.35b).

Doğuda bulunan giriş, sarayın resmi işlerinin yürütüldüğü avluya açılır [10]. Bu avlunun kuzeyinde koridorla ulaşılan apadana ve 5 numaralı avlunun güneyindeki geniş odalar resmi görüşmeler için kullanılır [10].

Kral ve ailesine ait özel odalar batı avlularından koridorla ayrılan bölümlerde tasarlanmıştır [25]. Bu mekanlar avluların güneyinde bulunur. 7 numaralı avlunun güneyindeki geniş odalardan biri muhtemelen özel yemek odası olarak hizmet verir.

Servis ve depo odaları sarayın güneyinde, hizmetli odaları ise 5 ve 6 numaralı avluların etrafında bulunur.

Lachish Sarayı

Filistin'de inşa edilen ve Ahamenid krallığına ait olan bu yapı surlarla çevrili bir tepe üzerinde konumlanır. Bir vali sarayı olan bu yapı İ.Ö. 6.yy.'a tarihlenir[8]. Kuzey yönünde bulunan giriş mekanı sarayın odalarla çevrelenmiş olan avlusuna açılır (Şekil A.36). Yapının kuzeyde bulunan ana odası doğu-batı doğrultusunda yerleştirilmiştir. İki sütun arasındaki üç açıklıkla ulaşılan geçiş mekanının güney duvarı ortasındaki açıklıktan ana odaya ulaşılır. Bu mekan doğu, batı ve güney yönlerde daha küçük odalara açılır. Avlu zemininden daha yüksek tasarlanan bu mekanlara merdivenlerle ulaşılır. Geçiş mekanı doğu ve batı yönlerinde iki küçük odayla bağlantılıdır. Avlunun batısında iki sütunun bulunduğu geçiş mekanı yine aynı yöndeki açıklıkla kuzey-güney doğrultusunda gelişen bir başka mekana açılır [26].

Ana mekan ve avlunun batı yönündeki oda resmi işler, kabuller ve törenler için kullanılır. Güneyde bulunan ana mekan ayrıca şölenlerde de kullanılır.

Sarayın doğu ve kuzey yönündeki odalar muhtemelen servis amaçlı olarak hizmet verir. Güney yönündeki ana odanın arkasında bulunan küçük odalar ise kral ve ailesine ait özel odalar olarak tasarlanmıştır [10].

[8] Tufnell, O., Bu yapı 'Tell ed-Duweir' olarak da adlandırılır.

Larisa Sarayı

Anadolu'nun batısında Kolophon şehrinin kuzeyinde akropolis'te inşa edilen saray kompleksi farklı dönemlerde inşa edilen üç yapıdan oluşur (Şekil A.37). Güneydeki ilk saray İ.Ö. 500 450 yıllarında inşa edilmiş, küçük kare bir avlu etrafında gelişir. Saray, avluya açılan cepheleri sütunlarla sınırlanmış mekanlardan oluşur. Ancak kuzey ve kuzeybatıdaki sütunlu mekanlar yine aynı yönde bulunan odalara açılır. Kuzeybatıda bulunan bölüm daha küçük ölçektedir.

İ.Ö. 430/20 yıllarında sarayın kuzey ve doğu yönüne avlu etrafında gelişen bir bölüm eklenmiştir. Bu bölümde kuzey odalarının önünde bir sıra sütun dizisi bulunur [27] .

Kompleksin kuzeyine inşa edilen en son yapı ise kare bir avlu etrafında gelişir. İ.Ö. 350 yılına tarihlenen bu yapıya doğudan girilir. Kuzey ve güneyde avluya açılan ve iki sütun arasından ulaşılan bir geçiş mekanı ile arkada konumlanan ana odadan oluşan ikişer mekan bulunur. Batıda sütunlardan oluşan bir geçiş, doğuda ise avluya açılan odalar bulunur.

Tüm yapılarda sütunlu giriş mekanı ve arkasındaki ana odadan oluşan bölümler resmi işler, şölen ve kabul salonu olarak kullanılır. Servis, depo, kral ve ailesine ait odaları tanımlamak zordur [10].

Mezraa-Teleilat Sarayı

Anadolu'nun güneydoğusunda inşa edilen ve İ.Ö. 6.-5.yy.'lara tarihlenen bu yapı güneydoğu-kuzeybatı doğrultusunda gelişir. Plan tipiyle Kuzey Suriye Yeni Asur dönemi saray yapılarına benzeyen bu yapı ortada bulunan bir iç avlu ve onu çevreleyen iki dizi küçük mekandan oluşur (Şekil A.38). Orta avlunun iki yanında koridor gibi uzun dikdörtgen birer alan bırakılmıştır. Avluya bu koridorların ortasında bulunan girişlerden ulaşılır. Yapının ana giriş yönü belirlenememiştir [28].

Meydancıkkale Sarayı

Anadolu'nun güneyinde Kilikya bölgesinde konumlanan saray muhtemelen İ.Ö. 4.yy.'ın sonlarında veya İ.Ö. 3.yy.'ın ilk yarısında inşa edilmiştir [29]. Tepe üzerinde surların içinde yer alan saraya güneyden altı geniş basamakla çıkılır (Şekil A.39). Muhtemelen bir avlu içinde bulunan yapının günümüzde yalnızca kuzey yönündeki bölümü görülür. Güney yönündeki üç basamakla anıtsal giriş mekanına çıkılır. Bu mekanın doğu duvarının ortasındaki açıklıktan yan odaya geçilir. Kuzey duvarının ortasında bulunan açıklıktan ise ana mekana ulaşılır. Bu mekan doğuda bir, kuzeyde ise üç dikdörtgen odaya açılır. Doğu yönündeki küçük mekanda üst kata ulaşmak amacıyla inşa edilen muhtemelen bir merdiven bulunur. Bu oda kuzey yönünde dar ve uzun geniş bir odaya açılır.

Hacı Abdullah Sarayı

Kıbrıs'ın Paphos şehrinin Hacı Abdullah bölgesinde İ.Ö. 5.yy.'da inşa edilen saray tepe üzerinde konumlanır (Şekil A.40). Sur duvarlarının iç cephesindeki bu anıtsal yapı muhtemelen Pers yöneticisi veya komutanı için tasarlanmıştır. Simetrik planlı olan bu yapının duvarları kalındır [21]. Yönetici yapılarına uygun olarak surların içine inşa edilen 40m uzunluğunda ve 1000m2'lik alanı kaplayan bu anıtsal yapı, doğudaki Neo-Babil ve erken Ahamenid döneminin geniş ölçekli bina inşaatının çevre bölgelerde yayılmaya başlamasının bir örneği olarak görülür [30].

Vuni ile Çağdaş Sarayların Genel Özellikleri

İ.Ö. 6.- 4.yy.'larda Mezopotamya, İran, Filistin, Mısır, Anadolu ve Kıbrıs'ta bulunan saray yapıları tepe üzerinde inşa edilmiştir. Mezopotamya'daki Babil ve İran'daki Susa Sarayı kapladıkları alan olarak diğer saraylardan farklıdır. Çok geniş bir alanda inşa edilen bu yapılar birden fazla avlu etrafında gelişen odalardan oluşur.

Bu dönem yapılarında giriş güney, güneydoğu ve doğuda bulunur. İran'daki Persepolis ve Pasargadae sarayları dışında odalarla çevrelenen avlu merkezli planın

yaygın olarak kullanıldığı görülür. Diğer saraylarda ise yapı avludan bağımsız olarak gelişir. Kral tarafından kullanılan resmi bölüm kuzey, kuzeybatı, batı, güneybatı ve güneyde bulunur.

Depo mekanları kuzeydoğu-güneydoğuda konumlanır. Servis bölümlerini oluşturan mutfak ve hizmetli mekanları ise kuzey, doğu ve güneydoğu yönlerinde gelişir. Kuzey, batı ve güneybatıda kral ve ailesine ait olan özel mekanlar bulunur.

İran'da Persepolis ve Pasargadae sarayları dışında bu yapılara ait tanımlı bir mekana açılan ve sadece bu yapılara hizmet veren özel kapı yapıları bulunmaz. İncelenen bu saraylarda giriş-resmi mekan bağlantısı birbirinden farklıdır. Giriş-resmi mekan olarak gelişen Persepolis ve Pasargadae sarayları benzerdir. İran'da bu yapılardan sonra inşa edilen Susa sarayındaki bu ilişki ise giriş-avlu-resmi oda olarak gelişir. Aynı hanedanlık dönemine ait olan İran'daki Susa sarayı kapı yapısı, giriş-ana mekan ilişkisi ve avlu etrafında gelişen odalar grubundan oluşan planıyla Persepolis ve Pasargadae saraylarıyla herhangi bir benzerliğinin olmaması dikkat çekicidir.

Anadolu'daki Larisa ve Filistin'deki Lachish yapılarında ise giriş-avlu-geçiş-resmi odadan oluşan planlarıyla benzerlik gösterirler.

Çok geniş bir alan üzerine inşa edilen Babil sarayı giriş-avlu-geçiş-avlu-resmi oda olarak gelişir. Mısır'daki Apries Sarayı farklı planıyla diğer saraylardan ayrılır. Buna göre ön avludan bir koridorla resmi odaya ulaşılan saraydaki bu mekan ayrıca taht odası olarak da hizmet verir.

3. ANA HATLARIYLA KIBRIS TARİHİ

Konumundan dolayı tarih boyunca birçok farklı kültürün uğrak yeri olan Kıbrıs'ın geçirmiş olduğu çağlar genel olarak kendi içinde bölümlere ayrılarak incelenmiştir. Buna göre Geç Kıbrıs Bronz çağı I. (İ.Ö. 1600-1450), II. (İ.Ö. 1450-1200), III. (İ.Ö. 1200-1050) olarak üç farklı döneme ayrılırken Kıbrıs-Geometrik çağı I. (İ.Ö. 1050-950), II. (İ.Ö. 950-850) ve III. (İ.Ö. 850-750) olarak incelenir. Kıbrıs-Arkaik çağı ise I. (İ.Ö. 750-600), II. (İ.Ö. 600-475), Kıbrıs-Klasik çağ I. (İ.Ö. 475-400) ve II. (İ.Ö. 400-325) dönem olarak adlandırılır. Birçok araştırmacı tarafından kullanılan bu kronolojik kurgu bu tez kapsamında da aynen uygulanmıştır.

3.1. Neolitik Dönem – İ.Ö. 7.yy.

Kıbrıs'ta ilk yerleşim izlerine Neolitik dönemde (İ.Ö.8000-5500) rastlanır. Dairesel planlı evlerden oluşan Khirokitia, Kalavassos Tenta, Sotira Teppes, Ayios Epiktitos Erimi Pamboules ve Lemba Lakkous adada bu dönemde inşa edilen en eski yerleşimlerdir. İ.Ö. 2500-1900 yılları arasındaki Erken Bronz çağı'nda dikdörtgen planlı konutlarla inşa edilen yerleşimler güneyde Sotira Kami Noudha ve Alambra'da doğuda ise Nitovikla ve Enkomi'de görülür.

İ.Ö. 2300 yıllarında artan deniz yolu bağlantısı ile adanın Suriye ve Anadolu arasındaki ilişkisi güçlenir. Geç Kıbrıs Bronz I. döneminde Kıbrıs ile Anadolu, Suriye, Filistin ve Mısır arasındaki ilişki kurulur. Aynı dönemlerde Miken kentleriyle olan ticaret adanın kültürüne yansır. Buna bağlı olarak Kıbrıs, özellikle seramik ve vazo gibi elemanlarla Miken kültürünü Amman gibi doğu şehirlerine aktarmada önemli bir rol oynar.

Geç Kıbrıs Bronz döneminde ada farklı toplulukların (sırasıyla Mısır, Aka, Hitit ve Dor) egemenliği altındadır [31]. Ticaret yollarının kesişen noktasında olması Kıbrıs'ın önemli bir konuma ulaşmasını sağlar. Kurion, Paphos yanında önemli bir

ticaret limanı olan Enkomi şehri bu dönemin önemli yerleşimleri arasındadır [32]. Ada Atina, Troya, Thera, Alalah, Asur, Sakkara ve Amarna'ya bakır, ahşap ve seramik ihraç ederken Suriye, Mısır ve Mezopotamya'dan mücevherat ve silah ithal eder.

İ.Ö. 15.-13.yy.'larda varlık gösteren Hitit krallığının çöküşüyle doğu Akdeniz kentleri tarihi olaylarla ilgili yazılı kaynaklara az rastlanan ve pek fazla inşaatın yapılmadığı 'Karanlık Dönem' e girer. İ.Ö. 14.-13.yy.'larda Mısır ve Hitit arasındaki savaş Kıbrıs'a da yansır. Savaş yılları sonunda (İ.Ö. 13.-12.yy.larda) Kıbrıs'a Akalar yerleşir ve ada bir Yunan kolonisi niteliği alır. İ.Ö. 13.-11.yy.'lar arasında meydana gelen krizle Kıbrıs'ta politik huzursuzluk meydana gelir. Ekonominin gerilemesine neden olan bu gelişme sonucunda ihracat durur. Doğudan ithalat azalır ve Batı ile ilişkiler biter. Buna bağlı olarak İ.Ö. 1200'de Enkomi şehri yıkılır. İ.Ö. 1050'de tamamen terkedilen şehrin kuzeydoğusunda bulunan Salamis şehri güçlenir.

İ.Ö. 11.- 8.yy.'lar arasında Kıbrıs'la yakın ticaret ilişkisi olan Fenikeliler'in doğu Akdeniz'de ekonomik ve koloni hareketleri görülür. Adanın Fenikeliler'le olan ticari ilişkisinden ve aktif kültürel etkilenmeden dolayı İ.Ö. 10.yy'da adadaki Kition şehri bir Fenike kolonisine dönüşür. Kıbrıs-Geometrik çağ sonunda ve Kıbrıs Arkaik çağı başında adada Yunan dilinin geçerli olduğu şehir krallıkları kurulur. Bu kentler arasında Salamis, Paphos, Kourion, Kyrenia, Marion, Tamassos, Lapethos, Amathus ve Kition sayılabilir [33]. İ.Ö. 12. yy.'da Doğu'da gelişmeye başlayan Asur İmparatorluğu İ.Ö. 8. yy.'da Suriye'nin büyük bir bölümünü, doğu Anadolu yanında Mısır ve Elam'ı hakimiyeti altında alır. Buna bağlı olarak Kıbrıs İ.Ö. 707 yılında Asurluların yönetimi altına girer [34].

3.2. İ.Ö. 6.- 5. yy.'larda Kıbrıs ve Vuni Sarayı

Vuni Sarayı'nın ana evresinin oluştuğu bu yüzyıl içinde adanın ticari ilişkisi tüm Akdeniz'e yayılır [35]. Bu dönemde Kıbrıs'tan Mezopotamya, Mısır ve Filistin'e bakır yanında diğer ham metaller, altın, kumaş, ahşap, tahıl ve ahşap ihraç edilir. İ.Ö. 669 yılında Asur İmparatorluğu'nun yıkılışıyla Mısırlılar doğu Akdeniz'de

güçlenir [36]. Kıbrıs İ.Ö. 570/560-545 yılları arasında kısa bir Mısır hakimiyetinden sonra İ.Ö. 545 yılında ada Pers yönetimi altına girer [36].

İ.Ö. 2. binyıl ortasında İran platosuna Hazar denizinin doğusundan göç eden birçok İranlı gruptan birisi olan Pers bu bölgede gelişir. Ahamenid hanedanlığı Pers imparatorluğunun ilk ve en büyük hanedanlığıdır. Ahamenid'in sınırları Hellespont'tan Kuzey Hindistan'a (birçok dönem Mısır'ı da sınırları içine alır); merkezi Asya'dan modern Kazakistan'a kadar gelişir. Ahamenid'lerin Pers kraliyet ailesindeki ilk ve en büyük kralı Cyrus II. (İ.Ö. 559-530) dir. Pers kabilelerini birleştirerek bir birlik oluşturan Cyrus II.'den sonra oğlu Cambyses II. imparatorluğu yönetir (İ.Ö. 530-522) . Bu dönemden sonra kral Darius I. Pers ordusunun (İ.Ö. 521-486) imparatorluğu kontrol etmek için Yakın Doğu'da garnizonlar ve kaleler kurduğu bilinir.

Pers hanedanlığında farklı bölgeler tek bir politik yapı etrafında birleştirilerek imparatorluğun hakimiyet kurduğu topraklar üzerinde bazı bölgelere ayrılmıştır. 'Satraplık' (krallığı koruyan) olarak adlandırılılan bu bölgeleri kontrol eden valiler 'satrap' olarak adlandırılmıştır [37]. Kyros II. döneminde oluşan bu sistem Darius I. döneminde yeniden yapılanmıştır. Bu bölgelerdeki satraplar kral tarafından genelde akrabaları arasından tayin edilmiştir. Satraplıklarda kralı temsil eden askeri ve sivil komutan bulunur. Ancak bu satraplıkların kesin sınırlarıyla ilgili net bir bilgi yoktur.

Kurulan satraplık düzeniyle, imparatorluğu oluşturan yerleşim bölgeleri ve onların halklarını dikkate alan bir idari bölünme sağlanmıştır. Oldukça geniş bir alanı kaplayan satraplıklarda yönetime ait işler, içinde olduğu bölgeye en yakın başkentten düzenlenmiştir. Genellikle fethedilen güçlü devletin eski baş kentleri bu amaç için seçilmiştir. Bölgesel vergiler satraplıklarda toplanarak depolanmıştır (bazıları merkeze gönderilir). Toplanan paralar satraplıklardaki ihtiyaçlarda değerlendirilmiştir. Bazı vergiler ise yerel garnizonları besleme ve bakım-onarım için doğrudan kullanılmıştır [37].

Satrapların konutları birer saray niteliğindedir. Pers yönetim merkezlerinde çok fazla zahire ambarının olduğu bilinir. Bunlar satrap ve onun işçileri tarafından dikkatle korunmuştur. Pers imparatorluk merkezi, satraplıklar ve buradaki bölgeler arasındaki en küçük yazışmalar güçlü bir arşivleme sistemi ile saklanmıştır.

İ.Ö. 545 yılında Kıbrıs krallıkları (Salamis, Paphos, Kourion, Kyrenia, Marion, Tamassos, Lapethos, Amathus ve Kition) adayı kendi istekleriyle adayı Pers kralı Kyros'a sunduktan sonra [33, 38], İ.Ö. 521 yılında Kıbrıs 5. Pers satraplığının bir bölümü haline gelmiştir [34]. Tarihçi Diodoros İ.Ö. 478 yılında Kıbrıs'ta böyle bir garnizonun varlığından söz eder [38].

Pers yazıtlarında 'nehrin ötesindeki arazi' (Fırat'ın batısı) olarak bilinen bu bölgede Filistin adı ile, Suriye, Fenike, Filistin ve Kıbrıs'ı içeren bir satraplık kurulmuştur. Pers yönetimi Kıbrıs'ta, Likya ve Fenike'deki gibi yerel yöneticilerin idarelerine devam etmelerine izin vermiştir. Buna bağlı olarak Kıbrıslılar da gerektiğinde ordularını onlar için hazır bulundurmuştur. Ancak Persler ada üzerinde kontrolü sağlamak için yandaşları olan Fenikeliler'i aracı olarak kullanmış ve onları önemli görevlere getirmişlerdir.

Pers yönetiminin ilk yıllarında Kıbrıs kralları adadaki otoritelerini ve politikalarını özgürce sürdürmüştür. Ancak Darius I.'in genişleme politikası ve tüm Yunan dünyasını egemenliği altına alıp Kıbrıs'ı Pers hakimiyetine katma isteği ada yönetiminin katı bir hal almasına neden olmuştur. Özellikle İ.Ö. 499'dan sonra, 200 yıl süren bu olay sonucunda İyonyalılar (İ.Ö. 499/8) Pers yönetimine karşı ayaklanınca Kıbrıslılar da bunlara katılmaya karar verir. Persler tarafından başarıyla bastırılan bu isyanda Yunan yanlısı Soli kenti 5 ay, Paphos ise daha uzun bir süre direnmiştir [39]. Kıbrıs'taki tüm Yunan şehirlerinin teslim olmasıyla adada Pers hakimiyeti tam olarak kurulmuştur.

Tarihsel ve arkeolojik veriler dikkate alındığında Vuni Sarayı'nın muhtemelen Soli'nin İ.Ö. 498 yılında Persler tarafından egemenlik altına alındığı sırada inşa edildiği anlaşılmaktadır [40]. Saray, Soli şehri ve etrafındaki denizi kontrol altında tutan bir kale niteliğindedir ve muhtemelen büyük isyandan, yani İyon ayaklanmasından sonra inşa edilmiştir [41]. Vuni Sarayı İ.Ö. 500-450/440 yılları arasında bazı ekler ve değişikliklerle kullanılmaya devam eder [6].

İ.Ö. 450 yılında (Kıbrıs Klasik I. İ.Ö. 475-400) Atinalı general Kimon doğu Akdeniz'in yenilmesi güç olduğu düşünülen Pers deniz ordusuna zarar verir. Kıbrıs'taki Pers şehirlerinden Marion, Salamis ve Fenike kolonisi Kition'u ele geçirir. Marion şehrine bağlı olan Vuni Sarayı'na Yunan yanlısı bir yönetici olan Stasioikos'u yerleştirir [3]. Bu dönem içinde (İ.Ö. 450/440) yapının ana mimarisi

köklü bir değişim geçirir. Saray, İ.Ö. 450/440-380 yılları arasında yapılan bazı eklemeler ve değişikliklerle son şeklini alır.

Ancak adadaki Pers hakimiyeti diğer şehirlerde devam eder. Bu dönemde hızla gelişen Makedonya Yunanistan'ın gücünü zayıflatır ve Pers İmparatorluğu'na saldırır. İ.Ö. 449 yılında imzalanan 'Kallias Barışı'yla ada Persler'e bırakılır [33]. Adada hızla gelişen Yunan şehirlerine karşı olarak Persler yandaşları olan Fenikeliler'e destek vererek İ.Ö. 5.yy. ortasından sonra Kıbrıs'ta Fenike hanedanlığınını gelişmesine yardım eder.

İ.Ö. 404 yılında Atina Makedonya'ya teslim olur. Bölgesel isyanlarla Pers imparatorluğu zayıflar. Adada Salamis şehrinin Yunan yanlısı kralı Evagoras güçlenir ve şehir Atina'nın dış kalesi haline gelir. Ancak İ.Ö. 391 yılında Golgoi, Amathus, Soli ve Kition gibi adadaki ana merkezler hala Fenike hanedanlığına aittir. İ.Ö. 387 yılında Fenike şehirleri Atina ve Mısır'ın yardımıyla kral Evagoras'ı yener. İ.Ö. 380 yılında Salamis kuşatılır. Aynı tarihte geçirmiş olduğu yangın sonucu Vuni Sarayı yıkılır.

Fenike şehirleri'nin Atina ve Mısır'ın yardımıyla Salamis gibi muhtemelen Yunan yanlısı bir şehir olan Marion ve buna bağlı olarak Vuni Sarayı'na da saldırılmıştır. Kazı sonucu sarayda bulunan hazinenin yangından sonra yerinden çıkarılmaması bu yangının bilinçli çıkarıldığını gösterir. Kazı heyeti başkanı Gjerstad'ın da belirttiği gibi büyük bir olasılıkla bu olay sonucunda saray yaşayanları ölmüş ve hazine kazı tarihine kadar korunmuştur.

4. VUNİ SARAYI'NIN MİMARİ ÖZELLİKLERİ

Yaklaşık olarak İ.Ö. 500 yılında inşa edilen Vuni Sarayı Kıbrıs'ın en önemli yapıları arasındadır. Pers ve Yunan olmak üzere farklı iki yönetim altında inşa edilen saray kapı yapısı, peristilli avlu, resmi mekanlar, yıkanma birimleri, hamam, kral ve ailesine hizmet eden özel mekanlar, mutfak, depo gibi birçok farklı fonksiyonu barındırır. Bu bölümde sarayın günümüzdeki kalıntı durumunun yanında kullanılan malzeme ve teknikler incelenmektedir. Ayrıca dört farklı evrede gelişen saray planının, yapı içindeki dolaşımı esas alınan detaylı deskripsiyonuyla yapının mimari özellikleri aktarılmaktadır.

4.1. Kalıntı Durumu

Tapınak, saray ve konutlardan oluşan Vuni şehri Kıbrıs'ın kuzeybatısında Lefke bölgesinde konumlanır (Şekil A.41). Tüm bölgeye ve körfeze hakim olan yerleşimin 4 km güneydoğusunda antik Soli şehri bulunur. Denizden 267.3 m yükseklikte bir tepede inşa edilen Vuni şehrinin etrafı surlarla çevrilidir (Şekil A.42-43) [3]. Güneydoğu ve kuzeybatıdan ulaşılan yerleşim üç bölümden oluşur. Tepenin en yüksek noktasında Athena Tapınağı bulunur. Bu yapının hemen altındaki kotta Vuni Sarayı ve farklı ölçülerdeki diğer tapınaklar yer alır. Konutlar ise şehrin daha alt kotlarına inşa edilmiştir.

Yaklaşık 9000 m2'lik bir alanı kaplamaktadır (Şekil A.44-48). Sarayın temellerinde taş kullanılmış, duvarları ise kerpiç ve taştan inşa edilmiştir [3]. 1928-1929 yıllarında yapılan kazı sonucunda Athena Tapınağı, saray ve saray çevresindeki tapınaklar ortaya çıkarılmıştır. Kazı raporunda bulunan çizimle yerleşimdeki diğer yapıların sadece konumlarıyla ilgili bilgilere ulaşılmaktadır. Yapıların özellikleri saptanamamaktadır.

Günümüzde Vuni Sarayı kalıntılarının ortalama duvar yüksekliği yer yer zeminden itibaren 30-50 cm, bazı bölümlerde ise zeminle aynı seviyededir (Şekil A.49). Ancak ana avlunun güneydoğusundaki, doğu avlusunun kuzeydoğu ve doğusundaki odaların duvar yüksekliği 150-200 cm arasındadır. Ana avlu ve yıkanma odalarındaki döşeme belirgindir. Batı bölümündeki sarnıçların üzeri demir ızgara çubuklarla kapatılmıştır. Doğu avlusundaki sarnıç ve batı bölümündeki havuzların kireç çimentosu ile sıvalı ağızları günümüze kadar ulaşmıştır. Birinci kata ulaşanlar haricinde yapıda düşey sirkülasyonu sağlayan merdivenler halen kullanılır. Ana avluda bulunan sütunların plinthos bölümü belirgindir. Hamam bölümündeki 85 numaralı mekanda bulunan tonoz net olarak görülür. Yapıdaki en dikkat çeken serbest elemanlardan biri ana avluda sarnıcın başında bulunan taş dikmedir.

Herhangi bir koruma çalışmasının yapılmadığı bu alan günümüzde ören yeri niteliğindedir. Çevresel faktörlerin etkisiyle hızla yok olan sarayın kalıntı durumu veri sağlamak açısından kötü olduğu söylenebilir.

4.2. Malzeme ve İnşaat Teknikleri

Kayalık zemin üzerinde tepede inşa edilen Vuni Sarayı'nda temel ve duvarlarda kullanılan taşların çoğunluğu Vuni bölgesindeki kayalardan elde edilmiştir. Saraydaki bazı taşlar ise Vuni'ye 1.5 km uzaklıkta, kuzeybatıdaki Paradisotissa bölgesindeki taş ocağından çıkarılmıştır [3].

Vuni kayalarından elde edilen bloklar yöreye özgü iki farklı çeşitten oluşur. Kireç taşı olan bu taşların birinci çeşidi daha yumuşak yoğunlukta, kahverengimsi veya kırmızı-kahverengi renktedir. İkincisi ise daha sert yapıda, gri veya beyazımsı renktedir. Her iki çeşit kireçtaşı blokları iri tanelerden oluşur. Sert yapılı olan ikinci çeşit çok miktarda deniz kabuğu içerir [3].

Paradisotissa bölgesinden çıkarılan kireç taşları ise açık yeşil ve homojen bir yapıya sahiptir. Sadece hamam bölümündeki 64 B numaralı duvarda bazı taş bloklar 'poros' taşıdır. Geleneksel ismi pouropetra olan bu kahverengimsi kumlu kireç taşı Mesarya bölgesinde bulunur [21].

Saray ve tapınaklarda kazı raporunda ‘geçmeli duvar’ (hook wall) olarak adlandırılan çift cidarlı bölme duvar, kesme taşlardan oluşan tek ve çift cidarlı duvar, orthostatlı çift cidarlı bölme duvar, kırma ve kesme taşlarla inşa edilen karmaşık yapılı duvar vb. olmak üzere toplam ondört farklı tip duvar bulunur (Şekil A.50-53). Bunların aralarında ise genel olarak küçük taş, toprak ve kireç harcı kullanılmıştır.

Saraydaki birçok mekanın döşemesi beyaz sıva ile sıvanmış kaba mavi-gri kireç çimentosundan oluşur. Bazı odalarda döşeme olarak kullanılan kayalar arasındaki boşluklar kazı raporunda ‘kireç çimentosu’ olarak adlandırılan malzeme ile doldurulmuştur. Toprak döşeme yanında sarayda beyaz ve kırmızı kireçli marn da kullanılmıştır. Buhar odasındaki zemin ise taşla döşenmiştir [3].

Sarayda yağmur sularını toplamak amacıyla az eğimli çatılar kullanılmıştır. Ancak bunun yanında düz çatı örneği de görülür. Ahşap kirişler üzerine yerleştirilen hasırla oluşturulan çatıların üzeri kil ve kireçle kaplanmıştır [3].

Saraydaki dikdörtgen biçimli kapılar çift kanatlıdır. Eşiklerde genelde taş kullanılır. Pervazlarda, kapı dikmelerinde ve lentolarda ise ahşaptan yararlanılır. Kapılar zıvana deliklerinde dönerek açılırken çift kapılarda bağlantı elemanı olarak cıvata kullanılmıştır.

4.3. Pers Dönemi 1. Yapım Evresi – Ana Evre (İ.Ö. 500)

Vuni Sarayı’nın inşaatı Kıbrıs’ın Pers hakimiyeti altında olduğu dönemlere rastlar. Yaklaşık İ.Ö. 500 yılına tarihlenen ve sarayın mimari çekirdeğini oluşturan bu dönem ‘ana evre’ olarak tanımlanabilir. Bu dönemden sonra İ.Ö. 500-450 yılları arasında bazı değişiklikler ve eklemeler yapılsa da saray ana evrede aldığı biçimi korur. İ.Ö. 450/440 yıllarında ise yapı Yunanlılar tarafından köklü bir mimari değişime uğrar. İ.Ö. 450/440-380 yılları arasında Yunan denetiminde yapılan eklemeler ve değişiklerle saray son şeklini alır. İ.Ö. 380 yılında yakılan Vuni Sarayı bir daha kullanılmaz.

Bu tarihi süreç içinde dört farklı yapım evresi geçiren sarayın Pers hakimiyeti altında oluşan mimarisi Pers dönemi yapım evresi (İ.Ö.500-450/440), bu süreç

içerisinde geçirmiş olduğu değişimler ise 1. evre (İ.Ö. 500) (Şekil A.54) ve 2. evre (İ.Ö.500-450/440) olarak adlandırılarak incelenmiştir. Farklı fonksiyonların kot farklarına uygun olarak düzenlenen saray planı belirli bölümlere ayrılmıştır (Şekil A.55).

4.3.1. Kapı Yapısı

Sarayın güneybatısında toplam altı mekandan (48-57) oluşan bu yapı batı bölümü, doğu bölümü (mutfak), ana avlu ve çevre odalarına ulaşımı sağlar. Duvar kalınlığıyla sarayın diğer mekanlarından daha yüksek olduğu anlaşılan bu bölüm anıtsal bir 'giriş yapısı' niteliğindedir (Şekil A.56). Güneybatı-kuzeydoğu doğrultusunda arka arkaya sıralanan odalar dikdörtgen biçimlidir. Simetrik olan bu yapı kuzeybatı, güneydoğuda iki tane yan ve orta bölümden oluşur. Orta bölümün güneybatısında üç taraftan duvarlarla çevrelenmiş ön cephesi açık geçiş mekanından (53) yapıya girilir. Yaklaşık 8 m x 4 m boyutlarındaki bu alanın kuzeydoğu duvarının ortasında bulunan açıklıktan sarayın ana odasına (52) geçilir. 8 m x 10.5 m boyutlarındaki bu mekan aynı yönde tapınak mimarlığındaki 'pronaos'a benzeyen bir ön mekana, güneydoğu ve kuzeybatıdan (55, 49) ise yan bölüm odalarına açılır. Bu odalar kuzeydoğu (54,48) ve güneybatıda (56,50) dikdörtgen biçimli mekanlarla bağlantılıdır. Güneybatıdakiler sarayın giriş alanına açılırken, kuzeydoğudakiler yine aynı yöndeki iç avluya açılır.

Yaklaşık olarak 22 m x 21 m boyutlarındaki kapı yapısının kuzeydoğusunda bulunan iç avlu, kapı yapısından daha aşağıdadır. Dolayısıyla orta bölümden iç avluya yedi, yan bölümlerden ise altı basamakla avluya inilir. Giriş yapısının genişliğince uzanan merdivenler anıtsaldır (Şekil A.57). 'Pronaos'un avluya açılan cephesinin ortasında zeminde bulunan iz burada çatıyı taşıyan ahşap bir sütunun var olduğunu gösterir. Simetrik planlı bu yapıda muhtemelen geçiş mekanındaki açıklığın ortasında da bir sütunun var olduğunu söylenebilir. Ancak buraya daha sonraki dönemlerde inşa edilen '73 numaralı' duvara yer açmak için sütun kaldırılmış olmalıdır.

Orta bölümden avluya yedi basamakla yan bölümlerden ise altı basamakla inilir. Bu detayla orta bölüm (51, 52, 53) veya ‘pronaos’ döşemesinin yan bölümlerden bir basamak daha yüksekte olduğu söylenebilir.

Kapı yapısı devlet işleri için kullanılır. Bu yapının doğu ve batısında servis bölümleri bulunur. Giriş yapısından daha aşağıda inşa edilen mutfak, depo, oturma ve banyo odalarının bulunduğu batı bölümüne 50 numaralı odanın kuzey köşesindeki dört basamakla inilir. Doğudaki mutfak bölümüne ise 55 numaralı odanın güney köşesindeki beş merdivenle çıkılır. 55 numaralı mekan, içinde bulunduğu bölümün odalarından daha geniştir.

Yapım Özellikleri

Günümüzde kapı yapısındaki ortalama duvar yüksekliği 30-50 cm,’dir. Diğerlerinden farklı olarak 55 ve 56 numaralı odaların güneydoğu duvarları (126-130) 80-90 cm yüksekliğindedir. Bu duvarın 40-50 cm’lik alt bölümü kayayı oyarak oluşturulmuştur. Duvarların geriye kalan bölümünün üzeri taş kullanılarak tamamlanmıştır.

Bu bölümde zemin döşemesi mavi-gri kaba kireç harcı ile kaplanmıştır. Kırmızımsı çimento üzerine uygulanmış olan bu döşeme tipi günümüzde bazı odalarda net olarak görülür. Ancak geçiş mekanındaki döşeme belirsizdir. Beyaz sıva ile sıvanmış kaba mavi-gri kireç çimentosundan oluşan ‘pronaos’un zemini ise iyi korunmuştur.
Sarayın giriş yapısındaki odaların kapı sövelerinde bulunan izlerden ahşap kullanıldığı anlaşılır. Geçiş mekanındaki ve diğer geniş kapılardaki söveler kare kaideler üzerinde yükselir. Ancak günümüzde bunlarla ilgili herhangi bir ipucuna rastlanmaz.

Giriş yapısının orta bölümünde (1-4) ve 126-136 numaralı duvarların bir bölümünde Vuni yakınlarındaki Paradisotissa bölgesinin taşı kullanılmıştır. Geriye kalan tüm taş duvarlar Vuni kayalarından elde edilen kireç taşı bloklardan inşa edilmiştir.

Orta bölümde düzgün kesme taş bloklardan oluşan tek cidarlı duvarlar (1-4) yaklaşık olarak 120 cm genişliğindedir. Bu duvarlarda temelin bir bölümü zemin seviyesinin üzerinde yükselir. Bunun üzerinde kesme taşlardan özenle inşa edilen orthostat duvar bulunur. Özellikle 1, 3 ve 4 numaralı duvarların yüzeyleri diğerlerinden farklı olarak 30 cm yüksekliğinde beyaz kireç taşı bloklarından

oluşur. Duvarların diğer cephesi geniş ve keskin köşeli taşlardan oluşur. Cepheler arasındaki dolguda tuğlalardan elde edilen kırmızı toprak ve küçük taşlar kullanılmıştır. Duvarın kaba yüzü kireç sıvası ile kaplıdır. Özellikle zemin üzerinde görülen temeldeki kesme taş bloklar birbirlerine kireç harcıyla bağlanmıştır.

126-136 numaralı duvarlar kazı raporunda 'keskin köşeli taş duvar' olarak adlandırılır. Bu duvarlarda köşelerdeki taşlar duvar oluşturan normal bloklardan daha geniştir. Kırmızı toprakla oluşan yuvalara gömülen taşlar iyice yerleştirilmiştir. Duvarların cepheleri bağlayıcı özelliği olan kalın kireç harcıyla sıvanmıştır.

İç dolgusunda toprak ve küçük taşlar kullanılan 158 numaralı duvarın köşelerinde büyük taşlar bulunur. Yatay blokların bağlayıcı olarak kullanıldığı bu duvarda taşlar genel olarak duvar genişliğinin ortasında birleşmiş ve aralarında sadece dar bir dolgu alanı bırakılmıştır.

4.3.2. Ana Avlu ve Çevre Odaları

Sarayın kuzeydoğusu iç avlu ve etrafında konumlanan odalar (33-46) grubundan oluşur (Şekil A.58). Özel mekanlar, ana oda ve hamam olarak hizmet veren bu bölüm kot farkından dolayı çevresindeki mekanlardan belirgin bir şekilde ayrılır. Buna bağlı olarak 'ana avlu ve çevre odaları' olarak adlandırılan bölümde avlunun ortasında bir sarnıç bulunur. Yaklaşık olarak 18m x 21m boyutlarındaki avlunun kuzeybatı yönünde iki (33, 34-36), kuzeydoğuda üç (37-39) ve güneydoğuda dört (40-46) mekan vardır. Bu mekanların önünde sütunlarla çevrelenen yarı açık alan bulunur. Kuzeybatı ve güneydoğu yönünde köşelerle birlikte dört, kuzeydoğuda ise üç sütun bulunur. Köşelerde konumlanan sütunlar elips diğerleri ise dairesel planlıdır. Günümüzde yalnızca plinthos bölümleri görülür. Plinthosların üçü taştan yapılmıştır (plinthoslar in situ değildir). Diğer plinthoslar ve stilobat kireç betonuyla sıvanmıştır. Avlu ortasındaki sarnıç ve kireç harçlı döşeme günümüze kadar ulaşmıştır.

Avlu çevresindeki odaların birbirleriyle bağlantıları yoktur. Odalar doğrudan avluya açılır. Bu bölümde güney köşedeki mekandan (33) beş basamakla batı bölümüne (mutfak, oturma, banyo ve depo) inilir. Avlunun kuzeybatısında bulunan geniş mekan (34-36) bu bölümün ana odasıdır. 11.90 m genişliğinde, 7.25 m derinliğinde

ölçülen odanın ahşap lento ile geçilen 8.15 m olan açıklığını ahşap veya taş sütun ile desteklemeden geçilmesi kazı raporunda da belirtildiği gibi zordur. Bu daha sonraki araştırmalarda da anlaşılamamıştır. Nielsen ölçü olarak diğer odalardan farklılık gösteren bu mekanın hem çalışma hem de şölen odası olarak kullanıldığını belirtir [10]. Bu oda içinde kuyu biçimli bir sarnıç bulunur.

Bölümdeki diğer odalar sarayda yaşayanların özel odaları olarak tasarlanmıştır. Kuzeydeki odanın (37) zemini avlu zemininden daha aşağıda olduğundan bu odaya avludan iki basamakla inilir.

Avlunun doğu köşesinde bulunan iki mekan (40-42) hamam olarak kullanılmıştır. Güneydeki 46 numaralı odanın doğu köşesindeki açıklıktan iki basamakla dış mekana çıkılır.

Yapım Özellikleri

Avlunun batı köşesindeki mekanın (33) güneydoğu ve güneybatı duvarlarının bir bölümü zeminden yaklaşık 80 cm yüksekliktedir. Bu mekanın doğu duvarının korunan yüksekliği ise 20 cm'dir. Bölümdeki geniş odanın duvarları zeminle aynı seviyededir. Avlunun doğu köşesinde bulunan hamamın kuzeybatı ve kuzeydoğu yönündeki duvarları da zeminle aynı seviyede görülür. Ancak sıcaklık odasından başlayarak bu bölümün güney köşesindeki mekan arasında kalan duvarlar bugün zeminden ortalama 150-200 cm yüksekliğindedir.

'Ana oda' veya 'ofis veya şölen odası' olarak tanımlanan mekanın kuzeydoğu ve kuzeybatısında yer alan duvarlar çift cidarlı kesme taş duvarlardır. Aralara yerleştirilen orthostat bloklarla oluşan duvarlarda taş bloklar düzgün yatay sıra oluşturacak şekilde yerleştirilmiştir. Taş blokların iç yüzeyleri taraklanmamıştır ve bloklar duvar içinde birleşmezler. Ancak aralarındaki boşluk çok azdır. Bu boşluk küçük taşlar ve toprakla doldurulmuştur. En alt sıra kaya üzerindeki küçük taşlardan oluşan bir tabaka üzerinde yükselir.

Avlunun batı köşesindeki mekanla 'ana oda'yı birbirinden ayıran duvarlar, yatay taşların arasına yerleştirilen orthostat bloklarla meydana gelir. Burada uzunlamasına yerleştirilen yatay bloklar çift cidarlı bir bölme duvar oluşturur. Duvarın bazı bölümlerinde orthostat blokların arasına duvar genişliğince uzanan bloklar yerleştirilmiştir. İki farklı yapım tekniğiyle inşa edilen bu duvarlarda genelde büyük

bloklardan oluşan duvar cephesi düzgün sıralardan oluşmaz. Bloklar arasındaki dolguda küçük taş ve toprak kullanılmıştır.

Bu bölümün batı köşe odasının güneybatı ve güneydoğusunda bulunan duvarlar (137,138) keskin köşelerden oluşan duvar tipine örnektir. Köşelerdeki taşlar örgünün normal bloklarından daha geniştir. Bunlar kırmızı toprakla oluşan yuvalara yerleştirilmiştir. Duvarların cepheleri bağlayıcı özelliği olan kalın kireç harcıyla sıvanmıştır.

Ana odanın doğusundaki duvar geniş taşlardan meydana gelir. Düzensiz yerleştirilen moloz taşlar toprak harcıyla biraraya gelmiştir. Köşelerdeki taşlar ise daha geniştir.

191 ve 192 numaralı duvarlar dışında soğukluk mekanı ve 46 numaralı oda arasındaki duvarlar da orthostat taş blok sıralarından oluşur. Duvarların sağlamlığını arttırmak amacıyla yatay bloklar atkı taşı olarak duvara karışık bir düzende yerleştirilmiştir. Genel olarak yatay taş bloklar arasına iki sıra orthostat bloku ve yer yer bloklar orthostat bloklarının arasına yerleşmiştir. Kesme taşların birleşimleri sert kireç harcı ile sağlanmış ve cephesi yer yer kalkerli sıva ile kaplanmıştır. 191 ve 192 numaralı duvarlar ise kerpiçten inşa edilmiştir. Taş temeller üzerine inşa edilen ve kireç harcıyla sıvanan bu tip duvarlarda kerpiç tuğla bloklar iki farklı formdan oluşur.

Dikdörtgen biçimli A tipi kerpiç tuğla bloklar genelde 4 sıra olarak uzunlamasına yerleştirilir. Bu bloklar yer yer duvar genişliğini kaplar. Kare biçimli olan B tipi kerpiç tuğla blokların iki tanesi duvar genişliğini kapsayacak şekilde düzenlenir. Muhtemelen duvarın 3. sırası iki adet A tipi ve aralarına yerleştirilen B tipi tuğladan oluşur. Bunların birbirlerine nasıl bağlandıkları araştırılamamıştır. Kırmızı tuğlalar kırmızı toprakla, beyazımsı tuğlalar ise beyaz toprakla bağlanmıştır. Tüm kerpiç tuğlaların cepheleri muhtemelen kireç harcıyla sıvanmıştır. Kerpiç blokların genişliği, aralardaki bağlayıcılar ve cephedeki sıva dahil 0.95 m'dir. Duvar genişliği ise temel genişliğiyle aynıdır. Bu duvarlar sarayda günümüze ulaşan en yüksek duvarlardandır.

Avlunun güney köşe mekanındaki 133 numaralı duvar yukarıda tanımı yapılan 137,138 numaralı duvarlarla aynı yapım tekniğinde inşa edilmiştir. Bu odanın güneydoğu ve güneybatı duvarlarının 60 cm yüksekliği kayanın oyulmasıyla elde edilmiştir.

Sarayın kuzeydoğusunda bulunan odaların (37-40) duvarları (119-125) genelde küçük taşlardan oluşur. Bu duvarlarda düzensiz yerleştirilen moloz taşlar toprak harcıyla bağlanmıştır. Ancak köşelerdeki taşlar duvardan daha geniştir.

4.3.3. Batı Bölümü

Saray'ın batısında yaklaşık olarak 25 m x 30 m'lik bir alanı kaplayan bu bölümde mutfak, yıkanma mekanları, avlu, yaşama birimleri, depo mekanları bulunur. Saray yaşayanlarına hizmet veren mekanlar kapı yapısı, ana avlu ve çevre odaları bölümlerinden kot farkı ile ayrılır (Şekil A.59). İçerdikleri benzer fonksiyona göre bir bütünlük oluşturan bu mekanlar ayrı bir bölüm olarak ele alınır. Bölümün ana girişi kapı yapısının güneybatısında bulunur. Bu alandan 27 numaralı giriş mekanına beş basamakla inilir. Batı bölümüne ayrıca kuzeyden (14) ve doğudan (16) da ulaşılır.

4.3.3.1. Mutfak

27 numaralı giriş mekanı kuzeybatıda mutfak odasına açılır. Kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda gelişen dikdörtgen mutfak mekanı kuzeybatıda banyo, kuzeydoğuda ise avluya (19,20,25) geçiş sağlar. Üzeri açık olan mutfak mekanının kuzeybatı duvarında bir havuz ve bir sarnıç bulunur. Mutfak mekanının doğusunda bulunan havuz, yine aynı yönde bulunan duvar üzerindeki kanalla 28 numaralı odanın havuzundan taşan suyu toplar.

4.3.3.2. Yıkanma Mekanları

Bu bölümde iki banyo odası (21-23) bulunur. Soğuk suyun kullanıldığı bu mekanlar avlunun güneybatısında yer alır. 23 numaralı banyo odasına mutfaktan, 21-22 numaralıya ise avludan ulaşılır (Şekil A.60). Temiz su bu mekanlara muhtemelen sarnıçlardan taşınır. Dikdörtgen biçimli odaların güneybatı duvarlarında pis suyu dışarıya atan yaklaşık olarak 50 cm genişliğinde kanallar bulunur.

4.3.3.3. Avlu

Mutfaktan ulaşılan avlunun güneybatısında banyo, güneydoğusunda ise oturma odası (29) konumlanır. Bu mekanın kuzeybatısında yine aynı yönde bulunan depo odalarının (10-13) birinci katına ulaşmak amacıyla inşa edilen merdiven bulunur. Avlu, kuzeydoğuda (17-18) devam ederek 16 numaralı mekana açılır. 18 numaralı alanın kuzeybatı ve güneydoğu duvarlarının önünde birer havuz bulunur. Diğer bir havuz ise 17 numaralı avlunun kuzey köşesinde görülür. Avludan 16 numaralı odaya 18 ve 17 numaralı mekanlar boyunca devam eden bir rampa ile ulaşılır. Kare biçimli bu mekandan kuzeybatıdaki açıklıkla sarayın dışına ulaşılır.

4.3.3.4. Yaşama Birimleri

Avlunun doğu yönünde kazı raporunda yaşama mekanı olduğu belirtilen üç oda vardır. Güneydoğuda bulunan oturma odasına üç basamakla çıkılır. Bu mekanın güney köşesindeki merdivenlerden ise giriş yapısının 50 numaralı odasına ulaşılır. Oturma odası güneybatıda üzeri açık küçük bir alana (28) açılır. Bu mekanın doğu köşesinde bir havuz vardır. Bu havuzdan taşan fazla sular kuzeybatı duvarında açılan kanalla yine aynı yöndeki mutfak mekanına ulaşır. Ana avlunun batı köşesinde bulunan mekanın (33) güneybatısındaki beş basamakla bölümün en geniş oturma odasına (32) inilir. Bu mekan güneybatıda 29 numaralı oturma odasına ve kuzeybatıda ise birbiriyle bağlantısı olan diğer iki küçük oturma mekanına (30-31) açılır. 31 numaralı küçük oturma mekanı güneydoğu yönündeki geniş dikdörtgen biçimli odadan (32) daha aşağıda olduğundan bu mekana doğu köşesindeki üç basamaklarla çıkılır. Aynı oda bu bölümün avlusuna batı köşesinde bulunan açıklıkla bağlanır.

4.3.3.5. Depolar

Avlunun kuzeybatı duvarına birleşik olarak gelişen bu bölüm (10-13) arazideki eğimden dolayı daha aşağıda bulunur (Şekil A.61). Mekanların döşemelerinde

depolama amaçlı küpleri yerleştirmek amacıyla açılan delikler bu bölümün depo olarak kullanıldığını gösterir. Kuzeydoğuda bulunan açıklıktan girilen ve 10-13 numaralı odalardan meydana gelen bölümde tüm odalar kuzeybatıdaki koridora açılır. Bu bölümün güneybatı ucunda bulunan giriş mekanının kuzeydoğu duvarında depo odalarının birinci katına ulaşan merdivenler bulunur. Kuzeybatıdan girişi olan dikdörtgen biçimli 14 numaralı oda bölümdeki en büyük odadır.

Yapım Özellikleri

Günümüzde ortalama duvar yüksekliği 30-50 cm olan bu bölümde bazı duvarlar da zeminle aynı seviyededir. 27 numaralı giriş mekanının kuzeydoğu-güneydoğu duvarlarının 50-60 cm yüksekliği kayadan oyularak oluşturulmuştur. Mutfak mekanından ulaşılan banyo (23) odasının duvarları zeminden yaklaşık 30-40 cm yüksekliktedir. Odanın duvarlarındaki sıva günümüze kadar ulaşmıştır. Bölümün diğer banyo mekanının (21-23) döşemesinde kullanılan harcın büyük bir bölümü net olarak görülür. Bu odada iki mekanı ayıran 30cm yüksekliğindeki duvar dışındakiler zeminle aynı seviyededir. Banyo odalarının güneybatı duvarı üzerinde kirli suyu dışarıya ulaştırmak amacıyla yapılan su kanalları günümüzde de net bir şekilde görülür.

Avlunun güneydoğusundaki oturma odası ve güneybatıdaki üzeri açık küçük mekandaki duvarlar zeminle aynı kottadır. 29 numaralı odanın kireç harçlı zemin döşemesi belirgindir. Bu mekanlarla giriş yapısının kuzeybatı yan odaları arasındaki kot farkından dolayı 136 numaralı duvar 32 ve 29 numaralı oturma odalarının zeminlerinden yaklaşık olarak 80-150 cm yüksekliktedir.

Avludan 16 numaralı odaya doğru olan rampa ve bu bölümde bulunan havuzlar kireç harcı ile sıvanmıştır. 16 numaralı mekan ile ana avlunun kuzeybatı odaları arasındaki kot farkı yaklaşık olarak 200 cm'dir. Depo bölümü ve avlu arasındaki kot farkı ise 100 cm civarındadır. Depo olarak kullanıldığı anlaşılan odaların güneydoğu duvarının 60 cm yüksekliği kayayı oyarak oluşturulmuştur. Bu bölümde zemindeki kayalar yer yer net olarak algılanır. Bunun yanında özellikle 11 ve 12 numaralı odalarda anforaları koymak için kayayı oyarak oluşturulan delikler bulunur. Özellikle depo bölümündeki duvarlar (7-14) orthostat ve duvar genişliğince yerleştirilen yatay bloklardan oluşan çift cidarlı duvar tipine örnektir. Kendi içinde ikiye ayrılan bu duvarlardan 7-11 numaralı olanları A tipini oluşturur. Bu tip

duvarlarda orthostat ve duvar genişliğindeki taş bloklar bulunur. Yatay bloklar ise atkı taşı olarak kullanılır. Ancak bazen yatay bloklar duvar genişliğince yerleştirilen blokların arasında uzunluğunca yerleştirilir. Orthostat taş bloklar arasındaki boşluklar toprak ve küçük taş parçalarıyla doldurulurken B tipine örnek olan 12-14 numaralı duvarlar A tipinden daha dardır. Özenle kesilmiş olan bloklar daha küçük ve incedir. Bu bölümdeki giriş mekanının kuzeydoğu duvarı günümüzde belirsizdir.

Karşılıklı konumlanan dar moloz taş duvar tipinden oluşan 102-118 numaralı duvarlardaki taş ölçüleri çeşitlilik gösterir. İki sıra ve karşılıklı dizilen taşlardan oluşan duvarların bazı bölümlerinde iki küçük taş bir geniş taşla karşılıklı yerleştirilmiştir. Duvarın köşeleri ve diğer bölümleri yer yer kesme taşla güçlendirilmiştir. Bu duvar çeşidinde bağlayıcı malzeme kullanılmamıştır.

32 numaralı oturma odasının kuzeybatı ve güneybatı duvarları çift cepheli bölme duvar (geçmeli) tipine örnektir. Bu duvarlar orthostat ve uzunlamasına yerleştirilmiş taş bloklardan oluşur. Uzunlamasına yerleştirilmiş yatay taş blokların üzerine orthostat bloklar yerleştirilmiştir. Orthostat blokların genişliği bir cepheden diğer cepheye kadar uzanır. Bu taşlar üzerine yatay bloklar uzunlamasına yerleştirilmiştir. Kesitte duvar blokları 'geçmeli' serileri oluşturur. Bloklar arasındaki boşluklar küçük taş, toprak ve bazı yerlerde ise kireç harcı parçalarıyla doldurulmuştur.

Aynı odanın kuzeybatısındaki küçük oturma odalarındaki 106-108 ve 29 numaralı odadanın kuzeybatı duvarı yukarıda açıklanan 102-118 numaralı duvar çeşidiyle benzerdir.

Bu bölümdeki 139-178 numaralı duvarlar köşe taşlı moloz taş duvar olarak adlandırılır. İç dolgusunda toprak ve küçük taşlar kullanılan duvarların köşelerinde büyük taşlar bulunur. Genel olarak duvar genişliğinin ortasında birleşen taşların aralarında dar bir dolgu alanı bırakılmıştır.

Bu bölümün güneybatı cephesinde geniş bir alan kaplayan 57 numaralı duvar ise 'kutu duvar' olarak adlandırılan çift cidarlı bölme duvardır. Orthostat ve uzunlamasına yerleştirilen yatay bloklardan oluşan duvarda orthostat bloklar arasına yerleştirilen çapraz taş bloklar duvarın bir cephesinden diğer cephesine duvar genişliğince uzanır. Bu yolla dikdörtgen 'kutu' serileri oluşur. Bu 'kutu' serilerinin uzun kenarlarındaki orthostat blokları duvar cephesini oluşturur. Duvar genişliğince yerleştirilen orthostat taş bloklar kısa kenarlarını, uzunlamasına yerleştirilen yatay

bloklar ise dikdörtgen ‘kutu’ların tabanını ve kapağını oluşturur. Bu dikdörtgen kutular küçük taş parçalarıyla, çakıl, toprak ve kireç harcıyla doldurulmuştur. Blokların bağlantılarında genelde kireç harcı kullanılmıştır. ‘Kutu duvar’ olarak adlandırılan bu duvar çeşidi yapım farklılıklarından dolayı çeşitlilik gösterir: A tipine örnek olan 57 numaralı duvarda düzensiz ve eğri olarak yerleştirilen çapraz taş bloklarının dolgusunda küçük taşlar ve toprak kullanılmıştır. Bloklar arası bağlantılarda sadece küçük taşlar kullanılmıştır.

4.3.4. Doğu Bölümü (Mutfak)

Sarayın doğu yönünde mutfak olarak hizmet veren odalar bulunur (Şekil A.62). Yaklaşık olarak 15 m x 20 m’lik alan üzerinde yapının en yüksek kotunda inşa edilen bu odalar çevre mekanlardan kot farkı ile belirgin olarak ayrılır. İçerdikleri fonksiyona bağlı olarak bütünlük gösteren bu mekanlar ayrı bir bölüm olarak ele alınır. Bir avlu (59-64) ve çevresindeki altı (74-77,78-80) odadan oluşan mekanlar ‘doğu bölümü (mutfak)’ olarak adlandırılır. Giriş yapısındaki 55 numaralı mekanın güney köşesindeki merdivenle bu bölümün avlusuna ulaşılır. Avluya ayrıca güneybatıdaki geniş açıklıktan ve doğudaki iki duvar arasında bulunan dar geçitten de girilir. Giriş yapısı uzunluğunca devam eden avlu güneydoğusunda yan yana dizilmiş odalarla çevrelenir. 74-77 numaralı mekanlar avluya açılır. 75 numaralı odanın güneybatı duvarında taş parçalarından meydana gelen sınırla açık bir ocak bulunur. Buna bağlı olarak bu odanın mutfak olduğu anlaşılır. Avlunun güneybatısındaki açıklıkta ise kare planlı bir taş vardır. Ancak bunun hangi fonksiyona hizmet ettiği bilinmez.

Mutfak bölümüne hizmet eden 78-80 numaralı oda duvarlarının bir kısmı muhtemelen (kesik çizgili) bu dönem içinde yıkılmış, bir kısmı ise yeniden yapılmıştır.

Avlunun kuzeyinde paravana benzeyen ve avlu içine doğru uzanan gizli bir (63) alan bulunur. Avlunun doğu köşesinde bir sarnıç yer alır. Bu sarnıçta odaların üzerindeki yağmur suyu toplanmaktadır.

Yapım Özellikleri

Günümüzde bu bölümde varolan duvarlar genel olarak zeminle aynı kottadır. 74 numaralı odanın kireç harcı ile yapılan zemin döşemesi net olarak görülür.

Bölümdeki mutfak odalarının (92-100) duvarları açılı olarak yerleştirilen sıkıştırılmış moloz taşlardan oluşur. Genelde geniş olmayan taşlarla inşa edilen duvarlarda küçük taşlardan oluşan bir tesviye katı bulunur. Bağlayıcı herhangi bir malzemenin kullanılmadığı duvarlarda bazı köşeler kesme taşlarla sağlamlaştırılmıştır. Ancak güneydoğu yönündeki 102 numaralı duvar diğerlerinden farklılık gösterir. Moloz taşlarla oluşturulan bu duvarın bazı bölümlerinde iki küçük taş bir geniş taşla karşılıklı yerleştirilmiştir. Duvarın köşeleri ve diğer bölümleri yer yer kesme taşla güçlendirilmiştir. Bu duvar çeşidinde bağlayıcı malzeme kullanılmamıştır.

4.3.5. Hamam

'Ana avlu ve çevre odaları' olarak adlandırılan bölümün doğu köşesinde bulunan iki mekan (40-42) hamam olarak kullanılır. Kazı raporuna göre caldarium olarak kullanılan 40 numaralı odanın güneybatı duvar kenarlarındaki ahşap sedirler üzerinde yağla masaj yapılıyordu (Şekil A.63). Ancak günümüzde bu sedirlerin izlerine rastlanmaz. Bu odanın kuzey köşesindeki açıklıkla frigidarium (40-41) bölümüne geçilir. Caldarium mekanının doğu, frigidarium'un ise güney köşelerine doğru eğimli olan döşemeleriyle mekanlardaki suların dışarıya akışı sağlanır. Ayrıca caldarium'un güney köşesi yakınlarında, frigidarium mekanının ise güneybatı yönündeki izlerden birer yıkanma havuzunun olduğu belirtilir.

Yapım Özellikleri

Hamamın caldarium olarak kullanılan mekanının güneybatı (52) duvarı üzerinde 43, 44 numaralı odaya açılan biri kapatılmış toplam üç adet delik göze çarpar. Bunlar zeminden 100 cm yükseklikte bulunur. Duvardaki deliklerle aynı kotta taşları oyarak oluşturulan kanal ise hamamın güneydoğu duvarında devam ederek doğu köşede bulunan (planda belirtilen) delikte sonlanır. Bu kanal muhtemelen ahşap oturma elemanı için açılmıştır.

Bölümün kuzeydoğu (119A) duvarı küçük taşlardan oluşur. Bu duvarlarda düzensiz yerleştirilen moloz taşlar toprak harcıyla biraraya gelir. Ancak köşelerdeki taşlar esas duvardan daha geniştir. Diğer duvarlar ise genel olarak küçük moloz taş ve sert kireç harcıyla oluşan çift cidarlı bölme duvardır. Sadece orthostat taş blok sıralarından oluşan bu duvarların sağlamlığını artırmak amacıyla yatay orthostat bloklar atkı taşı olarak duvara karışık bir düzende yerleştirilmiştir. Genel olarak yatay taş bloklar arasına iki sıra orthostat bloku ve yer yer duvar genişliğindeki orthostat bloklarının arasına yerleşmiştir. Kesme taşların birleşimleri sert kireç harcı ile sağlanmış ve cephesi yer yer kalkerli sıva ile kaplanmıştır.

4.3.6. Sarnıçlar

Vuni Sarayı'nın yerleştiği alanda su kaynağı bulunmamaktadır. Yapıdaki su ihtiyacı yağmur sularının toplanmasıyla sağlamıştır. Sarayda yaşayanlar çatılardaki oluklar ve su kanallarıyla sarnıçlarda depolanan suyu kullanmışlardır. Kayayı oyarak elde edilen sarnıçların içi kireç-çimentosu ile sıvanmıştır. Sarnıçlar İsveçli kazı heyeti tarafından biçimlerine göre adlandırılır. Buna göre küçük çaplı yuvarlak bir delik olarak başlayan ve giderek açılarak 'çan', dikdörtgen biçimli 'tank', dar çaplı bir boğazdan sonra genişleyerek devam eden 'şişe' ve dar uzun 'kuyu' olmak üzere dört farklı biçime sahip olan sarnıçların derinlikleri birbirinden farklıdır. Su sarnıçlara pişmiş toprak borular, açık çimento sıvalı V kesitli kanallar taş döşeme ile kapatılmış çimentolu kanallar olmak üzere üç farklı yolla ulaşır. Pişmiş toprak kanallar üzeri kapalı odaların duvarları boyunca döşeme altındaki kapalı kanallara açılır. Açık çimentolu kanallar üzeri açık mekanlardan, kapalı kanallar ise döşeme altındaki kanallarla suyu sarnıca taşır. Çimento sıvalı yuvarlak havuzlara akan su ise sarnıca döşeme altındaki üzeri kapalı kanallarla ulaşır.

Ana avlu ortasında bulunan tank biçimli sarnıcın derinliği döşemeden itibaren 7.90 m'dir (Şekil A.64). Kayayı oyarak oluşturulan sarnıcın genişliği ise 2.70 m'dir. Bu sarnıç güneydoğu ve kuzeybatıdan döşeme altından gelen iki su kanalıyla beslenir. Güneybatıdaki odaların üzerindeki yağmur suları eğimli oluklarla 44 numaralı mekanın çatısına ulaşır. Odanın batı köşesinde duvara kireç harcıyla bağlanan düşey pişmiş toprak borular döşemedeki üzeri kapalı kanala açılır. Buradan su sarnıca taşınır (Şekil A.65). Bu sarnıcın kuzeybatısındaki kanal ise kazı raporuna göre

muhtemelen 34 ve 35 numaralı odaların güney köşesinde olduğu düşünülen pişmiş toprak borularla zemine ve oradan da sarnıca ulaşır. Ancak sarnıçtan döşeme altından bu yönde uzanan kanallar 34-36 numaralı mekanın peristilli avluya olan açıklığının ortalarına doğru gelişir.

34-36 numaralı ana odada bulunan silindirik kuyu biçimli sarnıç merkezi avlu zemininden 50 cm daha derin oyulmuştur. Bu sarnıcın bitiminden 50 cm yukarıya, merkezi avludaki tank biçimli sarnıca bir tünel açılmıştır. Kayayı oyarak oluşturulan bu tünel kireç-çimentosu ile sıvanmıştır. 0.50-0.70 m genişliğinde ve 1.50-1.60 m yüksekliğinde olan bu tünel yükselerek tonoz biçiminde sonlanır. Merkezi avludaki tank biçimli sarnıç ile 35 numaralı odadaki kuyu biçimli sarnıç birbirlerine bu tünelle bağlanır. Böylece ana avluda toplanan suyun ve tortuların kuyu biçimli sarnıca akışı sağlanmıştır.

Giriş yapısının güneydoğu yan bölümündeki odaların (54-56) çatılarındaki su doğu mutfak bölümü avlusunda bulunan sarnıçta veya ana avlunun güneydoğusundaki oluklarla 43-44 numaralı odaya ulaşır. Giriş yapısının doğu mutfak bölümündeki odaların çatılarındaki yağmur suları yine aynı bölümdeki avlu içinde bulunan ve derinliği belirli olmayan çan biçimli sarnıçta toplanır.

Giriş yapısının kuzeybatı yan bölüm mekanlarının (48-50) üzerindeki su 28 numaralı odanın doğu köşesindeki havuza iner. Buradan üzeri kapalı kanallarla 29 numaralı odadan avludaki sarnıca ulaşır. Çan biçimli bu sarnıcın derinliği bilinmemektedir. 18 numaralı alanın kuzeybatı ve güneydoğu duvarları önünde, döşeme altındaki kanalla birbirine bağlanan birer havuz bulunur. Bu havuzlardan kuzeybatıdaki depo bölümünün (10-12), güneydoğudaki ise oturma odalarının (31-32) yağmur sularıyla beslenir. Her iki havuz bu bölümün avlusu içinde bulunan sarnıca dökülür.

26 numaralı mutfağın kuzeybatısındaki çan biçimli sarnıç aynı yöndeki depo (13,14) ve banyo odalarından gelen su ile dolar. Çatıların üzerindeki su sarnıçtan önce bu mekanın kuzeybatısında bulunan havuzda toplanır. Oradan üzeri kapalı kanallarla derinliği belli olmayan bu sarnıca ulaşır.

Bu bölümdeki 16 numaralı mekanın çatı yüksekliği oturma ve depo odalarından farklıdır. Bu mekan üzerindeki su 17 numaralı avlunun kuzey köşesindeki havuzda toplanır. Buradan 16 numaralı odanın kaya zeminini oyarak oluşturulan açık

kanallarla 9 numaralı dış mekana ulaşır. Ancak bu su herhangi bir sarnıçta toplanmaz.

Ana avlunun üzeri açık zeminine düşen yağmur suları kuzeydoğudan saray dışına atılır. Buna göre ana avlunun kuzeydoğusunda peristilliin ortalarında bulunan kanalla 38 numaralı odanın döşemesi altından geçerek drenaj kanalına ulaşır. Yapıda suya olan ihtiyaçtan dolayı yağmur sularını sarnıçlarda toplayan bir sistem geliştirilmiştir. Buna göre ana avlu ve çevre odaları, batı ve doğu (mutfak) bölümünü oluşturan mekanların çatılarında biriken yağmur suları oluşturulan kanallar yardımıyla her bölümün avlusunda bulunan sarnıca ulaşması sağlanmıştır. Batı bölümünde yıkanma mekanlarında kullanılan pis su ise kireç çimentosu ile oluşturulan kanallarla saray dışına atılmıştır.

4.4. Pers dönemi 2. Yapım Evresi (İ.Ö. 500- 450/440)

Pers dönemi 1. yapım evresinden sonra İ.Ö. 500-450/440 yılları arasında sarayda bazı ekler ve değişiklikler meydana gelir. Pers hakimiyeti altında oluşan ve ana evredeki planın korunduğu bu gelişme Pers dönemi 2. yapım evresi başlığı altında incelenir. Bu dönemde giriş yapısına herhangi bir ek yapılmamıştır. Doğu bölümü (mutfak), ana avlu ve çevre odaları'ndan oluşan bölümlere ise bazı duvarlar eklenerek doğu yönünde avlu ve çevre odaları olarak yeni bir bölüm inşa edilmiştir (Şekil A.66).

4.4.1. Kapı Yapısı

Doğu bölümünde yapılan değişikliğe bağlı olarak kapı yapısındaki 55 numaralı mekandan mutfak avlusuna (64) ulaşan merdiven kuzeydoğuya kaydırılarak yeniden inşa edilmiştir. Eski merdiven açıklığı ise bir duvarla kapatılmıştır. Oluşturulan yeni kapının kuzeydoğusunda bulunan duvar (129) yerine 130 numaralı yeni bir duvar inşa edilerek kapı yapısının doğusunda küçük değişiklikler yapılmıştır.

Yapım Özellikleri

Bu dönemde yeniden inşa edilen 130 numaralı duvar keskin köşeli taş duvar olarak adlandırılır. Moloz taşlarla inşa edilen bu duvarda Paradisotissa taş parçalarına rastlanır. Köşelerdeki taşlar duvardan daha geniştir. Kırmızı toprakla oluşan yuvaya taşlar gömülerek iyice yerleştirilmiştir. Duvarların cepheleri bağlayıcı özelliği olan kalın kireç harcıyla sıvanmıştır.

4.4.2. Doğu Bölümü (Mutfak)

Mutfak olarak hizmet veren bu bölümdeki geniş avlu güneydoğu-kuzeybatı doğrultusunda inşa edilen 148 numaralı duvarla iki bölüme ayrılmıştır. Kuzeydoğu ve güneybatı yönlerinde oluşan iki avlu bu duvarın doğu köşesindeki açıklıkla bağlanmıştır. Yapılan bu değişiklik sonucunda mutfak avlusunun kuzeydoğusunda dış mekana kapalı daha tanımlı yeni bir avlu oluşturulmuştur.

Yapım Özellikleri

Doğu mutfak bölümündeki avluyu iki bölüme ayıran duvarın iç dolgusunda toprak ve küçük taşlar, köşelerinde ise büyük taş kullanılmıştır. Yatay bloklar atkı taşı olarak kullanılmıştır. Köşe taşlı moloz taş duvar tipine örnek olan bu duvar çeşidinde taşların aralarında dar bir dolgu alanı bırakılmıştır.

4.4.3. Doğu Avlusu ve Çevre Odaları (Depolar)

Bu evrede ana yapının güneydoğusunda yaklaşık olarak 17 m x 36 m boyutlarında yeni bir avlu oluşmaya başlar (Şekil A.67). Kuzeydoğu (85-88), doğu (90-91) ve güneydoğu (92-93) yönlerine inşa edilen odalarla çevrelenen bu avlunun güneybatısı tamamen açıktır. Güneydoğu odalarının duvarları incelendiğinde bu mekanların yine aynı yönde devam edeceği görülür. Buna bağlı olarak yeni oluşan bu avlu inşaasının bu dönemde yarım kaldığı anlaşılır. Bu yeni bölümde ana yapıdaki hamamda bulunan frigidarium'un güneydoğu duvarına birleşik olarak inşa edilen koridor biçimli mekan ateş odası (85) olarak kullanılır. Tonozla sonlanan bu mekanın üst katına sudatorium tasarlanmıştır (Şekil A.68). Ayrıca frigidarium mekanı

kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda inşa edilen duvarla bölünerek küçük bir mekan (41) oluşturulmuştur. Ateş odasının güneydoğusundaki üç oda (86-88) yine aynı yöndeki tuvalet (91) mekanıyla sonlanır. Avlunun güneydoğusunda bulunan dikdörtgen iki mekanla (92-93) oluşan bu bölümdeki diğer odaların planları karedir. 88 numaralı mekanda bulunan iki açıklık avluya ve dış mekana ulaşımı sağlar. Ancak bölümdeki diğer odaların avlu ile bağlantısı bulunmaz. Avlu ortasında çevre odaların üzerindeki yağmur sularıyla beslenen bir sarnıç vardır. Avlunun güneydoğusunda bulunan odalar (92-93) birbirleriyle direk ilişkilidir. Ateş odası ve tuvalet mekanları dışına doğu avlusunu çevreleyen odaların yapılan kazı sonucunda depo olarak kullanıldığı belirtilir (Şekil A.69).

Yapım Özellikleri

Avlunun güneydoğu yönünde bulunan depo odalarının zemini diğer bölümlerden yaklaşık olarak 150-200 cm daha aşağıdadır. Kuzeydoğu yönünde bulunan duvar (58) oda zeminlerinden yaklaşık 200 cm, avlu zemininden ise kot farkından dolayı 50-80cm yüksekliktedir. 62 numaralı duvar yüksekliği ise ortalama 40-60 cm'dir.

Avlunun kuzey köşesinde bulunan dar uzun biçimli odanın duvarları ve tonoz örtüsü küçük moloz taş ile inşa edilmiştir. Ayrıca bu mekanın tonozu sıvanmıştır.

Avlunun kuzeybatısındaki mekanların duvarları (58-67) 'kutu duvar' olarak adlandırılan çift cidarlı bölme duvarlardır. Bu duvar çeşidi yapım farklılıklarından dolayı çeşitlilik gösterir. Buna göre kazı raporunda'kutu duvar'ın B tipi olan bu bölümdeki duvarlarda dolgu yumuşak kireç harç tabakası ve küçük taşlarla yapılmıştır. Duvar genişliğince uzanan orthostat blokların çok kullanılmadığı bu duvar çeşidinde bloklar birbirlerine küçük taşlar ve kireç harcı ile bağlanır.

Avlunun güneydoğu yönünde bulunan mekanlardaki (68-72) duvarlar ise aynı duvar çeşidinin C tipinine örnektir. Tipik bir 'kutu duvar' çeşidi olan C tipinin düzensizlikler gösteren bir yapısı vardır. Her iki veya üç orthostat blok arasına duvar genişliğince uzanan bloklar yerleştirilmiştir. Bazı bölgelerde ise sadece orthostat sıraları kullanılmıştır. En alt iki sıra genelde bu yapıdadır. Dolguda küçük taş, toprak ve çok fazla olmayan kireç harcı kullanılmıştır. Bağlantıları ise kireç harcından yapılmıştır.

4.4.4. Hamam

Bu dönemde frigidarium'un güneydoğusuna inşa edilen duvarla küçük bir mekan (41) oluşturulmuştur. Kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda gelişen bu duvarla mekan ikiye bölünmüştür. Caldarium'un doğu köşesine ve 41 numaralı mekanın güneydoğu duvarına (64 B) birleşik inşa edilen duvar (64 A) ateş odasına (85) aittir (Şekil A.70). Dar bir koridor biçiminde olan bu mekanın güneydoğu ve kuzeybatı duvarları yükselerek tonoz oluşturur . Bu mekanın üzerinde muhtemelen caldarium mekanının güney köşesinde bulunan ahşap bir merdivenle ulaşılan sudatorium bulunur. Ateş odasının iki uzun duvarı üzerinde yaklaşık olarak 50x50 cm'lik kutu şeklinde dört adet delik bulunur (Şekil A.71). Bu delikler yukarıya doğru incelerek sonlanır. Bulunan yanmış maddelerden bu deliklerde ateş yakıldığı anlaşılmıştır. Bu delikler üzerinde tonoz içinde yükselen kanallar bulunur. Ateş odasının üzerindeki döşemeye ulaşan bu kanallar sudatorium'un ısınmasını sağlar. İnşa edilen yeni mekanlarla bu dönemde daha donanımlı bir hamam bölümü elde edilmiştir.

Yapım Özellikleri

65 numaralı duvar 'kutu duvar'ın B tipine örnektir.

4.4.5. Sarnıçlar

Doğu avlusu ve çevre odalardan oluşan bölümde avlunun ortasında boru biçiminde başlayan ancak yaklaşık olarak 1 m'den sonra genişleyerek devam eden bir sarnıç bulunur. Kazı raporunda 'şişe biçimli' olarak adlandırılan bu sarnıç 15.30 m derinliğindedir. Ağız bölümü iç içe kademeli şekilde yerleştirilen iki daireden oluşur (Şekil A.72). Kireç taşlarının kullanıldığı sarnıcın döşeme üzerindeki bu bölümü kireç çimentosu ile sıvalıdır. Sarnıcın ağzına kuzey yönünde U formlu bir havuz eklenmiştir. Havuzun kuzeyinde fazla suyun akışını sağlamak amacıyla yapılan dikdörtgen yivler bulunur. Zemini kaya ile oluşan havuzun duvarları kireç çimentosu ile sıvalıdır. Bu düzenleme suyu temizlemek için kurulmuştur. Buna göre kanallardan gelen ve sarnıçtan önce havuza akan sudaki tortuların alta çökmesi ve temiz suyun sarnıca dökülmesi sağlanmıştır. Günümüzde suyu sarnıca ulaştıran

kanallar görülmez. Ancak hem sarnıç hem de havuzdaki yivler suyun avlunun kuzey köşesinden geldiğini gösterir. Muhtemelen suyu sarnıca taşıyan kanallar avlunun kuzeyindeki 58 numaralı duvar önünden duvar boyunca devam eder. 86 numaralı odanın çatısına kadar uzanan bu kanallarla suyun sarnıca ulaşması sağlanır.

Bu dönemde sarayın doğusunda ana avluda olduğu gibi tam donanımlı bir avlu oluşturma çabasının varolduğu görülür. Ancak oluşturulan bu avlunun özellikle güneybatısını tanımlayacak herhangi bir mimari elemanın olmaması bu uygulamanın yarım kaldığını gösterir.

4.5. Yunan Dönemi 1. Yapım Evresi (İ.Ö. 450/440)

Adanın İ.Ö. 5. yy.'da Yunan hakimiyeti altına girmesiyle Vuni Sarayı muhtemelen mekan ihtiyacına bağlı olarak köklü değişimlere uğramıştır. Geçirmiş olduğu bu ciddi değişikliklerle yeniden yapılanma süreci içinde oluşan mimarisi bu çalışmada Yunan dönemi (İ.Ö. 450/440-380) altında incelenir. Bu zaman diliminde Saray'da yapılan değişiklikler ise 1. (İ.Ö. 450/440) (Şekil A.73) ve 2. (İ.Ö. 450/440-380) yapım evresi olarak iki ayrı bölüme ayrılır.

4.5.1. Yeni Kapı Yapısı

Pers dönemi kapı yapısının fonksiyonunun değiştirilmesiyle sarayın kuzey yönünde ana avluya geçiş mekanıyla bağlanan yeni bir giriş (8,7B,7A) inşa edilmiştir. Ana avlunun bu yöndeki mekanlarının duvarlarına paralel olarak inşa edilen yeni kapı yapısına 16 numaralı mekanın kuzeyinden girilir. Bu mekanla yeni yapı arasındaki açıklıktan 8 numaralı mekana ulaşılır. Bu mekanın kuzeydoğusunda oda içine çıkıntı yapan duvarlar arasından giriş (7B,7A) odasına geçilir. Bu mekanın kuzeydoğu duvarı 119 A numaralı duvarın devamı olarak kuzeybatıya uzanır. Yeni oluşan bu bölümün saray ile bağlantısını sağlamak amacıyla 37 numaralı odanın kuzeybatı duvarı yıkılmıştır. Dolayısıyla giriş mekanın kuzeydoğusunda bu mekan genişliğince inşa edilen dokuz basamakla ana avlunun kuzey köşe (37) odasına çıkılır (Şekil A.74). Döşemesi ana avludan daha aşağıda olan bu geçiş mekanından

ana avluya üç merdivenle ulaşılır. Oluşan yeni kapı yapısı varolan plana uygun olarak inşa edilmiştir. Pers dönemi yapım evresinde güneybatıda bulunan girişin Yunan dönemi 1. yapım evresinde kuzeybatı yönüne alınmasıyla saray radikal bir değişim geçirmiştir.

Yapım Özellikleri

Giriş mekanını kuzeybatı ve kuzeydoğu duvarları zeminle aynı seviyededir. Moloz taş duvar tipine örnek olan bu duvarlarda taşlar toprak harcıyla biraraya gelmiştir. Köşelerdeki taşlar duvardan daha geniştir.

4.5.2. Ana Avlu ve Çevre Odaları

Bu dönemde avlunun kuzeybatısındaki geniş oda kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda inşa edilen duvarla iki ayrı mekana bölünmüştür. Oluşan bu yeni mekanların biçimleri avlu etrafını çevreleyen odalarla benzerdir. Eklenen bu yeni duvar mekanda bulunan sarnıcın ağzının bir bölümü kapatmıştır. Bunun yanında avlunun güney köşesindeki mekanın güneybatı duvarı üzerinde bir geçiş açılmıştır. Bu geçiş doğu bölümü (mutfak) avlusuna bu dönemde inşa edilen merdiven mekanına ulaşımı sağlar. Mekanlar arasındaki seviye farkından dolayı avludaki mekadan merdiven odasına üç basamakla çıkılır.

Avlunun kuzey köşesinde bulunan 37 numaralı oda geçiş mekanı halini almıştır. Bu dönemde eski kapı yapısı resmi kabul ve şölen fonksiyonları için kullanılmıştır. Dolayısıyla ana avluda bulunan şölen odası buradaki diğer mekanların biçimine uygun olarak yeniden düzenlenmiştir.

Yapım Özellikleri

40 cm yüksekliğindeki 74 ve 75 numaralı duvarlar ‘kutu duvar’ olarak inşa edilmiştir. Yapım farklılıklarından dolayı çeşitlilik gösteren bu duvar E tipine örnektir. Dolgu olarak fazla miktarda daha sert kireç harcı kullanılan duvarda her iki taş bloktan sonra araya duvar genişliğince uzanan bloklar yerleştirilmiştir.

4.5.3. Eski Kapı Yapısı

Bu yapının orta bölümündeki 53 numaralı mekanın güneybatı açıklığı 73 numaralı duvarla kapatılmıştır. Bu duvara paralel olarak yine aynı yönde inşa edilen duvarla (34) bir koridor mekanı (57) oluşturulmuştur. Bu koridor mekanına batı yönündeki açıklıktan girilir. Bu mekanın doğu köşesindeki üç basamakla doğu bölümü (mutfak) avlusuna çıkılır. Eski kapı yapısına eklenen duvar sarayın giriş yönünü değiştirmiştir. Yapı bu dönemde inşa edilen yeni mekanlarla genişlemiştir. Buna bağlı olarak muhtemelen sarayda resmi işler için kullanılan mekanlara olan ihtiyaçtan dolayı bir 'kabul yapısı' halini alan bu bölüme ana avludaki yedi merdivenle çıkılır.

Yapım Özellikleri

'Kutu duvar' olarak adlandırılan 73 numaralı duvar tek sıra olarak yerleştirilen iki çift orthostat taş blok arasına yerleştirilen duvar genişliğince uzanan bloklardan oluşur. Genelde kalın taşlar kullanılan bu duvar genişliği diğer duvarlara oranla daha dardır.

Bu bölüme inşa edilen duvarlar günümüzde 50-60 cm yüksekliğindedir. 34 numaralı duvar orthostat ve yatay bloklardan oluşan çift cidarlı bölme duvar tipindedir. Duvarın bazı bölümlerinde orthostat bloklar arasına duvar genişliğince yerleştirilen bloklar bulunur. İki farklı yapım tekniğinin kullanıldığı bu duvarlarda 34 numaralı duvar B tipine örnek oluşturur. Daha ince taş bloklardan oluşan bu duvarda bağlantılar daha düzenli ve sıralıdır. Dolgu malzemesi ve bloklar arasındaki bağlayıcı genel olarak kireç harcıyla karıştırılarak elde edilmiştir. İç yüzeyde taşlar taraklanmamış ve bloklar birleşmemiştir.

4.5.4. Batı Bölümü

Bu bölümdeki mutfağın doğu köşesine açılan geçişle mekanın 28 numaralı küçük oda ile bağlantısı sağlanmıştır. Üç basamakla çıkılan bu küçük mekanın açık olan çatısı bu dönemde kapatılmıştır. Yeni açıklığın güneybatı yönünde kuzeybatı-güneydoğu doğrultusundan inşa edilen bölme duvarla odanın batı köşesinde küçük

bir bölüm yaratılmıştır. Mekanın kuzeybatı duvarında mutfağa açılan su kanalı iptal edilmiştir. 30 numaralı mekanın batı köşesinden güneydoğu-kuzeybatı doğrultusuna inşa edilen duvarla avlu kuzeydoğu ve güneybatı olarak iki bölüme ayrılmıştır. Bu duvarın kuzey köşesinde bırakılan açıklıkla mekanlar arasında bağlantı sağlanmıştır. İnşa edilen bu duvarla muhtemelen 17-18 numaralı mekanların üzeri kapatılmıştır. Oluşan bu yeni mekanın kuzeyinde bulunan 16 numaralı odanın üst katına ulaşmak amacıyla bir merdiven inşa edilmiştir. Bu bölümde yer alan geniş oturma mekanının kuzeydoğusunda bulunan merdiven ise yeniden düzenlenmiştir. Böylece ana avlunun batı köşe odası tek bir sahanlıkla 32 ve 31 numaralı oturma odalarına bağlanmıştır. Depo bölümünün güneybatı ucunda bulunan giriş mekanının kuzeybatı yönündeki girişi kapatılmıştır. Ayrıca bu odadaki kuzeydoğu duvarı yıkılarak mekandaki merdiveni kapatacak şekilde yeniden inşa edilmiştir. Oluşan bu yeni mekan depo odası olarak kullanılmıştır. Birinci kat'ın dış mekanla olan doğrudan ilişkisinin kesildiği bu dönemde bölümdeki avlu önem kazanmıştır. Ayrıca sarayın gelişen planının ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla depo odalarının sayıları artırılmıştır. Muhtemelen kapalı mekanlara olan ihtiyaçtan dolayı bu dönemde 17-18 ve 28 numaralı odaların üzeri kapatılmıştır. Ayrıca yeni mekanların eklenmesiyle büyüyen saraydaki ihtiyaçlara bağlı olarak mutfak 28 numaralı odadan açılan kapı ile genişletilmiştir.

Yapım Özellikleri

Bu dönemde inşa edilen duvarların alt sırasında yer alan bazı büyük taş blokları günümüze kadar ulaşır. İki avluyu ayıran 105 numaralı duvar moloz taşlardan oluşur. Taş ölçülerinin çeşitlilik gösterdiği bu duvar iki sıra ve birbirlerine zıt dizilen taşlardan oluşur. Duvarın bazı bölümlerinde iki küçük taş bir geniş taşla karşılıklı yerleştirilmiştir. Köşeler ve diğer bölümleri yer yer kesme taşla güçlendirilmiştir. Bu duvar çeşidinde bağlayıcı malzeme kullanılmaz.

14 numaralı mekanın kuzeydoğu yönündeki duvar 'kutu duvar'ın E tipine örnektir. Dolgu olarak fazla miktarda kireç harcı kullanılan duvarda kullanılan harç daha serttir. Her iki taş blok arasına duvar genişliğini kaplayan geniş blok yerleştirilmiştir. Cephe kaplaması orthostatlıdır. Ancak kısa duvarlar daha düzensizdir.

4.5.6. Doğu Bölümü (Mutfak)

Bu bölümün kuzeydoğu avlusu kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda gelişen duvarla (149) kuzeydoğu ve güneybatı olarak iki bölüme ayrılmıştır. Güneybatıda bulunan küçük mekanı (63) oluşturan duvarlar (101,193) yıkılarak dikdörtgen bir oda (62-63) oluşturulmuştur. Bu mekanların uzunluğunda güneydoğu yönünde geniş bir duvar (147) inşa edilmiştir. Bu duvara dik olarak gelişen 149 numaralı duvarın doğu köşesindeki açıklıkla mekanlar arasındaki bağlantı sağlanmıştır. Kuzeydoğu bölümünün kuzey köşesi yakınlarında üst kata inşa edilen yeni mekanlara ulaşımı sağlayan merdiven inşa edilmiştir. Bu merdivenle kuzeybatı ve güneybatı yönündeki duvarlar arasında dar bir geçit (59) mekanı oluşmuştur. Ahşap merdiveni taşımak amacıyla inşa edilen 149-152 numaralı duvarlar diğer duvarlardan daha geniştir. Merdiven mekanı kuzeydoğudaki açıklıkla ana avlundaki güney köşe (46) odaya bağlanır.

Pers dönemi 2. yapım evresinde kuzeydoğu ve güneybatı avluları arasında geçişi sağlayan kapı bu dönemde kapatılmıştır. 61-63 numaralı mekanların yeniden oluşturulan döşemesine ulaşmak için 148 numaralı duvarın güneybatısında küçük bir merdiven inşa edilmiştir. Oluşan bu yeni döşemeyle Pers dönemi 1. Yapım evresine ait olan sarnıç kapanmıştır.

Güneybatı avlusu aynı yönde genişletilerek yeni bir avlu (66) oluşturulmuştur. Bu avlular 74 numaralı mekanın batı köşesinden kuzeybatı doğrultusunda inşa edilen duvarla ikiye ayrılmıştır. Ancak bu duvarın batısında bulunan açıklıkla avluların birbirlerine ulaşımı sağlanmıştır. Oluşan yeni avlu güneydoğu yönünde odalarla (71-73) çevrelenirken güneybatı ve kuzeybatıdan duvarlarla sınırlanmıştır. Kuzeybatı duvarının ortasında bulunan açıklıkla avlunun dış mekanla bağlatısı sağlanmıştır. 74 numaralı mekanın güneydoğu duvarının tamamı güneybatı duvarının ise yarısı yıkılarak 73 numaralı yeni bir oda oluşturulmuştur. Bu oda kuzeydoğuda bulunan açıklıkla 76 numaralı küçük bir mekana açılır. Bu küçük odanın doğu köşesinde bulunan drenaj kanalına doğru eğimli olan döşemesiyle ve yine aynı yöndeki dikdörtgen taş tekne ile bu mekanların muhtemelen bulaşıkhane olarak kullanıldığını gösterir. İçinde ocak bulunan mekanın kuzeydoğu duvarı

yıkılarak elde edilen geniş odada döşeme yenilenmiştir. Ancak bu yeni döşeme üzerinde ocak izine rastlanmaz.

Kapatılan sarnıç yerine bu bölümün batısında saray dışında yeni bir sarnıç inşa edilmiştir. 64 numaralı avluya inşa edilen yeni döşemeden dolayı 55 numaralı mekandan mutfak avlusuna çıkan merdivenler bir basamak artırılmıştır. Uzun düz merdiven mutfak avlusunda inşa edilen yeni odaların üzerinde oluşan birinci kat odalarına ulaşır. Artan mekan sayısına bağlı olarak özellikle mutfak bölümü genişletilen sarayda bu dönemde inşa edilen birinci kat odalarının fonksiyonu bilinmez.

Yapım Özellikleri

Bu bölüm duvarları genel olarak zeminle aynı seviyededir. Avlunun güneydoğu ve kuzeybatı yönlerinde eklenen 30-35 numaralı duvarlar orthostat ve duvar genişliğince uzanan yatay bloklardan oluşan çift cidarlı bölme duvarlardır. Bu duvar çeşidinin B tipini oluşturan bu duvarlarda daha ince taş bloklar kullanılır. Dolgu malzemesi ve bloklar arasındaki bağlayıcı genel olarak kireç harcından oluşur. İç yüzeyde taşlar taraklanmamıştır.

72 numaralı odanın kuzeybatı ve güneydoğu yönündeki duvarlar kırma ve kesme taşlarla inşa edilen karmaşık yapılıdır. Yeni inşa edilen avlunu güneydoğu ve güneybatı duvarlarının en alt seviyesi orthostat bloklarından oluşur. Bu duvarların iç dolgusunda moloz taş kullanılır. Üst sıralar ise düzgün moloz taş sırası ve uzunlamasına yerleştirilen yatay bloklardan oluşur. Bu bölümdeki diğer duvarlarda moloz taş kullanılmıştır. İç dolgusunda toprak ve küçük taşlar köşelerinde ise büyük taşlar bulunur. Duvar genişliğinin ortasında dar bir dolgu alanı bırakılmıştır.

4.5.6. Doğu Avlusu ve Çevre Odaları (Depolar)

Avlunun güneydoğusunda bulunan odalara paralel olarak güneybatı yönünde dört oda eklenmiştir. Direkt olarak avluya açılan bu yeni odalarla avlu güneydoğu yönünde genişler. 96 numaralı odanın avluya açılan cephesi üzerinde bulunan ve avlu içine doğru uzanan iki duvar çıkıntısı bulunur. 93 numaralı mekanın güneydoğu ve kuzeydoğu girişleri bu dönemde duvarla örülerek kapatılmıştır.

Pers dönemi 1. yapım evresinde inşa edilen ve avluyla direk ilişkili olan doğu köşe mekanının (88) bu açıklığı kapatılmıştır. Avlunun güneydoğu yönündeki 76 ve 97 numaralı mekanlardan avlu içine doğru uzanan duvarların arasındaki açıklık doğu avlusunun ana girişini oluşturmuştur. Güneybatı–kuzeydoğu doğrultusunda gelişen dikdörtgen ve kare biçimli bu mekanlar depo olarak kullanılır. Bu dönemde inşa edilen yeni mekanlarla doğu avlusu tanımlı bir mekan haline gelmiştir.

Yapım Özellikleri

Zeminden 50-60 cm yüksekliğinde görülen duvarlar orthostat bloklarla ve uzunlamasına yerleştirilen yatay bloklardan oluşan çift cidarlı bölme duvarlardır. İki farklı yapım tekniğiyle inşa edilen bu duvarın B tipine örnektir.

4.5.7. Hamam

Bu dönemde frigidarium'un bölünmesiyle oluşturulan 41 numaralı mekanın güneydoğu duvarına (64B) üç tane delik açılmıştır (Şekil A.75). Bu delikler üzerinde tonoz içinde yükselen kanallar bulunur. Ateş odasının üzerindeki sudatorium mekanının döşemesine ulaşan bu kanallar sudatorium'u daha fazla ısıtmak amacıyla oluşturulmuştur. Ancak bu deliklerin ölçüleri bilinmez.

4.5.8. Sarnıçlar

Pers dönemi 1. yapım evresinde ana avluda inşa edilen sarnıç bu dönemde yeniden oluşturulmuştur. Buna göre dikdörtgen formlu bu sarnıcın kuzeydoğusunda kayayı oyarak bu sarnıçtan 14.85 m, ana avlunun döşemesinden ise 22.75 m daha derin yeni bir sarnıç yapılmıştır. Bu sarnıçların üst döşemedeki ağız açıklıkları 6.80 m x 3.00 m'dir. Yukarıya doğru inceltilerek oluşturulan bu yeni sarnıcın içi diğer sarnıçlarda olduğu gibi kireç çimentosu ile sıvanmıştır. Bunun üzerine, erken dönem sarnıcının kuzeydoğusunda benzer biçimli bir başka sarnıç inşa edilmiştir. Altta bulunan sarnıç kayayı oyarak oluşturulurken üst bölümdeki taş bloklardan inşa edilmiştir. Oluşan bu değişiklikle sarnıç etrafındaki döşeme kaldırılmış ve sarnıcın ağzı taş bloklardan oluşturulmuştur. Bu düzenleme ile erken dikdörtgen biçimli sarnıcın güneybatı bölümü kaya parçalarıyla doldurularak kapatılmıştır.

İnşa edilen yeni derin sarnıçta suyu yukarıya çekmek için özel bir yapıya ihtiyaç duyulmuştur. Buna göre iki ahşap dikme üzerinde duran yuvarlak ters-kiriş yerleştirilerek oluşturulan sistemle suyun yukarıya çekilmesi sağlanmıştır. Sarnıcın güneybatısında kireçli döşeme üzerinde bulunan dikdörtgen delikler bu sistemin ipuçlarını verir. Ayrıca deliğin koyu, çürümüş ahşaptan dolayı organik toprakla dolu olması bu fikri güçlendirmiştir. Ancak sarnıcın kuzeydoğusundaki döşemenin yıkılmış olmasından dolayı diğer delik görülmez.

35 numaralı odada bulunan uzun dikdörtgen biçimli sarnıç bu dönemde kumlu toprakla doldurulmuştur. Ağız bölümünün bir kısmı odanın ikinci döşemesiyle ve 74 numaralı duvarın inşaasıyla kapatılmıştır.

Güneydoğu mutfak avlusunda Pers dönemi 1. yapım evresine ait olan sarnıç kapatılarak bu bölümün batı yönünde yeni bir sarnıç oluşturulmuştur. Bu yeni sarnıç sarayın dışında bulunur.

4.6. Yunan Dönemi 2. Yapım Evresi (İ.Ö. 450/440-380)

Yunan dönemi 2. yapım evresi (İ.Ö. 450/440-380) olarak adlandırılan bu dönemde sarayda bazı ekler ve değişiklikler yapılmıştır (Şekil A.76). Yunan döneminde oluşan planının korunduğu bu dönem sonunda, İ.Ö 380 yılında geçirmiş olduğu yangın sonunda saray bir daha kullanılmamıştır. Kazı sırasında bulunan hazineye bağlı olarak bu yangının bir kazayla değil muhtemelen şehre düzenlenen bir saldırı sonucu çıktığı belirtilir.

4.6.1. Ana Avlu ve Çevre Odaları

Avlunun kuzeybatısında bulunan 34-35 numaralı mekanın kuzeydoğu duvarına birleşen yeni bir duvar inşa edilmiştir. Kuzeydoğu ve güneybatı doğrultusunda gelişen bu duvarla mekan iki bölüme ayrılmıştır. Avlunun güneydoğusunda bulunan 43-44 numaralı odanın ortasına kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda inşa edilen duvarla ikiye ayrılan bu mekanın avluya olan açıklığı da duvarla örülerek

kapatılmıştır. Oluşan bu yeni düzenleme ile bu mekanın nasıl ve hangi amaçla kullanıldığı bilinmez.

Yapım Özellikleri

Bu dönemde inşa edilen duvarlar düzensiz olarak yerleştirilen moloz taşlardan oluşur. Bunlar zeminle aynı seviyededir.

4.6.2. Eski Kapı Yapısı

Güneybatı yönündeki 73 numaralı duvar yine aynı yönde eklenen 155 numaralı geniş bir duvarla güçlendirilmiştir.

Yapım Özellikleri

Yaklaşık 50 cm yüksekliğinde günümüze kadar ulaşan bu duvar moloz taşlardan oluşur. İç dolgusunda toprak ve küçük taşlar köşelerde ise büyük taş kullanılmıştır. Duvar genişliğinin ortasında dar bir dolgu alanı bırakılmıştır.

4.6.3. Batı Bölümü

23 numaralı banyo odasının kuzeydoğu duvarına 19 numaralı avlu içine doğru uzanan bir duvar inşa edilmiştir. Bu duvarla avlunun batı (20) ve güney (25) yönlerinde iki yeni mekan ve tanımlı bir merdiven odası oluşturulmuştur.

Yapım Özellikleri

Düzensiz yerleştirilen moloz taşlardan oluşan 181 numaralı bu duvar günümüzde yaklaşık olarak 50 cm yüksekliğindedir.

4.6.4. Doğu Bölümü (Mutfak)

66 numaralı avlunun güneybatısına üç yeni mekan (67-69) inşa edilmiştir. 67 numaralı mekan ve avlunun batı köşe duvarları arasında dar uzun bir koridor gibi gelişen 68 numaralı mekan diğer odalardan farklıdır. Döşemesi batı köşesinde bulunan drenaj kanalına doğru eğimli olan bu oda yıkama fonksiyonuna hizmet eder.

Birbirleriyle bağlantıları olmayan bu mekanlar direk olarak avluya açılır. İnşa edilen bu yeni mekanlarla avlu güneydoğu ve güneybatı yönlerinde odalarla çevrelenmiştir.

56 numaralı odanın güney köşe duvarlarına paralel olarak inşa edilen duvarlarla 65 numaralı yeni bir mekan oluşturulmuştur. Avlunun kuzeybatısında bulunan bu mekan 64 numaralı avluya doğu köşesindeki açıklıkla bağlanmıştır.

Yapım Özellikleri

Avlunun güneybatı yönünde inşa edilen mekanların duvarları 40-60 cm yüksekliğindedir. Bu dönemde inşa edilen diğer duvarlar gibi moloz taşlardan oluşur. 65 numaralı mekanın duvarları ise kırma ve kesme taşlarla inşa edilen karmaşık yapılı duvar tipine örnektir.

4.6.5. Doğu Avlusu ve Çevre Odaları (Depolar)

Avlunun kuzey köşesine güneydoğu ve güneybatı yönlerinde eklenen duvarlarla hamam bölümüne hizmet eden 84 numaralı küçük bir mekan oluşturulmuştur.

96 numaralı depo odasının avluya olan açıklığı bu dönemde inşa edilen ek duvarlarla daraltılmıştır. Avlunun güney köşesine 92-97 numaralı mekanların hizasında ve bunlarla aynı biçimli olan yeni bir oda (98) inşa edilmiştir. Bu mekanın batı dış köşesinden kuzeybatıya doğru uzanan duvarla (100) yeni bir mekan oluşturulmuştur. Giriş olarak kullanılan bu oda güneybatıda bulunan açıklıkla dış mekana bağlanmıştır.

Yapım Özellikleri

Günümüzde hamam bölümüne hizmet eden mekanın duvarları 60-80 cm, diğer duvarlar ise 30-50 cm yüksekliğindedir. Avlunun güneybatı yönündeki giriş mekanının yine aynı yöndeki 28 numaralı duvarı orthostat ve uzunlamasına yerleştirilen yatay bloklardan oluşan çift cidarlı bölme duvarın B tipini oluşturur. Bu dönemde inşa edilen diğer duvarlar ise moloz taşlardan oluşur.

4.6.6. Hamam

Doğu avlusunun kuzeyine inşa edilen mekana (84) doğu köşesindeki açıklıkla girilir. Bu oda muhtemelen caldarium odasında kullanılacak olan suyu ısıtmak amacıyla inşa edilmiştir. Bu iki mekan arasındaki (50) duvar üzerinde büyük bir delik bulunur. Bu delikteki buluntulardan burada muhtemelen suyu ısıtmak amacıyla bir metal kabın olduğu anlaşılır. Eklenen bu yeni mekanla hamam bölümü tamamlanmıştır.

Yapım Teknikleri

Doğu avlusunun kuzey köşesine inşa edilen 84 numaralı mekanın duvarları moloz taşlar kullanılarak inşa edilmiştir.

4.6.7. Sarnıçlar

Suyu yukarıya çekmek amacıyla ana avludaki sarnıcın üzerinde bulunan ahşap dikmelerin yerine taş yerleştirilmiştir. Günümüze kadar ulaşan bu taş dikmenin tepesinde görülen dikdörtgen yiv muhtemelen ters kirişi taşımak amacıyla oluşturulmuştur. Taş dikme üzerinde işlenmesi yarım kalan kabartma ise ana avluda bulunan ve peristilli avludaki kolonlardan birinde kullanılan Kıbrıs Hathor biçimine benzer (Şekil A.77). Ahşap elemanların yerini taşın almasıyla öngörülen bu değişiklere bağlı olarak sarnıç etrafındaki döşeme de kaldırılmıştır. Yapılan bu değişiklikler muhtemelen sarayın yakılması sırasında yarım kalmıştır.

4.7. Mimari Bezeme

Vuni Sarayı'nda mimari bezeme olarak iki elemana rastlanmıştır. Hathor sütun başlığı ve kanatlı güneş diski olarak adlandırılan bu parçalar sarayın Pers dönemi 1. yapım evresine tarihlenir. Ana avluda bulunan bu elemanlar günümüzde Kıbrıs'ın Güney kesiminde Lefoşa'da bulunan Kıbrıs Müzesi deposundadır.

4.7.1. Hathor Sütun Başlığı

Sert beyaz kireçtaşından oluşturulan sütun başlığı ana avludaki bir sütuna aittir (Şekil A.78). Tanrıça Hathor başı ve onun üzerinde bulunan tapınak bölümünden oluşan bu elemanın yüksekliği 100.7 cm'dir. En geniş yerini oluşturan ve kabartma kadın başının bulunduğu bölüm 79.5 cm olarak ölçülmüştür. Kabartmadaki kadın figürünün oval yüz uzunluğu 40cm'dir. Ağzı ise 9.3 cm genişliğindedir. Tanrıçanın çene ve alın arası uzunluğu 40 cm'dir. Başın üzerindeki ışınsal çizgilerle oluşan taç, bir kulaktan diğer kulağa doğru uzanmaktadır; buna uygun olarak merkezden çıkan ışın şeklindeki üç çizgiden oluşan tacın üzerinde bantlar bulunur. Bu figürün kulakları arasındaki genişlik 44.2 cm'dir. Geniş yanaklar, 11.5 cm uzunluğunda burun, kapaklarıyla birlikte 8.1 cm uzunluğundaki eliptik gözleri vardır. Başın üzerinde yer alan ortadan ayrılmış dalgalı kıvırcık saçlar bulunur. Kulakların ucunda stilize çiçek biçiminde dairesel bir çiçek motifi görülür. Sütun başlığındaki tapınak genişliği 26.5 cm, üst bölümünün genişliği ise 42.3 cm olarak ölçülmüştür [3].

4.7.2. Güneş Diski

Yapılan kazı sonucunda ana avluda kireçtaşına oyulmuş bir kanat parçasına rastlanmıştır (Şekil A.79). Muhtemelen kanatlı güneş disk biçimine ait olan bu eleman üzerinde kırmızı ve yeşil renkte boya vardır. 17 cm uzunluğundaki bu parça korniş süslemesi olarak kullanılır [3].

5. VUNİ SARAYI ÇEVRESİNDEKİ TAPINAKLAR

5.1. Pers Dönemi 1. Yapım Evresi –Ana Evre Tapınakları

Ana Kutsal Alan

Sarayın dışında, kuzeydoğudaki kayalık tepe üzerine inşa edilen bu kutsal alan dikdörtgen sunak avlusu, dikdörtgen ön avlu ve ön avlunun arkasında yer alan küçük bir odadan oluşur. Muhtemelen üzerinde çatısı bulunan bu odanın batı köşesindeki kapı ve önünde kayanın oyulmasıyla oluşturulan merdivenle ön avlu ile bağlantı sağlanmıştır. Ancak bu dönemde dıştan ön avluya nasıl ulaşıldığı ve kuzeydoğu duvarı belirsizdir.

Kot farkından dolayı ön avludan sunak avlusunda kuzeybatı yönünde bulunan muhtemelen iki basamaktan oluşan merdiven bulunur. Sunak avlusunda biri dairesel ve ikisi de yarım daire planlı üç sunak bulunur [3].

Kült Evi

Vuni Sarayı'nın güneydoğusunda inşa edilen kült evi dikdörtgen planlıdır. Bu yapı bir duvarla iki kare odaya bölünmüştür. Birbirleriyle bağlantıları olmayan her iki odaya güneydoğudaki açıklıklardan giriş verilmiştir. Doğu yönündeki mekanda bulunan sunak kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda gelişir [3].

5.2. Pers Dönemi 2. Yapım Evresi Tapınakları

Güneydeki Adak Terası

Şehrin bulunduğu tepenin en yüksek yerinde inşa edilen teras sarayın güneyinde konumlanır. Tanrıya adanan kurbanlar için kullanılan bu alanda Pers dönemi 2. yapım evresinde doğu-batı doğrultusunda gelişen bir avlu inşa edilmiştir. Dikdörtgen planlı bu mekan kalın duvarlarla çevrelenir. Bu mekana doğu duvarı ortasındaki açıklıktan girilir. Yapı güneydoğu, güneybatı ve batıdan şehri saran surlarla çevrelenir [3].

Kült Evi

Sarayın güneyinde inşa edilen kült evine güneydoğu yönündeki açıklıktan girilir. Yapı kare planlı bir mekandan oluşur. Güneydoğu duvarının ortasında yer alan giriş açıklığının kuzeydoğusunda iki orthostat taş blok bulunmuştur [3].

5.3. Yunan Dönemi 1. Yapım Evresi Tapınakları

Athena Tapınağı

'Güneydeki Adak Terası'nın bulunduğu alana Yunan dönemi 1. yapım evresinde ön avlu, küçük bir mekan ve üç oda inşa edilmiştir. Buluntulara bağlı olarak 'Athena Tapınağı' olarak adlandırılan bu yapı sarayın bulunduğu tepenin en yüksek noktasında konumlanır. Dikdörtgen avlunun doğusunda bulunan ön avluya üç basamakla çıkılır. Muhtemelen kült odası olan küçük mekan ise avlunun batısında bulunur. Ön avlu, avlu ve kült odası olarak gelişen yapı doğu-batı doğrultusunda gelişir. Avlunun batı duvarına birleşik olarak inşa edilen kült odası tepedeki eğimden dolayı avluya açılı olarak bağlanır. İç mekanı ahşap dikme ve panellerle üç

bölüme ayrılmış olan bu mekanın doğu duvarı üzerindeki girişi duvar ortasında bulunmaz. Yapılan kazı sonucu bu mekanın iki eğimli kiremit kaplı bir çatısının olduğu saptanmıştır.

Tapınak kompleksinin güneydoğusundaki üç oda şehri çevreleyen sur duvarlarına bitişik olarak inşa edilmiştir. Bu odalardan güneybatıdaki tek, diğerleri ise iki mekandan oluşur.

Bu tapınak yapısı rüzgar ve yağmurdan dolayı tahribata uğramıştır. Günümüzde yapıya ait sadece bir veya iki sırası kalan duvar taşları görülmekte, planı ise zorlukla okunabilmektedir [3].

Ana Kutsal Alan

Sarayın kuzeydoğusunda bulunan ana kutsal alana bu dönemde iki giriş açılmıştır. Yapının ön avlusundaki bu açıklıkların biri doğu köşesinde diğeri ise kuzeydoğuda bulunur. Kot farkından dolayı bu giriş önlerine merdiven inşa edilmiştir.

Ana Kutsal alanın kuzeydoğusuna ise üç yeni mekan eklenmiştir. Ön cepheleri açık olan bu odaların çatıları sütunlarla desteklenmiştir. Bu sütunların kaideleri günümüze kadar ulaşır. Kutsal alanda bulunan mekanların çatılarındaki yağmur suları 190 numaralı teras boyuca kireç çimentosu ile sıvanmış olan kanallarla ulaşır [3].

Kuzey Tapınağı

Ana kutsal alanın batısında dört mekandan oluşan küçük tapınak dikdörtgen biçimlidir. Yapının girişi güneydoğu yönündedir. Buradan birbiriyle bağlantısı olan iç içe üç oda bulunur. Kazı raporunda ‘chapel’ olarak tanımlanan bu bölüm küçük bir kült odası ile sonlanır. Giriş mekanına açılan küçük kare oda yapının batı duvarına birleşik olarak inşa edilmiştir [3].

Doğu Tapınağı

Ana tapınağın güneyinde bulunan küçük tapınak bir oda ve kuzey duvarı boyunca yer alan koridordan oluşur. Dikdörtgen biçimli odaya kuzeydoğu yönünde bulunan ön cephe duvarının ortasındaki kapıdan girilir. Kazı raporunda 'chapel' olarak tanımlanan bu küçük tapınak odasının ortasında kare biçimli bir sunak bulunur [3].

Kuzeybatı Tapınağı

Bu dönemde saray girişinin kuzeybatı duvarına birleşik olarak gelişen üç küçük odadan oluşur. Açılı duvarlardan oluşan bu mekanların fonksiyonu belirsizdir. Ancak güneybatıda bulunan mekan içinde yer alan kare bir taşın sunak olduğu tahmin edilir. Dolayısıyla bu bölümün bir tapınak olarak kullanıldığı söylenebilir [3].

5.4. Yunan Dönemi 2. Yapım Evresi Tapınakları

Ana Kutsal Alan

Bu dönemde sarayın kuzeydoğusundaki ana kutsal alana 124 ve 125 numaralı iki oda ilave edilmiştir. 124 numaralı oda kuzeybatı, 125 numaralı oda ise ön avlunun doğu köşesinde yeralan merdivenlerin güneydoğusuna inşa edilmiştir. Kuzeydoğuda bulunan odalarda olduğu gibi 125 numaralı odadaki çatı ön cephede bulunan üç sütunla desteklenir. Bu oda varolan yapıya açılı olarak yerleştirilmiştir [3].

Bu dönemde ana kutsal alandan sarnıca ulaşan su kanallarının yönü değiştirilmiştir. Buna göre yeni kanallar 126 numaralı odanın güneydoğusunda yer alan merdivenler boyunca inşa edilmiştir.

5.5. Güney Yapısı

5.5.1. Yunan Dönemi 1. Yapım Evresi

Güney Yapısı

Sarayın güneyinde farklı büyüklüklerdeki yedi mekandan oluşan yapının fonksiyonu bilinmez. Dikdörtgen ve kare biçimli odalarda duvarlar birbirine çeşitli açılarla bağlanırlar. Ancak 106 numaralı odadaki kireç çimentosu ile sıvanmış olan su havuzundan bu odanın yıkama amaçlı olarak kullanıldığı anlaşılır. Yapıdaki 107 ve 108 numaralı odalar ahşap dikmelerle oluşan bir duvarla bölünmüştür. 109 numaralı odanın kuzeydoğusunda ise toprak destekli taş döşeli bir sıra bulunur [3].

5.5.2. Yunan Dönemi 2. Yapım Evresi

Güney Yapısı

Fonksiyonu bilinmeyen bu yapıya kuzeybatı yönünde yeni bir mekan inşa edilmiştir. Yapıdaki diğer odalarda olduğu gibi farklı açılardaki duvarlarla oluşan bu odanın ortasında iki kare kaide ve kuzeydoğu duvarı yakınlarında çift sıralı orthostat bloklar yer alır [3].

6. VUNİ SARAYINDAKİ BULUNTULAR

Yapılan kazı sonucunda Vuni Sarayı'nda taş ve pişmiş toprak heykel, sikke, seramik ve mücevher gibi birçok buluntuya rastlanmıştır. Kıbrıs'ın Güney kesiminde Lefkoşa'da Kıbrıs Müzesi'nde sergilenen bu elemanlar günümüze kadar korunmuştur.

6.1. Saray

Sarayda ortaya çıkan ve genel olarak Kıbrıs Arkaik dönemine tarihlenen buluntular ağırlıklı olarak taş ve pişmiş toprak heykellerden oluşur [3]. Kıbrıs, İyon, Doğu ve Yunan etkisinin görüldüğü bu elemanlar yapının mimarisini etkileyen kültürlere ait ipuçları içerir.

6.1.1. Heykeller

Vuni Sarayı'nda bulunan taş heykeller dört farklı stile aittir. Güçlü bir geç arkaik İyon sanatı etkisi gösteren Stil I'e kazı raporunda 17 (Şekil B.1-2), 1-30 (Şekil B.3), 495 (Şekil B.4) ve 528 (Şekil B.5) olarak numaralandırılan elemanlar örnektir. 17 numaralı taş heykel başı bu stilin ana yapıtıdır.

Bu stildeki heykellerde vücut kıvrımları düz çizgilerden oluşur. Net olarak görülmeyen sol koldaki el bir obje tutar. Keten kumaştan oluşan kısa kollu tünik üzerinde yün bir pelerin bulunur. Tek omuzu kapatacak biçimde vücudu belden saran pelerini göğüse çapraz olarak bükülen sağ kol tutar. Ayak bilekleri üzerine kadar uzanan elbise düz çizgi ile sonlanır. Elbisenin dış çizgisi ile oluşan bedenin bel bölümü daha detaylı çalışılmıştır. Kolyeler, pandantifler ve bilezikler figürlerle bezenmiştir. Vücut kıvrımları belirgin olmayan, tünik ve pelerinle oluşan İyon stilindeki kıyafetiyle bu heykel Kıbrıs stilini oluşturur [42].

17 numaralı taş heykel başı parçası oval biçimli ve sert hatlara sahiptir. Kavisli hafif gülümseyen dudakları, çıkıntılı yanakları ve alından inen düz bir burnu vardır. Dar ve hafif eğri gözleri keskin çizgilerden oluşur. Yüzdeki kaş çizgileri belirgindir. Başında rozet çiftleriyle ve dans eden figürlerle bezenen bir taç ve onun altında kymation bulunur. Saç örgü biçiminde boyuna doğru iner. Alın ile taç arasında bir sıra kıvırcık saç görülür. Bunlar yanakların her iki tarafından bükümlü örgüler halinde kulakların önüne iner. Pandantiflerle süslenmiş olan kulaklarda geniş spiral küpeler yer alır. Oval yüzü, hafif gülümsemesi ve çekik gözleriyle Yunan etkisi gösterir [3]. Ancak bu eleman kıyafetiyle, rozetlerden oluşan tacı ve alnın üzerine bir sıra kıvırcık saçlarıyla Kıbrıs-İyon etkisi sergiler [43]. Bu elemanlardaki Yunan etkisi Kıbrıs-İyon stilinin gelişmesini sağlar [3].

Stil II, A ve B olarak iki sınıfa ayrılır. Bunlar tipolojik olarak stilin erken ve geç aşamalarını sergiler. 16 (Şekil B.6-8), 63 (Şekil B.9), 82 (Şekil B.10) ve 579 (Şekil B.11-12) numaralı buluntular A, 28+40+45 (Şekil B.13), 61 (Şekil B.14) ve 500 (Şekil B.15) numaralı buluntular ise B sınıfını oluşturur.

Bu stildeki bazı heykeller Yunan modellerinin birer kopyası bazıları da daha çok Kıbrıs stilini yansıtır. Bir grup heykel ise hem Yunan hem de Kıbrıs heykel sanatının özelliklerini taşır.

Örneğin 16 numaralı genç kız heykeli İyon–Yunan sanatının bir kopyasıdır. Sol ayağı bir adım önde duran genç kız kısa kollu tunik ve üzerine yün pelerin giymektedir. Sol omuzun üzerinden sarılı olarak aşağıya doğru inen yün pelerin, bedende sol ve sağ tarafta dalgalı bir şekilde devam eder. Günümüzde görülmeyen sol el omuzdan dökülen kumaşı tutar. Bu kıyafetiyle İyon etkisinin görüldüğü heykelin oval bir başı bulunur. Yuvarlak bir çenesi ve yumuşak hatlı dudaklarla gülümseyen bir ağzı vardır. Yanaklar düz, gözler çekiktir. Başta etrafı rozet kabartmalarla bezenmiş olan bir taç vardır. Başın arka bölümünde de devam eden saçlar örgü şeklindedir. Ön bölümde bir sıra görülen saçlar arkada dikey örgüler halinde omuzlara kadar ulaşmasıyla heykeldeki Yunan etkisi belirginleşir. Stil II özellikleri gösteren bu genç kız heykelindeki yuvarlak ve yumuşak formlar, zayıf gülüş ve yatay gözler Stil I'deki 17 numaralı Arkaik dönem heykelinin keskin çizgileri, canlı gülümsemesi ve eğri gözleriyle zıtlık içindedir. Buna dayanılarak 16 numaralı heykelin Arkaik stilinin son dönemini sergilediği belirtilir.

63, 82 ve 579 numaralı kadın başları Stil II'nin aynı grubuna aittir. Bu örnekler oval bir yüz, 16 numaralı heykelin gözlerinden daha uzun olan yaprak biçiminde gözler ve sadece alnın üzerinde görülen kıvırcık saç sırasına sahiptir. Geriye kalan saçlar bir kumaşla yukarıya doğru sarılarak konik biçiminde örtülmüştür. 63 ve 579 numaralı heykel başları 82 numaralı parçaya göre daha özenli çalışılmıştır. Aynı stilin B grubundaki 28-40-45 ve 61 numaralı heykeller keten kısa kollu tünik ve yün pelerinden oluşan kıyafetleri bulunur. Elbisenin alt kısmından sol el görülür. Sağ el ise göğüse doğru çapraz biçimde bükülmüş ve günümüzde görülmeyen küçük bir obje tutmaktadır.

Stil II B heykelleri Kıbrıs'ın karakteristik formunu sergilerler [3]. Buna bağlı olarak B grubuna ait 28-40-45 ve 61 numaralı figürleri A grubundaki aynı tip figürlerle karşılaştırmak aradaki farkları göstermek açısından yararlı olmaktadır.

Stil II A'da olduğu gibi heykel bedenleri B grubunda daha düz çizgilerden oluşur. Ayaklar belirgin değildir. İyon stilindeki kıyafette kumaştaki aşağıya doğru inen kıvrımlar düzgün değildir. Daha fazla stilize edilmiş olan kıyafetin sol üst bölümü göğüs üzerinden dışa doğru yuvarlak ve derin kıvrımlar oluşturur. Zayıf bir gülümsemenin hakim olduğu yüzde ağız düz çizgilerden meydana gelir. Başın arkası muhtemelen düzdür. Yakın doğu etkisiniyle oluşan saç konik biçimlidir [42].

Stil II'de olduğu gibi stil III de A ve B olmak üzere iki gruba ayrılır. 486 (Şekil B.16), 496, 504-505 (Şekil B.17) numaralı örnekler bu stilin B grubuna aittir. İyon stilinde keten tünik ve yün pelerinle oluşan kıyafetleri bulunur. 486 numaralı figürün tek sıra rozetlerle oluşan tacı vardır. Bu örneklerde alnın üzerinde tek sıra olarak görülen kıvırcık saçlar konik biçiminde yukarıya doğru sarılmıştır. Ayrıca 486 numaralı heykelin boynunda bulunan kolye Kıbrıs stilinde kullanılan elemanlar arasındadır. III B tipinde dudaklardaki gülümseme kaybolmaya başlamıştır.

III. Stilin A tipini oluşturan heykellerde güçlü bir Yunan etkisi görülür. İyon stili kıyafetin belirgin olduğu bu heykellerden 535 numaralı sadece ince keten tünik kıyafetle görülür. Genel olarak daha yuvarlak kıvrımlardan oluşan bu kıyafetin alt sınırı ayağın kemerini takip ederek aralarında oluşan boşluğa kadar iner. Başlarda bir sıra taç bulunur. 487-502 (Şekil B.18) ve 535 (Şekil B.19) numaralı heykellerde saçlar kumaşla sarılarak yukarıya doğru konik biçiminde gelişir. Ancak 521 (Şekil

B.20) numaralı heykelin yapraklardan oluşan tacı ile Yunan örneklerine benzer. Genel olarak formların rahatlamaları bu stilin karakteristiğini oluşturur.

Sarayda taş heykellerin yanında pişmiş topraktan yapılmış olan birçok buluntuya rastlanmıştır. Vuni şehrinde bulunan pişmiş toprak heykeller dört stile ayrılır. Buna göre 488 numaralı pişmiş toprak kadın maskının belirgin çenesi, eğri, dar ve yaprak biçimli gözleri vardır. 'İyon' gülümsemesi ile yüzün düz formu stil I'e stilistik yakınlık gösterir.

Genel olarak kalıpla yapılan stil II örneklerinde çene ve yanaklar geniştir. Heykellerdeki kolyeler Kıbrıs stilinin tipik elemanıdır.

517-518 (Şekil B.21) numaralı pişmiş toprak heykelin bedeninin dizlerine kadar olan alt bölümü korunmuştur. Ayaklarındaki geniş ayakkabıların yukarıya doğru kalkan uçları vardır. Yün ve ketenden oluşan kıyafet dikey yivler oluşturarak aşağıya kadar uzanır. Kıyafetin alt sınırı ayağın kemerini takip eder ve aralarındaki kemik biçimli çizgiye kadar ulaşır. Bu tip, taş heykellerdeki stil III B tipinin karakteristik özelliklerini taşır. Beden yapısı ise Kıbrıs stiline örnektir. Baş bölümü kalıpla oluşmuştur. Oval yüzü, yavaşça bölünmüş dudakları, çene ve yanaklardaki yumuşak çizgileriyle Yunan etkisi gösterir. Stil III'e örnek olan pişmiş toprak heykel, İ.Ö. 5.yy. sonu Yunan sanatının özelliklerini sergiler. Ancak saç stili, taç ve muhtemelen göz kapaklarının Kıbrıs etkileşimi ile biçimlendiği düşünülmektedir.

IV numaralı stile örnek olan 42-74 (Şekil B.22) pişmiş toprak heykel bir tahtta oturur durumda görülür. Ayağı bir tabure üzerinde durur. Beden bölümü kalıp kullanmadan elle yapıldığından düzgün olmayan çizgilere sahiptir. Baş bölümünde kalıp kullanılan bu örnek erken İ.Ö. 4.yy. Yunan sanatı stilini sergiler.

Genel olarak Vuni Sarayı'nda bulunan heykellerin kıyafetleri İyon stilindedir. Tünik ve pelerin olmak üzere iki parçadan oluşan örneklerde boyunda bulunan kolye Kıbrıs stilini sergiler. Bunun yanında rozetlerden oluşan taç ve alnın üzerine bir sıra kıvırcık saçlar Kıbrıs-İyon çizgilerinin örneklerini oluşturur. Saçı yukarıya doğru sararak meydana gelen konik biçimi heykellerdeki doğu etkisinin ipuçlarını sergiler. Oval yüz, hafif gülümseme, çekik gözler ve yapraklardan oluşan taçla Yunan elemanlarıyla Vuni Sarayı heykellerinin dört farklı stile ait çizgilerden oluştuğu söylenebilir.

6.1.2. Sikkeler

Vuni Sarayı'ndaki buluntular arasında çok sayıda sikke'ye rastlanmıştır. Farklı şehirlere ve dönemlere ait olan bu sikkelerden dört tanesi altın diğerleri ise gümüşten yapılmıştır. Altın sikkelerin ikisi İ.Ö. 6.-5. yy.'da Pers İmparatorluğu'nda hüküm süren Darius krallık (292;s:1-2) dönemine aittir. Diğer ikisi ise İ.Ö. 464-424 yılları arasında kral olan Artaxerkes I (292;s:3-4) dönemine tarihlenir. İ.Ö. 546 yılında sikkeyi icad eden Lidya krallığına son veren Perslerin bastığı bu sikkelerin ön yüzlerinde başında taç bulunan Pers kralı bulunur (Şekil B.23). Tam figür olarak betimlenenen kral bir elinde yay, diğer elinde mızrak ile koşmaktadır [44].

İ.Ö. 6. yy.'ın geç dönemlerinde Kıbrıs'ta birçok şehir krallığı kurulmuş ve ilk sikkeler üretilmeye başlamıştır. Pers İmparatorluğuna bağlı olan bu krallıkların Persler'e haraç ödemesinden dolayı bu dönemde üretilen sikkelerin hepsi aynı ağırlıktadır. Bu sistem içinde üretilen ve İ.Ö. 470 yılına tarihlenen Idalion (292;x), Amathus (292;w) ve Aspendus (292;y) şehirlerine ait olan sikkeler Vuni Sarayı'ndaki buluntular arasındadır. Bunların yanında Kition şehrinde İ.Ö. 470 yılından sonra hüküm süren kral Azbaal (292;u:1,10,13-19) dönemine ait olan sikkelerin 43 tanesi İ.Ö. 400 yılında krallığı son bulan kral Baalmelek II döneminde (292;u:2-9,20-53,69) kullanılmıştır. Bunların 17 tanesi ise (292;u:11,12,54-68) İ.Ö. 388-387 yılları arasında krallık yapmış olan Demonikos döneminde kullanılmıştır [3].

Saray'da bulunan toplam 167 tane sikke Marion şehrine aittir. İ.Ö. 5. yy.'ın geç dönemine tarihlenen bu sikkeler kral Stasioikos (292;t:1-5,9,59-61) ve Timocharis (292;t:6-8, 10-58,62-150) dönemlerinde kullanılmıştır. Baf şehrine ait olan (292;v:1-20) sikkeler ise yine aynı döneme tarihlenir [3].

Yapıda bulunan bazı sikkelerin (292;z:1-6) hangi bölgede kullanıldığı bilinmemektedir. Aspendus şehrine ait olan bir sikke dışındakiler (292; y) Kıbrıs'a aittir. Buna göre sikkelerin çoğu İ.Ö. 5.yy.'ın sonlarına tarihlenir. Ancak İ.Ö. 387 yılından daha geç döneme ait olan herhangi bir sikkeye rastlanmaz .

Pers dönemi 1. ve 2. yapım evresinde Vuni Sarayı'nda görülen altın sikkelerle yerleşimin Pers İmparatorluğuyla ilişkide olduğu söylenebilir. Bu dönemlerde Pers

hakimiyeti altında olduğu bilinen Pamphylia bölgesindeki Aspendus şehrine ait olan sikkeye saraydaki buluntular arasında rastlanması Pers bölgelerinin birbirleriyle ilişkide olduğunu gösterir. Ancak bulunan sikkelerin çoğunluğunun adanın güneyindeki şehir krallıklarına ait olması adadaki şehirlerin ilişkilerinin güçlü olduğunu belirtir. Sarayın Yunan dönemi yapım evresine tarihlenen sikkelerden ise yapının adadaki güney şehirlerinin yanında doğu şehirleriyle de bağlantısının geliştiği söylenebilir. Genel olarak ticaret ilişkisinin bir göstergesi olan sikkelerle elde edilen bu bilgiler Vuni Sarayı'nın çevre bölgelerden daha fazla adadaki güney ve doğu şehir krallıklarıyla yoğun ticaret ilişkisinin var olduğu görülür.

Farklı figürlerden oluşan bu sikkeler üzerindeki elemanlara adanın ilşkide olduğu çevre kültürlerde de rastlanır. Buna göre Kition şehrine ait olan ve bir yüzünde elinde yay olan bir savaşçı, diğer tarafta ise muhtemelen bir geyiğe saldıran büyük bir hayvandan oluşan sahne Asur-İran örneklerinde de görülür (Şekil B.25). Marion şehrinde başında zeytin dalından bir taç bulunan Apollo Hylates ve sfenks'ten oluşan sikkeler ise İyon etkilişimiyle oluşur (Şekil B.24). Bir yüzünde muhtemelen boğa ve onun üzerinde kanatlı disk diğer tarafta ise şahin'in bulunduğu sikkeler ise Mısır izleri taşır. Bu örnekler Baf şehrine aittir (Şekil B.26) [45].

Vuni Sarayı'nda bulunan sikkeler üzerindeki elemanların benzer örneklerine Mısır, İyon, Asur-İran'da da rastlanması adada basılan bu sikkelerin çevre kültürlerde varolan örneklerinden etkilenerek oluştuğunun ipuçlarını verir.

6.1.3. Seramik

Vuni Sarayı'nda buluntular arasında birçok seramik elemana rastlanır. Farklı dönemlere ait olan bu seramiklerden beyaz boyalı olanlar önemlidir. İ.Ö. 1125 yılında Kıbrıs çömlekçileri tarafından yapılmaya başlanan bu seramiklere sarayın Pers dönemi 1. yapım evresinde rastlanır [42]. Kıbrıs-Arkaik II. (İ.Ö. 600-475) döneminin son bölümüne tarihlenen bu elemanlardan 562 numaralı kulplu su kabı beyaz boyalı seramik çeşidine örnektir (Şekil B.27). Daire tabanlı oval kulplu olan bu su kabının ağız bölümünde yuvarlak kenar çerçevesi bulunur. Boyun bölümü geniş ve kısadır. Ancak kabın orta bölümü taban ve boyun bölümüne göre daha

geniştir. Ağız bölümünün hemen altından başlayan kulb kabın geniş bölümüne kadar uzanır. Kabın gövdesi çizgilerle süslenmiştir.

Beyaz boyalı teknikle yapılan 136 numaralı amfora'nın tabanı yuvarlaktır. Konkav biçimli boynu bulunan bu kabın ağız bölümündeki düz kenar çerçevesi dışa doğru çıkıntı oluşturur (Şekil B.28). Orta bölümüne doğru genişleyerek oluşan formu tabanda daralır. Kabın geniş bölümünün üzerinde iki yatay kulp vardır. Boyun ve gövde bölümü çizgi ve bantlarla süslenmiştir. Bu bantların aralarında ise yaprak ve dalgalı çizgiler bulunur [3].

Tabanı yuvarlak olan bir diğer oval kulplu su kabı 530 olarak numaralandırılır. İki renkli (bichrom) kırmızı seramik tipine örnek olan bu elemanın gövde etrafı bantlarla süslenmiştir. Düz, çapraz ve kıvrımlı çizgilerle süslenen seramik örneklerine Kıbrıs dışında Suriye-Filistin ve Mısır'da rastlanır [42]. Bu elemanlar üzerinde bulunan vahşi keçi-goat, 'hayat ağacı' ve dairesel çizgiler doğu etkisi, şematik kuş figürleri ise geç bronz dönemi Girit etkileşimidir. Kıbrıs'ta görülen iki renkli çini tekniği ise geç Bronz döneminde Suriye ve Filistin'de görülmeye başlar [42]. Kıbrıs'ta İ.Ö. 5. yy. sonunda genel olarak yuvarlak taban, dar boyun ve geniş gövdeli seramik tipi görülür.

Sarayda görülen siyah sırlı Yunan seramik parçaları yapının Yunan dönemi 1. yapım evresine tarihlenir [40, 3]. 453 numaralı beyaz toprak kullanarak yapılan lekythos silindirik gövdelidir (Şekil B.29-30). Ağız bölümünün altında konkav olarak gelişen boynu bulunur. Gövde üzerinde ağız bölümüne gelişen kulbu vardır. Üzerindeki kadın figürü korunmuştur.

Bir parçası kalan 9 numaralı amfora'nın gövdesinde figürler bulunur (Şekil B.31). 294 numaralı lekythos'un tabanı yuvarlaktır. Oval bedeni dışındaki parçalar kaybolmuş ve gövdesi figürlerle süslenmiştir. 417 numaralı lekythos'un alt bölümü oval biçimlidir (Şekil B.32). Yuvarlak tabanlı olan bu kabın üzeri diğer çömleklerde olduğu gibi figürlerle süslenmiştir. Biçimleriyle tipik Yunan etkisinin görüldüğü bu dönem seramikleri üzerindeki siyah sır ve meandr motifi bu etkiyi güçlendirir [3]. Pers ve Yunan hakimiyeti altında oluşan saraydaki bu dönemlere ait olan seramik buluntularının da bu kültürlerin etkilerini sergilediği söylenebilir.

6.1.4. Diğer Buluntular

Sarayda heykel, sikke ve seramik elemanların yanında değerli süs eşyası, hayvan heykelleri, demir ok başı, iğne gibi birçok küçük buluntuya da rastlanmıştır. Bunlar arasında en belirginleşen ve sarayın ilişkide olduğu kültürler açısından kaynak oluşturabilecek olan hazine önemlidir. Açık uçlu ve spiral biçimli bilezikler altından yapılmıştır (Şekil B.33) [3]. Açık uçlu olanların her iki ucu hayvan başlı kabartmalarla süslenmiştir. Bu tip değerli süsleme elemanlara erken Yunan dünyasında rastlanır. Buna bağlı olarak adadaki bu örneklerin Yunan etkisiyle oluştuğu söylenebilir [42].

6.2. Athena Tapınağı

Pers dönemi 2. yapım evresinde oluşmaya başlayan Athena tapınak alanında ağırlıklı olarak heykel buluntularına rastlanır. Bunların yanında ortaya çıkan birçok küçük eleman saraydaki buluntulara bağlı olarak tarihlendirilmiştir.

6.2.1. Heykeller

Athena Tapınağı'nda ele geçen buluntular saray yapısındaki buluntular için oluşturulan stillere göre incelenir. Stil III A grubuna örnek olan 210 (Şekil B.34), 224 (Şekil B.35) ve 263 (Şekil B.36) numaralı kireçtaşından yapılmış Athena heykellerinde güçlü bir Yunan etkisi görülür. Sadece baş bölümleri var olan bu heykellerin yüzleri ovaldir. Hafif bir gülümsemenin hakim olduğu dudaklar ve belirgin yanakları bulunur. Alnın üzerinde tek sıra olarak görülen kıvırcık saçlar muhtemelen yukarıya doğru gelişen bir miğferin içindedir.

Tapınakta bu stilden önce herhangi bir örneğe rastlanmaz. 211, 212 ve 215 numaralı heykel parçaları küçük olmalarından dolayı herhangi bir stile örnek gösterilmez.

153, 201 ve 209 numaralı pişmiş toprak antefiks parçalarında aynı baskının kullanıldığı görülür. Tüm elemanlarda bezeme motifi olarak palmet kullanılmıştır.

İ.Ö. 490-480 yılları arasında tarihlenen Stil I kazı sonucunda saray ve tapınak alanında bulunan taş heykellerde görülür. Kıbrıs-Arkaik stilinin sonlarını sergileyen bu parçalar güçlü İyon etkisi gösterir. Stil II'nin erken heykelleri İyon-Yunan Arkaik sanatı etkisindedir ve İ.Ö. 480-450/440 tarihlenir. Arkaik formların özelliklerini kaybetmeye başladığı Stil III, İ.Ö. 450/440-390 yılları arasında oluşmuştur. Stil IV ise yapının yıkılışından hemen önceki döneme, yani İ.Ö. 390-380 yılları arasına tarihlenir [3].

6.2.2. Diğer Buluntular

Tapınak alanında bulunan seramik, bronz heykel, demir-ok başı, bıçak, çivi, bronz-adak aletleri, ok başı gibi az sayıda birçok küçük buluntuya rastlanmıştır. Bunlar arasındaki en belirgin olan eleman antefiks'tir. Pişmiş topraktan yapılan bu parça çift volüt'ün merkezinden yukarıya doğru gelişen palmet biçiminden oluşur. Altı ve üzeri kayıp olan bu elemanın uzunluğu 17.5 cm, genişliği 14 cm, kalınlığı ise 4 cm'dir [3]. Antik Yunan mimarisinde çatılarda kiremitlerin önüne yerleştirilen bu süslemeli eleman Vuni Sarayındaki Yunan etkisinin ipuçlarını sergiler.

7. VUNİ SARAYI MİMARLIĞININ DOĞU AKDENİZ, MEZOPOTAMYA VE İRAN SARAYLARIYLA KARŞILAŞTIRILMASI

İ.Ö. 4.yy.'a kadar Kıbrıs'ın ilişkide olduğu bilinen farklı kültürler tarafından inşa edilen saraylar bu tez kapsamında 2. bölümde incelenmiştir. Ada mimarisini etkileyen bu farklı topluluklardaki hükümdar yapılarıyla Vuni Saray mimarisi arasındaki benzerlik ve farklılıkların saptanmaya çalışılacağı bu bölümde Vuni Sarayı'nın hangi etkileşimler sonucu oluştuğu araştırılacaktır. Buna bağlı olarak saraylar dolaşım şeması uyarınca kapı yapısı, anıtsal merdiven, peristilli avlu, kapı avlu-ana oda ilişkisi, özel mekanlar, hizmet mekanları, tapınaklar ve mimari benzeme olarak belirli bölümlere ayrılarak ele alınmaktadır. Ancak kendi içinde farklı fonksiyonlardan oluşan hizmet mekanları mutfak ve yıkanma mekanları, depolar ve hamam, iki farklı çeşitte görülen mimari bezeme ise Hathor sütun başı ve kanatlı güneş diski olmak üzere alt bölümlerde incelenmiştir.

Girit, Yunanistan, Anadolu, Suriye ve Mısır'da inşa edilen ve 2.1. bölümde ilk anıtsal saraylar başlığı altında incelenen örneklerle Vuni Sarayı arasında yaklaşık olarak 13.yy.'lık bir zaman dilimi vardır. Buna bağlı olarak bu dönemdeki hükümdar yapılarıyla Vuni Sarayı arasında doğrudan ilişki aranmaz.

7.1. Kapı Yapısı

Yerleşim etrafını çevreleyen sur duvarları üzerinde yer alan kapıdan ayrı olarak inşa edilen ve özellikle saray yapılarında bulunan kapı yapısı vurgulanmış kütlesi ve görünüşüyle binanın giriş yönünü belirler. Genellikle duvar kalınlığı ve yüksekliğiyle içinde bulunduğu binadan belirgin bir şekilde ayrılır. Tek veya birçok mekandan oluşan bu yapılar ana binaya birleşik veya ayrı olarak inşa edilmiştir.

Genellikle döşemesi zeminden yüksek olarak tasarlanan bu yapılara merdivenlerle çıkılır. Her komplekste bulunmayan bu yapının örneklerine Yunanistan'da Tiryns ve

İran'da Persepolis dışında Kıbrıs'ta Vuni Sarayı'nda rastlanır. Tiryns ve Vuni Sarayı'nda ana binaya birleşik olarak inşa edilen kapı yapısı Persepolis'te ayrı olarak tasarlanmıştır.

İki avlu etrafında gelişen Tiryns sarayında bu avlulara açılan simetrik planlı iki kapı yapısı bulunur. Dikdörtgen biçimli iki mekandan oluşan bu yapıların avluya dönük cepheleri iki sütundan meydana gelir. Mekanlar birbirine ortada bulunan bir kapı ile bağlanır.

Anadolu'nun batısında İ.Ö. 3. binyılın 2. yarısına tarihlenen Troya IIc katındaki anıtsal kapı yapısı kuzey-güney doğrultusunda gelişir. Yapıya ön cephesi açık olan bir geçiş mekanından girilir (Şekil B.37). Bu mekanın kuzey duvarı ortasında bulunan açıklıklıktan yapının ana odasında ulaşılır. Bu mekan yine aynı yönde geçiş mekanla aynı plana sahip olan odaya açılır [1]. Simetrik plana sahip olan bu yapı aks üzerinde gelişir. Bu yapı Vuni Sarayı kapı yapısındaki orta bölümle benzer plana sahiptir. Ayrıca her iki yapıda oda genişlikleri aynıdır.

Persepolis'teki Darius ve Kserkses sarayları için inşa edilen kapı yapısının ise ana binalarla herhangi bir bağlantısı bulunmaz. Karşılıklı yerleştirilen simetrik merdivenlerle ulaşılan kapı yapısı döşemesi zeminden yüksek bir platform üzerinde gelişir. Ortasında iki sütunun bulunduğu giriş mekanı dikdörtgen biçimlidir. Bu alan ortasında iki sıra halindeki dört sütunun bulunduğu kapı odasına açılır. Dört yönde kapısı bulunan bu mekanın doğu ve batı yönünde dikdörtgen biçimli iki yan oda yer alır. Bu mekanlardan doğudaki kuzey ve güneyde bulunan iki küçük odaya açılır. Dört sütunlu kare mekan kuzeyde bir ön mekanla bağlanır. Bu alanın dış mekana olan cephesinde iki sütun bulunur (Şekil B.38).

Zincirli'de J ve K sarayında görülen kapı yapısı ise tek mekandan oluşur. Saray yapısından ayrı, avlu duvarı üzerine inşa edilen kapı yapısı kare biçimlidir.

İncelenen örnekler arasında Persepolis saray bölümü kapısı plan şeması olarak Vuni Sarayı kapı yapısı ile yakın benzerlik gösterir. Ancak Persepolis saray bölümü kapı yapısı planı tam simetrik değildir. Buna göre yapının doğusu üç mekandan oluşurken batı bölümünün tek mekandan meydana geldiği görülür. Ayrıca batı bölümü genişliği doğu bölümünün yarısı kadardır. Vuni Sarayı kapısında güneydoğu yan bölümündeki ana mekana açılan oda genişliğinin diğer mekanlara oranla daha fazla olması Vuni Sarayı kapı yapısının da net simetriden yoksun olduğu görülür.

Bunun yanında Persepolis ve Vuni Sarayı kapı yapısının doğusunda bulunan oda genişlikleri aynıdır. Her iki yapının giriş ve çıkış mekanlarında sütun bulunmaması yapılar arasındaki benzerlikleri oluşturur.

Persepolis kapı yapısında ortada bulunan ana mekan kare biçimlidir. Bu odanın ortasında ise iki sıra halinde dört sütun vardır. Vuni Sarayı kapı yapısında dikdörtgen olan bu mekan ortasında sütunun bulunmaması bu yapılar arasındaki ana farklılığı oluşturur.

Persepolis'teki giriş kapısı Vuni Sarayı kapı yapısının yaklaşık olarak 1.5 katıdır. Vuni Sarayı kapı yapısında ana oda olarak adlandırılan mekan ise Persepolis saray bölümü kapısının genişliğinin yarısı, uzunluğunun ise 1/3'ü kadardır.

Buna göre Persepolis saray bölümü kapısı ile Vuni Sarayı kapı yapı arasında oluşan bazı farklılıkların yanında birçok benzerlik vardır. Dolayısıyla Persler tarafından inşa edilen her iki yapıdaki bu benzerlik kültürlerin mimari elemanlarını hakimiyeti altına aldıkları bölgelerde devam ettirdiklerinin bir göstergesi olmalıdır.

7.2. Anıtsal Merdiven

Hükümdar yapılarındaki anıtsal merdivenler genellikle tek yönde gelişen geniş basamaklardan oluşur. Ulaştığı mekanın önemine bağlı olarak ölçüleri farklılaşan bu mimari eleman yapının önemli bölümleri arasında yer alır. Anıtsal merdivenlerle ulaşılan mekanlar genel olarak önemli fonksiyonlar yüklenir.

Erken örnekleri Girit'te Knossos, Phaistos, Mallia ve Gournia saraylarında görülen anıtsal merdivenler bu yapıların birinci katlarında bulunan ve 'piano nobile' olarak bilinen mekanlara ulaşmak amacıyla inşa edilmiştir.

Knossos Sarayı'nda kuzey-güney doğrultusunda inşa edilen tek yönlü geniş merdiven onbir basamaktan oluşur. Giriş mekanına yakın bir alanda bulunun merdiven kalın duvarlar arasında yükselir. 6 m genişliğindeki bu düşey sirkülasyon elemanı iki kat arasındaki ulaşımı sağlar.

Phaistos Sarayı'nda ana giriş bölümünde yer alan anıtsal merdivenler doğu-batı doğrultusunda konumlanır. Birinci katta yer alan piano nobile bölümüne ulaşımı

sağlamak amacıyla inşa edilmiş olan merdiven yaklaşık olarak 15 m genişliğindedir. Onbir basamaktan meydana gelen merdiven Knossos Sarayı'ndakinin iki katı genişliğindedir. Bu farklılığın yanında her iki yapıdaki basamak sayısı aynıdır.

Günümüzde sadece dört adet basamağın görüldüğü Mallia Sarayı'ndaki anıtsal merdivenler de muhtemelen birinci katta bulunan piano nobile bölümüne ulaşmak amacıyla inşa edilmiştir. Girişin hemen yanına konumlanan 10 m genişliğindeki basamaklardan oluşan bu merdiven doğu-batı doğrultusunda gelişir.

Halk tarafından kullanılan avludan L formundaki üç basamakla ulaşılan Gournia Sarayı'nda ise basamak genişliği 4 m'dir. Güney-kuzey doğrultusuna inşa edilen bu merdivenler yapının girişinde konumlanır. Knossos'taki küçük sarayda giriş mekanından peristilli avluya açılan alanda yer alan geniş merdivenler avlu genişliğince devam eder. Kuzey-güney doğrultusunda gelişen ve üç basamaktan oluşan bu merdivenler 10 m genişliğindedir.

Zincirli'deki J ve K sarayında yer alan anıtsal merdivenler de avludan giriş mekanına ulaşımı sağlar. 20 m genişliğinde yedi basamaktan oluşan bu bölüm kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda gelişir.

İncelenen örneklerden farklı olarak karşılıklı konumlanan anıtsal merdivenler Persepolis'teki Darius Sarayı'nda görülür. Simetrik iki bölümden oluşan merdivenler yirmi basamaktan meydana gelir. 2 m genişliğindeki bu merdivenler batı ve doğu olmak üzere iki farklı yönde gelişir. Bir platform üzerinde inşa edilen yapıya ulaşımı sağlamak amacıyla inşa edilen merdivenler giriş mekanına açılır.

Lachish Sarayı'ndaki anıtsal merdivenler ise 16 m genişliğindedir. Üç basamaktan oluşan bu merdivenler kuzey-güney doğrultusunda konumlanır. Bunlar avlu ile ana mekanın önündeki giriş alanına ulaşmak amacıyla inşa edilmiştir.

Vuni Sarayı'nda Pers ve Yunan döneminde inşa edilen iki anıtsal merdiven bulunur. Pers dönemi I. yapım evresine ait olan merdiven kapı yapısı ve peristilli avlu genişliğince uzanır. Kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda gelişen bu merdivenler kapı yapısı ve peristilli avlu arasında yer alır. Yaklaşık olarak 20 m genişliğindeki merdivenler yedi tane geniş basamaktan oluşur. 'Pronaos' mekanı ve onun her iki yanında bulunan iki küçük mekan önünde gelişen bu anıtsal merdivenler avlunun güneydoğusunda bulunur.

Pers dönemine ait olan bu anıtsal merdiven incelenen hükümdar yapıları arasında Zincirli'de bulunan J ve K sarayı ile çok yakın benzerlik gösterir. Buna göre kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda gelişen bu düşey sirkülasyon elemanı her iki yapıda da yedi basamaktan oluşur. Ayrıca 20 m genişliğiyle de avludan giriş mekanına açılan bu merdivenlerin benzerliği dikkat çekicidir. Girit'teki Mallia ve Knossos'taki küçük saray merdivenleri Vuni Sarayı Pers dönemi merdiveninin yarı genişliğindedir. Phaistos Sarayı merdivenleri ise dörtte üçü genişliğine sahiptir.

Vuni Sarayı'nda Yunan dönemi I. yapım evresinde giriş yönünün değiştirilmesiyle oluşturulan yeni giriş mekanında dokuz basamaktan oluşan geniş bir merdiven inşa edilmiştir. 8 m genişliğindeki bu merdiven kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda oluşur. Dikdörtgen küçük bir mekana açılan bu merdivenle saray mimarisinde köklü değişiklikler yapılmıştır. Buna göre Yunan döneminde inşa edilen bu geniş anıtsal merdiven bulunduğu yön, genişlik ve basamak sayısıyla incelenen örneklerle herhangi bir yakınlık göstermez.

İ.Ö. 4.yy.'da Anadolu'nun batısında inşa edilen Labraunda şehri kapı, andron, oikoi, depo ve Zeus Tapınağı gibi yapılardan oluşur. Milas'ın kuzeyinde konumlanan bu komplekse güney ve doğu kapı yapılarından girilir. Bu mekanlar batı yönünde anıtsal merdivenlerin bulunduğu üst avluya açılır. Kuzey-güney doğrultusunda gelişen merdivenler andron ve tapınağın bulunduğu üst kota ulaşımı sağlar. 12 m uzunluğa sahip olan merdivenler 24 basamaktan oluşur [46]. Yön olarak Knossos, Gournia ve Lachish saraylarındaki anıtsal merdivenlerle yakın benzerlik gösterir.

Bu değerlendirme sonucunda İ.Ö. 5.yy.'da Vuni Sarayı Pers dönemi anıtsal merdivenlerinin İ.Ö. 18.-6.yy.'lar arasında doğu Akdeniz, Mezopotamya ve İran'daki hükümdar yapılarında inşa edilen anıtsal merdivenlerle yön ve konum açısından bazı benzerliklerin olduğu görülür.

7.3. Peristilli Avlu

Avlu etrafındaki sütunlu galeriden oluşan peristilli avluya ilk olarak Girit'teki Phaistos, Knossos'taki küçük saray ve Anadolu'daki Beycesultan saraylarında

rastlanır. Bu yapılarda peristilli avludaki sütunlar bulundukları mekanı dört yönde çevrelerler.

Phaistos sarayında bulunan peristilli avlu giriş yapısıyla özel mekanlar arasında bulunur. Yaklaşık olarak 14 m x 14 m ölçülerine sahip olan bu avlu kare biçimlidir. Knossos'taki küçük sarayda ise 9 m x 10 m ölçülerindeki dikdörtgen biçimli mekanda gelişen peristilli avlu karedir. Bu yapıdaki avlu giriş ve ana mekan arasında konumlanır. Beycesultan sarayındaki dikdörtgen avlu 16 m x 22 m genişliğindedir. Dikdörtgen biçimindeki avlu sütunlarla çevrelenmiştir. Yapıdaki avlu ana mekan ve özel mekanlar arasında yer alır. Muhtemelen bu sarayda özel mekanlar peristilli avluya açılır.

Phaistos Sarayı'ndaki peristilli avlunun her cephesinde dört, Knossos'taki küçük sarayda ise üç sütun bulunur. Beycesultan Sarayı'ndaki avlu iki yönde altı, diğer iki yönde ise sekiz sütunla çevrelenmiştir.

Vuni Sarayı'nda Pers dönemi I. yapım evresinde inşa edilen peristilli avlu dikdörtgen biçimlidir. 16 m x 20 m ölçülerinde üç yönde sütunlarla çevrelenmiş olan bu avlunun her iki uzun cephesinde dört, diğer cephesinde ise üç sütun bulunur. Güneybatıdan kapı yapısı kuzeybatıda ise ana mekanın bulunduğu avlunun diğer cepheleri özel mekanlarla çevrelenmiştir.

İncelenen yapılardaki peristilli örneklerinde avlu dört yöndeki sütunlarla çevrelenirken sadece Vuni Sarayı'ndaki bunun üç yönde geliştiği görülür. Vuni Sarayı avlusu yaklaşık olarak Beycesultan saray avlusuyla aynı ölçülere sahiptir. Knossos'taki küçük saray avlu ölçüsü ise Vuni ve dolayısıyla Beycesultan saray avlularının yarısı kadardır. Ana mekanın peristilli avluya doğrudan açılması incelenen saray avlularında benzerdir.

Peristilli avluyu oluşturan sütunların aralarında bulunan bölme duvarlarla peristilli'e örnek olması mümkün olmayan kuzey Larisa sarayı ise Vuni Sarayı ile herhangi bir benzerlik göstermez.

Girit ve Anadolu'da görülen bu örneklerle Vuni Sarayı arasında yaklaşık olarak 13.yy.'lık bir fark vardır. Bu uzun zaman aralığında aralarında peristilli avlu olarak birçok benzerlik bulunan doğu Akdeniz saraylarının etkileşimiyle Vuni Sarayı peristilli avlusunun oluştuğunu söylemenin ne kadar doğru olacağı belirsizdir. Buna

bağlı olarak Nielsen'in da belirttiği gibi bu sarayda görülen peristilli'in doğu Akdeniz'deki ilk örnek olduğunu belirtmek herhalde yanlış olmaz [10].

7.4. Kapı-Avlu-Ana Oda İlişkisi

Bulunduğu yerleşim içindeki yönetim işlerinin yürütüldüğü saraylar genel olarak dikdörtgen biçimli avlular etrafını çevreleyen odalardan oluşur. Dönemin yapım teknikleriyle inşa edilen bu yapılarda en önemli mekanlar arasındaki giriş olarak hizmet veren kapı, avlu ve hükümdar tarafından taht odası, şölen odası ve kabul salonu olarak kullanılan 'ana oda' ilişkisi önemlidir.

Bulunduğu yapının giriş yönünü belirleyen, duvar yüksekliği ve kalınlığıyla vurgulu görünüme sahip olan ve 'Kapı Yapısı' olarak tanımlanabilecek bölüme sadece İ.Ö. 18.-14.yy.'da Tiryns, İ.Ö. 6.yy.'da Vuni Sarayı ve Persepolis'te rastlanır. İncelenen saraylarda kapı yapısına çok rastlanmaması nedeniyle bu bölümde 'kapı' olarak ele alınacak mekanı yine aynı fonksiyona hizmet veren ve genel olarak tek mekandan oluşan 'giriş' olarak incelemek gerekir. Dolayısıyla kapı-avlu-ana oda ilişkisi giriş-avlu-ana oda olarak ele alınacaktır.

Saraylardaki 'ana oda' ve giriş ilişkisi bu mekanların bulunduğu yönler gibi çeşitlilik gösterir. Girit, Mezopotamya, Yunanistan ve Mısır gibi farklı bölgelerde bulunan ilk anıtsal saraylardan Knossos, Mallia, Tell Asmar'da bu fonksiyonlar giriş-koridor-avlu-ana oda olarak ilişkilendirilir. Bu yapılarda 'ana oda'ya muhtemelen güvenlik amacıyla sirkülasyon mekanı olarak kullanılan koridor ve avludan sonra ulaşılır. Farklı dönemlere ait olan ve sırasıyla giriş-avlu-ana oda bağlantısı Girit, Anadolu ve İran'daki Knossos'taki küçük saray, Boğazköy, Arslantaş ve Susa'daki yapılarda görülür.

İlk anıtsal saraylardan Ramses III, Tell Açana Niqme-pa ve Tell Açana Yarim Lim, Geç Hitit ve Urartu saraylarından Tell halaf, Zincirli – J ve K, Zincirli G, Sakçagözü, Karatepe ve Vuni Sarayı ile çağdaş olan Meydancıkkale, Lachish ve Larisa yapıları ise giriş-avlu-geçiş (avlu ve ana oda arasında bulunur)-ana oda olarak düzenlenen planlarıyla yakın benzerlik gösterir. Geniş bir alan üzerinde birbirinden

ayrı binalardan oluşan Pasargadae ve Persepolis yerleşimlerinde de aynı ilişkinin varolduğu görülür.

Vuni Sarayı'nın Pers dönemine ait olan yapım evresinde kapı-avlu-ana oda olarak oluşan ilişki Yunan döneminde giriş-avlu-geçiş-ana oda olarak değişir. Bu yapının Pers dönemine ait olan giriş-ana oda arasındaki ulaşım incelenen saraylar arasındaki Knossos'taki küçük saray, Boğazköy, Arslan Taş ve Susa'yla yakın benzerlik gösterir. Ancak bu yapılarda kapı yapısı yerine tek mekandan oluşan bir giriş mekanı bulunur.

Vuni Sarayı'nın Yunan döneminde gelişen giriş-ana oda ilişkisi ise Ramses III, Tell Açana Niqme-pa ve Tell Açana Yarim Lim, Tell halaf, Zincirli –J ve K Zincirli G, Sakçagözü, Karatepe, Meydancıkkale, Lachish ve Larisa saraylarıyla benzerdir. Vuni Sarayı'nda Pers ve Yunan dönemindeki giriş mekanıyla ana oda arasındaki sirkülasyona İ.Ö. 20.-4.yy.'larda doğu Akdeniz, Mezopotamya ve İran saraylarında da rastlanması bu bölgedeki kültür etkileşiminin mimari üzerindeki etkilerine örnek oluşturur.

7.5. Özel Mekanlar

Genel olarak giriş bölümünden uzak, avlu etrafında veya avluya yakın bir alanda konumlanan özel mekanlar kral ve ailesine ait odalardan oluşur. Dinlenme, uyuma ve oturma gibi fonksiyonları barındıran bu mekanlar genel olarak zemin katta bulunur.

Geniş alan kaplayan yapılarda ayrı bir bölüm olarak gelişen bu mekanlar birbirine açılan dikdörtgen odalar grubundan oluşur. Daha küçük yapılarda ise ana mekan yakınında yer alır. Bu bölümün genel olarak girişle herhangi bir bağlantısı bulunmaz.

Krala ait resmi mekana açılan örneklerinin de görüldüğü özel mekanlar Yarim Lim, Ramses, Amenhotep, Arslantaş, Persepolis-Darius, Lachish, Zincirli K ve J, G sarayları, Tell Tayinat, Sakçagözü saraylarında bulunur. Resmi odanın arkasında ve doğrudan bu mekana açılan dikdörtgen biçiminde odalardan oluşur.

Ana avlu etrafını çevreleyen özel odalara ise Beycesultan, Tell Açana-Niqme-pa, Tell Asmar, Susa ve Babil, Vuni saraylarında rastlanır. Direkt olarak avluya açılan bu mekanların genel olarak birbiriyle herhangi bir ilişkisi bulunmaz.

Yapılarda farklı yönlerde inşa edilen özel mekanlar Knossos, Phaistos, Mari, Boğazköy, Tell Halaf, Susa, Apries ve Babil'deki Güney saraylarında ise avluya yakın bir alanda inşa edilmiştir.

Vuni Sarayı Pers dönemi I. yapım evresinde inşa edilen özel mekanlar peristilli avlu etrafında gelişir. Dikdörtgen mekanlardan meydana gelen bu bölümdeki odaların birbirleriyle direkt ilişkisi bulunmaz. Tüm mekanlar direkt olarak avluya açılır. Yaklaşık olarak aynı ölçülerde sahip olan özel odalar peristilli avluyu üç yönde çevreler.

Vuni Sarayı'nda dikdörtgen biçimli özel mekanların avlu etrafında konumlanmasıyla oluşan plan özellikleri Phaistos, Mallia, Tell Açana Niqme-pa ve Mari sarayları ile yakın benzerlik gösterir. Ancak Vuni Sarayı'ndan farklı olarak bu yapılardaki mekanların birbirleriyle direkt ilişkide olduğu görülür.

7.6. Hizmet Mekanları

Yapılarda kullanıcı ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla mutfak, depo ve yıkanma gibi farklı fonksiyonlar barındıran bölümler inşa edilmiştir. Geniş bir alanı kaplayan bu mekanlar saraylarda kral ve ailesi yanında burada çalışanlara hizmet verir. Genellikle yemek pişirilen hacimlerin yakınında hem günlük hem de yıllık gıda ihtiyacını karşılamak amacıyla depo odaları bulunur. Sıvı içeçekler dışında bölgede üretilen veya ithal edilen kuru gıdaların saklandığı depo mekanlarında genellikle kaplar için özel bölmeler bulunur. Gelişmiş drenaj sistemleriyle vücut temizliği için kullanılan banyo mekanları iki ayrı başlık altında incelenir. Bunlar sadece soğuk suyun bulunduğu 'yıkanma mekanları' ve soğuk-sıcak suyun birlikte kullanıldığı 'hamam' bölümü olarak adlandırılır.

7.6.1. Mutfak ve Yıkanma Mekanları

Mutfak ve yıkanma alanları içinde barındırdığı fonksiyonlara uygun olarak birçok farklı mekandan oluşur. Genellikle ayrı bir servis girişi olan mutfak bölümüne hizmet veren depo odaları genellikle bu alan yakınlarında konumlanır. İçinde ocağın bulunduğu ve yemek pişirilen mekan bu bölümün en önemli odasıdır. Bunun yanında bu bölümde kullanılan kapların yıkandığı ve içinde teknenin bulunduğu bir alan yer alır.

Yapılardaki en önemli bölümler arasında yer alan mutfak genel olarak ana avluya yakın bir alanda inşa edilmiştir. Birçok odadan oluşan bu bölümde mekanların birbirleriyle direkt ilişkisi vardır. Knossos, Mallia ve Phaistos saraylarında kuzeybatıda bulunan mutfak bir avlu etrafında gelişir. Beycesultan ve Amenhotep saraylarında birçok oda grubundan oluşan bu bölüm güneydoğuda bulunur. Amenhotep sarayında ayrı bir bina olarak inşa edilen bu bölüm yapının dörtte bir alanı büyüklüğündedir. Suriye'deki Mari sarayında batıda inşa edilen mutfak bölümü muhtemelen ana oda ile bağlantılıdır.

Vuni Sarayı'nın ilk yapım evresinde oluşturulan mutfak bölümü iki farklı alanda gelişir. Buna göre yapının batı ve güneydoğusunda inşa edilen mutfak bölümünün ana girişten ayrı bir girişi vardır. Yapıdaki doğu (mutfak) bölümü avlu etrafında dizilmiş odalar grubundan oluşur. Bu bölüm yapının Pers dönemi II. ve Yunan dönemi I. ve II. yapım evrelerinde geliştirilmiştir. Buna göre avlu genişletilerek yeni mekanlar eklenmiştir. Kapların yıkanması için yerleştirilen tekne Yunan dönemi I. yapım evresine aittir. Batıda bulunan ve tek mekandan oluşan mutfak alanı ise yapının inşa edilişinden sonra pek bir değişikliğe uğramamıştır.

Batı bölümü mutfak mekanının batısında yan yana inşa edilmiş iki banyo odası bulunur. Bu alanların batı duvarı boyuca dış mekana açılan ve taşa oyulan kanallar bulunur. Zemin ve duvarları sıvanmış olan yıkanma mekanlarının biri mutfağa diğeri ise bu bölümdeki avluya açılır. Sadece soğuk suyun kullanıldığı mekanlar dikdörtgen biçimlidir. Bu odalarda kirli suyun dışarıya akışını sağlayan drenaj sistemi bulunur. Bu kanallar genel olarak kayaları oyarak oluşturmuştur.

İncelenen saray yapılarındaki mutfak ve yıkanma mekanların nerede ve nasıl konumlandığıyla ilgili olarak çok fazla bilgiye rastlanmaması bu yapılarla Vuni Sarayı arasındaki benzerlik ve farklılıkların güçlü bir şekilde saptanamamasına neden olmaktadır. Ancak varolan kaynaklara bağlı olarak Vuni Sarayı'nda avlu etrafını çevreleyen odalardan oluşan doğu (mutfak) bölümü Mallia sarayı mutfak bölümüyle benzerlik gösterdiği söylenebilir. Ayrıca mutfak bölümü yön olarak Anadolu'daki Beycesultan ve Mısır'da Amenhotep sarayıyla benzerdir.

7.6.2. Depolar

Antik dönemde şehirciliğin gelişmesiyle oluşan şehir devletlerinde idare yöneticiye ait saray etrafında gelişir. Halk, ordu ve dinsel yönetimi içeren bu idari düzende ekonomi yönetim merkezinde oluşur. Buna bağlı olarak yönetim ve idarenin bulunduğu sarayda devletin ihtiyaçlarını karşılayan depo mekanları bulunur. Saray yaşayanların ihtiyaçlarının yanında bu odalar devlet çalışanları için gerekli olan malzemeleri barındırır [47].

Bu amaçla oluşan depo yapıları doğuda düzenli olarak tasarlanmış birbirine paralel dar uzun odalardan oluşur. Yönetici konutuna (saray, tapınak, sur) 'odalar grubu' olarak bağlanan bu mekanlar 'saray ekonomisi'nin bir göstergesi olarak kabul edilir. Bu yapılarda depolanan tahıl, insan boyutlarındaki pithos'larda yer alır. Bu kaplar döşemeye açılan delikler içine yerleştirilir. Küçük yerleşimlerde özel depo mekanlarına ihtiyaç yoktur. Konutlarda ise bir oda erzak ambarı olarak kullanılır [1].

Minos uygarlığına ait olan ve İ.Ö. 18.yy.'a tarihlenen Girit'teki Knossos, Mallia ve Phaistos saraylarında depo mekanları geniş bir alan kaplar. Dar uzun biçimli depo mekanları birbirine paralel olarak gelişir [48]. Phasitos Sarayı'nda koridor etrafında gelişen iki sıra depo odası simetrik planlıdır. Knossos ve Mallia'daki saraylarda ise bu mekanlar tek sıradan oluşur. Bu bölümden ayrı olarak Mallia Sarayı'nda oda genişliğince doğrudan koridora açılan depo mekanları bulunur.

Girit saraylarıyla çağdaş olan Suriye'deki Mari Sarayı'ndaki depo bölümü bu saraylarda görülen aynı plan şemasını izler.

Hitit İmparatorluğu'nun başkenti olan Boğazköy'de imparatorluğun tüm zenginlikleri ürünleri ihtiyaçları toplanmıştır. Buna bağlı olarak fazla sayıda depo

mekanına ihtiyaç oluşmuştur. İmparatorluğun arşiv ve silah depolarının yanında erzak gibi diğer ihtiyaçlar, tapınakların koruyucu etkisine olan inançla, büyük tapınakların etrafında gelişir. Halk bu yapılar etrafında depolanan malzemenin güvende olduğuna inanır.

İ.Ö. 15.-13.yy.'a tarihlenen Boğazköy'deki Tapınak I depo odalarıyla çevrilidir. Tapınağı saran avlu etrafında gelişen bu mekanlar dar ve uzun biçimlidir. Genel olarak 3.5 - 3 m genişliğinde ve 9 – 27 m derinliğinde ölçülür. Birbirine açılan mekanlardan oluşan depo bölümlerinde sadece bir odanın avluyla bağlantısı bulunur. Güven ve gözetim kolaylığı sağlayan bu sistemin hizmet yönünden bazı zorlukları vardır. Zemin kattaki bu depo odalarında sıralar halinde dizilen oldukça büyük çömlekler bulunur. 1.60 çapında ve 1.90 m yüksekliğindeki bu çömlekler 1750 litre sıvı alır. Bu mekanların zemin katta bulunması buralarda depolanan içecek ve belki de yiyeceklerin serin olarak saklanmasını sağlar. Bu bölümün üst katında yer alan depo mekanlarında ise kumaş, giysi gibi hafif nesnelerin saklandığı odalar ve arşivler bulunur [1].

Tapınak yapısını çevreleyen dar uzun biçimli depo mekanlarına Mısır-Thebes şehrinde İ.Ö. 14.yy.'a tarihlenen Ramasseum ve İ.Ö. 12.yy.'da inşa edilen Medinet Habu gibi büyük tapınaklarda da rastlanır. Bu yapılarda depo odaları geniş koridora açılır. İ.Ö. 12.yy.'da inşa edilen Babil'deki Marduk Tapınağı'ndaki depo bölümü ayrı bir yapı olarak gelişir. Avlu etrafını çevreleyen bu mekanlar düzgün dar ve uzun odalar grubundan oluşur (Şekil B.39) [48].

İ.Ö. 18.yy.'dan itibaren Suriye ve Girit saraylarında görülen depo mekanlarına İ.Ö. 6.yy.'da Vuni Sarayı'nda da rastlanır. Bu yapıdaki depo mekanları iki farklı plandan oluşur. Pers dönemi 1. yapım evresinde sarayın batı bölümünde inşa edilen bu mekanlar genişliğince koridora açılan tek sıra odadan oluşur. 5 m x 5 m ölçülerindeki bu odalarda sıra halinde pithos'lar için açılan çukurlar bulunur. Bölüm avlusundan daha altta bulunan bu mekanların doğu duvarının yaklaşık olarak 80cm yüksekliği kayanın oyulması ile oluşur. Ayrıca mekan zeminleri de kayadan oluşur. İki katlı olan bu bölümde üst kattaki odaların fonksiyonları bilinmez. Bu depolar muhtemelen sarayda yaşayanlara hizmet verir.

Girit'te Mallia Sarayı'nda doğuda bulunan depo bölümü Vuni Sarayı Pers dönemi 1. yapım evresindeki bu depo bölümüyle plan olarak çok yakın benzerlik gösterir.

Pers dönemi 2. yapım evresinde oluşmaya başlayan ve Yunan döneminde tamamlanan Vuni Sarayı doğu avlusunu depo mekanlarıyla çevrelenir. Pers dönemine ait olan ve avlunun kuzeydoğu - güneydoğusundaki mekanlar avlu zemininden yaklaşık olarak 1.5 – 2 m aşağıdadır. Bu odalardan sadece 88 numaralı mekanın avluyla doğrudan bağlantısının olması muhtemelen bu kot farkından kaynaklanır. Avlunun kuzeydoğusunda bulunan odaların ölçüleri 5 m x 5 m'dir. Bu yöndeki odalar ise genel olarak 13 m derinliğinde ve 5 m genişliğindedir.

Depo mekanlarından oluşan bu yapılar farklı büyüklükteki alanlar üzerine inşa edilmiştir. Buna göre Vuni Sarayı'nda bulunan depo mekanları Knossos, Mallia ve Boğazköy'deki Tapınak I depo yapıları ile yaklaşık olarak aynı alan üzerinde gelişir.

Vuni Sarayında batı bölümde 1:1 oranındaki depo mekanları İ.Ö. 17.-11.yy.'lara tarihlenen Filistin'deki Tell Kheleief yapısıyla benzerdir (Şekil B.40) [47]. Yapının doğu avlusu etrafında bulunan 1:3 oranındaki mekanlarıyla Mısır- Akhenaten şehrindeki Tel-el-Amarna, Susa, Mallia, Boğazköy, Babil-Marduk Tapınak yapılarındaki depo odalarıyla yaklaşık olarak aynı oranlara sahiptir. Yapılan bu araştırma sonucunda Vuni Sarayı'ndaki depo mekanlarının adanın ilişkide olduğu doğu Akdeniz, Mezopotamya ve İran kültürlerinin etkisini taşıdığı söylenebilir.

7.6.3. Hamam

Temizlik ve vücut bakımı amaçlı erken yapılar akarsu kenarlarına inşa edilmiştir. Dini nedenlerle de olsa buna büyük önem verilmiş ve suda, günahları ve kötülükleri giderici gizli bir gücün varlığına inanılmıştır. Bu inançtan dolayı Hindular Ganj Nehri'ni, Asurlular Fırat'ı, Mısırlılar Nil'i kutsal kabul eder. Senenin belirli günlerinde bu nehirlerde yıkandıktan sonra kendilerini bütün günahlarından arınmış kabul ederler [49]. Şehirden uzakta su kaynaklarına yakın alanlarda görülen bu yapılar zamanla gelişerek yerleşim içinde görülmeye başlar. Halk tarafından kullanılmak amacıyla inşa edilen hamam yapıları önceleri sadece zenginlerin ve yöneticilerin konutlarında bulunur. Ancak daha sonra tüm yapılarda yerini almaya başlar. Erken örneklerde sadece soğuk suyun kullanıldığı bu mekanlarda daha sonra sıcak ve soğuk su birlikte kullanılmaya başlamıştır. Yapıların bu bölümlerinde döşeme genel olarak taşla kaplanmıştır.

Ön Asya'da tarihi bilinen en eski hamam örneği Suriye'deki Mari Sarayı'ndadır. İ.Ö. 18.yy.'a tarihlenen yapıda pişmiş topraktan iki banyo küveti görülür [50]. Sarayın kuzeybatısında bulunan ve muhtemelen tek mekandan oluşan hamamda biri sıcak, diğeri ise soğuk su için kullanılan iki küvet bulunur. Ayrıca suyu ve mekanı ısıtmak için bir de ocak yeri vardır. Banyo küvetleri pişmiş topraktan yapılmıştır. Kirli suyu dışarıya ulaştıran bir kanal sisteminin de kullanıldığı bu mekandaki pişmiş toprak, duvarın alt bölümü ve taş zemin ziftle sıvanarak yalıtılmıştır [19].

Kıbrıs'ta bulunan ilk banyo örnekleri Geç Kıbrıs Bronz çağına (İ.Ö. 1650-1050) tarihlenir. Hala Sultan Tekkesi'nde muhtemelen dinsel amaçlı olarak kullanılan bu mekanlarda kireç taşı döşeme kurşunla birleştirilmiştir. Yine aynı döneme tarihlenen Myrtou Pigadhes'teki banyo mekanında ise pişmiş toprak küvetin kullanıldığı bilinir [29]. İ.Ö. 1475-1225 yılları arasına tarihlenen Enkomi'de bulunan banyo odalarında döşeme harç ile sıvanmıştır. Kil banyo küvetlerinin yer aldığı bu mekanda bir drenaj sistemi oluşturulmuştur [17]. İ.Ö. 9.-8.yy.'lara tarihlenen ve Kuzey Suriye'de bulunan tek odalık banyo mekanları Arslan Taş, Zincirli-G, J ve K saraylarında görülür. Bu mekanlarda zemin taşla döşenmiştir [1].

Yunanistan'da İ.Ö. 18.-14.yy.'lara tarihlenen Tiryns Sarayı'nın kuzeybatısında bulunan banyosu küçük bir mekan niteliğindedir.

Tarihi süreç içinde gelişen banyo mekanları yerini birçok farklı fonksiyonu barındıran hamamlara bırakmıştır. İ.Ö. 5.yy.'da Yunanistan'daki Olympia hamamı batıda bilinen en erken örnekler arasındadır. Bu düzenleme, yüzme havuzu, dairesel planlı bir laconicum ve yıkanma bölümlerinin bulunduğu üç ayrı yapıdan oluşur. Soğuk suyun kullanıldığı yıkanma bölümünde suyu yapı içinde ısıtan kalıcı bir sistem bulunmaz (Şekil B.41). Olympia'daki bu hamam gelecekteki Roma hamamlarının kökenini oluşturan ana elemanları içerir [51].

İ.Ö. 400-350'de Olympia hamamında bazı değişiklikler ve eklemeler yapılmıştır. Buna göre yıkanma bölümlerinin bulunduğu mekanda yıkanma hücreleri doldurularak kapatılmış ve bu mekan frigidarium olarak kullanılmıştır (Şekil B.42). Aynı yapıya içinde yıkanma hücrelerinin bulunduğu yeni bir mekan eklenmiştir. Frigidarium ve yıkanma mekanı arasındaki avluya ise ocak ve suyu ısıtan bronz bir su tankı yerleştirilmiştir. Yıkanma hücrelerinin bulunduğu mekana sıcak su sağlayan bu tank mekandaki kalın duvar içine gömülmüştür. Yapının erken döneminde inşa

edilen dikdörtgen biçimli havuz ve laconicum ise bu dönemde kullanılmaya devam etmiştir.

Tarihi süreç içinde gelişen hamam yapılarını ısıtmak amacıyla birçok farklı tekniğin kulllanıldığı görülür. Ancak İ.Ö. 2.yy.'da hypocaust olarak bilinen (ocaktan gelen sıcak hava ile döşeme altından mekanları ısıtma) sistem gelişir. Bu sistemin ilk kez nerede ortaya çıktığı henüz aydınlatılmamıştır [51]. Gelişen bu sistemle caldarium, frigidarium, sudatorium ve praefurnium bölümlerinden oluşan Yunan ve Roma hamamları inşa edilmiştir. Gerçek hypocaust sisteminin en erken örnekleri İ.Ö. 2. yy.'da Pompeii'deki Stabian ve Olympia'daki Yunan Hamam'larında görülür.

Bu gelişim süreci içinde Vuni Sarayı'ndaki hamam, incelenmesi gereken önemli bir konumdadır [52]. Buna göre Pers dönemi 1. yapım evresinde (İ.Ö. 500) hamam bölümü caldarium ve frigidarium mekanlarından oluşur. Her iki odada birer küçük havuz bulunur. Caldarium'un doğu, frigidarium'un ise güneydoğu köşesinde bulunan kanallarla kirli suyun dışarıya atılması sağlanır. Caldarium mekanında üzerinde yağlanma ve masaj yapmak amacıyla ahşap bir sedir vardır. Pers dönemi II. yapım evresinde (İ.Ö. 500-450/440) bölüme ateş odası (85) ve bu mekanın üzerine sudatorium eklenmiştir. Dar uzun planlı bir koridor niteliğindeki ateş odası beşik tonoz örtü ile kapatılmıştır. Bu mekanın her iki uzun duvarı üzerinde kutu biçimli dört delik bulunur. İçinde ateş yakıldığı anlaşılan bu deliklerin tonoz içinde sudatorium'un döşemesine kadar ulaşan kanalları vardır. Ateş deliklerinde oluşan sıcak gaz bu kanallarla sudatorium mekanının döşemesini ısıtır. Caldarium mekanının doğu yönündeki ahşap merdivenle ulaşılan sudatorium da dar uzun planlıdır.

Yunan dönemi I. yapım evresinde (İ.Ö. 450/440) 64 B duvarı üzerine üç ateş deliği daha açılarak üstte bulunan sudatorium mekanın daha fazla ısınması sağlanmıştır. Yunan dönemi II. yapım evresinde (İ.Ö. 450/440-380) ise caldarium'un güneydoğusuna küçük bir oda inşa edilmiştir. Bu mekanla caldarium arasındaki duvarda açılan boşluğa yerleştirilen metal kap içinde suyun ısıtılması sağlanmıştır. Pers döneminde ana mekanları oluşan Vuni Sarayı hamam bölümü Yunan döneminde yapılan bazı eklemelerle geliştirilmiştir.

İ.Ö. 18.-8.yy.'da Suriye ve Kıbrıs'ta bulunan ve tek mekanın belirlendiği banyo mekanlarında kirli suyu dışarıya atan bir kanal sisteminin kullanıldığı bilinir. Taş

döşemenin yer aldığı bu mekanlarda genel olarak soğuk su kullanılır. Bu odalarda suyu ve mekanı ısıtmak için ocak yerlerinin inşa edildiği görülür. Tarihi süreç içinde gelişen bu mekanlara farklı fonksiyonlar eklenmiştir. Buna göre İ.Ö. 5.yy.'da Yunanistan'da hamamlara yıkanma mekanının yanında laconicum ve havuz gibi yeni bölümler de eklenmiştir. Ancak inşaatı aynı döneme rastlayan Kıbrıs'taki Vuni Sarayı hamam bölümünün bu örneklerden daha gelişmiş olduğu görülür. İ.Ö. 5.yy.'da Olympia hamamında yıkanma bölümünde suyu ısıtan herhangi bir sistem bulunmaz. Ancak bu dönemde Vuni Sarayı'nda suyun metal bir kap içinde caldarium duvarındaki boşluk içinde ısıtılmaktadır. Ayrıca caldarium mekanının doğu köşesinde ateş odasına açılan kanal aracılığıyla bu mekandaki sıcak gaz caldarium mekanını ısıtır. Sudatorium'a caldarium mekanının doğu köşesindeki ahşap merdivenle çıkılır. Buna göre hamamın tüm fonksiyonlarının aynı bölüm içinde çözülmesi sağlanır.

Ayrı yapılar yerine insan ihtiyaçlarını kolaylaştırarak farklı fonksiyonları aynı çatı altında toplayan Vuni Sarayı hamam bölümünün İ.Ö. 2.yy.'da hypocaust sisteminin gelişmesiyle caldarium, frigidarium ve sudatorium bölümlerinden oluşan Roma hamamlarının erken örneği olduğu söylenebilir. İtalya'da inşa edilen bu tip hamamlar İ.Ö. 3.yy.'a tarihlenir [53]. Ayrıca Vuni Sarayı'ndaki hamamın ana mekanlarının Pers hakimiyeti altında inşa edilmesi ve Yunanlıların bunu inşa edilmiş bir şekilde bulması mimarlık tarihinde Yunan ve Roma kökenli olarak bilinen hamamların erken örneklerinin doğu kültürlerinde kullanıldığını göstermesi açısından çok önemlidir.

7.7. Mimari Bezeme

Vuni Sarayı'nda ortaya çıkan buluntular arasında çok az sayıda mimari bezeme elemanına rastlanmıştır. Peristilli avluda ortaya çıkan bu elemanlar sarayın Pers dönemi I. yapım evresine aittir. Bunlardan biri avludaki peristilli sütunlarda başlık olarak kullanılan ve 'Hathor sütun başlığı' olarak adlandırılan taş elemandır. Oyma tekniğiyle oluşturulan bu başlıktaki bezeme, taşın her iki yönüne işlenmiştir. Benzer süsleme taş elemana peristilli avluda rastlanır. Sarnıcın başında bulunan bu taşın işlenmesinin yarım kaldığı anlaşılır. Yine aynı mekanda bulunan kanatlı güneş disk

parçasının muhtemelen Hathor sütunlarının üzerinde gelişen kornişte yer aldığı belirtilir. Bu mimari bezeme elemanları günümüzde Kıbrıs Müzesi'ndedir.

7.7.1. Hathor Sütun Başlığı

Mısır'da tanrılara adanmış tapınaklarda kullanılan en önemli tanrıçalardan biri olan Hathor ayrıca güzellik, aşk, sevinç ve neşe tanrıçasıdır. Yunanlılar tarafından Afrodie yani aşk tanrıçası olarak tanımlanırken, Babil'de ana tanrıça olarak bilinir.

Eski Mısır sanatında Hathor'u sistra denilen bir müzik aleti sembolize etmektedir. Mimarlıkta ise Hathor sütunu bu müzik aletinin stilize edilmiş biçimi olup, sütun gövdesi bu aletin sapı şeklindedir [54].

Sütunun bir, iki veya dört yüzeyinde görülen Hathor'un her cephede bir tasviri bulunmaktadır. Hathor başının kulakları inek kulağını andırmaktadır. Boynuzlar ise kıvrım şeklinde sarılmıştır. Başlığın üzerinde yer alan tabla kısmı küçük bir tapınak biçiminde düzenlenmiştir (Şekil B.43-44). Tanrı figürünün esas alındığı bu sütun başlıkları ve bu tip sütunlarla inşa edilen tapınaklar 'Hathor stil'ine örnek oluşturmaktadır [55].

Hathor stili Orta Krallık döneminden Ptolemaioslar dönemi (İ.Ö. 2.binyıl -İ.Ö. 1.yy.) sonlarına kadar uygulanmıştır. Bazı araştırmacılar Hathor başlığının bilinen en eski örneğinin 12. hanedanlık (İ.Ö. 2.binyıl-18.yy.) dönemine tarihlenen Mısır-Bubastis tapınağında olduğunu belirtir (Şekil B.45) [54].

İlk olarak Mısır, İ.Ö. 1.binyılın ilk yarısında itibaren Anadolu ve Pers bölgelerinde görülen Hathor stili, Kıbrıs ve Yunan klasik mimarisinde de uygulanmıştır.

Oluşumu önceden varolan somut bir objeye dayalı olan Hathor sütunun bu özelliğinin sadece bir tanrıçanın doğasına uygun olması onun Mısır mimarisinde önemli bir eleman olmasını sağlar. Tapınak ve mezar gibi özel yapılarda kullanılır [19]. Genel olarak sütunlarda görülen Hathor Senmut tapınağında duvar frizlerinde, İsisTapınağı'nda ise kapı saçağında kullanılmıştır [56].

Antik Kıbrıs yapılarında Hathor sütun başlıkları yaklaşık İ.Ö. 6.yy'da ortaya çıkar. Buna bağlı olarak Kıbrıs'ta Hathor başlığı ile ilgili bilinen birçok parça geç Kıbrıs-

Arkaik (İ.Ö. 600-475) veya erken klasik döneme (İ.Ö. 475-400) tarihlenir. Varolan diğer parçalar da muhtemelen aynı kronoloji içerisinde yer alır.

Mısırlıların İ.Ö. 569-545 yılları arasında Kıbrıs'ta egemenlik kurmuş olması, ayrıca bu dönemde Amathus'ta bulunan Mısır ordusu ile İ.Ö. 6.yy'ın son üçüncü dönemine ait olan Amathus'taki Hathor figürlü vazolar (Şekil B.46), Hathor'un Kıbrıs'ta Mısır etkileşimiyle oluştuğu görüşünü güçlendirmektedir.

Siyah figürlü yerel seramik ürünler Amathus şehir endüstrisini geliştirmiş ve özellikle siyah figürlü Hathor başı vazolar Amathus'un karakteristik motifini oluşturur (Şekil B.47) [38].

Çok iyi bir işçiliğe sahip olan Kıbrıs örneklerinde Hathor'un karakteristiği çok farklıdır. Detaylarda gözlemlenen bu fark tanrıça başlı sütun başlıklarının Kıbrıs mimarlığında yeni anlamlar yüklendiğini göstermektedir.

Kadın yüzüne sahip başlığın hayvan kulakları (inek) gibi detayların kaldırıldığı (Şekil B.48) Hathor sütun başlıkları Kıbrıs'ta Pers dönemi yapısı olan Vuni Saray'ında da bulunmuştur (Şekil A.78). Bu saptama sütun başlığının, adada Mısır hakimiyetinden sonra da kullanıldığını göstermektedir [29].

Bunun yanında başlığın üzerinde (örneğin Amathus'taki başlıkta olduğu gibi) güçlü klasik Yunan detaylarının etkisi de farkedilmektedir (Şekil B.49-52) [54].

Kıbrıs Hathor sütununun biçimi çift yüzlü olan Mısır tipinden alınmıştır. Ancak, Kıbrıs'taki bazı örneklerde, Hathor sütun başlığı Mısır mimarisinde çok iyi bilinen ve Mısır 'fulu' olarak da adlandırılan lotus yapraklarıyla bezenmiş açık papirüs yaprak formunun üzerinde yeralmaktadır.

Kıbrıs'ta Golgoi şehrinde bulunan Hathor sütun başlığı stelin bir parçasıdır. Ancak bu örnekte Hathor kulaklarının inek kulağı biçiminde olması ve başın alt bölümündeki taşın açık papirüs biçimi yerine ışın şeklinde çizgilerle bezenmesi ile bilinen örneklerinden farklılık göstermektedir (Şekil B.53).

Masif, çift yüzlü, 1m'den yüksek başlık, Kition (Şekil B.54-55), Amathus (Şekil B.56), Baf (Şekil B.57) ve Vuni şehri olmak üzere Kıbrıs'ın farklı bölgelerinde bulunmuştur" [57]. Amathus ve Kition'da torus biçimli kaidesi olan, Kouklia'da ise adak sütunu olarak kullanılan örnekler bulunmuştur. Amathus'ta tapınak alanınındaki sütun üzerinde yer alan Hathor başı onun muhtemelen bir kült sembolü

olarak da kullanıldığını gösteriyordu (Şekil B.58) [29]. Mısır örneklerinden bazı farklılıklar sergileyen adak, strüktür ve kült sembolü amaçları için kullanılan Hathor'un Kıbrıs örnekleri Wright'a göre adada yaşayan halk tarafından kendi büyük tanrıçaları imajını yansıtır [21].

Kıbrıs'taki Hathor sütunlarında görülen tanımlı eleman Mısırlı tanrıça ve tapınaktır. Tanrıçanın inek kulakları, yerini işleme biçimi abartılmış bir çift insan kulağına bırakmıştır. Başın üzerinde yeralan ışınsal bantlar Yunan modellerden örnek alınmış dolayısıyla Hathor'un görünen ana özellikleri kaldırılmıştır [54]. Kıbrıs'taki başlıkların temel benzerliklerin dışında, Hathor'u temsil ettiğine ilişkin bir kanıt yoktur. Örneğin Vuni'deki başlığın Athena'yı temsil ettiğini görüşü savunulmaktadır [54]. Ancak Mısır ve Kıbrıs Hathor örneklerinde belirgin olan diğer önemli bir nokta baş figürünün üzerinde yeralan tapınak ve kapısı içinde yeralan uraeus heykelidir. Hathor heykelinin karakteristik elemanı olan bu bölümle Kıbrıs'ta görülen sütun kaidelerinin Hathor heykeli olduğu söylenebilir. Her durumda da Kıbrıs'ta bulunan figürlü sütun başlığı Mısır'daki ilk tipinden bağımsızdır [19]. 'Kıbrıs-Hathor' başlığı, özgün 'Mısır-Hathor' başlığının anlamını tekrar etmemektedir.

Arkaik Yunan heykel sanatından etkilenen bu başlıklar Mısır tipinden daha fazla çeşitlilik göstermez. Mısır ve Yunan biçimleri arasında önemli sanatsal farklar da bulunmaktadır. Örneğin, Mısırlı Hathor başının katı çizgili saç şekli yerine, Kıbrıs-Hathor örneğinde özgür, karışık halkaların oyulduğu bir saç modeli görülmektedir [54].

Kıbrıs sütun başlıklarında yer alan diğer aykırı öğeler uyarlama sırasında meydana gelen 'kazalar' veya direkt olarak Mısır tipini taklit etmeyi istemeyip kendilerinin yeni birşeyler üretme çabaları olarak açıklanabilir [54].

Vuni Saray'ında bulunan ve İ.Ö. 450'ye tarihlenen Hathor sütun başlığı saray avlusundaki peristilli sütunlarda kullanılmıştır (Şekil A.78) [3].

Saray avlusunda bulunduğu belirtilen sütun başı sert kireç taşından yapılmıştır. Kazı raporunda bu başlık biçiminin Mısır'daki Hathor başlığının Kıbrıs'a özgü bir yorumu olduğu belirtilir. Kabartmadaki kadın figürünün oval bir yüzü ve hafif gülen bir ağzı bulunmaktadır. Geniş yanaklar, burun, kapaklarıyla birlikte eliptik gözler, başın üzerinde yer alan ortadan ayrılmış dalgalı kıvırcık saçlar bulunur. Kulakların

ucunda stilize çiçek biçiminde dairesel bir çiçek motifi vardır. Başın üzerindeki ışınsal çizgilerle oluşan taç, bir kulaktan diğer kulağa doğru uzanmaktadır; buna uygun olarak merkezden çıkan ışın şeklindeki üç çizgiden oluşan tacın üzerinde bantlar bulunur. Kıvrılarak sonlanan tacın uç kısımlarının alt kısmı yok olmuştur. Başın üzerinde küçük bir tapınak ve onun merkezinde bulunan kapının içinde uraeus olarak adlandırılan güç ve kuvveti sembolize eden figür bulunur. Bu figür Mısır örneklerinde kobra yılanı olarak görülür.

Mısır kökenli olan bu sütun, kaide, gövde, tanrıça Hathor başının bulunduğu başlıktan oluşmaktadır. Kıbrıs'taki örneklerinde gövde ve baş arasına gövdeden daha geniş Mısır mimarisinde karakteristik elemanlardan olan açık papirüs biçiminde ve lotus yapraklarıyla bezenmiş bir parça bulunur. Bunlara ek olarak Mısır'da 18. hanedanlık döneminden önce kullanılan ancak daha sonra kullanılmayan saçın uçlarına doğru kıvrılarak yuvarlak çizgilerle sonlanması Kıbrıs örneklerinde belirir. Amathus'ta bulunan örnekte ise saçlar tamamen kıvrılmış ve başın üzerinde bir taç şeklinde yerleştirilmiş ışınsal çizgilerle oluşturulan geniş bantın üzeri farklı süslemelerle oyularak sonlanmıştır. Mısır'daki bazı örneklerde (Nefer-Hetop, Memphis tapınakları) bu bant Hathor figürünün boyun bölgesinden omuzlarına kadar uzanan kolyeye benzeyen bir formda görülür.

Vuni'de bulunan örnekte ise figürün yüz kısmı diğer örneklerden farklı olarak daha oval bir çizgiye sahiptir. Amathus'taki örnekte olduğu gibi Vuni'de de baş kısmının üzerinde az görülen saçlar düzgün olmayan çizgilere sahiptir.

Anlatılan tanımlara dayanarak incelenen örnekler arasında sadece Amathus ve Vuni'deki Hathor sütun başlıklarının kulaklarında rozetler bulunur. Bu detayın sütunlara bulundukları yapıların taşıdıkları fonksiyon ve mimari değerlerine bağlı olarak eklendiği düşünülebilir.

Baş kısmının üzerinde ise Yunan elemanı olduğu belirtilen ve başı bir taç gibi saran biri dar diğeri geniş iki sıra ışınsal çizgi yer almaktadır [29]. Mısır örneklerinde saçın üzerinde olan üç bölümlü bant ise burada en dıştaki geniş ışınsal çizgilerle oluşturulan bölüm üzerinde bulunmaktadır. Bunun hemen üzerinde ise Hathor sütunu tanımında olduğu gibi bir tapınak yer almaktadır. Mısır, Larnaka ve Baf'ta bulunan örneklerde bu tapınağın etrafının kıvrımlı ve düz çizgilerle bezenmiş olduğu görülmektedir.

Amathus'ta bulunan bir ve Kition'daki iki Hathor örneğinde saç etrafındaki ışınsal çizgiler, başın üzerindeki tapınak ve onun etrafı çok süslemelidir. Bu süslemeler Kition'da bulunan örnek dışında her iki cephede de aynıdır. Kition'da bir cephede Hathor başı üzerinde yer alan tapınak diğer cephede yerini eğrisel çizgilerle yapılmış olan süslemelere bırakır. Yine Amathus'ta bulunan heykelde ise baş üzerinde bulunan tapınak yerine aralarında bir insan figürünün yer aldığı iki kanatlı attan oluşan süslemeler bulunur. Hangi bölgede bulunduğu belli olmayan bir diğer örnekte Hathor yüzünün sadece sağ tarafı görülür. Hathor figürünün yazılı kaynaklar diğer cephesinin çiçek motifleriyle süslendiğini belirtir. Sonuç olarak Kıbrıs'ta uygulanan Hathor örneklerinden bazılarında sütunun iki cephesi arasında bazı farklılıklar olduğu görülür.

Vuni Saray'ında muhtemelen 2. dönem B yapısına ait peristilli avlunun ortasındaki sarnıcın başında bulunan ve olasılıkla sarayın yakılmasıyla işlenmesi yarım kalan taş parçasını bu bilgiler ışığında değerlendirdiğimizde, kazı raporunda da belirtildiği gibi, form olarak bunun bir Hathor başı olarak tasarlandığı sonucuna varabiliriz (Şekil B. 59-60).

Raporda taşın geniş bölümünde tamamlanmamış bir kadın kabartması olduğu ve en üst bölümünde bulunan dikdörtgen yivin sarnıç üzerindeki yükseltilmiş ahşap döşemenin kirişlerini taşımak için açıldığı belirtilir. Avludaki Hathor sütun başlığı ile aynı biçimlere sahip olan bu iki parçayı oran olarak karşılaştırdığımızda aralarındaki benzerliğin güçlendiği görülmektedir.

Kıbrıs'ta bulunan diğer örnekleri de göz önünde alarak açık papirüs biçiminden oluşan ve lotus yapraklarıyla bezenmiş açık yelpaze biçimli bölümün sütun başında kırık olduğundan dolayı bulunmadığı görülür. Buna göre taşın bu bölümünün yüksekliğini toplam yüksekliğinden çıkardığımızda sütundan 14 cm daha yüksek olduğu belirlenir. Sütundan 4 cm daha geniş olan taşın en üst genişliği ise 6 cm daha azdır. Figürün üzerinde bulunan tapınak bölümünün genişliği taş elemanda 8 cm daha fazla hesaplanır. Taş eleman üzerindeki kadın başı kabartması kulaktan kulağa ölçüldüğünde sütundakinden 8 cm, çeneden üst alın arası ise yine sütundan 16.5 cm daha küçüktür. Sütunda belirgin olan göz uzunluğu 8.1 cm, ağız uzunluğu 9.3, burun uzunluğu ise 11.5 cm olarak ölçülmüş ancak taş eleman üzerinde yeralan figürün bu bölümleri okunamamaktadır.

Bu sonuçlarla avluda bulunan elemanlar arasındaki en belirgin oran farklılığının kadın başı figürünün uzunluk ve genişlik ölçülerinde olduğu görülür. Sütuna oranla taşta yüz daha basık ve 8 cm daha darken diğer oranlar birbirlerine yakındır. Ancak özellikle sarnıç başındaki taş parçanın tamamlanmamış olduğunu da dikkate alırsak Vuni Saray'ında avluda bulunan bu parçaların genel biçim açısından birbirleriyle aynı oranlara sahip oldukları söylenebilir. Bu oran benzerliğinin yanında yukarıda incelenen diğer Kıbrıs-Hathor örneklerine bağlı olarak taşın restitüsyonu ile bu taşın bir Hathor tanrıça heykeli olduğu söylenebilir.

7.7.2. Kanatlı Güneş Diski

Mısır'daki birçok yazıtta 'tanrı' veya 'iyi tanrı' olarak adlandırılan Firavun şahin olarak sembolize edilen tanrı Horus olarak resmedilir [58]. Gökyüzü ve cennet tanrısı olan Horus'u sembolize eden şahinin açık kanatları gökyüzü, keskin gözleri ise güneş ve aydır. Buna bağlı olarak gökyüzündeki en güçlü form olan güneşle de ilişkilendirilen tanrı Horus'un şahin ve güneş formunu içeren daha komplike biçimi yaygınlaşmıştır. 'Kanatlı güneş diski' olan bu form İ.Ö. 3100 yılında Mısır'da ilk hanedanlıktan itibaren görülür [59]. Genel olarak yapıların arşitrav ve friz bölümlerine işlenen kanatlı güneş diskine geniş duvarlar üzerindeki kabartmalarda da rastlanır.

İ.Ö. 13.-12.yy.'da Medinet Habu'daki Ramses III'ün tapınak sarayında görülen bu eleman taş cephe üzerine kabartma olarak işlenmiştir (Şekil B.61). Simetrik olarak planlanan ön cephenin ortasında friz bölümü üzerinde bulunan kanatlı güneş diski 19. hanedanlık dönemine aittir. Aynı elemana İ.Ö. 8.-4. yy.'da Edfu'da inşa edilen Horus tapınağında da rastlanır. Yapının ön cephesinde arşitrav ve friz bölümünde üst üste işlenen bu eleman cephenin ortasında bulunur (Şekil B.62) [59]. İç mekanlarında Hathor sütun başlıklarının kullanıldığı Mısır'daki bazı tapınaklarda da görülen kanatlı güneş diski bu sütunların üzerinde gelişen arşitrav ve friz bölümlerinde de görülür.

İ.Ö. 2.bin yılının ikinci yarısında Suriye'de mühürler üzerinde görülmeye başlayan kanatlı güneş diski İ.Ö. 15. yy.'da Yazılıkaya'da Hitit krallarının isimlerininin yazılı olduğu taş elemanlarda da kullanılır (Şekil B.63-64) [18]. Geniş taş bloklar üzerine

kabartma olarak resmedilen bu eleman Anadolu'ya Suriye üzerinden gelmiştir. Suriye'deki örneklerde diskin kanatları düzdür. Ancak Hitit örneklerinde kanat uçlarının yukarıya doğru yuvarlanmış olduğu görülür.

Kanatlı güneş diski genel olarak Suriye ve Hitit kültüründe kraliyeti ve buna bağlı gücü simgeler. Yazılıkaya'da ölümden sonra tanrılaştırılan Hitit krallarının resmedildiği kabartmadaki figürler kraliyeti simgeleyen kanatlı güneş diskinin altından geçerlerken görülür [18].

İ.Ö. 14.yy.'da Asur sanatında tanrı Asur kanatlı yuvarlak bir disk içinde resmedilir. Nimrud'da bir savaş sahnesinin bulunduğu kabartmada güneş diski içindeki Asur tanrısı kraliyet arabasının üzerinde uçan bir disk içinde görülür. Aynı dönemlerde Asur kraliyet mühürleri üzerinde de bu eleman kullanılmıştır [18]. Kalhu'daki Kuzeybatı Sarayı'nda taht odasında bulunan ve İ.Ö. 9.yy.'a tarihlenen bir diğer kabartmada ise Asur tanrısı kanatlı güneş diskinin içinde görülür.

İ.Ö. 5. yy.'da İran sanatında benzer biçimin bulunduğu kabartmalara rastlanır. Nakş-i Rüstem'deki Ahamenid kraliyet mezarının kaya üzerine oyulmuş olan ön cephesindeki kabartmada görülen kanatlı güneş diskinin içinde tanrı Ahuramazda resmedilmiştir (Şekil B.65). Yine aynı tarihlerde benzer eleman Persepolis'teki Apadana'da merkezi mekandaki kabartmada görülür. Sütunlar arasında bulunan tahtta oturan kralın görüldüğü duvarda sütunlar üzerinde gelişen friz bölümünde cephe ortasında kanatlı güneş diski bulunur. Bu kabartmanın üzerinde ise tanrı Ahuramazda'yı kanatlı bir güneş diski içinde gösteren ayrı bir bölüm vardır. Asur ve İran sanatında tanrının güneş diski içinde resmedilmesi kraliyet gücünün yanında kralın dine olan bağlılığını gösterir (Şekil B.66-67) [60].

Kıbrıs'ta İ.Ö. 8.-5.yy.'larda Paleopaphos'ta, kireç taşından yapılmış taht üzerinde kanatlı güneş diskine rastlanmıştır (Şekil B.68) [61]. İ.Ö. 6.yy.'da Amathus'ta bulunan hathor sütun başındaki tapınağın üst bölümünde görülen aynı elemandaki güneş diskinin her iki yanında bulunan kobra yılanı muhtemelen güç ve kuvveti sembolize eden uraeus'dur [57]. Paphos krallığının sikkelerinde krallık gücünü temsil eden bu eleman İ.Ö. 5. yy.'a tarihlenir (Şekil B.69) [61].

Vuni Sarayı'nda ana avluda bulunan ve kazı raporuna göre muhtemelen sütunların üzerindeki kornişlerde bulunduğu belirtilen kanatlı güneş diski parçası muhtemelen Pers dönemi I. yapım evresine aittir. Krallığın gücünü sembolize eden bu eleman

kireçtaşına oyulmuş kanatlardan oluşur. İncelenen örneklerde simetrik cephelerin ortasında görülen bu elemanın sarayda muhtemelen avluyu oluşturan cephelerin ortasında bulunduğu söylenebilir. Kırmızı ve yeşil boyalı kanatlarla oluşan bu parça doğuda bulunan ve genel olarak küçük süs elemanları üzerinde görülen boyanmış örnekleriyle yakın benzerlik gösterir [3].

7.8. Tapınaklar

Vuni Sarayı'nın yapım evrelerine paralel olarak saray çevresinde farklı dönemlerde inşa edilen birçok tapınak bulunur. Tek ve üç mekan olarak iki plan tipinden oluşan bu yapılara güneydoğu, doğu ve kuzeydoğu yönlerindeki açıklıklardan girilir.

Dikdörtgen veya kare biçimli tek mekandan oluşan 113-114, 101, 117 numaralı kült evleri ve güneydeki adak terası bu plana göre inşa edilmiştir (Şekil B.70). Dikdörtgen planlı olan 117 numaralı kült evinde ve güneydeki adak terasında kapı kısa duvar üzerinde bulunur.

İki kare mekanın biraraya gelerek oluşturduğu 113-114 numaralı kült evinin güneybatı yönündeki mekan içerisinde bir sunak vardır.

Saray'daki 117 numaralı dışındaki tek mekanlı kült evi Pers hakimiyeti altında inşa edilmiştir. Bu tapınaklar Tell Qasile'in XII. ve XI. katında bulunan tapınaklarla plan yönünden benzerdir (Şekil B.71). İ.Ö. 13.-12.yy.'a tarihlenen ve Filistin'de bulunan bu yapıların girişleri kuzeydoğu yönündedir. Dikdörtgen ve kare planlı olan bu yapıların duvar kalınlıkları Vuni Sarayı tapınaklarıyla aynıdır [62]. Kare planlı tek mekandan oluşan Nakş-i Rüstem'deki ateş tapınağı biçim olarak saraydaki tek mekanlı yapılarla benzeşir (Şekil B.72)[63].

Üç mekan'dan oluşan ikinci tapınak tipinde sunak avluda veya kutsal mekanda bulunur. Ana kutsal alan (121-123), kuzey tapınağı (132-134) ve Yunan dönemi 1. dönem yapım evresindeki yapıda Athena tapınağı bu plan tipine örnektir (Şekil B.73). Sarayın kuzeyindeki 132-134 numaralı tapınak arka arkaya konumlanan odalardan oluşurken Athena tapınağı iki avlu mekanı ve kutsal odadan meydana gelir (Şekil B.74). Vuni Sarayı'nda 'ana kutsal alan' olarak adlandırılan 121-123 numaralı tapınak dana sonraki dönemlerde 126-128 ve 125,124 numaralı mekanların

eklenmesi ile genişlemiştir. Buna göre yapının kuzeydoğu yönündeki giriş sayısı artırılmıştır.

İ.Ö. 17-11. yy.'lara tarihlenen Lachish (Şekil B.75), Alalakh (Şekil B.76) ve Tell Tayinat'taki (Şekil B.77) tapınaklar üç mekanlı plan tipinde inşa edilmiştir. Geniş avlu veya giriş mekanı, geçiş mekanı ve kutsal odadan oluşan yapılarda girişler Alalakh'ta güneydoğu Lachish'te ise kuzeydoğu yönündedir. Avludan daha yüksekte bulunan kutsal mekana basamaklarla çıkılır. Lachish'teki tapınakta avlunun doğusunda muhtemelen servis amaçlı olarak kullanılan iki oda bulunur [64].

Aynı planın görüldüğü Susa'daki ateş tapınağı İ.Ö. 4.yy.'a tarihlenir. Avlu etrafı üç yönde oda ve koridorlarla çevrelenmiştir (Şekil B.78). Avludan daha yüksekte bulunan giriş mekanı ve kutsal odaya merdivenlerle çıkılır. Giriş mekanının avluya açılan cephesinde iki, kutsal odada ise dört tane sütun bulunur. Benzer planın görüldüğü Mısır-Hibis tapınağında ise mekanlardaki sütun sayısı artmıştır (Şekil B.79). İ.Ö. 6.-5.yy.'a tarihlenen yapıda giriş doğu yönünde bulunur [65].

Üç mekandan oluşan bu yapılar genel olarak bir aks üzerinde gelişir. Simetriye yakın bir planın görüldüğü bu tapınakların giriş yönleri kuzeydoğu ve doğu yönünde bulunur.

Boğazköy'de İ.Ö. 15.-13.yy.'lara tarihlenen birçok tapınak inşa edilmiştir [1]. Giriş yapısı, ana avlu ve onu çevreleyen birçok odadan oluşan bu yapılar birer kompleks biçimindedir. Bu özellikleriyle Vuni Sarayı'ndaki tapınaklarla benzerlik göstermez.

Buna bağlı olarak Vuni Sarayı'nın çevresine farklı dönemlerde inşa edilen tapınakların Suriye-Filistin, İran ve Mısır bölgelerinde bulunan tapınaklarla plan olarak yakın benzerlik gösterdiği söylenebilir.

7.9. Yapım Teknikleri

Vuni Sarayı'nın inşaatında taş ve kerpicin kullanıldığı çok sayıda değişik duvar yapım tekniğine rastlanır. Sarayda ortaya çıkan bu farklılığın hangi etkileşimler sonucu oluştuğunu saptamak amacıyla yapıyla çağdaş olan, Mısır, Mezopotamya,

İran, Filistin ve Anadolu bölgelerinde bulunan saraylar incelendiğinde yapılar arasında bazı benzerlik ve farklılıkların varlığı görülür.

Buna göre Mezopotamya'da ana yapım malzemesi olarak toprak kullanılmıştır. Taşın az olması mimaride toprağın kullanmasını zorlamış ve kalıplanarak belirli bir sürede güneş altında bekletilen toprak ile kerpiç yapı malzemesi oluşturulmuştur [66]. Örneğin, İ.Ö. 7.-6.yy.'da Babil şehrinde inşa edilen Babil Güney Sarayı duvarlarında genel olarak kerpiç kullanılmıştır [10].

Mezopotamya'da kerpiç birbirine genel olarak çamur (kil) harçla bağlanır. Ancak Koldewey' e göre yalnızca İ.Ö. 7.-6.yy.'da Nebuchadnezzar'ın duvar ustaları kireç harcını kullanmıştır. Bu saray sırlı tuğla'nın kaplama malzemesi olarak kerpiç üzerine uygulanmasıyla oluşan duvarlarla tamamlanır [66].

Mısır-Memphis'te inşa edilen Apries saray duvarları da Babil'deki gibi kerpiç tuğlalardan meydana gelmiştir. Yapıda yer yer taş ile kaplanan duvarlar muhtemelen krala ait mekanlarda yer alır [10]. İ.Ö. 6.yy.'da Mısır yapılarında kullanılan kerpiç tuğla bloklar birbirine kil ve kumdan oluşan harçla bağlanır [67].

İran'da Ahamenid mimarisinin en önemli yapılarından olan Persepolis-Darius I ve Pasargadae sarayları taş platformlar üzerine inşa edilmiştir. Taş temel duvarları üzerinde yükselen duvarlarda kerpiç kullanılmıştır. Beyaz kireçtaşından büyük blokların üzerinde bulunan yuvalar bu blokların birbirlerine metal kenetlerle bağlandığını göstermektedir. Metal kenetlerden başka saray duvarlarında herhangi bir bağlayıcı kullanılmamıştır [25].

Diğer bir Ahamenid yapısı olan Susa saray duvarları ise Persepolis ve Pasargadae yapılarından farklı olarak kerpiç ve pişmiş tuğladan inşa edilmiştir. Bu sarayda sadece Apadana bölümü duvarlarının bir kısmı taştan, temeli ise pişmiş tuğla kullanılarak oluşmuştur. Tuğlaların aralarına kireç şerbeti sürülmüştür. Bu malzeme olasılıkla bağlayıcı özelliğinden dolayı seçilmiştir [25].

Küçük kesme taşlardan inşa edilen Filistin'deki Lachish sarayında taşlar harçla bağlanmıştır [10]. Bu bölge yapılarında tuğla elemanlar birbirlerine çamur harcı ile bağlanmıştır. Ancak bunun yanında örneğin siyah (ziftli) harç ve beyaz harç (kireç veya yerine kırma kireçtaşı veya marl) kullanılarak oluşan yapı örneklerine de rastlanmıştır [68].

Genel olarak çeşitli yapım malzemelerinin görüldüğü Anadolu'da taş, çamur tuğlası yanında duvarları desteklemek veya çerçevelemek amacıyla ahşabın da kullanıldığı görülür. Ancak Anadolu'nun batısında bulunan Larisa Sarayı duvarlarında taş kullanılmıştır [10]. Güney Anadolu'da inşa edilen Meydancıkkale sarayında ise muhtemelen duvar temelleri taştan, geriye kalan kısım ise kerpiçten oluşmuştur.

Farklı yapım teknikleri kullanılarak inşa edilen Vuni Sarayı duvarları ile çevre kültürlerdeki çağdaş yapılarda duvar yapım tekniği olarak görülen yakınlık özellikle malzeme üzerinde yoğunlaşır. Kerpiç ve taşın birlikte kullanılması yapılar arasındaki ana benzerlik olarak belirmekte, yapım tekniği açısından ise önemli farklılıklar gözetmektedir.

Buna göre incelenen saraylar arasında Persepolis ve Pasargadae'de taş temel üzerine kerpiç malzeme ile devam eden duvarları Vuni Sarayı ile yakın benzerlik gösterir. Ancak Vuni Sarayı'nda metal bağlayıcı yerine kireç harcı kullanılmıştır.

Vuni Sarayı'nda kerpiçten inşa edilen duvarların alt bölümünde taşın kullanılması bu malzemenin yoğunlukla kullanıldığı Babil'deki Güney Sarayı ve İran'daki Susa Sarayı'ndan farklı olarak geliştiğini gösterir.

Moloz taş kullanılarak oluşturulan duvar tipine incelenen saraylar arasında Vuni Sarayı'nda başka Larisa ve Lachish saraylarında rastlanmaktadır.

Susa ve Vuni Sarayı duvarlarında örgü elemanlarını bağlamak amacıyla kireç harcının kullanılmış olması Persler tarafından inşa edilen bu iki yapı arasındaki önemli bir benzerliktir. Kireç harcı Vuni Sarayı'nda taşları birarada tutmak için uygulanırken, Susa Sarayı'nda tuğla blokları arasına uygulanmıştır. Filistin'deki yapılarda da kireç harcı kullanılmıştır. Vuni Sarayı'nda taş bloklardan oluşan duvarların kireç harcı ile birbirine bağlanması ile geliştirilen tekniğin olasılıkla ilk kez yapıda uygulandığı söylenebilir. Kazı raporunda çakıl, toprakla birlikte alçı ve kireç çimentosundan oluşan harcın genel olarak iç dolguda kullanıldığı belirtilir [6].

Ahamenid yönetimi altında inşa edilen Vuni Sarayı duvarları özellikle malzeme ve yapım tekniği olarak yoğun olarak İran'da yine aynı hanedanlık döneminde inşa edilen Persepolis, Pasargadae ve Susa sarayları ile yakın benzelik gösterdiği saptanmıştır.

Vuni Sarayı'ndaki hamam bölümünde ateş odasının üzeri tonozla kapatılmıştır. Bu mekan yaklaşık olarak 1 m genişliğinde, 7 m uzunluğunda ve 2 m yüksekliğindedir.

Benzer yapı elemanının İ.Ö. 2.bin yıldan önce Mısır, Mezopotamya Filistin ve Anadolu'da yapıldığı bilinmektedir [1]. Yunan mimarisinde tonozun ilk örneğine İ.Ö. 14.yy.'da 'Atreus'ın Hazinesi' veya 'Agamemnon'un Mezarı' olarak bilinen yapıda rastlanır. Bu yapı üzeri açık uzun koridor veya 'dromos' ve daire biçimli tek bir mekandan oluşur. Düzgün taş sıralarından inşa edilen bu yapının dairesel mekanı noktasal tonoz kesitli kubbe'den oluşur. Bu mekan 15 m genişliğinde ve 13 m yüksekliğindedir [69].

Genel olarak taş veya tuğla kullanarak inşa edilen bu tonozlar inşa edildikleri bölgede uygulanan duvar tekniklerine bağlı olarak olasılıkla toprak harcı veya metal kenet kullanılarak oluşturulmuştur. Özellikle bilinen örnekler arasında inşa edildiği dönem olarak aralarında yaklaşık olarak 8.yy.'lık fark olmasına karşın Yunan mimarisinde görülen tonoz Vuni Sarayı'nın yaklaşık olarak on katı büyüklüğündedir. İncelenen duvar yapım tekniklerine göre Vuni Sarayı'ndaki tonoz diğer örneklerden farklı olarak moloz taşların birbirine kireç harcı ile bağlanmasıyla oluşturulmuştur. Bu teknikle meydana gelen tonoz olasılıkla kireç harçlı tonoz'un ilk örneği olduğu söylenebilir.

8. REKONSTRÜKSİYON ÖNERİSİ

Vuni Sarayı'nda 1928-1929 yıllarında yapılan kazıdan sonra yeni bir çalışma yapılmamıştır. Sarayda yer yer 40-60 cm arasında yükselen duvarlarından başka üst yapıyla ilgili eleman bulunmaz. Buna bağlı olarak yapının belirli bölgelerindeki kalın duvarlardan bu bölümlerde üst katın bulunabileceği söylenebilir. İnşa edildiği kayalık zemindeki farklı kot farkılarına göre yerleştirilen fonksiyonlara ait mevcut bilgiler azdır.

Bu bölümde kabaca İsveçliler'in kazı sonrası yapmış olduğu rekonstrüksiyon yanında benzer yapılardaki mekan, fonksiyon ve iki katlılık gibi ilişkilerden yararlanılmıştır. Bu bilgilerin yanında saray avlusunda bulunan hathor sütun başlığı varolan benzer örnekleriyle karşılaştırılarak peristilli avlunun yüksekliği hesaplanmıştır. Elde edilen bu bilgilerle üç boyutta çizilen sarayda özellikle farklı kotlar üzerinde gelişen kapı yapısının yan bölümlerinden peristilli avluya açılan kapı yüksekliklerinin kafa kurtarması gibi problemlerle karşılaşılmıştır. Bunun yanında sarayla ilgili yeni bir kazının yapılmaması ve üst yapı elemanlarının yok denecek kadar az olması yapılan rekonstrüksiyonu zorlaştırmış ve yapıyla ilgili bu çalışmanın daha az detaylandırılmasını sağlamıştır.

Elde edilen bu bilgiler yardımıyla incelenen Vuni Sarayı İ.Ö. 500-450/440 Pers ve İ.Ö. 450/440-380 Yunan olmak üzere iki farklı kültürün hakimiyeti altında kayalık zemin üzerine inşa edilmiştir. Bu yapı bulunduğu topografyadan dolayı farklı seviyelerde konumlanan birçok bölümden oluşmuştur. Ana mekanları İ.Ö. 500'de Pers dönemi 1. yapım evresinde oluşan saray İ.Ö. 500-450/440 yılları arasında bazı ekler ve değişiklikler geçirmiştir. İ.Ö. 450/440 Yunan dönemi 1. yapım evresinde köklü bir dönüşüm geçirmiş ve İ.Ö. 450/440-380 yılları arasındaki Yunan dönemi 2. yapım evresinde ise küçük bazı değişikliklerle son biçimine ulaşmıştır.

Saray Pers dönemi 1. yapım evresinde kapı yapısı, ana avlu ve çevre odaları, batı bölümü ve doğu (mutfak) bölümünden oluşur. Farklı fonksiyonlar barındıran bu alanlar birbirlerinden kot farkı ile ayrılarak tanımlı bölümler halinde düzenlenmiştir.

Bu dönemde sırasıyla en yüksek seviyede doğu (mutfak) bölümü, bir alt seviyede kapı yapısı, ana avlu ve çevre odaları ve en alt seviyede ise batı bölümü yer alır (Şekil B.80).

Sarayı meydana getiren odalar birbirlerine dik açılar oluşturan duvarlarla bağlanır. Genel olarak dikdörtgen biçimindeki tanımlı mekanlardan oluşan bu bölümler kapı yapısı dışında avlu etrafını çevreleyen odalar grubundan oluşur.

Pers yapısının ana girişi olan ve resmi işler için de kullanılan kapı yapısının fonksiyonuna bağlı olarak duvarları kalın ve muhtemelen buna bağlı olarak diğer bölümlere oranla daha yüksektir. Simetrik planının yanında yüklenmiş olduğu fonksiyona uygun olarak sarayın en önemli bölümü olarak algılanır. Bu özelliklerine bağlı olarak kapı yapısından diğer tüm bölümlere bağlantı verilmiştir.

70-80cm olan seviye farkından dolayı kapı yapısından ana avlu ve çevre odaların bulunduğu bölüme yedi basamakla inilir. İki bölümü birbirine bağlayan merdivenler ana oda, özel mekanlar ve hamam'dan oluşan mekanlara açılır. Yüklendikleri fonksiyonlara bağlı olarak bu bölümlerin önemini vurgulamak amacıyla avluya açılan merdivenler kapı yapısı, ana avlu ve çevre odaları genişliğince tasarlanıp inşa edilmiştir (Şekil B.81-82).

Kapı yapısındaki 'pronaos' benzeri alandan inilerek ulaşılan avluya ayrıca bu mekanın her iki yanında konumlanan mekanlardan da ulaşım sağlanmıştır. Bir kapı ile doğrudan peristilli avlunun üzeri kapalı kısmına açılan bu mekanlar arasında altı basamaklık seviye farkı bulunur (Şekil B.83).

Doğrudan avluya açılan, dikdörtgen mekanlardan oluşan çevre odalarının birbirleriyle herhangi bir bağlantısı bulunmaz. Bu düzenleme içinde oluşan mekanlarla avlunun yoğun olarak kullanımı tasarlanmıştır. Bu bölümde kuzeyde konumlanan ve geniş açıklığı olan mekan diğer odaların yaklaşık iki katı genişliğine sahiptir. Bu oda muhtemelen şölen veya kabul odası olarak kullanılmıştır. Bu mekanın avluya açılan ve nasıl geçildiği anlaşılamayan geniş açıklığının ortalarında muhtemelen bir sütun bulunur. Dolayısıyla ana avlunun kuzeybatısındaki mekanların çatılarındaki suyu avlu içindeki sarnıca ulaştıran bir dikey su kanalı büyük bir olasılıkla bu sütuna bağlı olarak döşemeye iner. Buna bağlı olarak avludaki sarnıçtan döşeme altından bu açıklığın ortalarına doğru uzanan su kanalının bu dikey su kanalına bağlanarak sarnıcı beslediği söylenebilir.

Bu bölümün doğu köşesinde iç içe iki odadan oluşan hacimler diğer mekanlardan farklıdır. Sarayın hamam bölümü olarak hizmet veren bu odalar caldarium ve frigidarium'dan oluşur. Ana avlu ve çevre odalarıyla oluşan bölümde kuzey köşe mekanı döşemesi avlu döşemesinden daha alt kotta bulunur. Oluşan bu seviye farkından dolayı bu mekandan avluya üç basamakla çıkılır.

Kapı yapısından doğu (mutfak) bölümüne üç basamakla çıkılır. Avlu etrafında gelişen odalar grubundan oluşan bu bölümün güneybatısını tanımlayan herhangi bir bölücü eleman bulunmaz. Dolayısıyla bölüm bu yönde geniş açıklıkla dış mekana bağlanır. Genel olarak tanımlı mekanlarla oluşan sarayda doğu (mutfak) bölümünün avlusunun güneybatısını tanımlayan herhangi bir mimari elemanın bulunmaması güvenlik açısından da ciddi problem oluşturur. Bu bölümde avlunun kuzeyinde avlu içine çıkıntı oluşturan ve üç tarafı tanımlı duvarlarla çevrelenmiş olan mekanın fonksiyonu bilinmez.

Sarayın batı bölümüne kapı yapısı, ana avlu ve ön avludan farklı sayılardaki basamaklarla inilir. Kapı yapısından bu bölüme açılan kapı yüksekliği batı bölümü çatı yüksekliğinin hesaplanmasını sağlar. Bu bölümde arazi eğimine uygun olarak yaklaşık yarım kat daha aşağıda inşa edilen depo mekanlarının üzerinde bölüm avlusundan girilen birinci kat inşa edilmiştir. Bu mekanın ana girişi ise depo mekanlarının güneybatısındaki mekandan sağlanmıştır. Batı bölümü avlusundan birinci kata ulaşan merdivenler kuzeybatıdaki yıkanma mekanının avluya olan açıklığının önüne inşa edilerek bu mekana girişi engeller. Sarayın ana evresinde oluşan plan şemasındaki yıkanma mekanına girişi engelleyen bu merdivenin muhtemelen Pers dönemi 1. ve 2. yapım evreleri arasında oluştuğu söylenebilir.

Bu dönemden sonra yapılan bazı ekler ve değişikliklerle sarayın Pers dönemi 2. yapım evresi oluşur. Bu süreç içindeki en önemli gelişme yapının doğusuna inşa edilen odalardır. Özellikle kuzeydoğuda ana yapının bu yönde gelişen çizgisinin bir devamı olarak meydana gelen mekanlar bu yeni bölümün belli bir düşünceyle inşa edildiğinin ipuçlarını gösterir. Yeni gelişmeye başlayan bu bölüm odaları sarayın içinde bulunduğu yerleşime hizmet veren ve depo olarak kullanılan mekanlardan oluşur. Bu mekanların döşemelerinin avlu zemininden yaklaşık olarak 1.50 m aşağıda olmasından dolayı doğu köşe odası dışında bu odaların avluya herhangi bir açıklığı bulunmaz. Dolayısıyla bu mekanların avluya olan cephelerinin istinat duvarları ile çevrelendiği görülür. Bölümün güney köşe odasının duvarında

güneybatı yönüne doğru devam edecek şekilde bir çıkıntı oluşturması bu bölümün tamamlanmamış olduğunu gösterir (Şekil B.84).

Pers dönemi 1. yapım evresinde caldarium ve frigidarium mekanlarından oluşan hamam bölümüne bu dönemde yeni odalar eklenmiştir. Yeni oluşan doğu bölümünün ana yapı ile birleştiği alanda hamam bölümü döşemesinden yaklaşık olarak yarım kat aşağıda bir ateş odası ve bu mekanın üzerine de sudatorium inşa edilmiştir. Kuzeydoğudan girilen ateş odasının üzeri tonozla kapatılmıştır. Sudatorium mekanına ise caldarium mekanındaki ahşap bir merdivenle çıkılarak ulaşım sağlanmıştır. Dolayısıyla doğu bölümünde hamama hizmet veren ve kuzey köşede oluşan hacim iki katlıdır.

Bu dönemde doğu (mutfak) bölümünde avlu içine çıkıntı oluşturan mekan, güneybatı yönünde inşa edilen bir duvarla kapatılmıştır. Ancak bu mekanın nasıl ve hangi amaçla kullanıldığı bilinmez. İnşa edilen bu duvar avlu genişliğince devam ederek avluyu iki bölüme ayırır. Bu duvar üzerinde yapılan açıklıkla yeni oluşan bu iki avlu arasında geçiş sağlanmış ve bu bölümde duvarlarla sınırlandırılan tanımlı kuzeydoğu avlusu oluşturulmuştur.

Yunan dönemi 1. yapım evresinde yapının ana girişinin kuzeye alınmasıyla saray planında önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Batı bölümünde bulunan depo odaları yakınına inşa edilen yeni giriş mekanına ulaşım çok dar bir alandan sağlanmıştır. Oluşturulan bu yeni hacimle saray arasındaki kot farkından dolayı L biçimindeki giriş mekanından ana yapıya 9 basamakla çıkılır. Peristilli avludaki kuzey köşe odasına ulaşan bu merdivenler yeni oluşturulan giriş mekanı boyunca devam eder. Yapıda meydana gelen bu yeni oluşumla Vuni Sarayı'nın Pers dönemideki kapı yapısındaki mimari vurgunun Yunan döneminde devam etmediği görülür. Buna bağlı olarak saraylarda genel olarak girişi tanımlayan ve kolay algılanabilir hacimlerin Yunan mimarisinde önemli olmadığı söylenebilir. Oluşturulan bu yeni girişle ana avlu ve çevre odaları bölümüne kuzey köşeden giriş verilmiştir (Şekil B.85).

Pers döneminde kapı yapısı olarak kullanılan bölümün Yunan döneminde resmi kabul ve muhtemelen şölen amaçlı olarak kullanılmasıyla Yunan döneminde ana avlunun kuzeyinde bulunan geniş mekan, ortasına inşa edilen bir duvarla iki oda haline getirilmiştir. Dolayısıyla Yunan dönemi 1. yapım evresinde ana avlu

etrafındaki odaların hepsi yaklaşık olarak aynı ölçülere sahiptir. Pers döneminde kapı yapısı olarak kullanılan bölümün giriş mekanı güneybatıya inşa edilen bir duvarla kapatılarak bu bölüm resmi bölüm (ana mekan) olarak kullanılmıştır. Avlunun güneybatısında konumlanan bu bölüme avlu genişliğince uzanan yedi basamakla çıkılır. Dolayısıyla Pers döneminde ana avluda şölen odası olarak kullanılan geniş mekanın işlevinin Yunan döneminde resmi bölüm olarak kullanılan bu yapıya verilmesiyle avluda yer alan geniş mekan önemini kaybederek iki mekan haline getirilmiştir.

Doğu (mutfak) bölümü güneybatı yönünde eklenen avlu ve etrafında oluşturulan çevre odalarla genişletilmiştir. İnşa edilen yeni mekanların üzerine Yunan dönemi 1. yapım evresinde yeni bir kat eklenmiştir. Bu yeni bölüme ulaşmak amacıyla doğu (mutfak) avlusunun kuzeydoğusuna bir merdiven odası inşa edilmiştir. Güneydoğu köşe odadan merdiven odasına açılan bir kapı ile peristilli avludan birinci kata ulaşım sağlanmıştır. Merdiven odasının bulunduğu bölüm döşemesi muhtemelen üst kata ulaşmayı kolaylaştırmak amacıyla yükseltilmiştir. Oluşan değişikliklere bağlı olarak doğu (mutfak) avlusundan bu mekana ulaşmak amacıyla üç basamaktan oluşan bir merdiven inşa edilmiştir.

Resmi bölümün kuzeybatısına inşa edilen duvarla bir koridor oluşturulmuştur. Doğu (mutfak) avlusuna açılan bu hacim muhtemelen sarayın batı ve doğu (mutfak) bölümlerini bağlayan tanımlı bir sirkülasyon mekanı olarak kullanılmıştır. Batı bölümünde mutfak mekanının güneydoğusunda yer alan ve içinde çatı sularını toplayan bir havuzun bulunduğu mekan birbirine bağlanmıştır. Ayrıca bu iki mekan arasındaki duvar üzerine açılan kanalla taşan suyun mutfakta kullanılması sağlanmıştır. Bu bölüm içinde yer alan avlunun kuzeydoğu bölümünün üzeri kapatılmış ve bu mekandan bölümün kuzeydoğu köşesindeki odanın tavanına ulaşmak için bir merdiven inşa edilmiştir. Depo odalarının batı köşesinde birinci kata ulaşımı sağlayan giriş mekanının kapısı bu dönemde kapatılarak mekan içindeki merdiven iptal edilmiştir. Bu dönemde ayrıca doğu avlusu ve çevre odaları bölümüne eklenen yeni mekanlarla bu bölüm avlusu daha tanımlı bir plana sahip olmuştur.

Pers dönemi 2. yapım evresinde olduğu gibi sarayın Yunan dönemi 2. evresinde de küçük değişiklikler ve ekler yapılmıştır. Buna göre resmi bölümün güneybatısında oluşturulan duvara paralel olarak gelişen koridor mekanı boyunca yeni bir duvar inşa

edilerek bu duvar sağlamlaştırılmıştır. Ayrıca doğu (mutfak) bölümüne güneybatı yönünde yeni odalar eklenerek avlu tamamlanmıştır.

Doğu avlusu ve çevre odaları bölümü ise güney köşesine eklenen mekanla son halini almıştır. Bu mekanla doğu (mutfak) mekanı arasında tanımlı bir giriş mekanı oluşturulmuştur. Depo odalarıyla çevrelenmiş olan avlunun kuzey köşesine eklenen ateş odasıyla suyun burada ısıtılması sağlanarak hamam bölümü tüm fonksiyonlarıyla bu dönemde tamamlanmıştır.

Peristilli avlunun güneydoğusunda bulunan mekanın avluya olan açıklığı kapatılmış ve iç mekanı bir duvarla iki bölüme ayrılmıştır. Ancak yapılan bu değişiklikler sonucunda bu mekana muhtemelen tavana açılan bir delikten girilir. Bu dönemde ana avludaki sarnıçtan suyu yukarıya çekmek için kullanılan ahşap dikmeler yerine taş elemanlar yerleştirilmiştir (Şekil B. 86-88). Ayrıca güneybatı-kuzeydoğu doğrultusunda inşa edilen duvarla batı bölümü avlusu bölünmüştür.

Topografik olarak çok sert kot farklarının bulunduğu problemli bir alanda inşa edilen Vuni Sarayı muhtemelen zeminin iyi etüd edilmesinden sonra inşa edilmiştir. Buna bağlı olarak düşünülerek tasarlandığı söylenebilecek olan sarayda seviye farkları ayrı fonksiyonlara sahip bölümler inşa etmek için kullanılmıştır.

Pers döneminde kalın duvarlarıyla ve buna bağlı olarak yüksek duvarlarla meydana gelen anıtsal kapı yapısı saraydaki en önemli bölümü oluşturur. Bu dönemde ana mekan-şölen odası avlunun kuzey köşesinde yer alır. Oluşan bu plan Pers mimarisinde kapı yapısına verilen önemi vurgularken bu bölüm üzerinde yapılan bazı değişikliklerle Yunan döneminde ana mekan haline getirilir. Avludan geniş merdivenlerden çıkılarak ulaşılan yapı Yunan dönemi sarayındaki en önemli yapı halini alır. Saray mimarisinde Pers döneminde kapı yapısı, Yunan döneminde ise resmi mekanların vurgulanması doğu ve batı kültürlerin yapılarında oluşan belirgin farklar arasındadır. Oluşan bu değişiklik yanında Pers döneminde inşa edilen saray planının ana çizgilerinin Yunan döneminde de korunması dikkate alınacak önemli bir unsur olarak değerlendirilebilir.

9. SONUÇ

Kıbrıs'ta Antik Çağ'a ait bilinen dört saraydan biri olması açısından Vuni Sarayı ada ve tüm Doğu Akdeniz mimarisi açısından önem taşımaktadır. İ.Ö. 500 yılında Pers yönetimi altında inşa edilen Vuni Sarayı'nın ele alındığı bu tez, mimari karşılaştırmaya dayanan tek yapı çalışmasıdır. İnşaatından hemen sonra yapıda İ.Ö. 500-450/440 yılları arasında bazı ekler ve değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Adanın Yunan yönetimi altına girmesiyle, İ.Ö. 450/440 yıllarında saray planında görülen farklılıklara, İ.Ö. 450/440-380 yılları arasında bazı değişiklikler eklenmiştir. İ.Ö. 380 yılında geçirmiş olduğu yangın sonucunda saray terkedilmiştir.

Saraya ilişkin, kazı sonuçlarından ve yeni gözlemlerden elde edilen verilerle İ.Ö. 20.-4.yy. arasında bölgede inşa edilen sarayların mimari özellikleri karşılaştırılmıştır. Yapıları fonksiyonlarına ve mekan şemalarına bağlı olarak belirli bölümlere ayırarak yapılan bu karşılaştırma, kapı yapısı, anıtsal merdiven, peristilli avlu, kapı-avlu-ana oda ilişkisi, özel mekanlar, hizmet mekanları, tapınaklar ve mimari bezemeden oluşan başlıklar altında geliştirilmiştir.

Saray mimarlığının genel olarak avlu etrafında konumlanan odalar grubundan oluşan planlarıyla benzer özellikler taşıdığı görülmektedir. Muhtemelen öncelikle bulundukları bölgedeki iklimsel şartları esas alan bu planlamanın işlevsel olması, bunun uygulanan bazı değişikliklerle hükümdar yapılarında yüzyıllar boyunca kullanılmasını sağlamıştır. Bu yapılar arasındaki diğer genel bir benzerlik ise düzgün geometrinin, mutlak simetrinin eksikliğidir.

Farklı kültürler ve bölgelerde ortaya çıkan hükümdar yapıları arasında her zaman doğrudan bir etkileşim bulunmamaktadır. Kıbrıs'ın ilişkide olduğu bilinen kültürlerde inşa edilen hükümdar yapıları ile Vuni Sarayı arasında saptanan ortaklıkların bir kısmı çağdaş kültürel etkileşimlerle, bir kısmı da yüzyıllara dayanan uygulama alışkanlıklarıyla açıklanabilmektedir.

Vuni Sarayı'nda girişi tanımlayan kapı yapısının İran'da Persepolis Sarayı'ndaki yapı ile saptanan yakın benzerliği doğrudan çağdaş bir etkiyi düşündürmektedir.

Zeminden yükseltilerek inşa edilen kapı yapılarına merdivenlerle ulaşılmaktadır. Kalın duvarlarıyla yüksek yapılar olduklarının ipuçlarını veren bu yapılar bulundukları kompleks içinde belirgindir ve aynı plan şemasını yansıtmaktadır.

Vuni Sarayı'nda Pers dönemi 1. yapım evresinde inşa edilen kapı yapısı ile peristilli avlu arasındaki 20 m genişliğindeki anıtsal merdiven de yön ve boyut olarak Zincirli'deki J ve K saray merdiveniyle benzerdir. Anadolu-Suriye sınırı yakınlarında konumlanan bu yapı ile Vuni Sarayı'nda yedi basamaktan oluşan merdiven arasında neredeyse bire bir olan bu mimari ortaklık dikkat çekicidir.

Vuni Sarayı'nda ana evrede inşa edilen peristilli avlu örneği, incelenen yapılar arasında yalnızca üç sarayda karşımıza çıkar. Girit'te Knossos'taki küçük saray, Phaistos ve Anadolu'da Beycesultan'da görülen bu örnekler farklı ölçülerdedir. Ancak Vuni Sarayı peristilli avlusu ölçü ve biçim olarak Beycesultan yapısıyla yakın benzerdir. Burada zaman farkı nedeniyle doğrudan etki yerine bölgesel uygulama alışkanlığı rol oynamış olmalıdır.

Sarayda hükümdar tarafından resmi kabuller, şölen ve taht odası olarak kullanılan ana oda en önemli temsili mekandır. Güvenlik ve rahat ulaşım açısından bu mekanın kapı ile olan ilişkisinin farklılık gösterdiği bu yapılarda genel olarak ayrı bir kapı yapısının bulunmamasından dolayı kapı giriş mekanı olarak ele alınmıştır. Buna bağlı olarak incelenen saraylar arasında çeşitlilik gösteren bu ilişki Vuni Sarayı'nda Pers dönemi I. yapım evresinde kapı yapısı-avlu-ana mekan olarak gelişir. Bu şema Knossos'taki küçük saray, Boğazköy, Arslan Taş ve Susa saraylarıyla yakın benzerlik gösterir. Ancak bu yapılarda bağımsız nitelikte bir kapı yapısı yerine tek mekandan oluşan bir giriş birimi bulunur.

Hükümdar yapılarında kral ve ailesine ait özel mekanlar Vuni Sarayı'nda avlu etrafında konumlanmıştır.Girit'te Phaistos, Mallia, Tell Açana Niqme-pa ve Mari saraylarında aynı fonksiyonlara hizmet veren mekanlar zemin katta ve avlu etrafında konumlanarak Vuni Sarayı ile aynı plan şemasını yansıtmaktadır.

Saraydaki hizmet mekanları ise mutfak, yıkanma mekanları, depolar ve hamam bölümünden oluşur. İncelenen yapılarda mutfak ve yıkanma mekanları hakkında pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Vuni Sarayı'ndaki mutfak, avlu etrafında gelişen odalar grubundan oluşan planıyla Girit'teki Mallia Sarayı mutfağını hatırlatmaktadır.

Sarayın bulunduğu yerleşimdeki halka da hizmet veren depo mekanları ise Filistin, Mısır ve Mezopotamya'da bağımsız yapılar olarak karşımıza çıkar. Hem yapı içinde hem de ayrı bina olarak tasarlanan depo yapılarında iki farklı planın uygulandığı belirlenmiştir. Direkt olarak koridora açılan ve avlu etrafında konumlanan odalar grubundan oluşan plan şemasında mekanlar kare ve dikdörtgen biçimlidir. Her iki plan tipinin görüldüğü Vuni Sarayı'nda koridora açılan odalar grubundan oluşan plan şeması Girit'teki Mallia Sarayı'nda da görülmektedir.

Ancak sarayın Pers dönemi 2. yapım evresinde oluşmaya başlayan ve Yunan dönemi 2. yapım evresinde tamamlanan avlu etrafını çevreleyen odalar grubu plan açısından Filistin'deki Tell Kheleief ve Babil Marduk tapınak yapısıyla aynıdır. Vuni Sarayı'nda 1:1 ve 1:3 oranında iki farklı depo odası bulunur. 1:1 oranıyla bu mekanlar Filistin'deki Tell Kheleief, 1:3 oranıyla ise Mısır- Akhenaten şehrindeki Tel-el-Amarna, Susa, Mallia, Boğazköy, Babil-Marduk Tapınak yapılarındaki depo mekanlarıyla benzerdir. Dolayısıyla Vuni Sarayı depo bölümlerinin Girit, Filistin, Babil, İran, Anadolu ve Mısır'daki uygulamaları izlediği söylenebilir.

Vuni Sarayı'nda sadece soğuk suyun kullanıldığı yıkanma mekanları dışında hem sıcak hem de soğuk suyla hizmet veren bir hamam bölümü bulunur. Pers dönemi 1. ve 2. yapım evrelerinde oluşan hamam, caldarium, frigidarium, sudatorium ve ateş odası bölümlerine sahiptir. Mimarlık tarihinde Roma hamamlarından bilinen bu ana bölümlerin Vuni Sarayı'nın özellikle Pers yapım evresinde ortaya çıkışı önemlidir. Muhtemelen ilk tam donanımlı hamam örneği olarak tanımlanabilecek bu bölüm, Yunan dönemi 2. yapım evresindeki ekle sıcak suyun da aynı bölümde ısıtılması sağlanarak tamamlanmış, ayrıca üst döşemeye açılan deliklerle sudotoriumda ısıtılmıştır. İ.Ö. 2.yy.'da Yunan ve Roma hamamlarında görülen döşeme altından ısıtma sistemi hypocaust'a çok yakın benzerlik gösteren Vuni Sarayı'ndaki bu sistemin, en erken gelişmiş hamam ısıtma tekniği olduğu söylenebilir.

Vuni Sarayı çevresinde birçok tapınak bulunur. Tek ve üç mekandan oluşan iki farklı plan tipinde inşa edilen bu tapınaklar farklı yapım evreleriyle çağdaştır. Tek mekandan oluşan yapılar Filistin'deki Tell Qasile ve İran'daki Nakş-i Rüstem tapınaklarıyla aynı plan şemasına sahiptir. Üç mekandan oluşan plan ise İ.Ö. 17-11. yy.'lara tarihlenen Lachish, Alalakh, Tell Tayinat ve İ.Ö. 4.yy.'a tarihlenen Susa'daki ateş tapınağı ile aynıdır.

Saray'da bulunan mimari bezemelerden Hathor sütun başlığı yapının ana evresine, yani Pers dönemine tarihlenir. Mısır'ın güzellik, aşk ve sevinç tanrıçası olan Hathor İ.Ö. 1.bin yılın ilk yarısından itibaren Anadolu ve Pers bölgeleri yanında Kıbrıs ve Yunan klasik mimarisinde kullanılmıştır. Kıbrıs'ta Mısır hakimiyetiyle görülen bu elemanın ilk örnekleri İ.Ö. 6.yy.'a tarihlenir. Ancak Kıbrıs'ta belirgin farklılıklarla oluşan Hathor örneklerinde Mısır sanatı özelliklerinin yanı sıra Yunan heykel sanatından da yansımalar bulunmaktadır

Dolayısıyla Kıbrıs'ta görülen örneklerde, Mısırlı tanrıça ve tapınaktan oluşan temel motiflerin dışındaki elemanlar Kıbrıs-Hathor tipindedir. Saraydaki başlık Mısır ve Yunan sanatlarının buluştuğu Kıbrıs stiline ait özel bir yapı elemanıdır ve sarayın mimari üslubuna ilişkin en önemli dayanaklardan birini oluşturmaktadır.

Vuni Sarayı'nda peristilli avluda bulunan ve buradaki kornişlere ait olduğu düşünülen bir diğer mimari bezeme ise ilk örneklerine İ.Ö. 3100 yıllarında yine Mısır'da rastlanan kanatlı güneş disk parçasıdır. Gökyüzü ve cennet tanrısı olan Horus'un şahin ve güneş motiflerini içeren kanatlı güneş disk biçimi genel olarak Mısır yapılarının arşitrav, friz ve duvar kabartmalarında görülmektedir. İ.Ö. 2000 yılında Suriye'deki mühürlerde, İ.Ö. 15.yy.'da Hitit Yazılıkaya'da ve nihayet Persepolis'teki Apadana'da da kullanılan bu form kraliyeti ve kralın gücünü simgelemektedir.

Pers hakimiyeti altında inşa edilen Vuni ve Persepolis saraylarında rastlanan Mısır kökenli kanatlı güneş diski motifi, Pers mimari üslubunun Vuni Sarayı'ndaki en önemli göstergelerinden biri olarak yorumlanmalıdır.

Vuni Sarayı'nda ortaya çıkan heykel, sikke, seramik ve mücevher gibi buluntularda yapının mimari üslubu üzerine dolaylı da olsa bilgi sağlamaktadır.

Heykellerde vücut kıvrımları belirgin olmayan, tünik ve pelerinle oluşan İyon stilindeki kıyafet ve takılar Kıbrıs'a özgü stil özellikleri olarak yorumlanmaktadır. Oval yüz biçimi, hafif gülümseme, çekik gözler ve yapraklardan oluşan taç, heykeller üzerindeki Yunan etkisini sergiler. Rozetlerden oluşan taç ve alnın üzerine bir sıra kıvırcık saçların bulunduğu heykeller Kıbrıs-İyon çizgilerini taşır. Bazı heykellerde rastlanan konik biçimli saç ise Yakın Doğu etkisiyle açıklanmaktadır. Vuni Sarayı'nda İyonya, Yunanistan ve Doğu özellikleri barındıran bu örnekler de yine sarayın mimarlığındaki üslup çeşitliliğine paralel niteliktedir.

Aynı çeşitlilik sikkeler için de geçerlidir. Sarayda bulunan sikkelerden iki tanesi Pers krallığına aittir. Pers kralının resmedildiği bu sikkeler altından yapılmıştır. Adada basılan sikkeler üzerindeki Apollo başı, sfenks, kartal, vb. simgeler, adanın Vuni Sarayı ile çağdaş dönemde, Yunanistan, Mısır, Mezopotamya ve İran'la kültürel ve ticari ilişkide bulunduğunu kanıtlamaktadır.

Kıbrıs çömlekçileri tarafından yapılan beyaz boyalı seramikler yanında, sarayda rastlanan düz, çapraz ve kıvrımlı çizgilerle süslenen seramik örneklerine de Suriye Filistin ve Mısır'da rastlanmaktadır. Seramikler üzerinde görülen vahşi keçi, 'hayat ağacı' motifi ve dairesel çizgiler Doğu etkisi ile şematik kuş figürleri ise Girit etkisiyle açıklanmaktadır. Bu örneklerin yanında biçimleriyle tipik Yunan özellikleri sergileyen seramik siyah sırlı ve meander motifli seramik parçaları da bulunmaktadır.

Özetle her tür buluntu Kıbrıs dışı etkilere bağlanmakta, ancak ürünler kendine özgü 'Kıbrıs stili' tanımıyla sınıflandırılmaktadır.

Girit, Yunanistan, Anadolu, Suriye ve Mısır'da inşa edilen ve ilk anıtsal saraylar başlığı altındaki örneklerle Vuni Sarayı arasında yaklaşık 13.yy.'lık bir zaman dilimi vardır. Bu uzun süre doğrudan bir etkileşimi olasılık dışı bırakmaktadır. Vuni Sarayı ile karşılaştırılması yapılan hükümdar yapılarından İ.Ö. 9.-4.yy.'lar arasında inşa edilen örnekler arasında kapı yapısının Pers etkileşimiyle oluştuğu görülür. Pers dönemi kapı-ana oda ilişkisinin de Kuzey Suriye ve İran yapılarıyla benzerlik gösterdiği belirlenir. Avlu etrafında konumlanan odalar grubundan oluşan özel mekanlara Kuzey Suriye yapılarında rastlanır. Tek ve üçlü mekanlardan oluşan tapınak yapılarıyla Vuni Sarayı düzenlemesinin Mısır ve İran'da bulunan örneklerle benzer olduğu söylenebilir. Vuni Sarayı'ndaki peristilli avlu ile mutfak ve yıkanma mekanlarının çevre kültürlerde inşa edilmiş benzer örneklerine rastlanmaz. Dolayısıyla sarayda oluşan bu mekanların doğu Akdeniz'deki ilk örnekler olduğu belirlenir. Hamam bölümü farklı işlevleri tek çatı altında toplayan Roma ve Yunan hamamlarının öncüsüdür. Yapıda görülen Mısır kökenli mimari bezemeler de Yunan çizgileri ile harmanlanmış ve Pers etkileşimiyle sarayda kullanım alanı bulmuştur.

Vuni Sarayı'nın mimarisi, Kıbrıs'ın coğrafi konumuna uygun olarak çevredeki eski ve çağdaş kültürlerden beslenmiştir. Bu etkilerin ve uygulama sürekliliklerinin saptanması, gerçekte bir Pers dönemi yapısı olan sarayın tek bir bileşenle

açıklanamayacağını göstermiştir. Pers etkisi mimaride temsili mekanlar ve bazı bezeme ayrıntılarına yansımıştır. Mimarinin genelinde ise topografya ve işlevi gözeten, pratik geçerliliği yüzyıllar boyunca sınanmış bir tasarlama egemen olmuştur.

KAYNAKLAR

[1] **Naumann, R.,** 1998. Eski Anadolu Mimarlığı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları IV. Dizi- S. 9, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

[2] **Gülsün, H., Öner, S., Yılmaz, Y**., 1995. Osmanlı saray mimarlığında 'devlet' kavramını vurgulayan mimarlık ögeleri*, I. Edirne sarayı Sempozyumu*, Edirne, 25-27 Kasım , s: 122-123.

[3] **Gjerstad, E., Lindros, J., Sjöqvist, E., Westholm, A.,** 1937. Vouni, in *The Swedish Cyprus Expedition,* Victor Pettersos Bokindustriaktiebolag, **III**, Stockholm.

[4] **Woodward, A.M.,** 1929. Other Archaeological Missions, *Journal of Hellenic Studies,* **49,** 236-239.

[5] **B, E.P.,** 1930**.** News Items From Athens, *American Journal of Archaeology*, **34**, 101-102.

[6] **Gjerstad, E.,** 1932. The Palace at Vouni, *Corolla Archaeologica*, Oxford University Press.

[7] **Gjerstad, E.,** 1933. Further Remarks on the Palace of Vouni, *American Journal of Archaeolog,* **37**, 589-598.

[8] **Gjerstad, E.,** 1946. Four Kings, *Opuscula Archaeologie*, **4**, 21-25.

[9] **Müller, V.,** 1932. The Palace of Vouni in Cyprus, *American Journal of Archaeology*, **4**, 408-417.

[10] **Nielsen, I**., 1994. Hellenistic Palaces Tradition and Renewal, Aarhus University Press, Esbjerg.

[11] **Maier, F.G**., 1988. Palaces of Cypriot Kings, in *Cyprus and the East Mediterranean in the Iron Age*, pp. 16-27, Eds. Tatton-Brown, V., British Museum Publications, England.

[12] **Margueron, J.C.,** 1997. Palace, in *The Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Near East,* pp. 197-200, Eds. Meyers, E.M., Oxford University Press, London.

[13] **Graham, J.W.,** 1962. The Palaces of Crete, Princeton, New Jersey.

[14] **Rider, B.C.,** 1916. The Greek House, Cambridge: at the University Press, Cambridge.

[15] **Dinsmoor, W.B.,** 1950, The Architecture of Ancient Greece, B.T. Batsford Ltd., London.

[16] **Graham, J.W.,** 1964. The Relation of the Minoan Palaces to the Near Eastern Palaces of the Second Millennium, in *Mycenaean Studies*, pp. 195-215, Eds. Bennett, E., Madison.

[17] **Lloyd, S. - Mellaart, S.,** 1965., Beycesultan, The British Institute of Archaeology at Ankara**, II,** London.

[18] **Gates, C.,** 2004. Ancient Cities, Routledge, London and New York.

[19] **Badawy, A**., 1966. Architecture in Ancient Egypt and The Near East, The M.I.T. Press, America.

[20] **Frankfort, H.,** 1958. The Art and Architecture of the Ancient Orient, Penguin Books, London.

[21] **Wright, G.R.H.,** 1992. Ancient Buildings in Cyprus, E.J.Brill New York.

[22] **Forbes, T.B.,** 1983. Urartian Architecture, BAR International Series 170, Great Britain.

[23] **Çambel, H., Akman, M.S., Akman, M.,** 2000. Karatepe-Arslantaş ve Domuztepe 1998-1999 Yılı Çalışmaları, *Kazı Sonuçları Toplantısı*, **22**, I., 289-302.

[24] **Pope, A.U.,** 1969. Persian Architecture, Oxford University Press, London.

[25] **Katrak, V.S.,** 1957. Analysis of Achaemenian Art and Architecture with Reference to Origins, Influences and Development, *Phd Thesis*, University of London.

[26] **Tufnell, O.,** 1953. Lachish III, Oxford University Press, London.

[27] **Akurgal, E.,** 2000. Anadolu Uygarlıkları, Net Turistik Yayınlar A.Ş., İstanbul.

[28] **Karul, N., Ayhan, A., Özdoğan, M.,** 2002. 2001 Yılı Mezraa-Teleilat Kazısı, *Kazı Sonuçları Toplantısı*, **24,** I., 159-170.

[29] **Davesne, A.,** 1981. Meydancık Kalesi 1980 Kazı Dönemi ve Hazine, *Kazı Sonuçları Toplantısı*, **III**, Ankara, 11-15.

[30] **Tatton-Brown, V.,** 1985. Archaeology in Cyprus 1960-1985: Classical to Roman Periods, in *Archaeology in Cyprus 1960-1985*, pp. 60-72, Eds. Karageorghis, V., Leventis Foundation, Zavallis Press.

[31] **Buchholz, H.G. - Karageorghis, V.,** 1973. Prehistoric Greece and Cyprus, Phaidon Press Limited, London.

[32] **Yıldız, N.,** 1997. History of Cypriot Civilizations, Ders Notları, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Kıbrıs.

[33] **Maier, F.G.,** 1968. Cyprus, Elek Book Ltd., London.

[34] **Karageorghis, V.,** 1982. Cyprus, Thames & Hudson, London.

[35] **Nicolaou, I.,** 1985. Cyprus in the East and West. Foreigners in Cyprus (Archaic to Roman Period), *Acts of the International Archaeological Symposium,* Nicosia, September 1985, 423- 438.

[36] **Brown, A.C., & Catling, H.W.,** 1986. Ancient Cyprus, Ashmolean Museum, Oxford.

[37] **Kuhrt, A.,** 1995. The Ancient Near East c.3000-330 B.C., Routledge, London.

[38] **Reyes, A.T.,** 1994. Archaic Cyprus, Clarendon Press, Oxford.

[39] **Gagniers, J.,** 1975. Excavations at Soloi, in *The Archaeology of Cyprus*, pp. 211-232, Eds. Robertson, N., Noyes Press, New Jersey.

[40] **Gjerstad, E., Lindros, J., Sjöqvist, E., Westholm, A.,** 1937. Soli, in *The Swedish Cyprus Expedition*, Victor Pettersos Bokindustriaktiebolag, **III**, Stockholm.

[41] **Maier,, F.G.,** 1985. Factoids in Ancient History: The Case of Fifth-Century Cyprus, *The Journal of Hellenic Studies*, **CV**, 32-39.

[42] **Tatton-Brown, V.,** 1997. Ancient Cyprus, British Museum Press, London.

[43] **Vermeule, C.,** 1974. Cypriote Sculpture, the Late Archaic and Early Classical Periods: Towards a More Precise Understanding, *American Journal of Archaeology*, **78,** 287-290.

[44] **Tekin, O.,** 1994. Grek ve Roma Sikkeleri, Yapı Kredi Para Koleksiyonu 2, Yapı Kredi Bankası A.Ş, Aksoy Matbaacılık, İstanbul.

[45] **Seltman, C.,** 1933. Greek Coins, Methuen & Co. Ltd., London.

[46] **Westholm, A.,** 1963. Labraunda-The Architecture of the Hieron, Swedish Excavations and Researches, **1**, Stockholm.

[47] **Wright, G.R.H.,** 1985. Ancient Building in South Syria and Palestine, E.J.Brill, Leiden-Köln.

[48] **Rickman, G.,** 1971. Roman Granaries and Store Building, Cambridge at the University Press, London.

[49] **Aru, K.A.,** 1941. Türk Hamamları Etüdü, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi doçentlik çalışması, İstanbul.

[50] **Lloyd, S.,** 1978. The Archaeology of Mesopotamia, Thames & Hudson, London.

[51] **Yegül, F.,** 1992. Baths and Bathing in Classical Antiquity, The Architectural History Foundation, The MIT Press, New York.

[52] **Lawrence, A.W.,** 1996. Greek Architecture, Yale University Press, New Haven and London.

[53] **Nielsen, I.,** 1990. Thermae et Balnea, Aarhus University Press, Denmark.

[54] **Branche, C.La**, 1966. The Greek Figural Capital, *Berytus*, **XVI**, 71-95.

[55] **Arseven, C.E.,** 1947. Hatorik Sütun, Sanat Ansiklopedisi, s.693, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

[56] **Perrot, G.,& Chipiez,C.,** 1882. De L'art, Librairie Hachette et C., Paris.

[57] **Hermary, A.,** 1985. Un Nouveau Chapiteau Hathorique Trouve A Amathonte, *Bulletin de Correspondence Hellenique*, **CIX**, 657-699.

[58] **Frankfort, H.,** 1955. Kingship and the Gods, The University of Chicago Press, Chicago.

[59] **Badawy, A.,** 1965. Ancient Egyptian Architectural Design, University of California Press, Los Angeles.

[60] **Boardman, J.,** 2000. Persia and the West, Thames & Hudson, London.

[61] **Maier, F.G.,** 1989. Priest Kings in Cyprus, in *Early Society in Cyprus*, pp. 376-391, Eds. Peltenburg, E., Edinburgh University Press, London.

[62] **Mazar, A.,** 1992. Archaeology of the Land of the Bible, Published by Doubleday, London.

[63] **Pope, A.U.,** 1969. Persian Architecture, Oxford University Press, London.

[64] **Stern, E.,** 1982. Material Culture of the Land of the Bible in the Persian Period 538-332 B.C., Aris & Phillips Warminster, England.

[65] **Turner, E.,G.,** 1967. Late Assyrian Palaces and Their Mesopotamian Antecedents with Special Reference to the Inscription, *Phd Thesis*, London Institute of Archaeology, London.

[66] **Moorey, P.R.S.,** 1999. Ancient Mesopotamian Materials and Industries, Winona Lake, Indiana.

[67] **Lucas, A. & Harris, J.R.,** 1999. Ancient Egyptian Materials and Industries, Dover Publications, Inc., Mineola, New York.

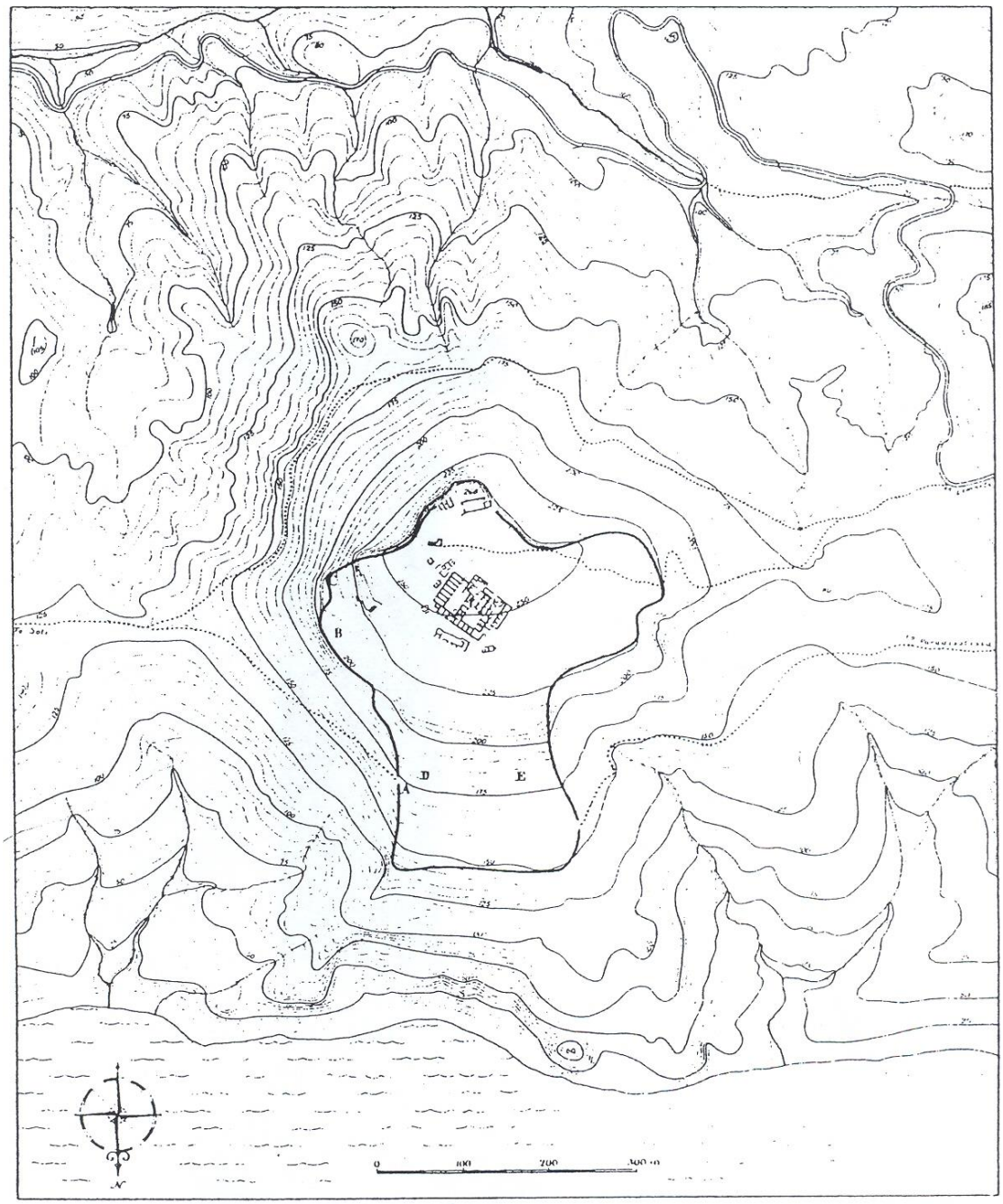
[68] **Wright, G.R.H.,** Building Materials and Techniques, in *The Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Near East*, pp.177-245, Eds. Meyers, London.

[69] **Fletcher, S.B.,** 1967. A History Of Architecture, University of London, The Athlone Press, London.

[70] **Karageorghis, V.,** 1987. The Archaeology of Cyprus, The thirteenth J.L. Myres Memorial Lecture, Leolord's Head Press, London.

EK A

Saray planları, kesit ve fotoğraflar

Şekil A.41. Vuni Sarayı genel yerleşimi [10].

Şekil A.42. Lefke körfezi ve Vuni Sarayı'nın bulunduğu tepeye uzaktan bakış.

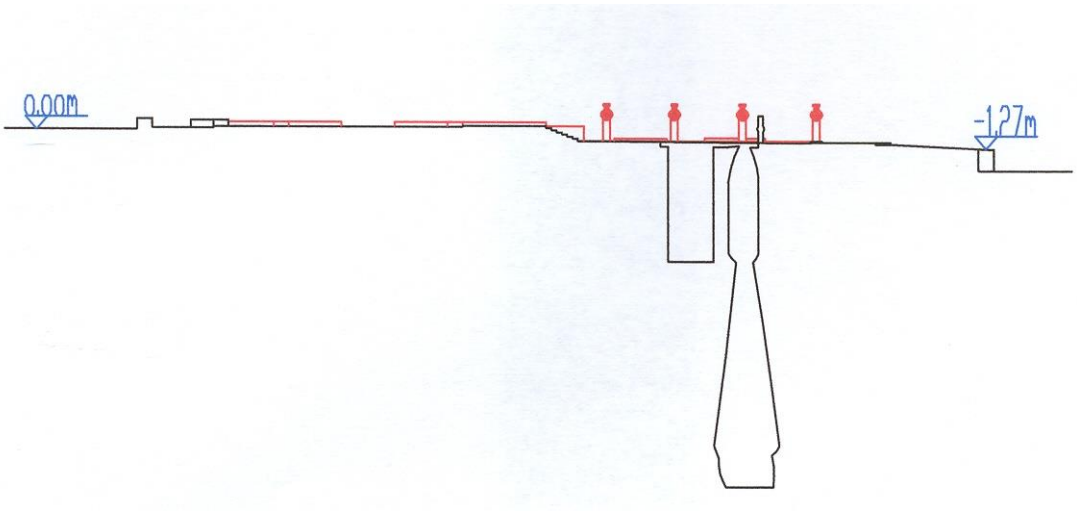

Şekil A.43. Vuni Sarayı'nın bulunduğu tepe.

Şekil A. 44. Vuni Sarayı planı

Şekil 45. Vuni Sarayı'nın A-A kesiti.

Şekil 46. Vuni Sarayı'nın ön görünüşü.

Şekil A 47. Vuni Sarayı B-B kesiti.

Şekil A.48. Vuni Sarayı'nın mekan ve duvar numaraları.

Şekil A.49. Vuni Sarayı'nın günümüzdeki durumu.

Şekil A.50. Vuni Sarayı'nda kullanılan duvar tipi örneği.

Şekil A.51. 'Kutu duvar' tipine örnek.

Şekil A.52. Kesme ve kırma taşlar kullanılarak inşa edilen duvar tipi örneği.

Şekil A.53. Doğu avlusu ve çevre odalarında kullanılan duvar örnekleri.

Şekil A.54. Vuni Sarayı Pers dönemi 1. yapım evresi planı.

Şekil A.55. Vuni Sarayı bölümleri.

Şekil A.56. Kapı yapısı.

Şekil A.57. Kapı yapısı – ana avlu arasında bulunan anıtsal merdivenler.

Şekil A.58. Ana avlu ve çevre odaları.

Şekil A.59. Batı bölümü.

Şekil A.60. Yıkanma mekaları.

Şekil A.61. Depo odaları.

Şekil A.62. Doğu Bölümü (Mutfak).

Şekil A.63. Hamam – caldarium odası.

Şekil A.64. Ana avludaki sarnıç.

Şekil A.65. Batı bölümü – mutfak'ta bulunan sarnıç.

Şekil A.66. Vuni Sarayı Pers dönemi 2. yapım evresi.

Şekil A.67. Doğu avlusu ve çevre odaları.

Şekil A.68. Hamam – Ateş odası.

Şekil A.69. Doğu avlusu ve çevre odaları (depolar) bölümünde doğu yönündeki depo odası.

Şekil A.70. Hamam.

Şekil A.71. Hamam – ateş odasında bulunan ateş delikleri.

Şekil A.72. Doğu avlusu ve çevre odaları (depolar) bölümünde avluda yer alan sarnıç.

Şekil A.73. Vuni Sarayı Yunan dönemi 1. yapım evresi planı.

Şekil A.74. Yunan dönemi 1. yapım evresindeki yeni kapı yapısı.

Şekil A.75. Hamam – ateş delikleri.

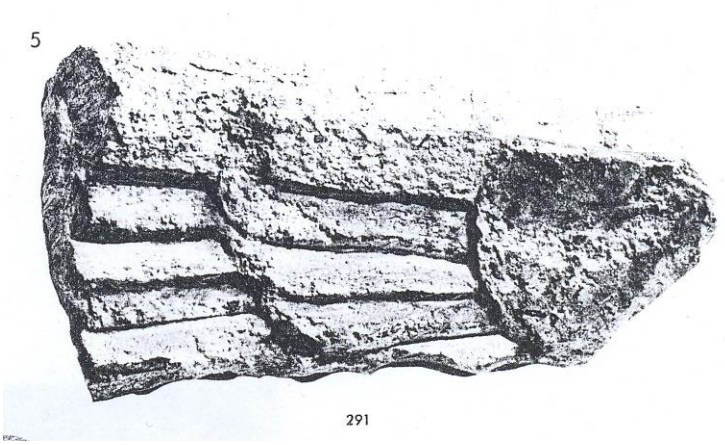
Şekil A.76. Vuni Sarayı Yunan dönemi 2. yapım evresi.

Şekil A.77. Ana avluda işlenmesi yarım kalan taş dikme.

Şekil A.78. Vuni Sarayı Hathor sütun başlığı [3].

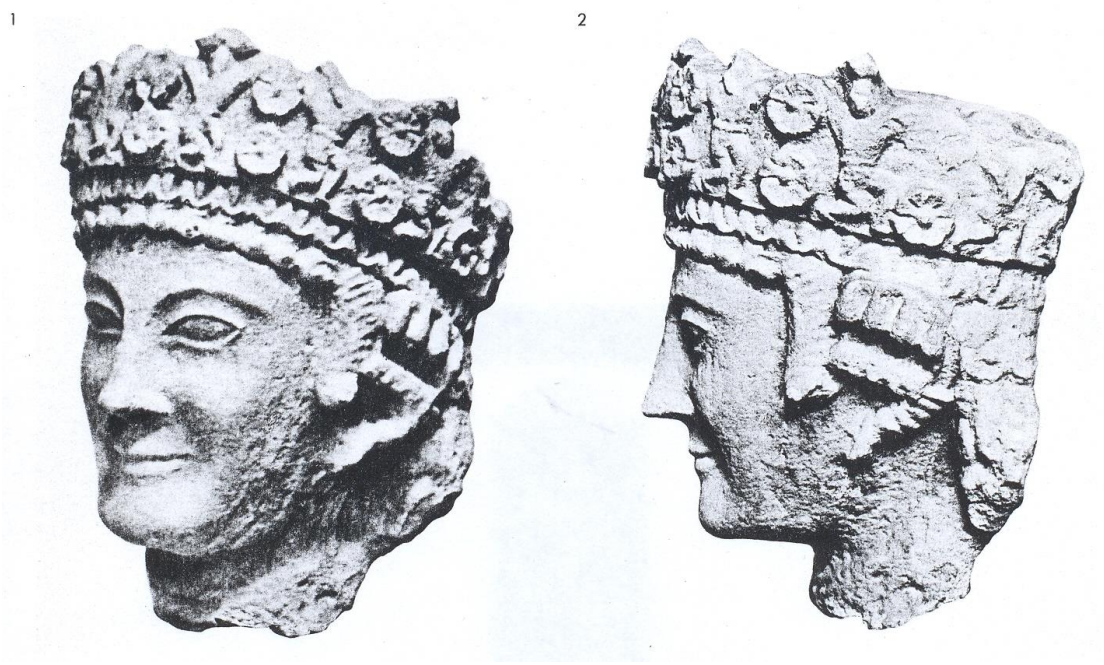
Şekil A.79. Kanatlı güneş diski [3].

EK B

Vuni Sarayı'ndaki buluntular ve saray bölümleri

Şekil B.1.17 numaralı heykel [3].

Şekil B.2. 17 numaralı heykel [3].

Şekil B.3. 1-30 numaralı heykel [3]. Şekil B.4. 495 numaralı heykel [3].

Şekil B.5. 528 numaralı heykel [3].

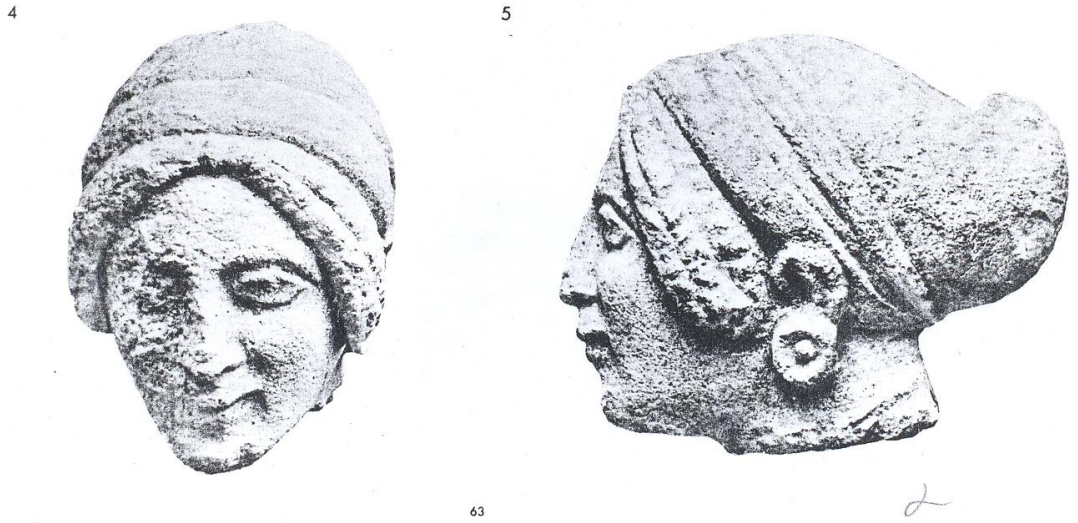
Şekil B.6. 16 numaralı heykel başı [3].

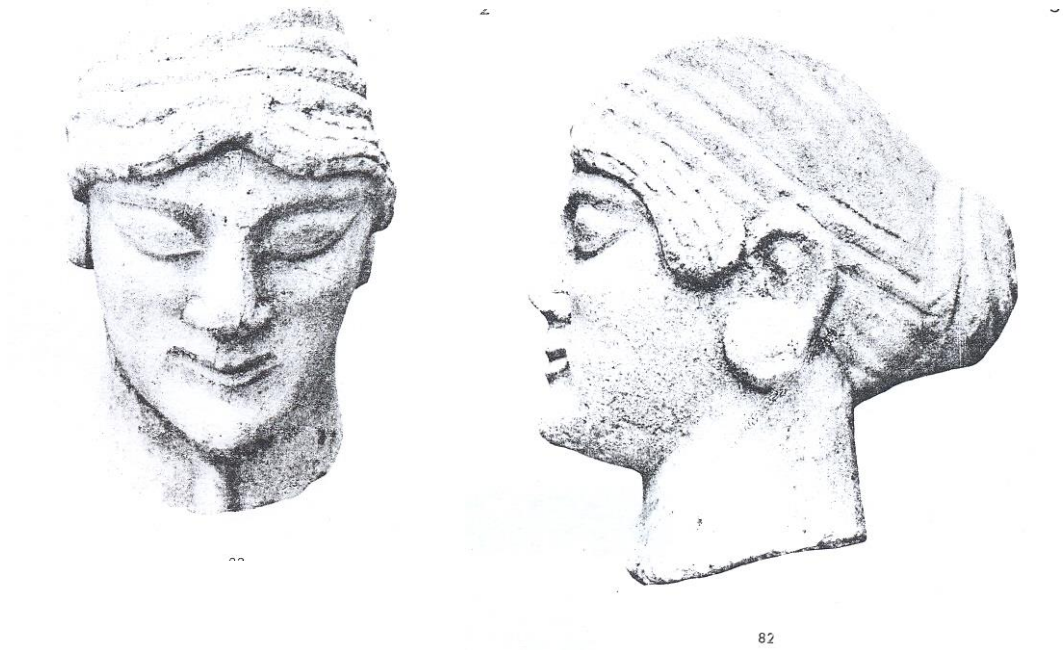
Şekil B.7. 16 numaralı heykel [3].

Şekil B.8. 16 numaralı heykel [3].

Şekil B.9. 63 numaralı heykel başı [3].

Şekil B.10. 82 numaralı heykel başı [3].

Şekil B.11. 579 numaralı heykel başı [3].

Şekil B.12. 579 numaralı heykel başı [3].

Şekil B.13. 28+40+45 numaralı heykel [3].

Şekil B.14. 61 numaralı heykel başı [3].

Şekil B.15. 500 numaralı heykel başı [3].

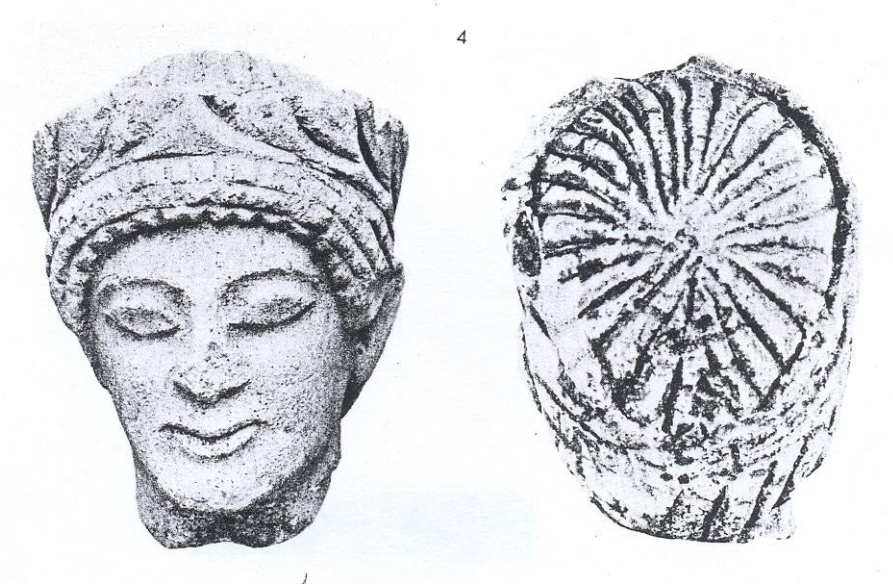
Şekil B.16. 486 numaralı heykel [3].

Şekil B.17. 504-505 numaralı heykel [3].

Şekil B.18. 487-502 numaralı heykel [3]. Şekil B.19. 535 numaralı heykel [3].

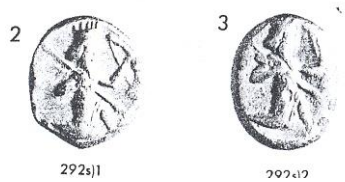
Şekil B.20. 521 numaralı heykel başı [3].

Şekil B. 21. 517-518 numaralı heykel başı [3].

Şekil B.22. 42-74 numaralı heykel [3].

Şekil B.23. Pers sikkeleri [3].

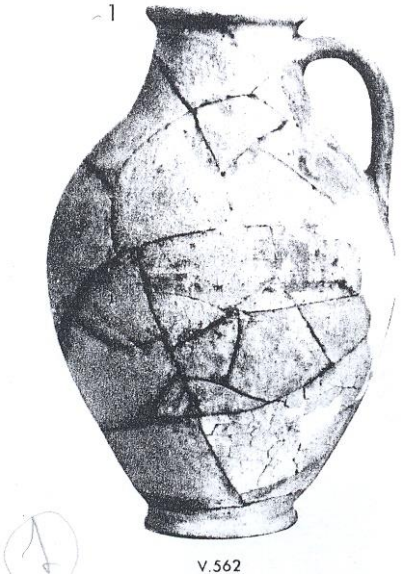
Şekil B.24. Apollo ve sfenks betimli sikke örnekleri [3].

Şekil B.25. Sikke örneği [3].

Şekil B.26. Üzerinde kartal motifi olan sikke örneği [3].

Şekil B.27. 562 numaralı seramik kap [3].

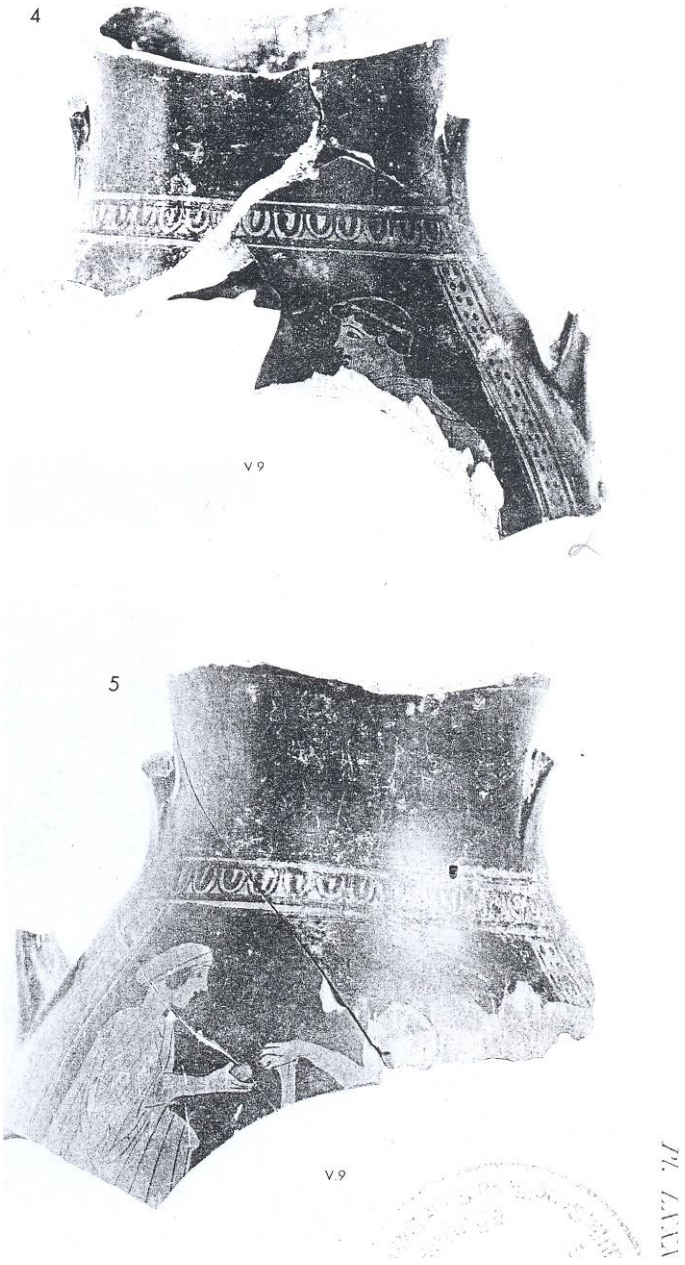
Şekil B.28. 136 numaralı kap [3].

Şekil B.29. 453 numaralı kap [3].

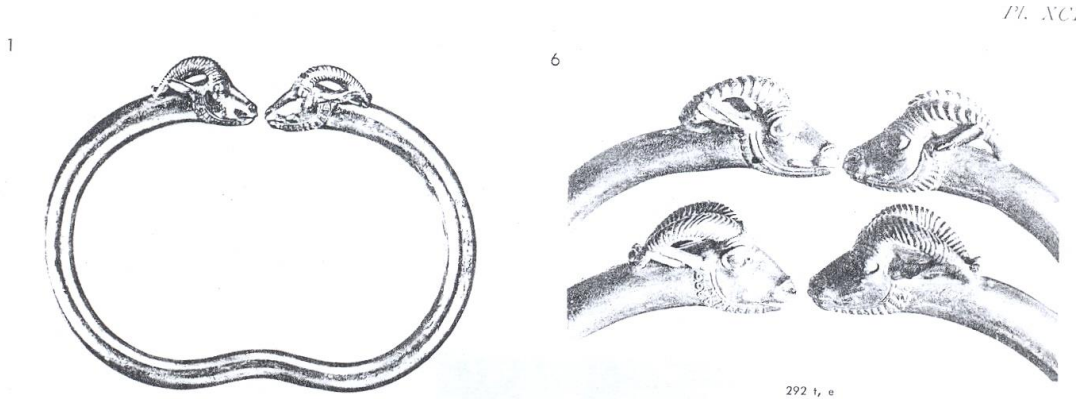
Şekil B.30. 453 numaralı kabın bir parçası [2].

Şekil B.31. 9 numaralı amfora parçaları [3].

Şekil B.32. 417 numaralı kap [3].

Şekil B.33. Altın bilezik örneği [3].

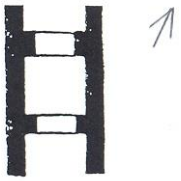
Şekil B.34. 210 numaralı heykel başı [3].

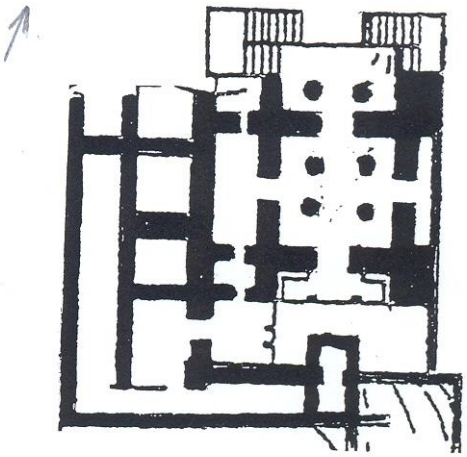
Şekil B.35. 224 numaralı heykel başı [3].

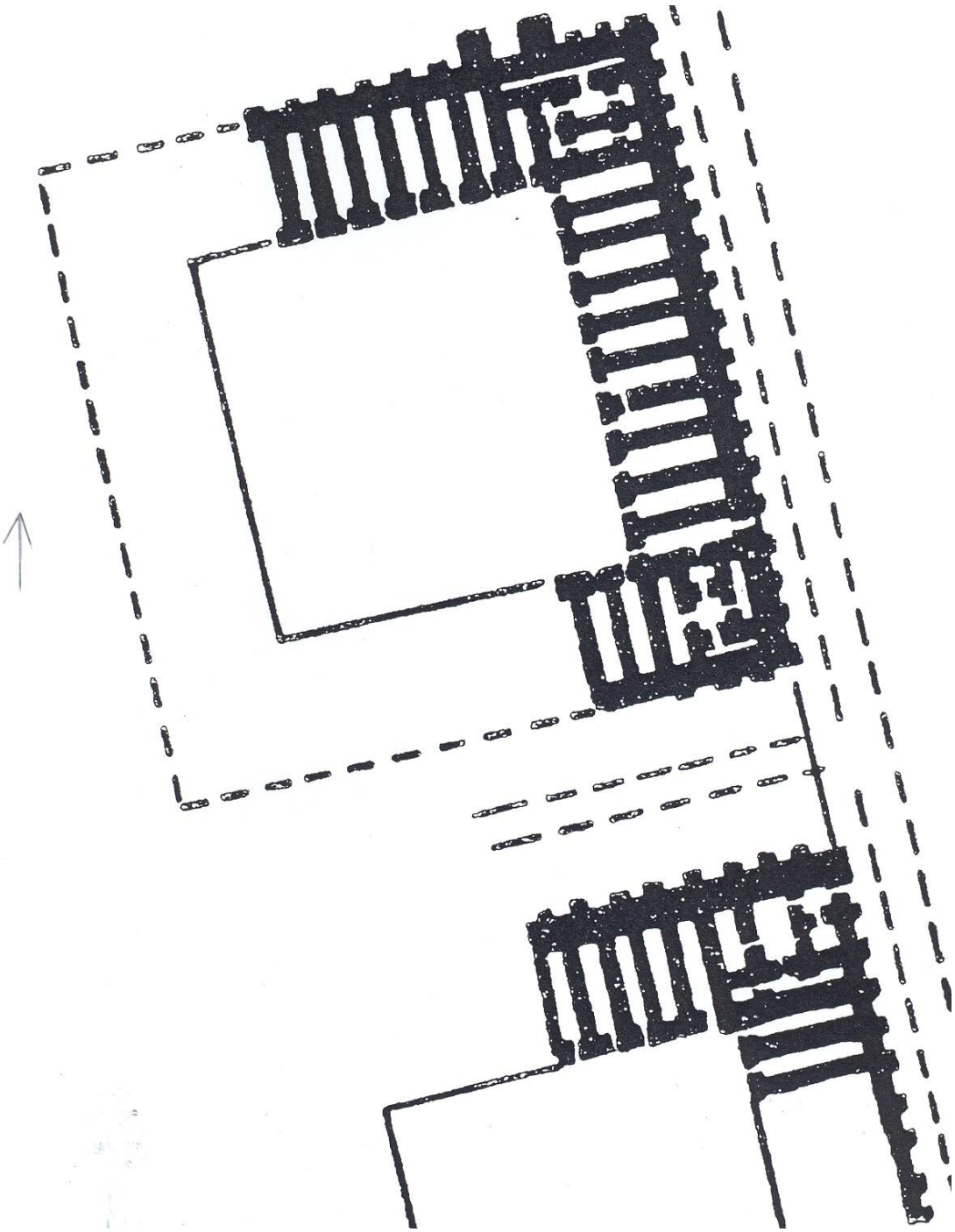
Şekil B.36. 263 numaralı heykel başı [3].

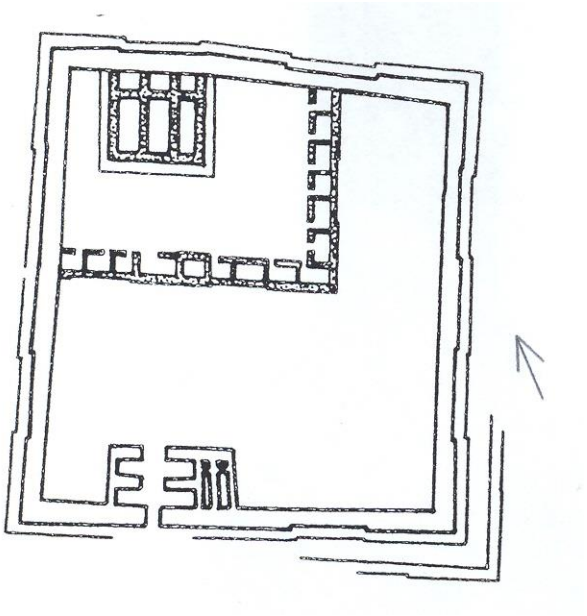
Şekil B.37. Troya II c katı kapı yapısı, ölçek 1/1000 [1].

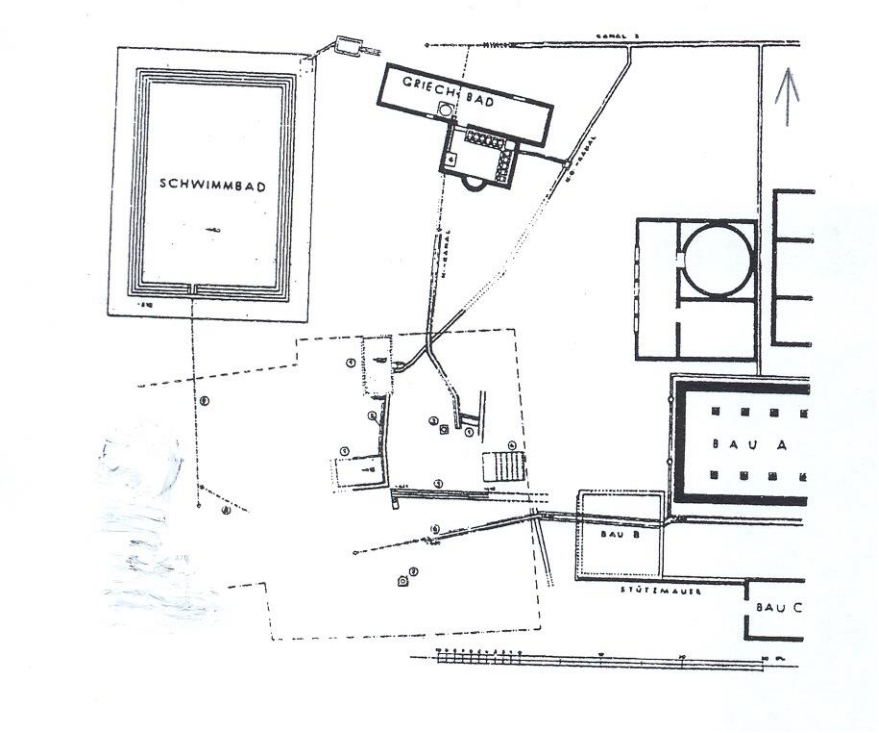
Şekil B.38. Persepolis kapı yapısı, ölçek 1/1000 [24].

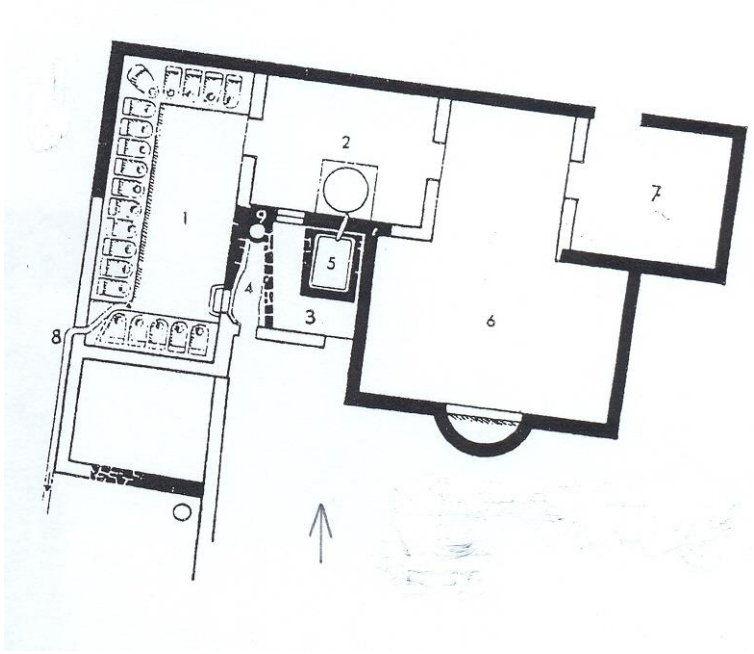
Şekil B.39. Babil – Marduk Tapınağı depo yapıları, ölçek: 1/1000 [48].

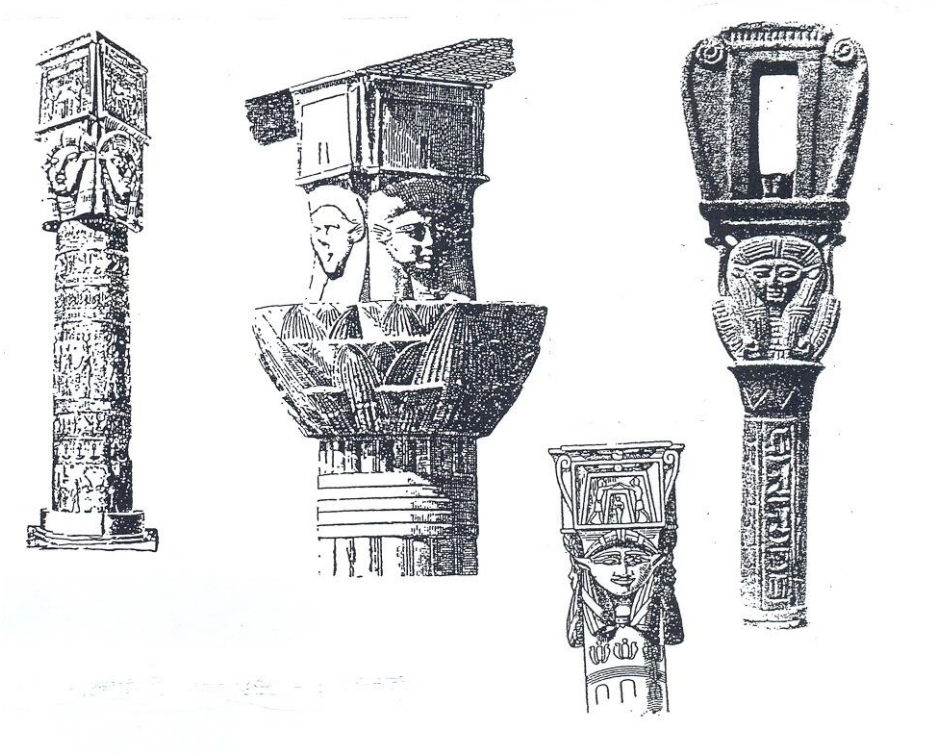
Şekil B.40. Tell Kheleifeh depo yapısı, ölçek 1/1000 [47].

Şekil B.41. Olympia hamamı, ölçek 1/1000 [51].

Şekil B.42. Olympia hamamı, ölçek 1/500 [51].

Şekil B.43. Hathor sütun başlıkları – Mısır [55].

Şekil B.44. Hathor sütun başlığı – Mısır [55].

Şekil B.45. Bubastis Hathor sütun başlığı - Mısır [54].

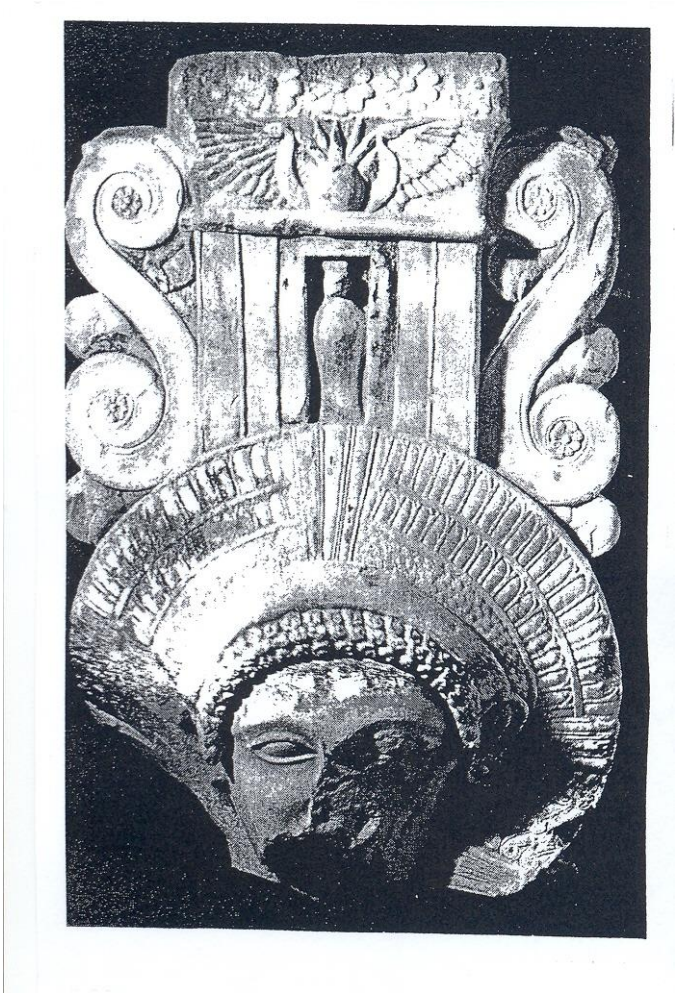
Şekil B.46. Amathus tipi siyah Hathor figürlü seramikler – Phokaia veya Myrina – Anadolu [38]

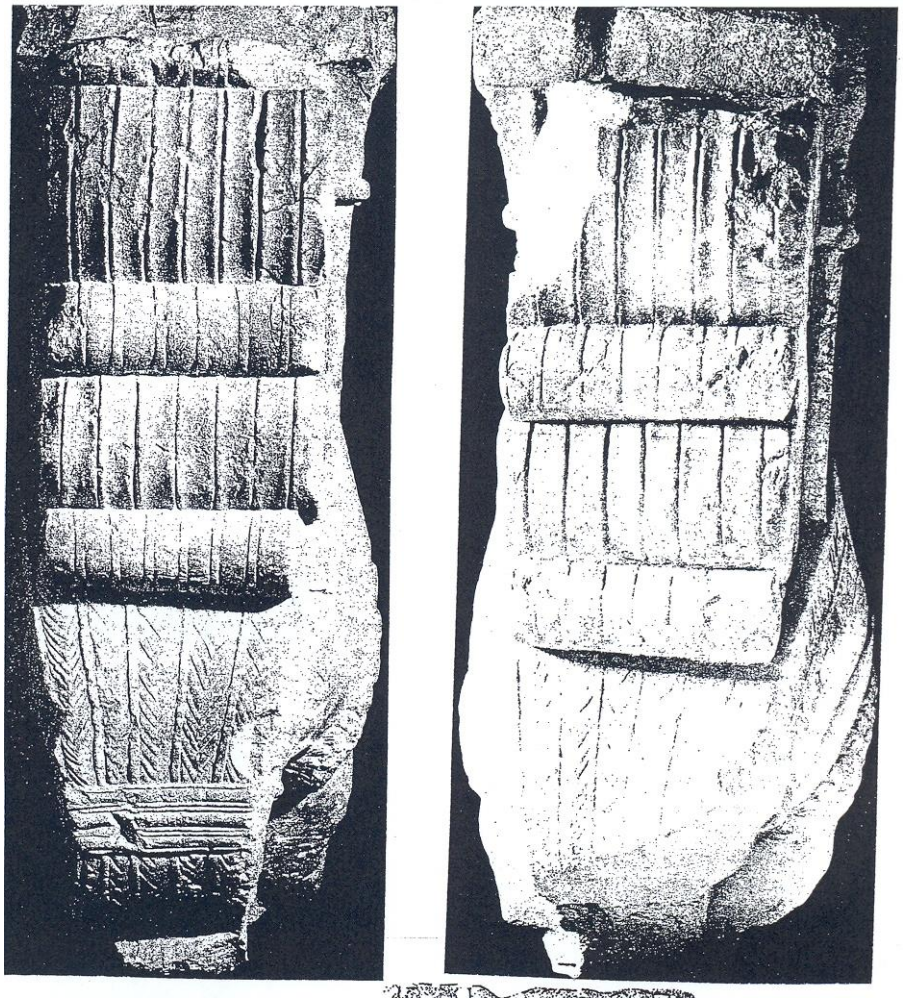
Şekil B.47. Amathus tipi siyah Hathor figürlü seramikler – Phokaia veya Myrina – Anadolu [38].

Şekil B.48. Hathor sütun başlığı – Kıbrıs [54].

Şekil B.49. Amathus'taki Hathor sütun başlığı – Kıbrıs [66].

Şekil B.50. Amathus'taki Hathor sütun başlığı – Kıbrıs [57].

Şekil B.51. Amathus'taki Hathor sütun başlığı – Kıbrıs [57].

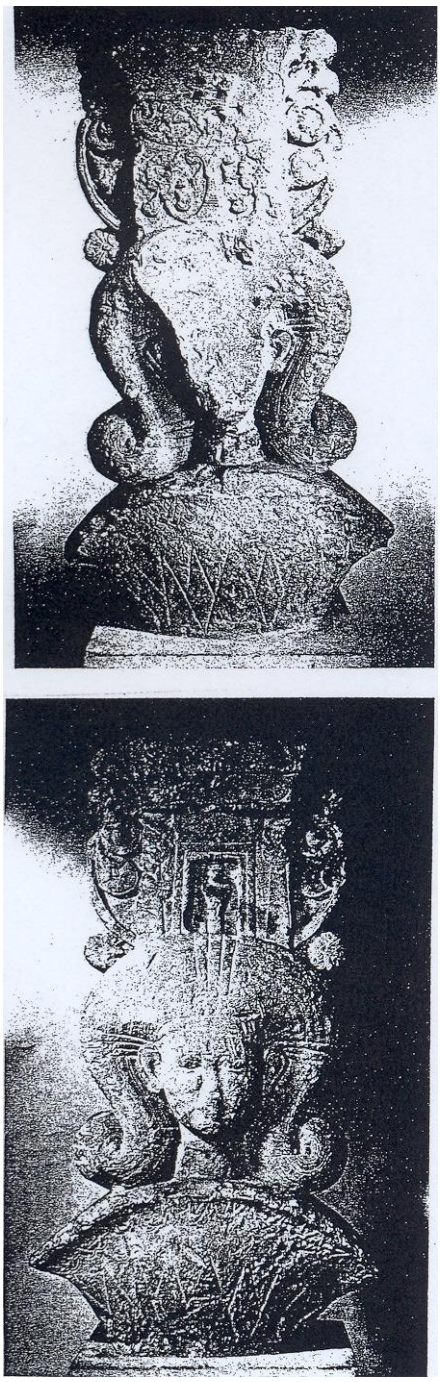
Şekil B.52. Amathus'taki Hathor sütun başlığı – Kıbrıs [57].

Şekil B.53. Golgoi'de bulunan Hathor sütun başlığı örneği – Kıbrıs [57].

Şekil B.54. Kition’daki Hathor sütun başlığı – Kıbrıs [57].

Şekil B.55. Kition’dak Hathor sütun başlığı – Kıbrıs [57].

Şekil B.56. Amathus'taki Hathor sütun başlığı - Kıbrıs [57].

Şekil B.57. Baf'taki Hathor sütun başlığı – Kıbrıs [38].

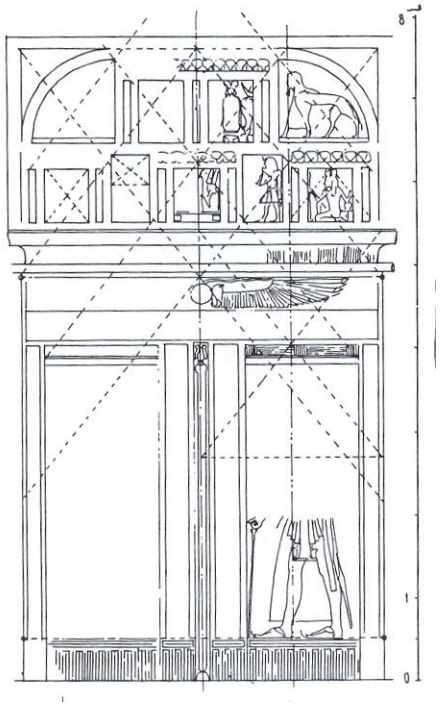
Şekil B.58. Hathor sütun başlığı örneği - Kıbrıs [38].

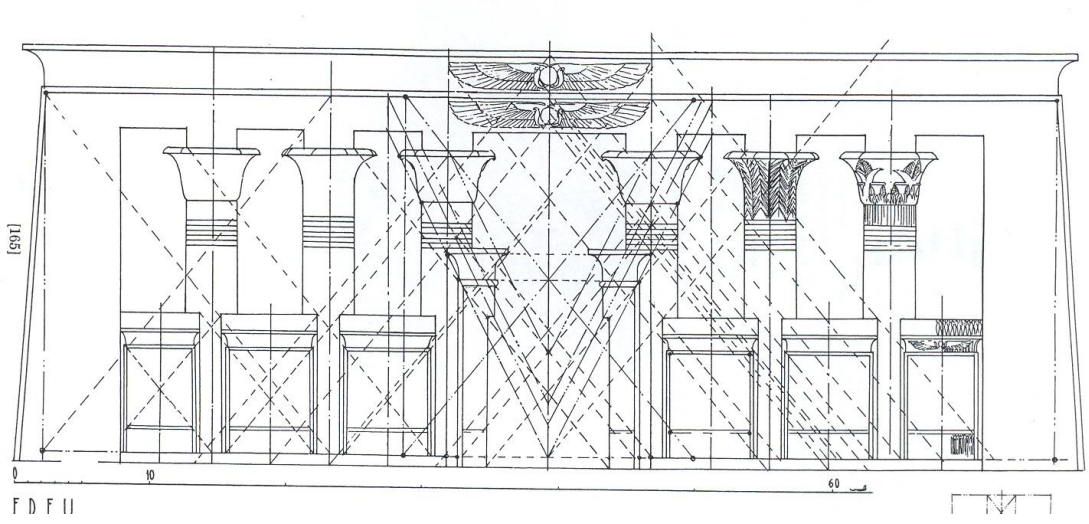
Şekil B.59. Vuni Sarayı'nda taş dikme üzerindeki Hathor başı kabartması – Kıbrıs [3].

Şekil B.60. Vuni'deki sarnıç başındaki taşın rekonstrüksiyon önerisi – Kıbrıs (Z.Öngül).

Şekil B.61. Medinet Habu'daki Ramses III tapınak sarayı [59].

Şekil B.62. Edfu - Horus tapınağı [59].

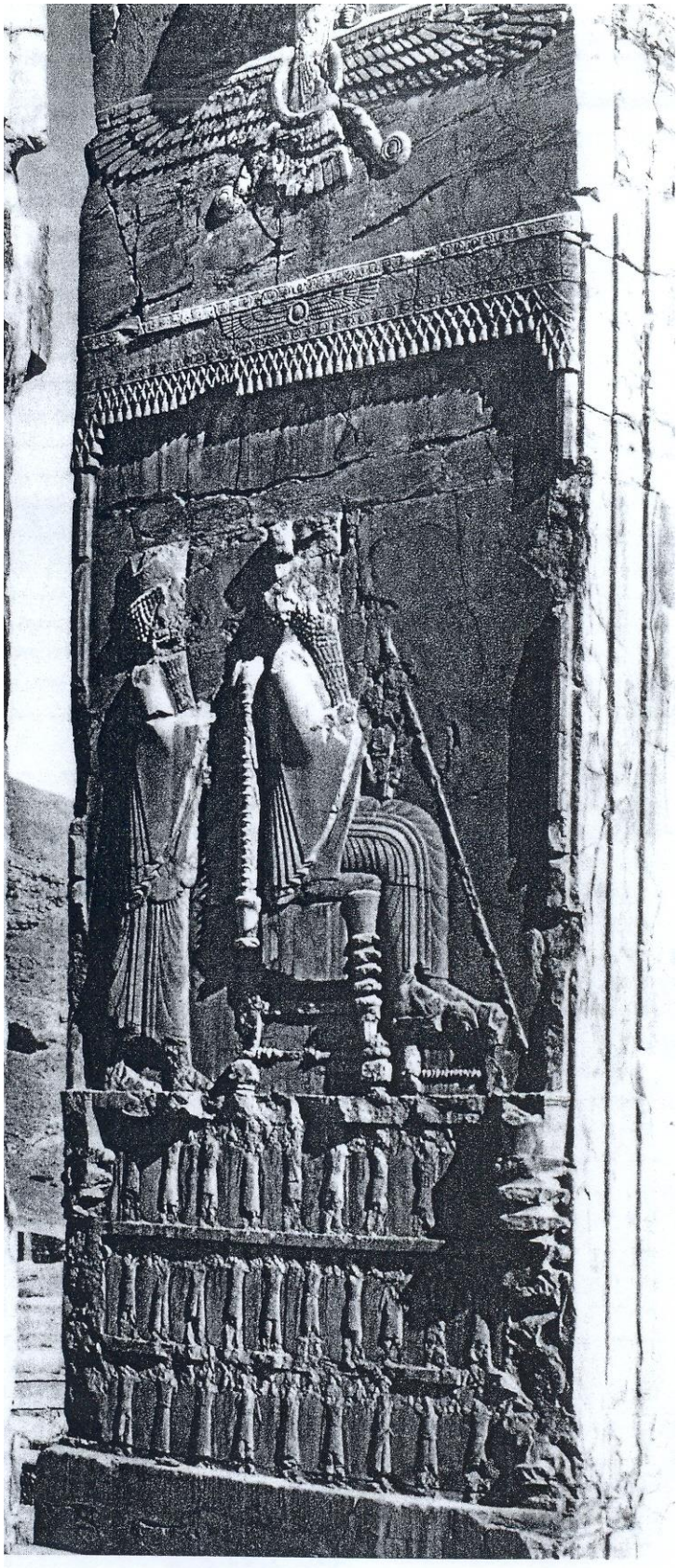
Şekil B.63. Yazılıkaya'daki duvar kabartması [20].

Şekil B.64. Asur kraliyet mühür örneği [20].

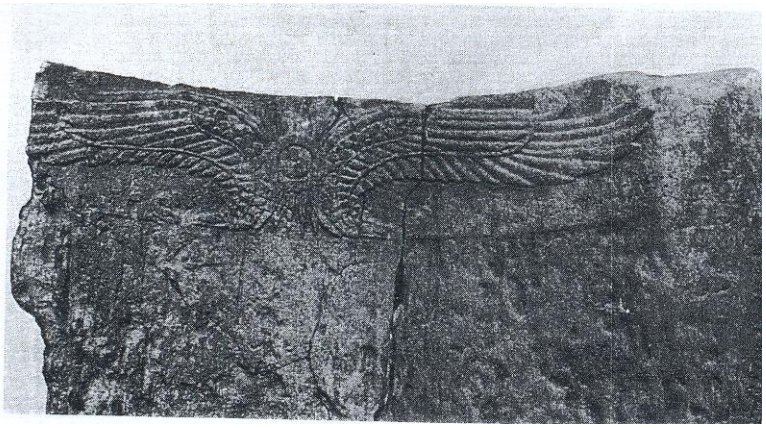
Şekil B.65. Nakş-i Rüstem'deki Ahamenid kraliyet mezarı [64].

Şekil B.66. Persepolis Apadana'da merkezi mekandaki duvar kabartması [64].

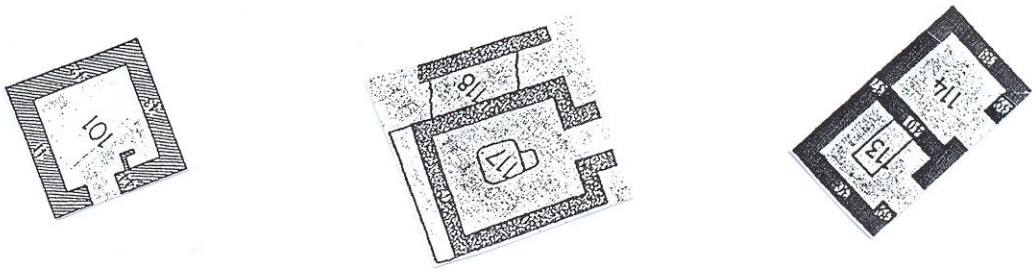
Şekil B.67. Persepolis - Apadana'da bulunan kanatlı güneş diski kabartması [64].

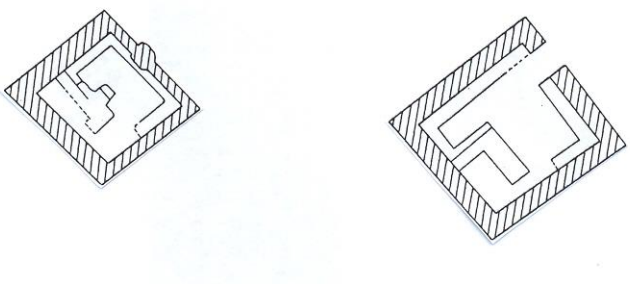
Şekil B.68. Paleopaphos'ta, taht üzerindeki kanatlı güneş diski [61].

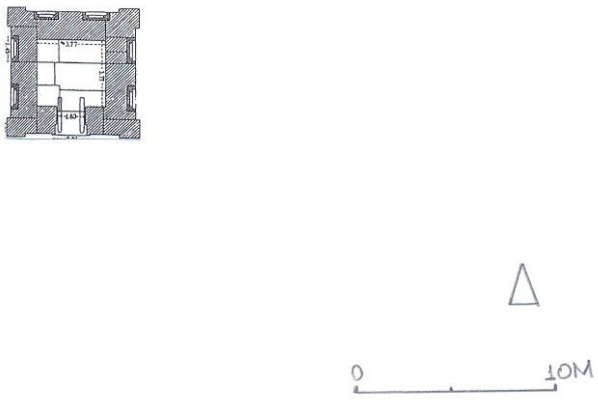
Şekil B.69. Kıbrıs - Baf şehrine ait bir sikke örneği [3].

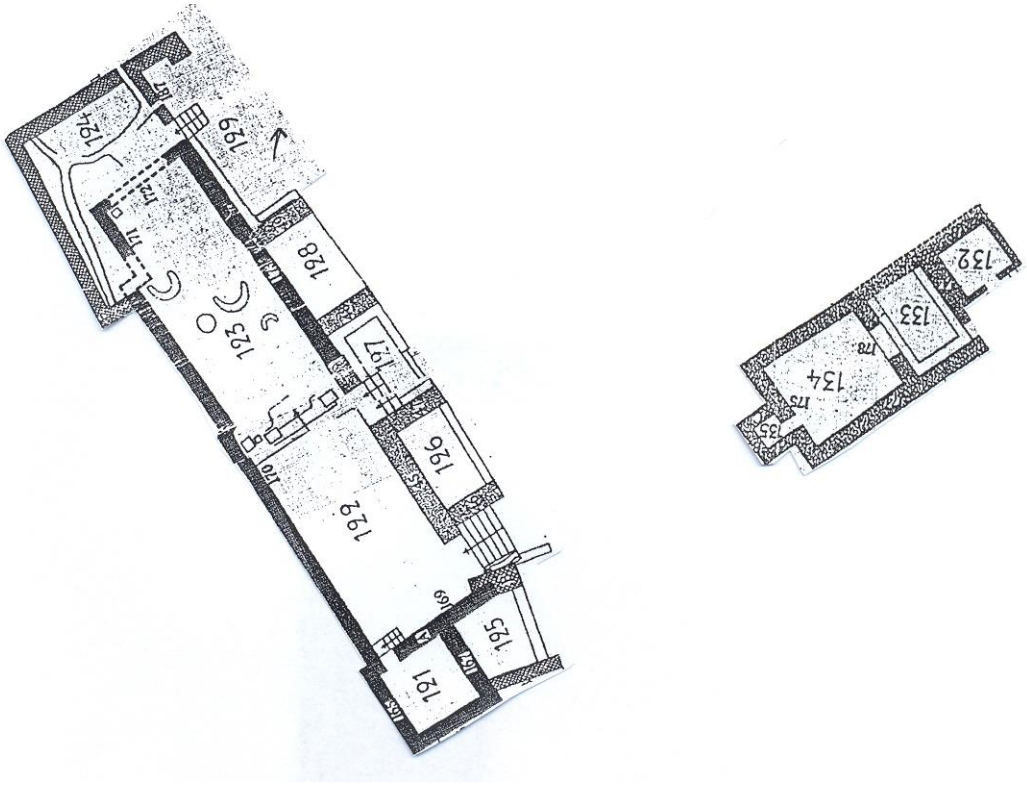
Şekil B.70. Vuni Sarayı Tapınakları [3].

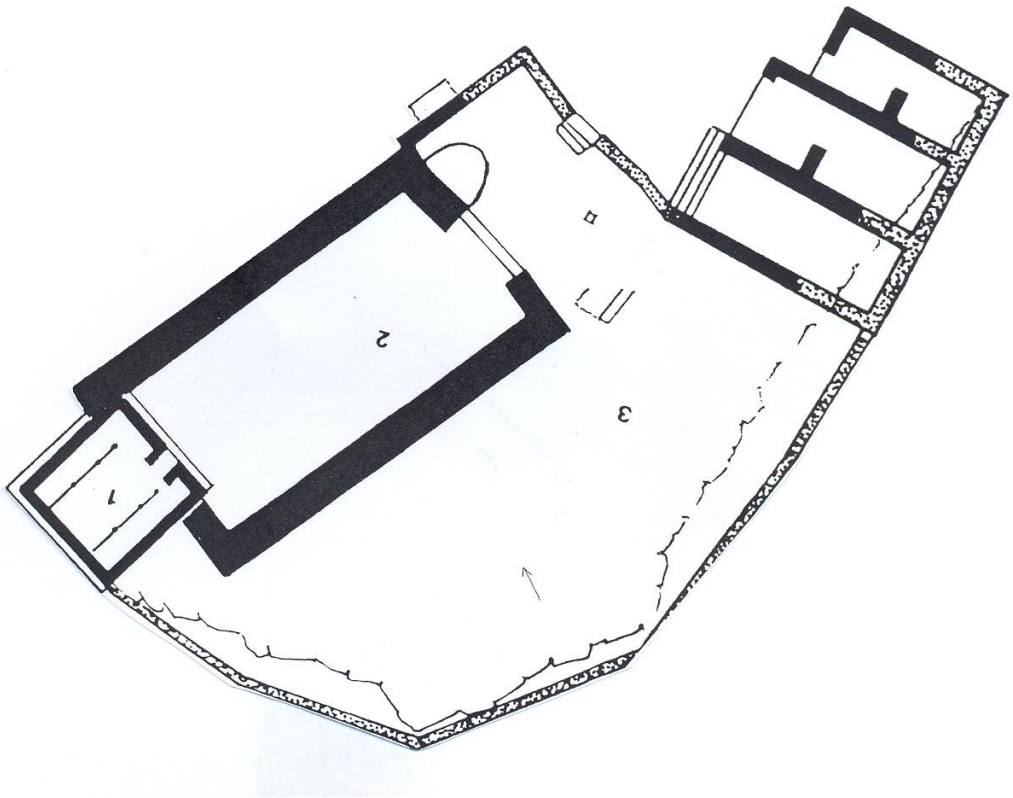
Şekil B.71. Tell Qasile tapınakları [62].

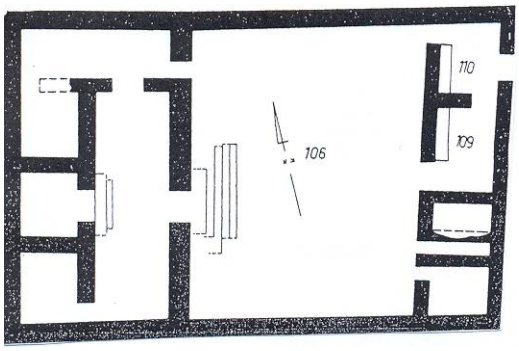
Şekil B.72. Nakş-i Rüstem'deki tapınak [63].

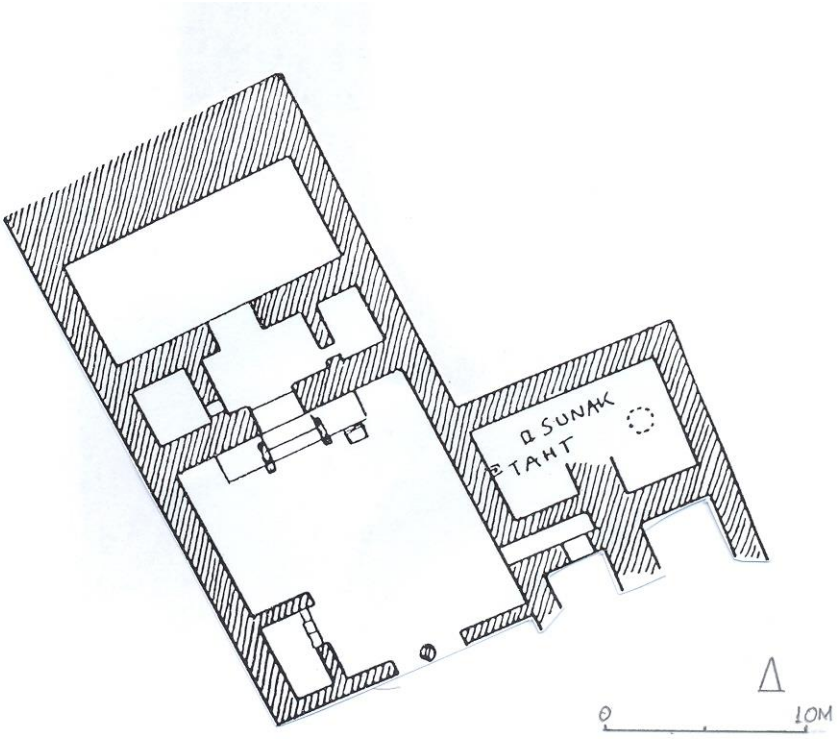
Şekil B.73. Vuni Sarayı tapınakları [3].

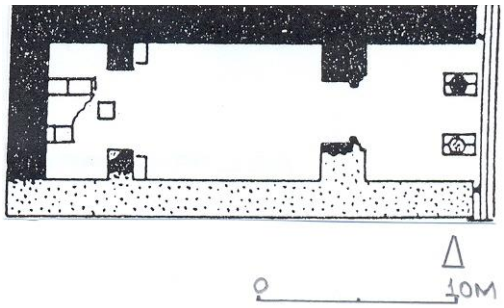
Şekil B.74. Vuni Athena tapınağı [3].

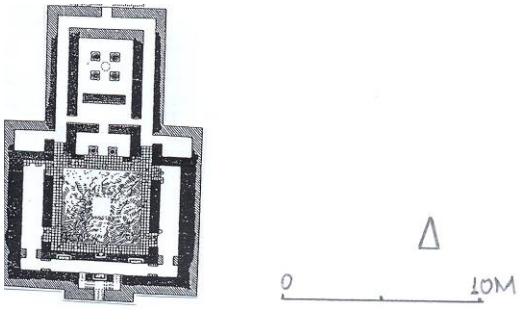
Şekil B.75. Lachish'teki tapınak [64].

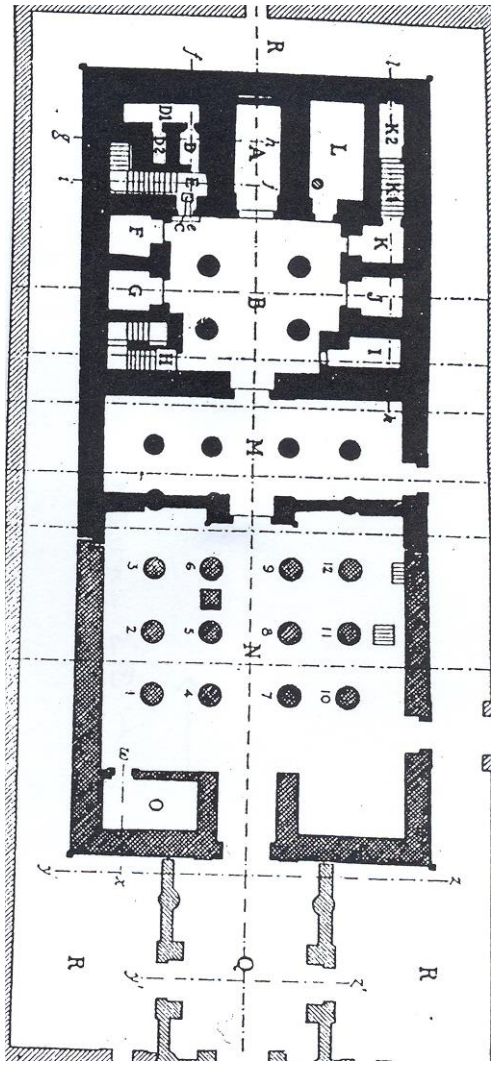
Şekil B.76. Alalakh'taki tapınak [1].

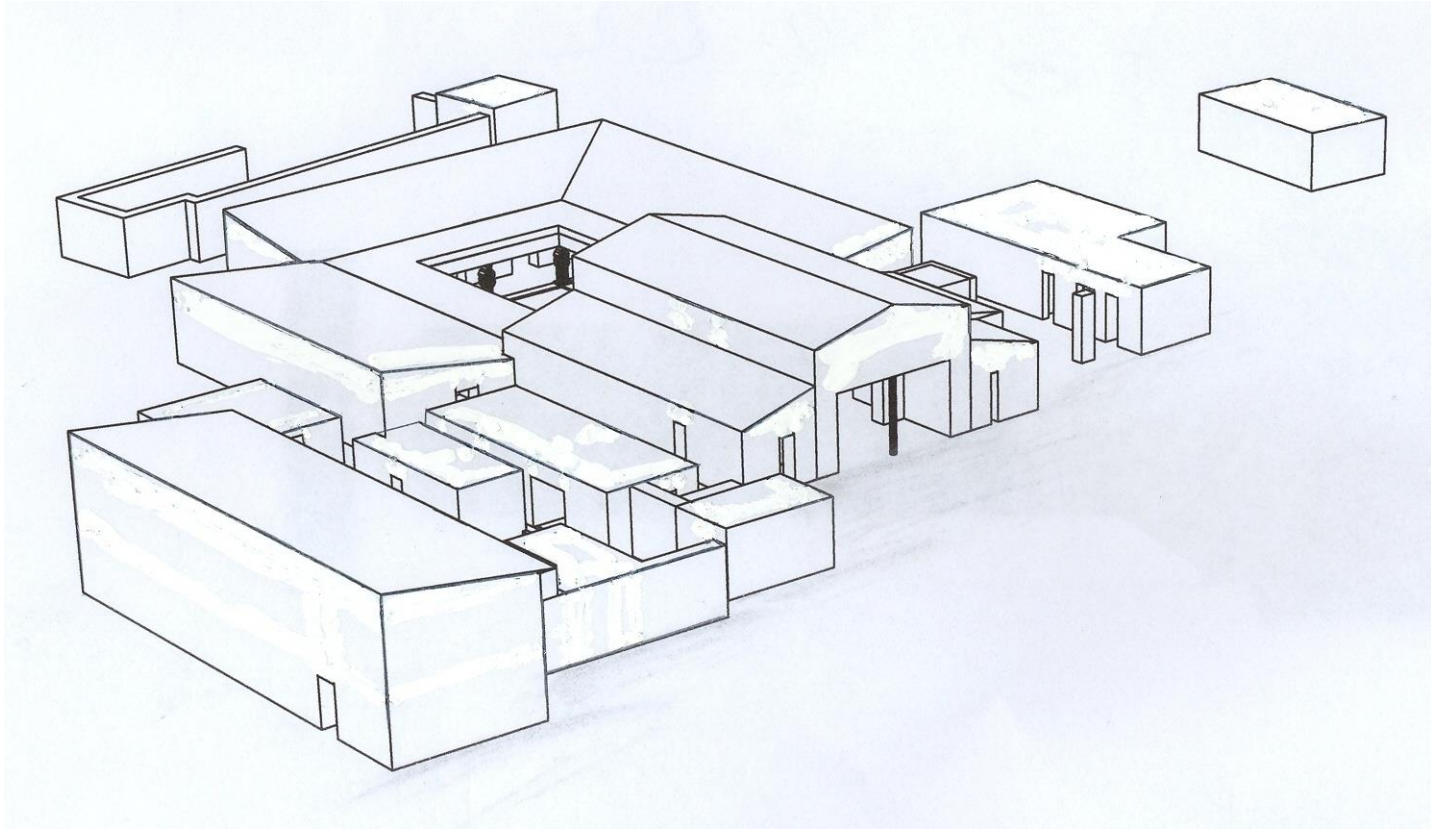
Şekil B.77. Tell Tayinat'taki tapınak [1].

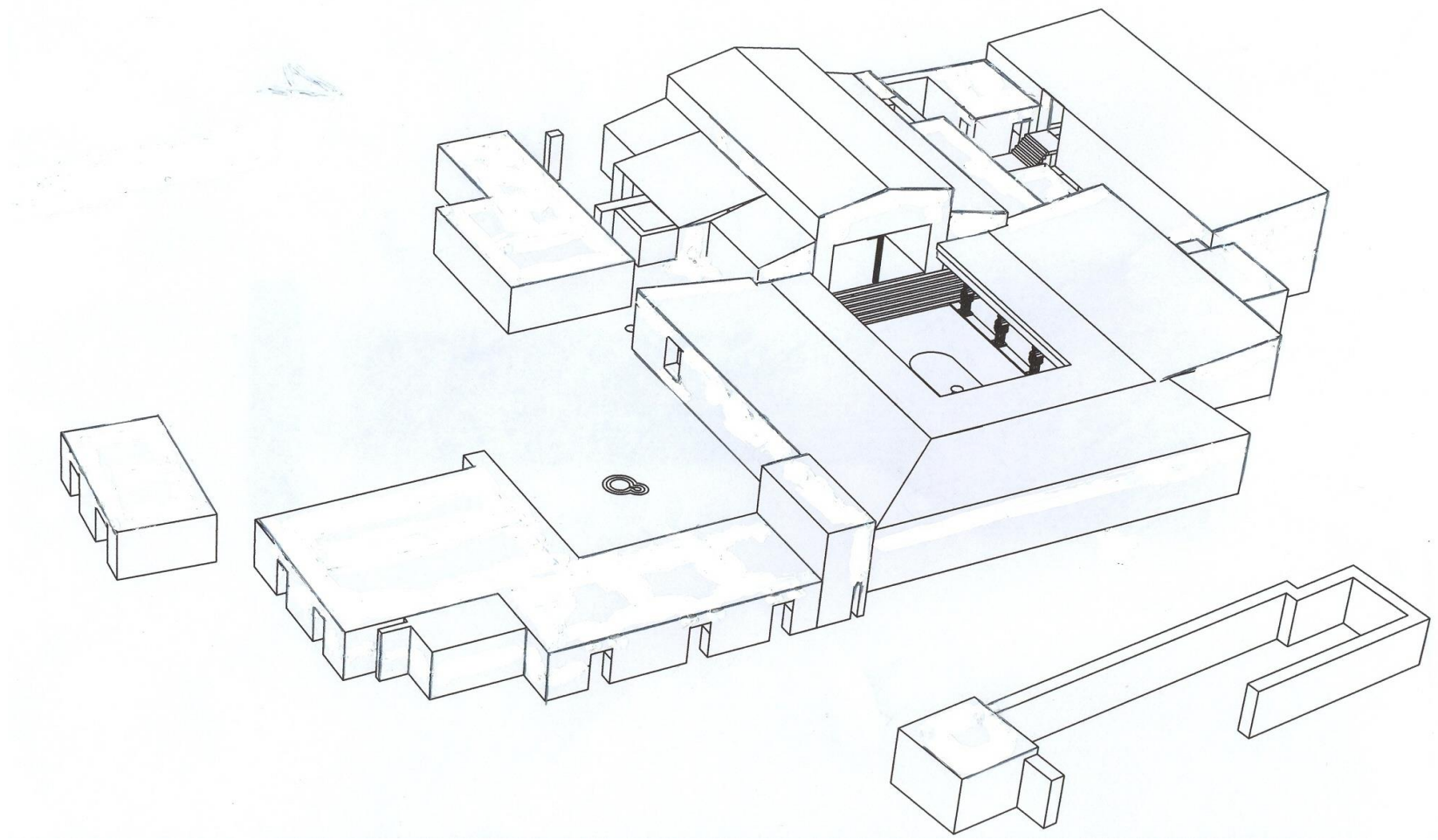
Şekil B.78. Susa'daki ateş tapınağı [65].

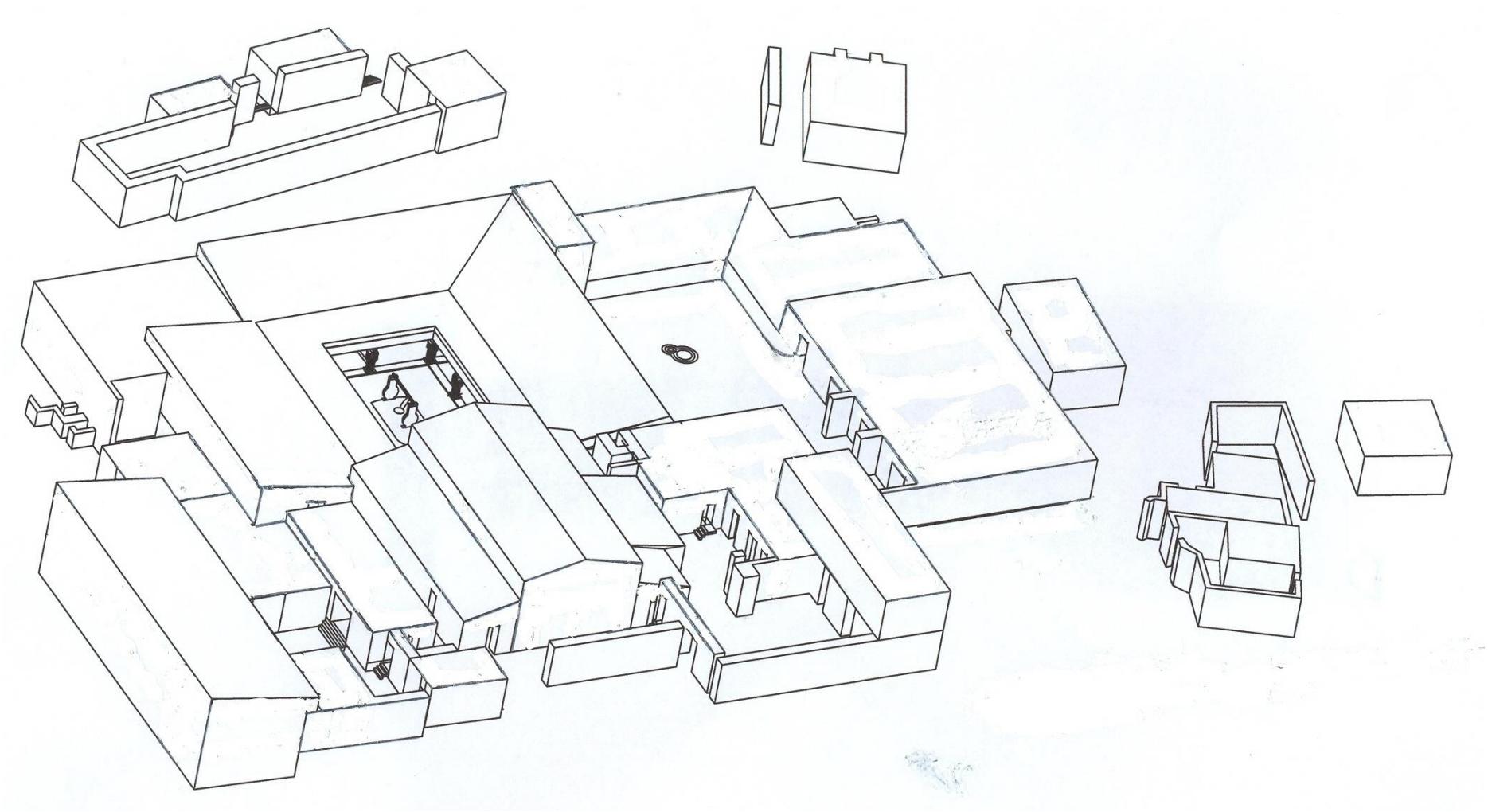
Şekil B.79. Mısır – Hibis tapınağı [18].

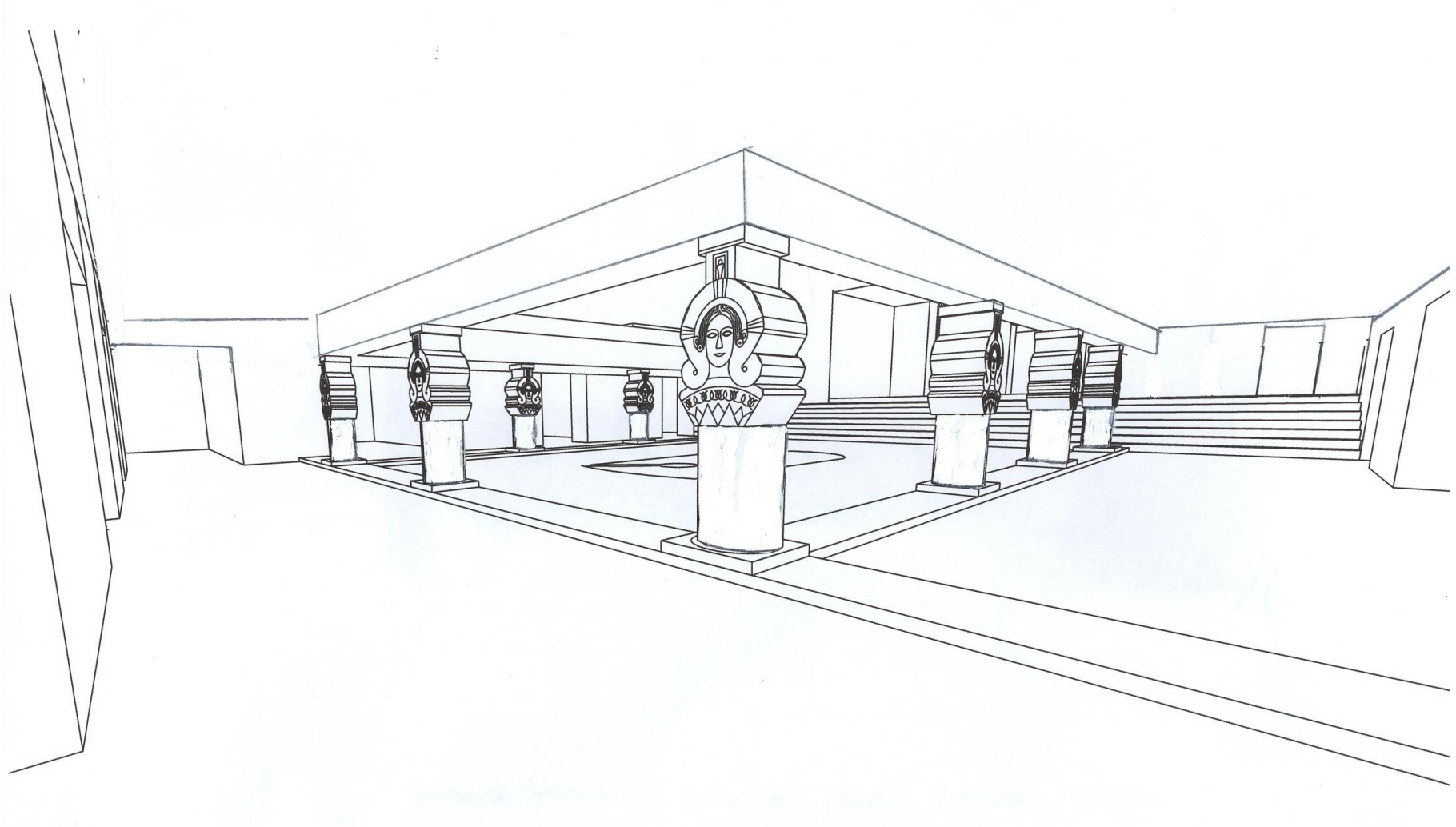
Şekil B.80: Vuni Sarayı Pers dönemi 1. yapım evresi.

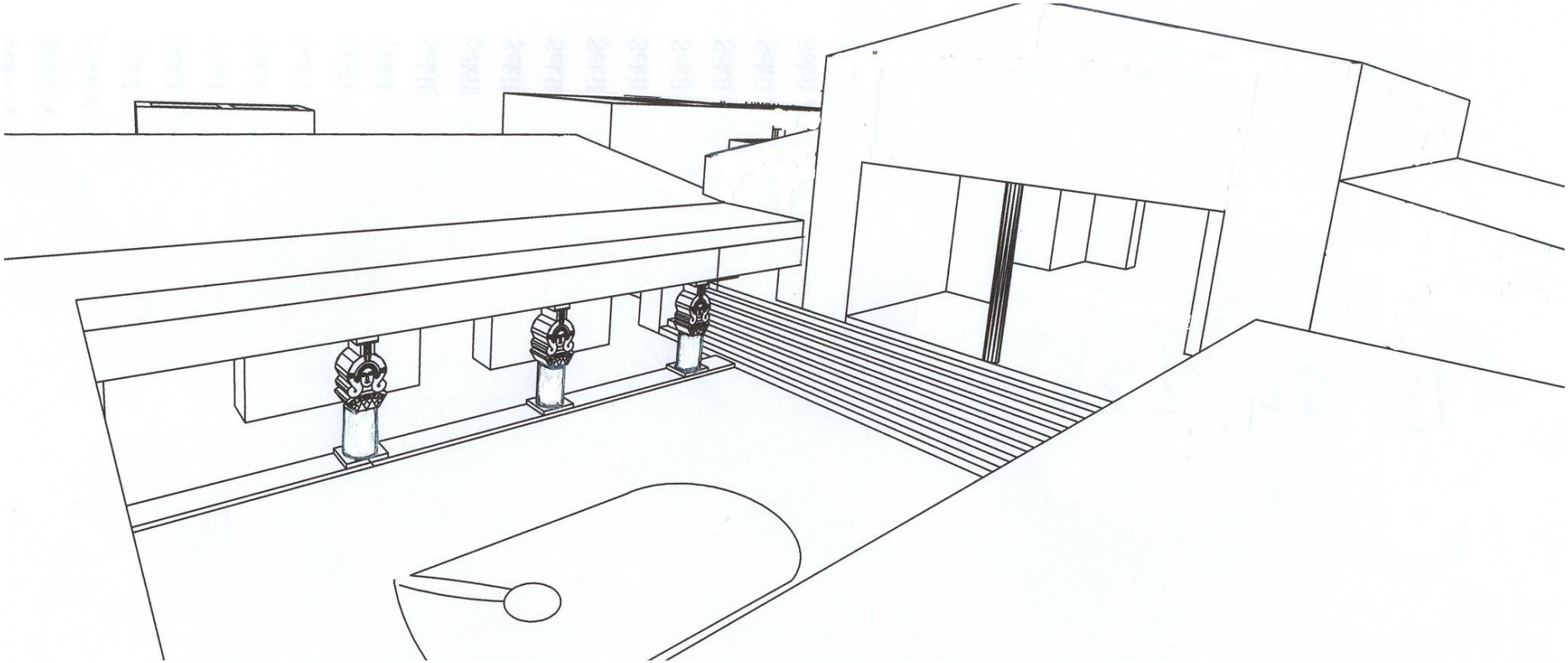
Şekil B.81: Vuni Sarayı Pers dönemi 2. yapım evresi.

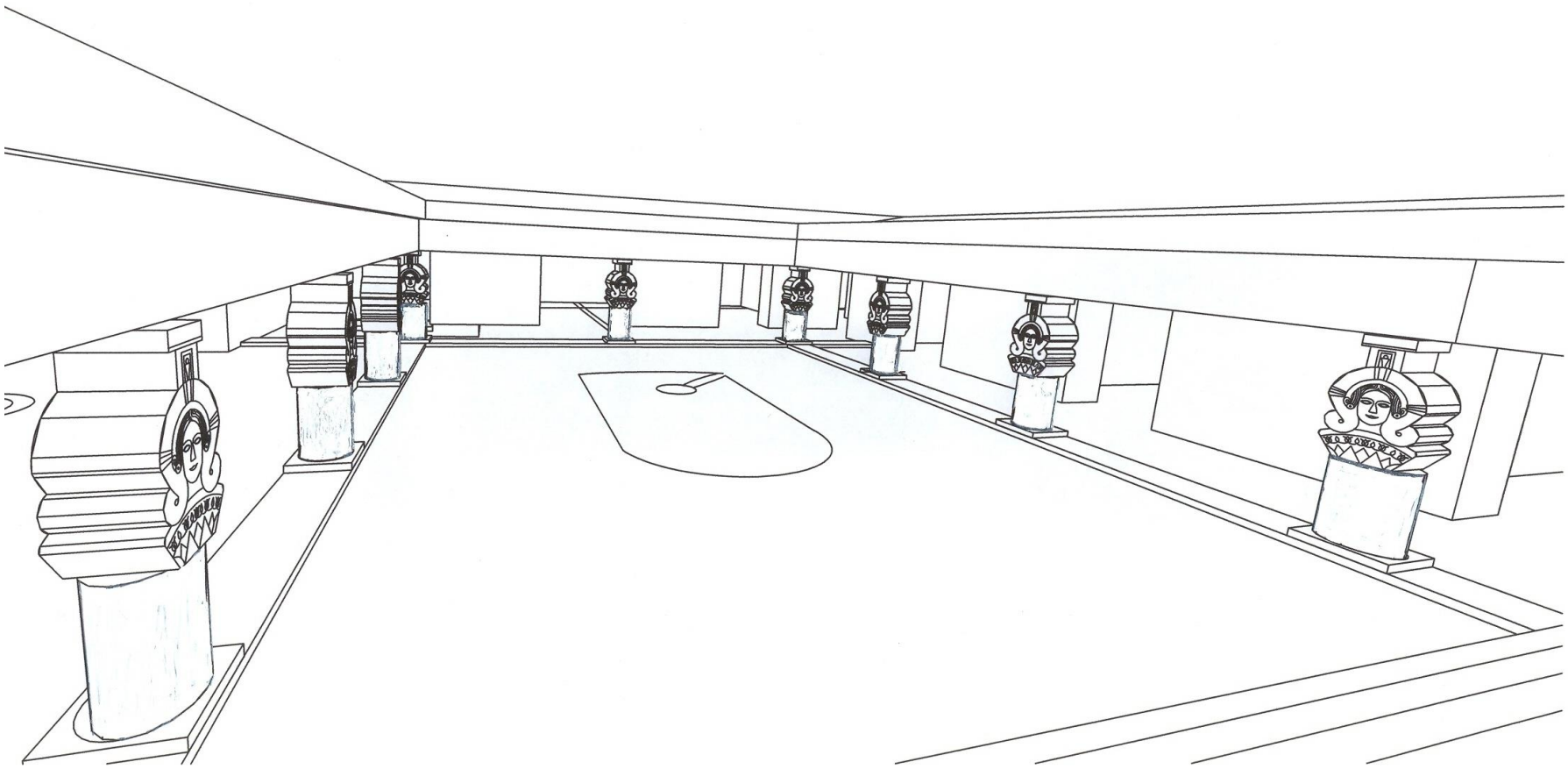
Şekil B.82: Vuni Sarayı Yunan dönemi 1. yapım evresi.

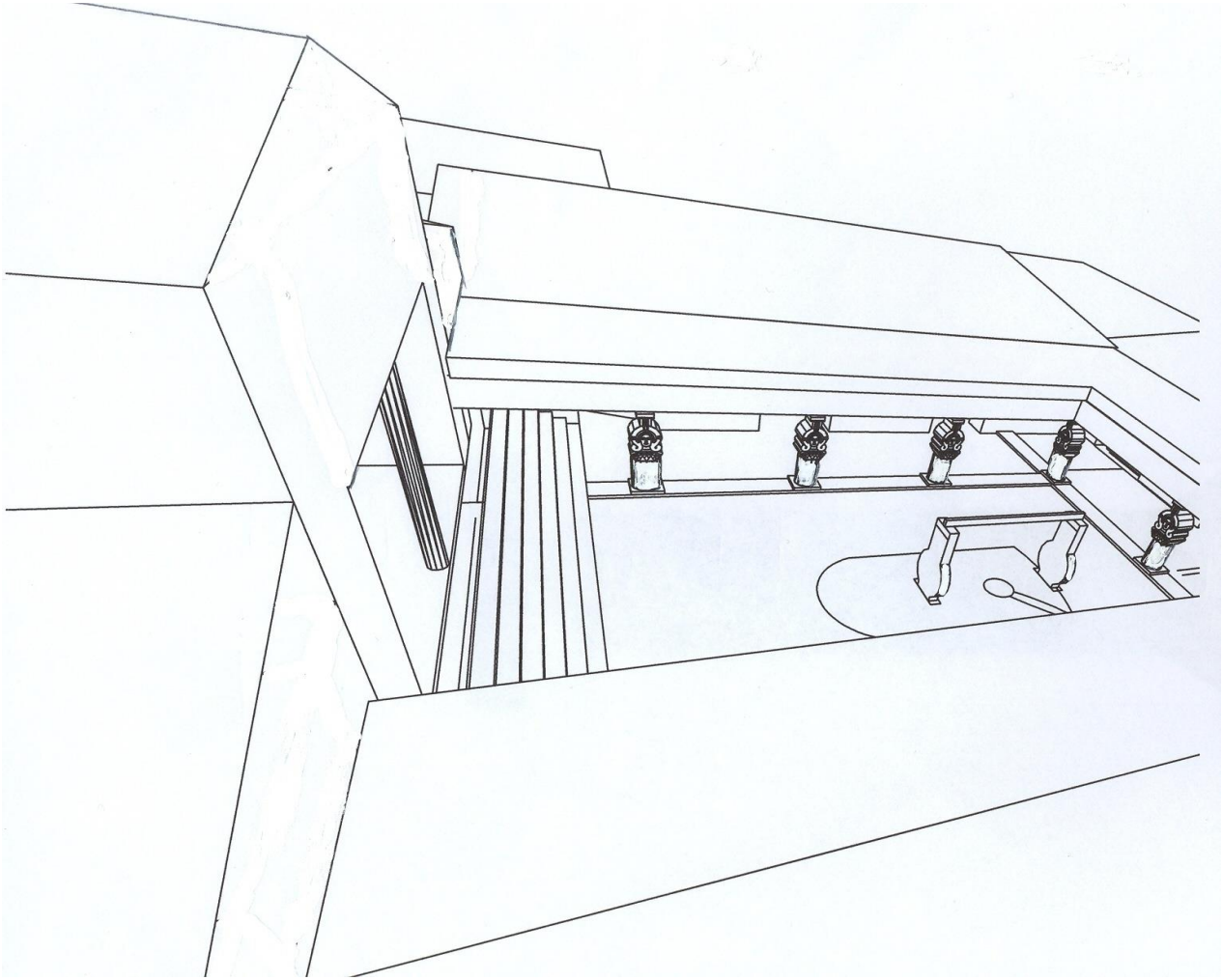
Şekil B.83: Vuni Sarayı Pers dönemi 1. yapım evresi – ana avlu.

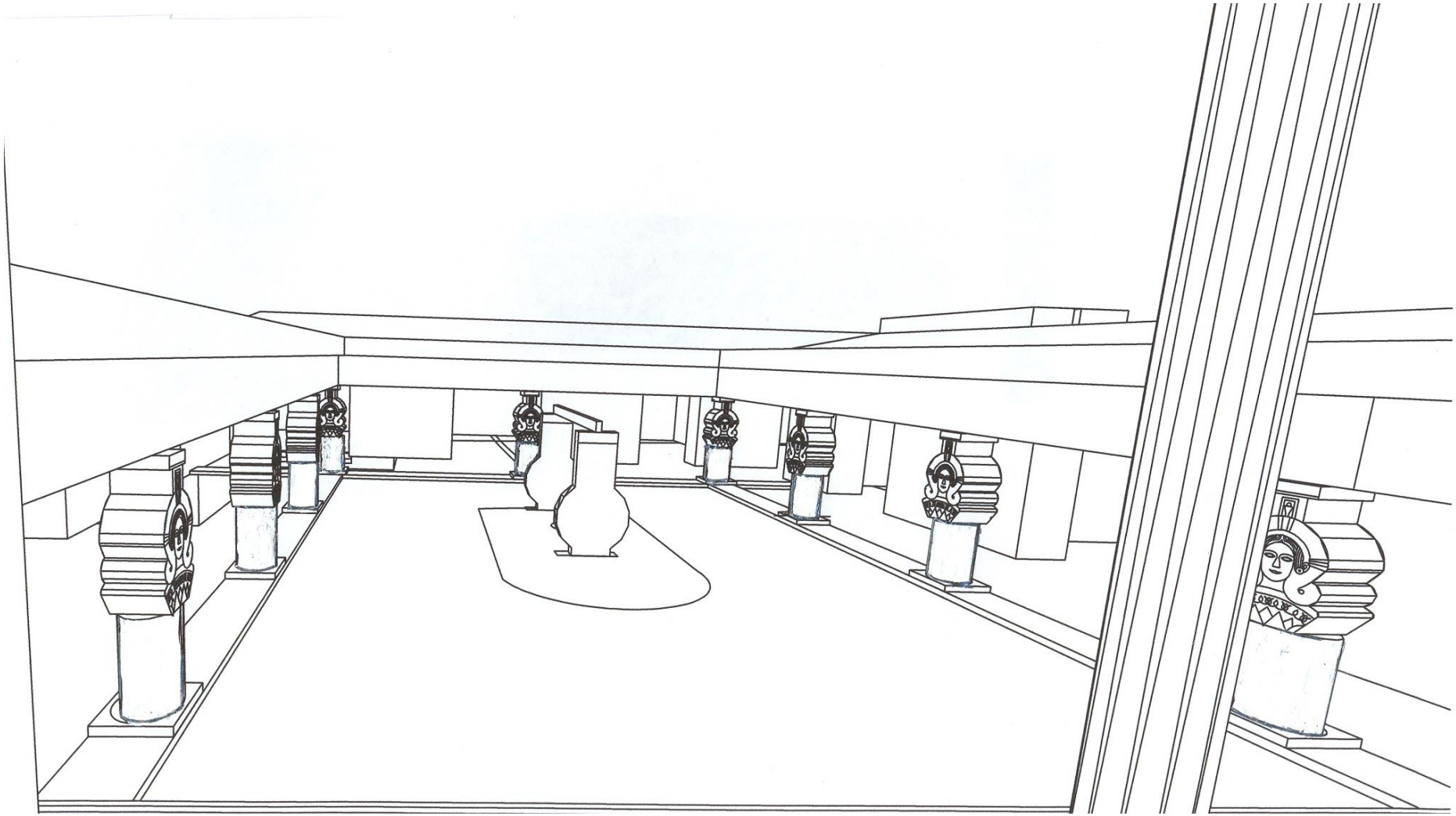
Şekil B.84: Vuni Sarayı Pers dönemi 1. yapım evresi – ana avlu ve çevre odalar.

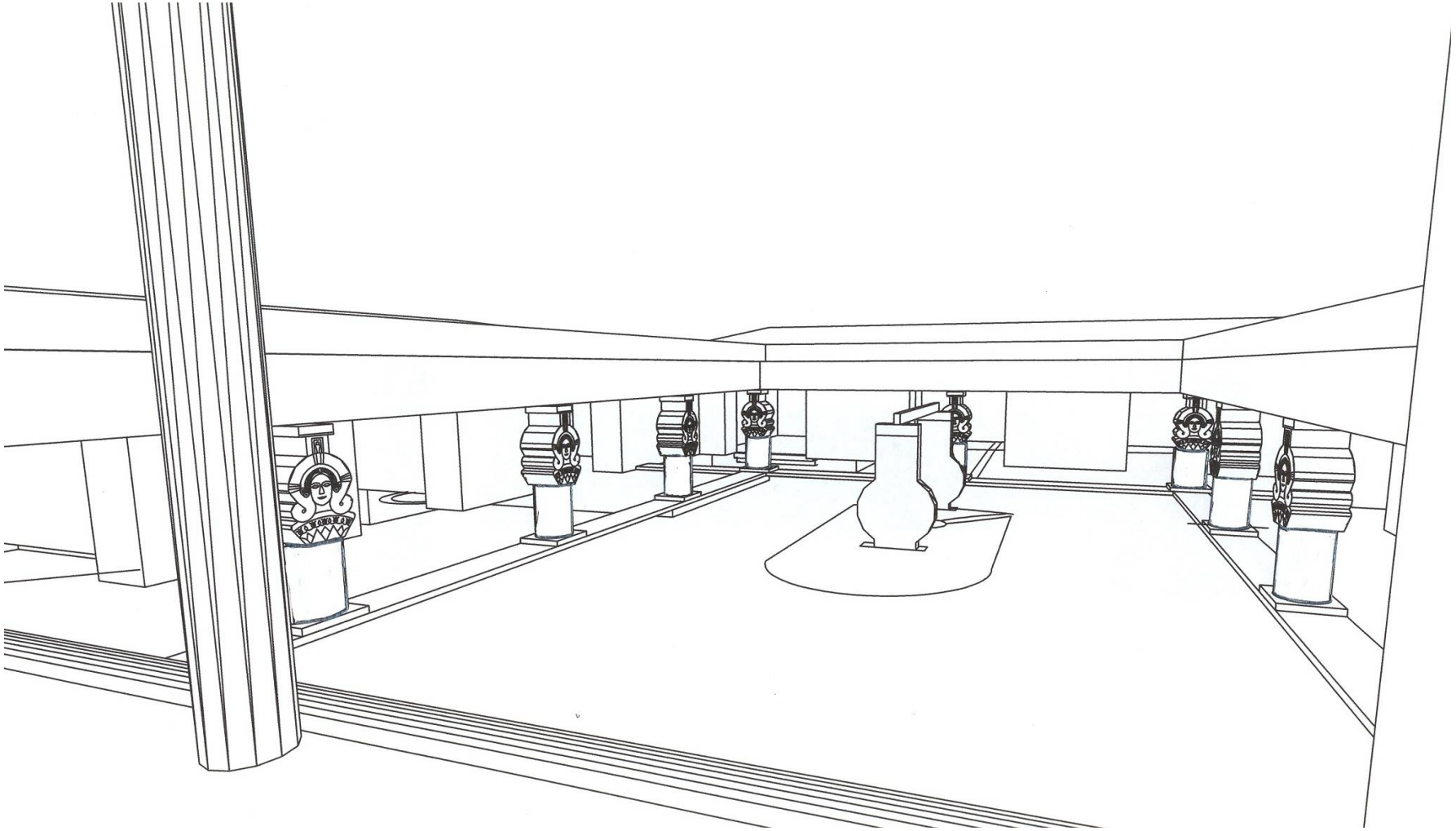
Şekil B.85: Vuni Sarayı Pers dönemi 1. yapım evresi – ana avlu ve çevre odalar

Şekil B.86: Vuni Sarayı Yunan dönemi 2. yapım evresi – ana avlu ve çevre odaları.

Şekil B.87: Vuni Sarayı Yunan dönemi 2. yapım evresi – ana avlu ve çevre odaları.

Şekil B.88: Vuni Sarayı Yunan dönemi 2. yapım evresi.

ÖZGEÇMİŞ

1973 yılında Lefkoşa'da doğdu. Orta ve Lise eğitimini 20 Temmuz Lisesi'nde tamamladı. 1991-1996 yılları arasında Doğu Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde öğrenim gördü. Aynı bölümde 1996 yılında başladığı yüksek lisans eğitimini, 'Lefkoşa Suriçi Evlerindeki İç Mekan Süslemeleri' başlıklı yüksek lisans tezi ile 1998 yılında tamamladı. 1998-2000 yılları arasında İstanbul - Bert Mimarlık Ltd. Şti.'nde mimar olarak çalıştı. 2001-2005 yılları arasında Lefke Avrupa Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalıştı. 2005 Eylül ayından itibaren Doğu Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık Bölümü'nde öğretim görevlisi olarak görev yapmaktadır.